వేమూరీ దుర్గానాగేశ్వర రావుగారు స్మృతి గ్రన్థావలీ

వేమూరీ దుర్గానాగేశ్వర రావుగారు స్మృతి గ్రన్థావలీ

శాస్త్ర శృఙ్ఖలా

క్రమ-దీపికా

క్రమదీపికా

||శ్రీః||

క్రమ-దీపికా

శ్రీమద్-భగవత్-శ్రీ-కృష్ణారాధన-నిరూపణ-ప్రవణ ఆగమ-నిబన్ధః విద్యా-వినోద-శ్రీ-గోవిన్ద-భట్టాచార్య-కృత-వివరణ-సహితా

(౧)

ప్రథమః పటలః

వేణు-వాద-వినోద-లాలసం

దివ్య-గన్ధ-పరిలిప్త-వక్షసమ్ ।

వల్లవీ-హృదయ-విత్త-హారిణం

భావయే కమ్ అపి గోప-నన్దనమ్ ॥

విశిష్ట-శిష్టాచారానుమిత-శ్రుతి-బోధిత-కర్తవ్యతాక-ప్రారిప్సిత-ప్రతిబన్ధక-దురిత-నివృత్త్య-అసాధారణ-కారణమ్ ఇష్ట-దేవతాఽనుస్మరణ-పూర్వకం మఙ్గలమ్ ఆశీర్-వ్యాజేన కృతం శిష్య-శిక్షార్థమ్ ఆదౌ నిబధ్నాతి కలాత్తమాయేత్య ఆదినా ।

కలాత్త-మాయా-లవకాత్త-మూర్తిః

కల-క్వణద్-వేణు-నినాద-రమ్యః ।

శ్రితో హృది వ్యాకులయంస్ త్రిలోకీం

శ్రియే ఽస్తు గోపీ-జన-వల్లభో వః ॥ క్ర. దీ. ౧.౧ ॥

గోపీ-జన-వల్లభో యుష్మాకం శ్రియే సమ్పదే ఽస్తు భూయాద్ ఇతి యోజనా । గోపీజనస్య గోపాఙ్గనా-జనస్య వల్లభః స్వామీ । తథా చ గోపీ-జనస్యైవావిజ్ఞాత-వినయ-ప్రకరస్యాపి వల్లభః కిం పునః సాధకస్యాశేష-పూజా-విధాన-కోవిదస్యేతి భావః । యద్ వా గోపీ ప్రకృతిర్ జనో మహద్-ఆదిర్ అనయోర్ వల్లభః ప్రేరక ఇత్య్ అర్థః ।

కీదృశః కలాయాం జ్ఞాన-స్వరూపే స్వస్మిన్ ఆత్తాయాః ప్రాప్తాయా అధ్యస్తాయా మాయాయా లవకేన లేశేన విక్షేపాత్మ-స్వభావేన ఆత్తా ప్రాప్తా మూర్తిర్ యేన స తథోక్తః । ఏతేన తస్య శరీర-సమ్బన్ధే ఽపి న స్వరూపానుసన్ధాన-ప్రచ్యుతిర్ ఆవరణ-శక్తేర్ అప్రామాణ్యాద్ ఇతి భావః ।

అథ వా కలా బన్ధనే, తథా చ బన్ధనాత్మక-సంసార-ప్రవర్తనార్థం స్వీకృత-మాయా-లేశాత్మక-జల-తత్త్వాత్మనాఙ్గీకృత-మూర్తిర్ ఇతి । తోయేన జీవాన్ విససర్జ భూమ్యామ్ ఇతి ।

అథవా, సంమోహన-మన్త్ర-రూపకం కామ-బీజం సకల-గోపాల-మన్త్రాణాం బీజమ్ ఉదాహరతి కలేతి । కశ్ చ లశ్ చ కలౌ తాభ్యామ్ అత్తౌ గృహీతౌ సమ్బద్ధౌ మాయా-లవకౌ చతుర్థ-స్వరానుస్వారౌ తాభ్యామ్ ఆత్తా స్వీకృతా బీజ-రూపా మూర్తిర్ యేన సః తథోక్తః కల ఇత్య్ అత్రాకార ఉచ్చారణార్థః ।

పునః కీదృశః । కలమ్ అవ్యక్తం మధురం యథా స్యాత్ తథా క్వణన్ శబ్దాయమానః వేణుర్ వంశః కల-క్వణంశ్ చాసౌ వేణుశ్ చేతి కల-క్వణద్-వేణుః । తస్య నినాదేన రమ్యః సర్వ-ముఖ-ప్రద ఇత్య్ అర్థః ।

పునః కీదృశః । హృది శ్రితః హృత్-పఙ్కజే స్థితః హృది ధ్యేయ ఇత్య్ అర్థః । యద్ వా సర్వ-ప్రాణినాం హృదయే ఽన్తర్యామి-రూపేణ స్థిత ఇత్య్ అర్థః ।

కిం కుర్వన్ । త్రయాణాం లోకానాం సమాహారస్ త్రిలోకీ । త్రైలోక్యం వ్యాకులయన్ కర్తవ్యేషు విచార-శూన్యం కుర్వన్ మాయయా మోహయన్న్ ఇత్య్ అర్థః । తద్ ఉక్తం గీతాయాం -

ఈశ్వరః సర్వ-భూతేషు హృద్-దేశే ఽర్జున తిష్ఠతి ।

భ్రామయన్ సర్వ-భూతాని యన్త్రారూఢాని మాయయా ॥ ఇతి ।

అత్ర లఘు-దీపికా-కారః కలాత్త-మాయేత్య్-ఆదినా గోపీ-జన-వల్లభ ఇత్య్ అనేన చ బీజ-సహితో ఽత్ర దశాక్షరః సూచితః । కల-క్వణద్ ఇత్య్ ఆదినా ధ్యానం సూచితం । త్రిలోకీం వ్యాకులయన్న్ ఇత్య్ అనేన చ వశ్యాది-ప్రయోగాః సూచితాః ఇత్య్ ఆహ ॥ క్ర. దీ. వి. ౧.౧ ॥

గురు-నమస్కార-పూర్వకం కర్తవ్యం ప్రతిజానీతే--

గురు-చరణ-సరోరుహ-ద్వయోత్థాన్

మహిత-రజః-కణకాన్ ప్రణమ్య మూర్ధ్నా ।

గదితమ్ ఇహ వివిచ్య నారదాద్యైర్

యజన-విధిం కథయామి శార్ఙ్గ-పాణేః ॥ క్ర. దీ. ౧.౨ ॥

ఇహ గ్రన్థే శార్ఙ్గ-పాణేః శ్రీ-కృష్ణస్య యజన-విధిం పూజా హోమాదికరణ-ప్రకారం వివిచ్య వివేచనం కృత్వా కథయామి ఆసమాప్తేర్ వర్తమానత్వాత్ | తథా చ, ప్రాచీన-గ్రన్థేభ్యః స్వ-గ్రన్థస్యోపాదేయతా దర్శితా | కీదృశమ్ ? నారద-గౌతమ-ప్రభృతిభిర్ గదితమ్ | ఏతేన స్వోక్తేః స్వాతన్త్ర్యం నిరాకృతమ్ ఇతి భావః | కిం కృత్వా ? మూర్ధ్నా మస్తకేన మహితాః పూజితా యే రజః-కణకా ధూలి-లేశాస్ తాన్ ప్రణమ్య కీదృశాన్ గురు-చరణ-ద్వయమ్ ఏవ పద్మ-ద్వయం తద్-ఉత్థాన్ తద్-ఉద్భవాన్ | ఏతేన గురు-భర్తృ-భక్త్య-అతిశయః సూచితః | తథా గురు-ధ్యానం శిరసి కర్తవ్యమ్ ఇత్య్ అపి సూచితమ్ || క్ర. దీ. వి. ౧.౨ ||

మన్త్రాన్తరేభ్యో గోపాల-మన్త్రస్యాతిశాయితం వక్తుం భూమికాం రచయతి-

క్షితి-సుర-నృప-విట్-తురీయజానాం

ముని-వనవాసి-గృహస్థ-వర్ణినాం చ |

జప-హుత-యజఆదిభిర్ మనూనాం

ఫలతి హి కశ్చన కస్యచిత్ కథఞ్చిత్ || క్ర. దీ. ౧.3 ||

హి యతః మనూనాం గోపాల-మన్త్ర-వ్యతిరిక్తానాం మధ్యే కశ్చన మన్త్రో రాశ్యాదినా శోధితః క్షితి-సుర-ప్రభృతీనాం వర్ణానాం మధ్యే ముని-వనవాసి-ప్రభృతీనామ్ ఆశ్రమాణాం చకారాత్ స్త్రీణాం మధ్యే కస్యచిత్ కథంచిజ్ జనస్య భాగ్య-వశాజ్ జప-హోమాదిభిర్ ఆది-శబ్దేన తర్పణాదేః పరిగ్రహః | ఫలతి ఫలం దదాతీతి యోజనా | హి శబ్దో ఽత్రావధారణ ఇతి కశ్చిత్ క్షితిసురో బ్రాహ్మణః | నృపః క్షత్రియః | విట్ వైశ్యః | తురీయః శూద్రః | మునిర్ యతిః | వనవాసీ వానప్రస్థః | గృహస్థః కృత-దార-పరిగ్రహః | వర్ణీ బ్రహ్మచారీ || క్ర. దీ. వి. ౧.3 ||

అధునా గోపాల-మన్త్రస్య సర్వేషు సిద్ధత్వమ్ ఆహ-

సర్వేషు వర్ణేషు తథాశ్రమేషు

నారీషు నానాహ్వయ-జన్మభేషు ।

దాతా ఫలానామ్ అభివాఞ్ఛితానాం

ద్రాగ్ ఏవ గోపాలక-మన్త్ర ఏషః ॥ క్ర. దీ. ౧.౪ ॥

సిద్ధాది-గణనానిరపేక్ష ఏవైష ప్రథోపస్థితో వక్ష్యమాణ-దశాక్షర-గోపాల-మన్త్రో న తు గోపాల-విషయకో మన్త్ర-గణో ऽతిప్రసఙ్గాత్ ।

స్వాహా-ప్రణవ-సంయుక్తం మన్త్రం శూద్రే దదద్ ద్విజః ।

శూద్రో నిరయ-గామీ స్యాద్ ద్విజః శూద్రో ऽభిజాయతే ॥

ఇత్య్ ఆగమ-విరోధాత్ । లక్షణాపత్తేశ్ చ । వాఞ్ఛితానాం స్వాభిమతానాం ఫలానాం ద్రాగ్ ఏవ ఝటిత్య్ ఏవ దాతా కేషు సర్వేషు వర్ణేషు బ్రాహ్మణాదిషు సర్వాశ్రమేషు బ్రహ్మచారి-ప్రభృతిషు నారీషు నానాహ్వయ-జన్మభేషు నానా-ప్రకార-నామసు తథా నానా-ప్రకార-జన్మ-నక్షత్రేషు స్త్స్వ్ అపీత్య్ అర్థః ॥ క్ర. దీ. వి. ౧.౪ ॥

ఏవం సత్య్ అపి గురు-చరణ-శుశ్రూషా-పరోపస్థితాయ మన్త్రో దేయ ఇతి వ్యనక్తి-

నూనమ్ అచ్యుత-కటాక్ష-పాతేన

కారణం భవతి భక్తిర్ అఞ్జసా ।

తచ్-చతుష్టయ-ఫలాప్తయే తతో

భక్తిమాన్ అధికృతో హరౌ గురౌ ॥ క్ర. దీ. ౧.౫ ॥

యస్మాన్ నూనం నిశ్చితమ్ అచ్యుత-కటాక్ష-పాతేన శ్రీ-కృష్ణ-కృపావలోకనే భక్తిర్ అఞ్జసా తత్త్వతః కారణం తతస్ తస్మాత్ కారణాత్ తచ్ చతుష్టయ-ఫలాప్తయే ప్రసిద్ధ-ధర్మాది-పురుషార్థ-చతుష్టయ-రూప-ఫల-ప్రాప్త్య-అర్థం హరౌ విష్ణౌ గురౌ మన్త్ర-దాతరి చ భక్తి-యుక్త-పురుషో దీక్షాదావ్ అధికృతో ఽధికారీ భవతీత్య్ అర్థః। ఏతేన గురు-దేవతయోర్ అభేదేన ధ్యానం కర్తవ్యమ్ ఇతి సూచితమ్॥ క్ర. దీ. వి. ౧.౫॥

అధునా పూజా-క్రమమ్ ఆహ-

స్నాతో నిర్మల-శుద్ధ-సూక్ష్మ-వసనో ధౌతాఙ్ఘ్రి-పాణ్యాననః
స్వాచాన్తః సపవిత్ర-ముద్రిత-కరః శ్వేతోర్ధ్వ-పుణ్డ్రోజ్జ్వలః।
ప్రాచీ-దిగ్-వదనో నిబధ్య-సుదృఢం పద్మాసనం స్వస్తికం
వాసీనః స్వ-గురూన్ గణాధిపమ్ అథో వన్దేత బద్ధాఞ్జలిః॥ క్ర. దీ. ౧.౬॥

స్నాతః స్వ-గృహ్యోక్త-విధినా ఆగమోక్త-విధినాపీతి కేచిత్। నిర్మలే విశదే ప్రక్షాలితే సూక్ష్మే వస్త్రే యస్య స తథోక్తః। ధౌతేతి ప్రక్షాలిత-పాణి-పాద-వదనః। స్వాచాన్తః స్మృత్య-ఉక్త-విధినా కృతాచమనః। స-పవిత్రేతి పవిత్ర-సహితః ముద్రా-యుక్త-హస్తః సుపవిత్రేతి-పాఠే అతిశోభన-పవిత్రేణ ముద్రితః ముద్రా-సమ్బద్ధో తిలకేనోజ్జ్వలః। ప్రాచీ-దిగ్-వదనః పూర్వాభిముఖః।

అత్ర ప్రాగ్-వదనస్య కణ్ఠోక్తత్వాత్ ప్రాగ్-వదనం ముఖ్యం తద్-అసమ్భవే తూదఙ్ముఖత్వం రాత్రౌ తు సర్వ-పూజాస్వోదోదఙ్ముఖత్వం పురాణే చ తథైవాభిధానాత్। అనన్తరం సుదృఢం యథా స్యాత్ తథా పద్మాసనం స్వస్తికం వా కృత్వా। తత్ర పద్మాసనం ప్రసిద్ధం, స్వస్తికం లక్షణం తు -

జానూర్వోర్ అన్తరే సమ్యక్ కృత్వా పాద-తలే ఉభే।
ఋజు-కాయ-సమాసీనం స్వస్తికం తత్ ప్రచక్షతే॥

ఆసీన ఉపవిష్టః స్వ-గురూన్ గణేశం చ వన్దేత । అథో శబ్దశ్ చార్థే ఽనుక్త-సముచ్చయేన తేనాగ్రే దుర్గాం పృష్ఠే క్షేత్ర-పాలం వన్దేత తద్ ఉక్తం గౌతమీయే వామే గురుం దక్షిణతో గణేశం దుర్గాం పురః క్షేత్రపతిం చ పశ్చాత్ । ఇతి ।

ప్రయోగశ్ చ గుం గురుభ్యో నమః, గం గణపతయే నమః, దుం దుర్గాయై నమః, క్షేం క్షేత్రపాలాయ నమః । బద్ధాఞ్జలిః కృతాఞ్జలి-పుటః సన్న్ ఇత్య్ అర్థః । అత్ర శారదా-తిలకోక్త-క్రమేణైతద్ బోద్ధవ్యం దక్షిణే పూజా-ద్రవ్య-స్థాపనం వామే జల-కుమ్భ-స్థాపనం పృష్ఠే కర-ప్రక్షాలన-పాత్ర-స్థాపనం పురతో దీప-చామరాద్య్-ఉపకరణ-స్థాపనమ్ ఇతి ॥ క్ర. దీ. వి. ౧.౬ ॥

భూత-శుద్ధేః పూర్వం కృత్యమ్ ఆహ-

తతో ఽస్త్ర-మన్త్రేణ విశోధ్య పాణీ

త్రితాల-దిగ్-బన్ధ-హుతాశ-శాలాన్ ।

విధాయ భూతాత్మకమ్ ఏతద్-అఙ్గం

విశోధయేచ్ ఛుద్ధ-మతిః క్రమేణ ॥ క్ర. దీ. ౧.౭ ॥

తతస్ తద్-అనన్తరం భూతాత్మకం పృథివ్యాది-పఞ్చ-మహాభూతమయమ్ ఏతద్ అఙ్గం శరీరం శుద్ధ-మతిః విశద-మతిః విశోధయేద్ దేవతాత్మకం కుర్యాద్ ఇత్య్ అర్థః । నాదేవో దేవమ్ అర్చయేద్ ఇతి వచనాత్ । క్రమేణ వక్ష్యమాణ-ప్రకారేణ । కిం కృత్వా ? అస్త్ర-మన్త్రేణైవ అస్త్రాయ ఫడ్ ఇత్య్ అనేన తన్-మన్త్రాఙ్గాస్త్ర-మన్త్రేణైవ వా, గన్ధ-పుష్పాభ్యాం హస్తౌ సంశోధ్య కర-న్యాసం కృత్వాస్త్ర-మన్త్రేణైవోర్ధ్వోర్ధ్వం తాల-త్రయం కుర్యాత్ । తద్ ఉక్తం శారదాయామ్-కర-న్యాసం సమాసాద్య కుర్యాత్ తాల-త్రయం తతః ఇతి ।

అనన్తరమ్ అస్త్ర-మన్త్రేణైవ ఛోటికయా దశ-దిగ్-బన్ధనం అస్త్ర-మన్త్రేణైవ వహ్ని-ప్రాకారం జలేనాత్మనః పరివేష్టన-రూపం విధాయ కృత్వా । అత్ర సమ్ప్రదాయః హృత్-పద్మ-కర్ణికా-స్థం దీప-శిఖా-నిభం జీవాత్మానం హంస ఇతి మన్త్రేణ సుషుమ్నా-వర్త్మనా మస్తకోపరి సహస్ర-దల-

కమలావస్థిత-పరమాత్మని సంయోజ్య పృథవ్య్-ఆది-పఞ్చ-వింశతి-తత్త్వాని తత్ర విలీనాని విభావ్య భూత-శుద్ధిం కుర్యాత్ || క్ర. దీ. వి. ౧.౭ ||

భూత-శుద్ధిమ్ ఆహ-

ఇడా-వక్త్రే ధూమ్రం సతత-గతి-బీజం సలవకం
స్మరేత్ పూర్వం మన్త్రో సకల-భువనోచ్ఛోషణ-కరమ్ |
స్వకం దేహం తేన ప్రతత-వపుషాపూర్య-సకలం
విశోష్య వ్యాముఞ్చేత్ పవనమ్ అథ మార్గణ-ఖమణేః || క్ర. దీ. ౧.౮ ||

ఇడా-వక్త్రే వామ-నాసా-పుటే సలవకం బిన్దు-సహితం సతత-గతి-బీజం వాయు-బీజం యమ్ ఇతి రూపం పూర్వం ప్రథమం మన్త్రీ సాధకః స్మరేత్ | కిమ్ భూతమ్ ? ధూమ్రం కృష్ణ-వర్ణం | పునః కిమ్భూతమ్ ? సకలేతి | పఞ్చ-భూత-మయ-దేహ-శోషకం తథా చ వామ-నాసా-పుటేన వాయుమ్ ఆకర్షన్ షోడశ్-వారం వాయు-బీజం జపేద్ ఇతి భావః | అనన్తరం సకలం సర్వం స్వకీయం శరీరం తేన బీజ-మయేన వాయునా ప్రతత-వపుషా విస్తీర్ణ-శరీరేణాపూర్య పూరయిత్వా దేహ-స్థ-వాయోర్ బాహ్యేనైక్యం విచిన్త్య విశోషం నీత్వా చతుః-షష్ఠి-వారం వాయు-బీజం కుమ్భకేన జప్త్వా ఖమణేః సూర్యస్య మార్గేణ పిఙ్గలయా దక్షిణ-నాసా-పుటేన రేచనేనైవ వాయు-బీజం ద్వాత్రింశద్-వారం జపన్ వాయుం వ్యాముఞ్చేత్ త్యజేద్ ఇత్య్ అర్థః || క్ర. దీ. వి. ౧.౮ ||

తేనైవ మార్గేణ విలీన-మారుతం
బీజం విచిన్త్యారుణమ్ ఆశుశుక్షణే |
ఆపూర్య దేహం పరిదహ్య వామతో

ముఞ్చేత్ సమీరం సహ భస్మనా బహిః ॥ క్ర. దీ. ౧.౯ ॥

తేనైవ ఖ-మణేః సూర్యస్య మార్గేణ దక్షిణ-నాసా-పుటేన విలీనః సమ్బుద్ధో మారుతో వాయుర్ యత్ర తద్ ఆశుశుక్షణేర్ వహ్నేర్ బీజం రమ్ ఇతి అరుణమ్ అరుణ-వర్ణం విచిన్త్య వాయునాపూర్య తద్-బీజస్య షోడశ-వార-జపేన పూరకం కృత్వానన్తరం కుమ్భకేన చతుర్గుణం రం-బీజం జపన్ దేహం పరిదహ్య తద్-ఊర్ధ్వం రమ్ ఇతి ద్వాత్రింశద్-వారం జపన్ వామత ఇడా-మార్గేణ వామ-నాసా-పుటేన భస్మనా సహ బహిః సమీరం వాయుం ముఞ్చేద్ ఇత్య్ అర్థః ॥ క్ర. దీ. వి. ౧.౯ ॥

ఉత్పత్తిం దర్శయతి-

ట-పరమ్ అతీవ శుద్ధమ్ అమృతాంశు-పథేన విధుం

నయతు లలాట-చన్ద్రమ్ అముతః సకలార్ణ-మయీమ్ ।

ల-పర-జపాన్ నిపాత్య రచయేచ్ చ తయా సకలం

వపుర్ అమృతౌఘ-వృష్టిమ్ అథ వక్త్ర-కరాఙ్గమ్ ఇదమ్ ॥ క్ర. దీ. ౧.౧౦ ॥

టస్య పరష్ ట-పరః ఠ-కారస్ తమ్ అతీవ శుద్ధం శ్వేతం విధుం చన్ద్ర-బీజ-రూపమ్ అమృతాంశు-పథేన వామ-నాసా-పుటేన షోడశ-వార-జపేన లలాట-చన్ద్రం బ్రహ్మ-రన్ధ్ర-స్థ-చన్ద్రం నయతు ప్రాపయతు । నను, సర్వ-శరీరస్య దగ్ధత్వాత్ కథమ్ అమృతాంశు-పథేన చన్ద్ర-బీజ-నయనమ్ ఇతి చేన్, న । పూర్వోక్తస్య భావనాత్మకత్వాత్ । అథానన్తరమ్ అముతః అమృతాంశోర్ లలాట-చన్ద్రాద్ బ్రహ్మ-రన్ధ్ర-స్థ-శశఙ్కాత్ సకలార్ణ-మయీమ్ మాతృకా-మయీమ్ అమృత-సమూహ-వృష్టిం ల-పరో వ-కారః వరుణ-బీజమ్ ఇతి యావత్ తజ్-జపేన కుమ్భకేన చతుః-షష్ఠి-వార-జపేన నిపాత్య ఉత్పాద్య తథా మాతృకా-మయ్యా వృష్ట్యా ఇదం సకలం శరీరం రచయేద్ ఆరచయేత్ । కీదృశమ్ ? వపుర్ వక్త్ర-కరాఙ్గం వక్త్రం చ కరశ్ చ అఙ్గమ్ అవయవ-రూపం యత్ర తత్ తథా వక్త్ర-కరాఢ్యమ్ ఇతి పాఠే వక్త్రాఢ్యం కరాఢ్యం చేత్య్ అర్థః । అనన్తరం దక్షిణ-నాసా-పుటేన వాయుం రేచయేత్ లమ్ ఇతి పృథ్వీ-బీజం పీత-వర్ణం ద్వాత్రింశద్-వారం జపన్ తత్ శరీరం సుదృష్టం చిన్తయేత్ । తద్-అను సో ఽహమ్ ఇత్య్

ఆత్మ-మన్త్రేణ బ్రహ్మ-రన్ధ్రాజ్ జీవం హృదయామ్భోజమ్ ఆనయేద్ ఇతి సమ్ప్రదాయః || క్ర. దీ. వి. ౧.౧౦ ||

అధునా మాతృకా-న్యాసం దర్శయతి-

శిరో-వదన-వృత్త-దృక్-శ్రవణ-ఘోణ-గణ్డోష్ఠక-

ద్వయేషు స-శిరోముఖేషు చ ఇతి క్రమాద్ విన్యసేత్ |

హలశ్ చ కర-పాద-సన్ధిషు తద్-అగ్రకేష్వ్ ఆదరాత్

స-పార్శ్వ-యుగ-పృష్ఠ-నాభ్య్-ఉదరకేషు యాద్యాన్ అథ || క్ర. దీ. ౧.౧౧ ||

హృదయ-కక్ష-కకుత్-కర-మూల-దోః-

పద-యుగోదర-వక్త్రాగతాన్ బుధః |

హృదయ-పూర్వమ్ అనేన పథాన్వహం

న్యసతు శుద్ధ-కలేవర-సిద్ధయే || క్ర. దీ. ౧.౧౨ ||

అత్ర శిరః-శబ్దో లలాటస్యోపలక్షకః లలాట-ముఖమ్ ఆవృతేతి శారదాదర్శనాత్ ఏకత్రాక్షర-ద్వయస్యాపి న్యాసాపాతాచ్ చ | వదన-వృత్తం ముఖ-మణ్డలం దృక్-శ్రవణ-ఘోణ-గణ్డోష్ఠ-దన్తానాం ద్వయమ్ ఇతి సమాసః | ద్వయమ్ ఇతి దృగ్-ఆదావ్ అపి సర్వత్ర సమ్బధ్యతే | ఘోణా నాసికా, దద్-ద్వయే దన్త-పఙ్క్తి-ద్వయే ఇత్య్ ఉక్తేషు స్థానేషు అచః షోడశ-స్వరాన్ క్రమేణైకాక్షర-క్రమేణ విన్యసేత్ తథా హలశ్ చ కాదీని వ్యఞ్జనాని చ తత్ర కాదీని వింశత్య్-అక్షరాణి ఆదరాత్ ఆదర-పూర్వకం కర-పాద-సన్ధిషు తద్-అగ్రకేషు చ విన్యసేత్ | అనన్తరం య-కారాదీని పఞ్చాక్షరాణి స-పార్శ్వ-యుగ-పృష్ఠ-నాభ్య్-ఉదరకేషు పార్శ్వ-యుగేన సహ వర్తతే యత్ పృష్ఠ-నాభ్య్-ఉదరం తత్ర విన్యసేత్ | తథానన్తరమ్ అనేన వక్ష్యమాణ-మార్గేణ యాద్యాన్ వర్ణాన్ హృదయాది-స్థాన-గతాన్ అత్రాపి కర-పద్-యుగయోర్ ఉదర-వక్త్రయోశ్ చ హృదయ-పూర్వం యథా స్యాత్ తథా అన్వహం ప్రతిదినం న్యసతు | కర-పద్-యుగాదీనాం పూర్వైః పదైః సమస్తానామ్ అపి హృదయ-పూర్వమ్ ఇతి క్రియా-విశేషణేన సహ సమ్బన్ధః

సాపేక్షత్వాద్ అత్రాసమాస ఇతి తు తుల్య-ప్రధాన-సాపేక్ష-విషయం ద్రష్టవ్యమ్ । కిమ్-అర్థం శుద్ధ-కలేవర-సిద్ధయే శుద్ధ-శరీర-సమ్పాదనార్థమ్ ఇత్య్ అర్థః ॥ క్ర. దీ. వి. ౧.౧౧-౧౨ ॥

ఇత్య్ ఆరచయ్య వపుర్ అర్ణ-శతార్ధకేన

సార్ధ-క్ష పేశ-స-విసర్గక-సోభయైస్ తైః ।

విన్యస్య కేశవ-పురఃసర-మూర్త-యుక్తైః

కీర్త్యాది-శక్తి-సహితైర్ న్యసతు క్రమేణ ॥ క్ర. దీ. ౧.౧౩ ॥

అథ కథయామ్య్ అర్ణానాం మూర్తీః

శక్తీః సమస్త-భువన-మయీః ।

కేశవ-కీర్తీ నారాయణ-కాన్తీ

మాధవస్ తథా తుష్టిః ॥ క్ర. దీ. ౧.౧౪ ॥

ఇత్య్ ఉక్త-ప్రకారేణ వపుః శరీరమ్ అర్ణ-శతార్ధేన పఞ్చాశద్-వర్ణైః ఆరచయ్య రచయిత్వా అనన్తరం తైర్ ఏవ పఞ్చాశద్-వర్ణైః సార్ధ-క్ష పేశ-స-విసర్గక-సోభయైః । అర్ధ-క్ష పేశేన సహ వర్తన్త ఇతి సార్ధ-క్ష పేశాః అర్ధ-చన్ద్ర-సహితాః తైః సానుస్వారైర్ ఇత్య్ అర్థః । స-విసర్గకైః విసర్గ-సహితైః సోభయైర్ అనుస్వార-విసర్గ-సహితైః విన్యస్య తథాదౌ శరీర-సమ్పాదనార్థం శుద్ధైర్ మాతృకాక్షరైర్ విన్యస్య తద్-అనన్తరం తేష్వ్ ఏవ లలాటాదిషు మాతృకా-స్థానేషు అం నమ ఇత్య్ ఆదీన్ క్షం నమ ఇత్య్ అన్తాన్, తథా అః నమ ఇత్య్ ఆదీన్ క్షః నమ ఇత్య్ అన్తాన్ వర్ణాన్ విన్యసేద్ ఇత్య్ అర్థః । ఏవం చతుర్విధో మాతృకా-న్యాస ఉక్తః ।

నను, కథమ్ అర్ణ-శతార్ధకేనేత్య్ ఉక్త-వర్ణానామ్ ఏక-పఞ్చాశత్త్వాద్ ఇత్య్ ఉచ్యతే క్ష-కారేణాక్షర-ద్వయస్యైకీ-కరణాత్ । ల-త్వేన ల-కార-ద్వయస్యైకీకరణాద్ వా । లోక-ప్రసిద్ధేర్ వా ప్రకరణేనైక-పఞ్చాశత్-సఙ్ఖ్యాయాస్ తాత్పర్యే ఽధిగతే పఞ్చాశద్-వర్ణ ఏవ క-పఞ్చాశత్-సఙ్ఖ్యా-పర ఇతి ప్రపఞ్చ-సార-వివరణే శ్రీ-ప్రేమానన్ద-భట్టాచార్య-శిరోమణయః । వస్తుతస్ తు అర్ణ-శతార్ధం చ క చార్ణ-శతార్ధకం తేనాక్షరాణామ్ ఏక-పఞ్చాశత్త్వం ఆయాతమ్ । అసమ-విభాగే వా అర్ధ-శబ్దః ।

కేశవ-న్యాసమ్ ఆహ-విన్యస్య కేశవేతి । కేశవః పురఃసరః ప్రథమో యాసాం మూర్తీనాం తాః తథా చ కేశవాది-మూర్తి-సహితైః కీర్త్యాది-శక్తి-యుక్తైశ్ చ మాతృకాక్షరైర్ లలాటాదిషూక్త-స్థానేషు యథా-క్రమం న్యాసః కార్యః ॥ క్ర. దీ. వి. ౧.౧౩-౧౪ ॥

గోవిన్దః పుష్టి-యుతో విష్ణు-ధృతీ సూదనశ్ చ మధ్వాద్యః ।

శాన్తిస్ త్రివిక్రమశ్ చ క్రియా-యుతో వామనో దయా-యుక్తః ॥ క్ర. దీ. ౧.౧౫ ॥

సూదనశ్ చ మధ్వాద్యః మధుసూదనః ఇత్య్ అర్థః ॥ క్ర. దీ. ౧.౧౫ ॥

శ్రీధర-యుతా చ మేధా హృషీక-నాథశ్ చ హర్షయా యుక్తం ।

అమ్బుజ-నాభ-శ్రద్ధే దామోదర-సంయుతా తథా లజ్జా ॥ క్ర. దీ. ౧.౧౬ ॥

హృషీక-నాథో హృషీకేశ ఇత్య్ అర్థః । అమ్బుజనాభః పద్మనాభః ॥ క్ర. దీ. వి. ౧.౧౬ ॥

లక్ష్మీః స-వాసుదేవా సఙ్కర్షణకః సరస్వతీ-యుక్తః ।

ప్రాద్యో ద్యుమ్నః ప్రీతి-సమేతో ఽనిరుద్ధకో రతిర్ ఇమాః స్వరోపేతాః ॥ క్ర. దీ. ౧.౧౭ ॥

ప్రాద్యో ద్యుమ్నః ప్రద్యుమ్నః ॥ క్ర. దీ. వి. ౧.౧౭ ॥

చక్రిజయే గదిదుర్గే శార్ఙ్గీ ప్రభయాన్వితస్ తథా ఖడ్గీ ।
సత్యా శఙ్ఖీ-చణ్డా హలివాణ్యౌ ముసలియుగ్-బలాసిన్యౌ ॥ క్ర. దీ. ౧.౧౮ ॥
శూలీ విజ్యా పాశీ విరజా విశాన్వితో ఽఙ్కుశీర్ భూయః ।
విమదా ముకున్ద-యుక్తా నన్దజ-సునన్దజే స్మృతిశ్ చ నన్ది-యుతా ॥ క్ర. దీ. ౧.౧౯ ॥
నర-బుద్ధీ నరక-జితాసమృద్ధిర్ అథ శుద్ధి-యుగ్ ఘరిః కృష్ణః ।
బుద్ధి-యుతః సత్య-యుత-భక్తిర్ మతి-యుక్తః స్యాత్ తతః శౌరిః ॥ క్ర. దీ. ౧.౨౦ ॥
క్షమయా శూరో రమయా జనార్దనో మేచ-భూ-ధరః క్లేదీ ।
విశ్వాద్య-మూర్తి-యుక్తా క్లిన్నా వైకుణ్ఠ-యుక్ తథా వసుదా ॥ క్ర. దీ. ౧.౨౧ ॥

క్లేదీ క్లేదినీత్య్ అర్థః । ఛన్దో-భఙ్గ-భయాత్ తథోక్తః । విశ్వాది-మూర్తిర్ ఇతి విశ్వ-మూర్తిర్ ఇత్య్ అర్థః ॥ క్ర. దీ. వి. ౧.౧౮-౨౧ ॥

పురుషోత్తమశ్ చ వసుధా బలినా చ వరా బలానుజోపేతా ।
భూయః పరాయణాఖ్యా బాలః సూక్ష్మా వృషఘ్న-సన్ధ్యే చ ॥ క్ర. దీ. ౧.౨౨ ॥
సవృషా ప్రజ్ఞా ప్రభా వరాహెూ నిశా చ విమలో ఽమోఘా ।
నరసింహ-విద్యుతే చ ప్రణిగదితా మూర్తయో హలాం శక్తి-యుతాః ॥ క్ర. దీ. ౧.౨3 ॥

అమోఘేతి చ్ఛేదః ॥ క్ర. దీ. వి. ౧.౨౨-౨3 ॥

పూర్వోక్త-కేశవాది-మూర్తి-కీర్త్యాది-శక్తి-న్యాస-ప్రకారం దర్శయతి-

వర్ణనుక్త్వా సార్ధ-చన్ద్రాన్ పురస్తాన్

మూర్తీః శక్తీర్ జే ఒవసానా నతిం చ।

ఉక్త్వా న్యస్యేత్ యాదిభి సప్త-ధాతూన్

ప్రాణం జీవం క్రోధమ్ అప్యే ఆత్మనే ఒన్తాన్ ॥ క్ర. దీ. ౧.౨౪ ॥

పురస్తాత్ ప్రథమం వర్ణాన్ అ-కారాది-క్షకారఆన్తాన్ ఉక్త్వా కథమ్భూతాన్ వర్ణాన్ సార్ధ-చన్ద్రాన్ స-బిన్దూన్ అనన్తరం మూర్తీః కేశవాద్యాః శక్తీః కీర్త్యాద్యాః జే ఒవసానాః ఇత్య ఉభయేన సమ్బధ్యతే తన్ న హృదయ-గ్రాహి ప్రయాసత్తేః లాఘవాచ్ చ అం కేశవాయ కీర్త్యై నమ ఇతి ప్రయోగే కేశవాయేత్య అత్ర నమః-పదస్య యోగాభావాచ్ చతుర్థ్య-అనుపపత్తిః న హి విష్ణవే సూర్యాయ నమ ఇతి భవతి। భవతి చ విష్ణవే నమః సూర్యాయ నమ ఇతి (తథా చ కేశవాయ నమః కీర్త్యై నమ ఇతి) ప్రయోగాపత్తిః ఉభయత్ర వా చ-కారో దేయః సముచ్చయ-ఖ్యాపనార్థః। స శ్రియే చామృతాయ చేతివత్ తథా మాతృకాక్షరాణామ్ అపి ఉభయ-సమ్బన్ధార్థం ద్విః-ప్రయోగాపత్తిః। అం కేశవ-కీర్తిభ్యాం నమ ఇతి ప్రయోగే తు నైతే దోషాః పతన్తి తత్ర ద్వన్ద్వ-సమాస-వశాత్ సహితావస్థితయోర్ ఏవోపస్థితౌ చతుర్థ్య-అర్థాన్వయ-సమ్భవాత్ వర్ణాన్వయ-సమ్భవాచ్ చ అగ్నీషోమయోర్ ఇవ సహితావస్థితయోర్ దేవతాత్వమ్। కథం తర్హి యాదిషు త్వగ్-ఆది-ప్రయోగః కార్యమ్ ? ఇత్య ఉచ్యతే యం త్వగ్-ఆత్మనే పురుషోత్తమ-వసుధాభ్యామ్ నమః, రం అసృగ్-ఆత్మనే బలి-పరాభ్యాం నమ ఇత్య ఏవం రూప ఇతి। మన్త్రమ్ ఉక్తావలి-కారేణ తథైవాభిధానాత్। ఆత్మనే ఇత్య అస్య సుబ్-అన్త-ప్రతిరూపక-నిపాతత్వేనాదోషాద్ ఇతి తు ప్రపఞ్చ-సార-వివరణే పరమానన్ద-భట్టాచార్యాభ్యాః। తథా చ అం కేశవ-కీర్తిభ్యాం నమ ఇతి ప్రయోగః మన్త్రమ్ ఉక్తావలీ-కార-లఘు-దీపికా-కార-త్రిపాఠి-రుద్రోపాధ్యాయ-విద్యాధరాచార్య-పరమానన్ద-భట్టాచార్య-సంమతః। అం కేశవాయ కీర్త్యై నమ ఇతి ప్రయోగః పద్మపాదాచార్య-ప్రభృతీనాం సంమత ఇతి। జ్ఞాత్వా యథా-గురు-సమ్ప్రదాయం వ్యవహర్తవ్యమ్ ఇతి। అత్రైవ న్యాస-విశేషమ్ ఆహ-యాదిభిర్ ఇతి య-కారాద్యైర్ దశభిర్ అక్షరైః సహ సప్త ధాతూన్ త్వగ్-అసృజ్-మాంస-మేదో ఒస్థి-మజ్జ-శుక్రాఖ్యాన్ ఆత్మనే ఒన్తాన్ ఆత్మనే ఇతి శబ్దః అన్తే యేషాం తే తథా ప్రాణం జీవం క్రోధం చ ఆత్మనే ఒన్తం హృదయాదిషు యథా-స్థానేషు విన్యస్యేద్ ఇత్య అర్థః। ప్రాణం శక్తిమ్ ఇత్య అపి పాఠాన్తరమ్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౧.౨౪ ॥

కేశవాది-న్యాసే ధ్యానమ్ ఆహ-ఉద్యద్ ఇతి।

ఉద్యత్-ప్రద్యోతన-శత-రుచిం తప్త-హేమావదాతం
పార్శ్వ-ద్వన్ద్వే జలధి-సుతయా విశ్వ-ధాత్ర్యా చ జుష్టమ్ ।
నానా-రత్నోల్లసిత-వివిధాకల్పమ్ ఆపీత-వస్త్రం
విష్ణుం వన్దే దర-కమల-కౌమోదకీ-చక్ర-పాణిమ్ ॥ క్ర. దీ. ౧.౨౫ ॥

అహం విష్ణుం వన్దే । కీదృశం ? ఉద్యన్న్ ఉదయం గచ్ఛన్ ప్రద్యోతనః సూర్యస్ తస్య యచ్-ఛతం తస్యేవ రుచి-దీప్తిర్ యస్య తం పునః తప్తేతి వహ్ని-మధ్య-నిక్షిప్త-కాఞ్చనవద్ గౌరం । పునః కీదృశం పార్శ్వ-ద్వన్ద్వే ఇతి దక్షిణ-వామ-పార్శ్వ-ద్వయే జలధి-సుతయా లక్ష్మ్యా తథా విశ్వ-ధాత్ర్యా పృథివ్యా జుష్టం సేవితమ్ । పునః కిమ్భూతం ? నానా-విధ-రత్నేన శోభితో నానా బహు-ప్రకార ఆకల్పో భూషణం యస్య । పునః కీదృశం ? ఆపీతేతి ఆసమ్యక్ ప్రకారేణ పీతే వస్త్రే యస్య తం । పునః కీదృశం ? దరః శఙ్ఖః పద్మం కమలం కౌమోదకీ గదా చక్రమ్ ఏతాని పాణౌ యస్య తమ్ । అత్ర ఊర్ధ్వాధః క్రమేణ వామ-భాగే శఙ్ఖ-పద్మే దక్షిణ-భాగే గదా-చక్రే ఇతి బోధ్యమ్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౧.౨౫ ॥

ధ్యాన-న్యాసయోః ఫలమ్ ఆహ-ధ్యాత్వైవమ్ ఇతి ।

ధ్యాత్వైవం పరమ-పుమాంసమ్ అక్షరైర్ యో
విన్యస్యేద్దినమ్ అను కేశవాది-యుక్తైః ।
మేధాయుః-స్మృతి-ధృతి-కీరిత్-కాన్తి-లక్ష్మీ
సౌభాగ్యైశ్ చిరమ్ ఉపబృంహితో భవేత్ సః ॥ క్ర. దీ. ౧.౨౬ ॥

ఏవమ్ ఉక్త-ప్రకారం పరమ-పుమాంసం విష్ణుం ధ్యాత్వా యో ఽనుదినం ప్రత్యహం కేశవాది-సహితైర్ మాతృకాకాఐర్ విన్యస్యేత్ స పురుషః । మేధాదిభిశ్ చిరం బహు-కాలమ్ ఉపబృంహిత ఉపచితో భవతి మేధా ధారణావతీ బుద్ధిః ఆయుర్ జీవనం స్మృతిః స్మరణం

ధృతిర్ ధైర్యం కీర్తిర్ ఉత్కృష్ట-కర్మ-కథా కాన్తిః సౌన్దర్యం లక్ష్మీర్ ఐశ్వర్యం సౌభాగ్యం సర్వ-ప్రియత్వమ్ || క్ర. దీ. వి. ౧.౨౬ ||

న్యాస-విశేషమ్ ఆహ-అముమ్ ఇతి |

అముమ్ ఏవ రమా-పురః-సరం

ప్రభజేద్ యో మనుజో విధిం బుధః |

సముపేత్య రమాం ప్రథీయసీం

పునర్ అన్తే హరితాం వ్రజత్య్ అసౌ || క్ర. దీ. ౧.౨౭ ||

యః పణ్డితో మనుష్యః అముమ్ ఏవ విధిం కేశవాది-న్యాస-ప్రకారం రమా-పురఃసరం శ్రీ-బీజమ్ ఆదౌ దత్త్వా ప్రభజేత్ కరోతి అసౌ పుమాన్ ఇహ లోకే ప్రథీయసీం మహతీం రమాం లక్ష్మీం సముపేత్య ప్రాప్య పునర్ అన్తే అవసానే హరితాం విష్ణుత్వం వ్రజతి ప్రాప్నోతీత్య్ అర్థః || క్ర. దీ. వి. ౧.౨౭ ||

తత్త్వ-న్యాసం దర్శయతి-ఇత్య్ అచ్యుతీత్య్ ఆది |

ఇత్య్ అచ్యుతీ-కృత-తనుర్ విదధీత తత్త్వ-

న్యాసం మ-పూర్వక-పరాక్షర-నత్య్-ఉపేతమ్ |

భూయః పరాయ చ తద్-ఆహ్వయమ్ ఆత్మనే చ

నత్య్-అన్తమ్ ఉద్ధరతు తత్త్వ-మనూన్ క్రమేణ || క్ర. దీ. ౧.౨౮ ||

ఇతి పూర్వోక్త-ప్రకారేణ అచ్యుతీకృత-తనుః సమ్పాదిత-విష్ణు-శరీరః తత్త్వ-

న్యాసం వక్ష్యమాణ-ప్రకారం విదధీత కుర్యాత్ । ప్రకారం దర్శయతి-మః పూర్వో యస్య స మ-పూర్వః । కః పరో యస్య స క-పరః । నత్య్-ఉపేతం నమః-శబ్ద-సహితమ్ । తథా చ మ-కారాది-వ్యుత్క్రమేణ క-కార-పర్యన్తమ్ ఏకైకాక్షరం నమః-పద-సహితం కృత్వా భూయో ఽనన్తరం పరాయేతి-పదం దత్త్వా అనన్తరం తద్-ఆహ్వయం తేషాం తత్త్వానామ్ ఆద్వయం వక్ష్యమాణం నామ దత్త్వా అనన్తరం ఆత్మనే ఇతి పదం దత్త్వా అనన్తరం నత్య్-అన్తమ్ నమః-పదమ్ అన్తే దత్త్వా క్రమేణ తత్త్వ-మనూన్ తత్త్వ-మన్త్రాన్ ఉద్ధరతు ॥ క్ర. దీ. వి. ౧.౨౮ ॥

అధునా తత్త్వానాం నామాని న్యాసం స్థానం చ దర్శయతి-

సకల-వపుషి బీజం ప్రాణమ్ ఆయోజ్య మధ్యే

న్యసతు మతిమ్ అహఙ్కారం మనశ్ చేతి మన్త్రీ ।

కముఖ-హృదయ-గుహ్యాఙ్ఘ్రిష్వ్ అథో శబ్ద-పూర్వం

గుణ-గణమ్ అథ కర్త్రాది-స్థితం శ్రోత్ర-పూర్వమ్ ॥ క్ర. దీ. ౧.౨౯ ॥

సకల-వపుషి సర్వాఙ్గ-వ్యాపకే జీవం ప్రాణం చ మన్త్రే ఆయోజ్య తేన న్యస్యతు తథా చ మం నమః పరాయ జీవాత్మనే నమః భం నమః పరాయ ప్రాణాత్మనే నమః ఇతి ద్వయం సర్వ-శరీరే విన్యస్యేద్ ఇత్య్ అర్థః । ఇతి తత్త్వ-పదం దత్త్వా మం నమః పరాయ జీవ-తత్త్వాత్మనే నమః ఇతి కేచిత్ తత్-ప్రయోగాన్ కుర్వన్తి తన్ న ప్రమాణాభావాత్ మూర్తి-పఞ్జర-న్యాసే ఽపి మూర్తి-పద-ప్రయోగాపత్తేః । అత్ర మకరాదీనాం బిన్దు-సాహిత్యం సమ్ప్రదాయావగతం బోద్ధవ్యమ్ । మధ్యే హృదయే మతిమ్ అహఙ్కారం మనశ్ చ మన్త్ర ఆయోజ్య తేన మన్త్రీ న్యస్యతు తథా బం నమః పరాయ మన ఆత్మనే నమః ఫం నమః పరాయ అహఙ్కారాత్మనే నమః పం నమః పరాయ మన ఆత్మనే నమః ఇతి త్రయం హృది విన్యస్యేద్ ఇత్య్ అర్థః । అథో ఽనన్తరం కముఖ-హృదయ-గుహ్యాఙ్ఘ్రిషు పఞ్చసు స్థానేషు శబ్ద-పూర్వం గుణ-సముదాయం శబ్ద-స్పర్శ-రూప-రస-గన్ధాత్మకం మన్త్రే ఆయోజ్య తేన న్యస్యతు తథా చ నం నమః పరాయ రూపాత్మనే నమః ఇతి హృదయే, థం నమః పరాయ రసాత్మనే నమః ఇతి గుహ్యే, తం నమః పరాయ గన్ధాత్మనే నమః పాదయోర్ విన్యస్యేద్ ఇత్య్ అర్థః । అథానన్తరం శ్రోత్ర-త్వగ్-దృక్-

జిహ్వా-ఘ్రాణాత్మకం కర్ణాది-స్థితం కర్ణ-త్వగ్-దృక్-జిహ్వా-ఘ్రాణేషు స్థితం యథా స్యాత్ తథా న్యస్యతు తథా చ ణం నమః పరాయ శ్రోత్రాత్మనే నమః ఇతి శ్రోత్రయోః ఢం నమః పరాయ త్వగ్-ఆత్మనే నమః ఇతి త్వచి, డం నమః పరాయ దృగ్-ఆత్మనే నమః ఇతి నేత్రయోః | ఠం నమః పరాయ జిహ్వాత్మనే నమః ఇతి జిహ్వాయాం | టం నమః పరాయ ఘ్రాణాత్మనే నమః ఇతి ఘ్రాణయోర్ ఇతి విన్యస్యేత్ || క్ర. దీ. వి. ౧.౨౯ ||

వాగ్-ఆదీతి |

వాగ్-ఆదీన్ద్రియ-వర్గమ్ ఆత్మ-నిలయేష్వ్ ఆకాశ-పూర్వం గణం

మూర్ధ్న్యాస్యే హృదయే శిరే చరణయోర్ హృత్-పుణ్డరీకం హృది |

బిమ్బాని ద్విషడ్-అష్ట-యుగ్-దశ-కలా-వ్యాప్తాని సూర్యేడు-రాడ్

వహ్నీనాం చ యతస్ తు భూత-వసుమ్ ఉష్యన్త్య్ అక్షరైర్ మన్త్రవిత్ || క్ర. దీ. ౧.౩౦ ||

వాగ్-ఆదీన్ద్రియ-వర్గం వాక్-పాణి-పాద-పాయూపస్థాత్మకం కర్మేన్ద్రియ-పఞ్చకం మన్త్రే ఆయోజ్య ఆత్మ-నిలయేషు ముఖ-పాణి-పాద-పాయూపస్థేషు న్యస్యతు | తథా చ అం నమః పరాయ వాగ్-ఆత్మనే నమః ఇతి ముఖే | ఝం నమః పరాయ పాణ్య్-ఆత్మనే నమః ఇతి పాణ్యోః | జం నమః పరాయ పాదాత్మనే నమః ఇతి పాదయోః | ఛం నమః పరాయ పాయ్వ్-ఆత్మనే నమః ఇతి పాయౌ | చం నమః పరాయ ఉపస్థాత్మనే నమః ఇత్య్ ఉపస్థే విన్యస్యేద్ ఇత్య్ అర్థః | ఆకాశ-పూర్వం గణమ్ ఆకాశ-వాయ్వ్-అగ్ని-జల-పృథివ్య్-ఆత్మకం మన్త్రే ఆయోజ్య మూర్ధన్య్ ఆస్యే హృదయే శివే లిఙ్గే చరణయోర్ న్యస్యతు | తథా చ ఙం నమః పరాయ ఆకాశాత్మనే నమః ఇతి శిరసి | ధం నమః పరాయ వాయ్వ్-ఆత్మనే నమః ఇతి ముఖే | గం నమః పరాయాగ్న్య్-ఆత్మనే నమః ఇతి హృదయే | ఖం నమః పరాయ జలాత్మనే నమః ఇతి లిఙ్గే | కం నమః పరాయ పృథివ్య్-ఆత్మనే నమః ఇతి పాదయోర్ న్యస్యేద్ ఇత్య్ అర్థః | హృత్-పుణ్డరీకమ్ ఇత్య్ ఆదేర్ అయమ్ అర్థః | హృత్-పుణ్డరీకం తథా సూర్యోడ్డరాద్-వహ్నీనాం బిమ్బాని సూర్య-చన్ద్రాగ్నీనాం మణ్డలాని త్రీణి ద్విషడ్-అష్ట-యుగ్-దశ-కలా-వ్యాప్తాని ద్వాదశ-షోడశ-దశ-కలా-యుక్తాని యతస్ తు భూత-వసు-మున్య్-అక్ష్య్-అక్షరైః యతో య-కారాద్ యో భూత-వర్ణః పఞ్చమ-వర్ణః శ-కారః వసు-వర్ణో ఽష్టమార్ణో హ-కారః ముని-వర్ణః సప్తమః స-కారః అక్షి-వర్ణో ద్విత్య-వర్ణో రేఫః | ఏతైశ్ చ సహితాని మన్త్రే ఆయోజ్య హృది న్యస్యతు | తథా

చ-శం నమః పరాయ హృత్ పుణ్డరీకాత్మనే నమః । హం నమః పరాయ ద్వాదశ-కలా-వ్యాప్త-సూర్య-మణ్డలాత్మనే నమః । సం నమః పరాయ షోడశ-కలా-వ్యాప్త-చన్ద్ర-మణ్డలాత్మనే నమః । రం నమః పరాయ దశ-కలా-వ్యాప్త-వహ్ని-మణ్డలాత్మనే నమః ఇతి చతుష్టయం హృదయే న్యస్యతు ॥ క్ర. దీ. వి. ౧.౩౦ ॥

అథ పరమేష్ఠి-పుమాంసౌ విశ్వ-నివృత్తీ సర్వ-హత్య్-ఉపనిషదం

న్యసేద్ ఆకాశాది-స్థాన-స్థానషోయ-బలవార్థిః సలావః ॥ క్ర. దీ. ౧.౩౧ ॥

అథానన్తరం పరమేష్ఠి-పుమాంసౌ విశ్వ-నివృత్తీ సర్వ ఇత్య్ ఉపనిషదో రహస్యాన్ షోపర-బలార్థైర్ ఇతి ష-కారః రేఫస్య ఉప సమీపం తేన రేఫ-సమీప-వర్తినౌ య-కార-ల-కారౌ లక్ష్యేతే వ-కారో ల-కారశ్ చ ఏతైః సలవకైర్ బిన్దు-సహితైః సహితాన్ ఆకాశాది-స్థానే న్యస్యేద్ ఆకాశాది న్యాస-స్థానేషు మూర్ధ్న్యాస్యే హృదయే లిఙ్గే చరణయోర్ న్యస్యేత్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౧.౩౧ ॥

అత్రైవ విశేషమ్ ఆహ-వాసుదేవ ఇతి ।

వాసుదేవః సఙ్కర్షణః ప్రద్యుమ్నాశ్ చానిరుద్ధకః

నారాయణశ్ చ క్రమశహ్ పరమేష్ఠ్యాదిభిర్ యుతః ॥ క్ర. దీ. ౧.౩౨ ॥

క్రమశః క్రమేణ పరమేష్ఠ్య-ఆదిభిః సహితా వాసుదేవాదయో న్యస్న్యా తథా చ షం నమః పరాయ వాసుదేవాయ పరమేష్ఠ్యాత్మనే నమః ఇతి శిరసి । యం నమః పరాయ సఙ్కర్షణాయ పురుషాత్మనే నమః ఇతి ముఖే, లం నమః పరాయ ప్రద్యుమ్నాయ విశ్వాత్మనే నమ ఇతి హృదయే । వం నమః పరాయ అనిరుద్ధాయ నివృత్త్యాత్మనే నమ ఇతి లిఙ్గే, లం నమ ఇతి హృదయే । వం నమః పరాయ అనిరుద్ధాయ నివృత్య్-ఆత్మనే నమ ఇతి లిఙ్గే । లం నమః

పరాయ నారాయణాయ సర్వాత్మనే నమ ఇతి చరణయోః । విన్యస్యేద్ ఇత్య్ అర్థః । కేచిత్ తు పరమేష్ఠ్యాదేర్ అనన్తరం వాసుదేవాదేః ప్రయోగం కుర్వన్తి ॥ క్ర. దీ. వి. ౧.౩౨ ॥

తతః కోప-తత్త్వం క్షరౌ విన్దు-యుక్తం

నృసింహం న్యసేత్ సర్వ-గాత్రేషు తజ్-జ్ఞః ।

క్రమేణేతి తత్త్వాత్మకో న్యాస ఉక్తః

స్వాసాన్ నికృద్-విశ్వ-మూర్త్య్-ఆదిషు స్యాత్ ॥ క్ర. దీ. ౧.౩౩ ॥

తతస్ తద్-అనన్తరం క్రమేణ గురూపదేశ-క్రమేణ తజ్-జ్ఞః నృసింహ-బీజ-జ్ఞః క్షరౌ క్ష-కార-రేఫ-ఔ-కార ఇతి మిలిత-స్వరూపం బిన్దు-యుక్తం తథా కోప-తత్త్వం నృసింహం చ మన్త్రే ఆయోజ్య సర్వ-గాత్రేషు న్యస్యేత్ । తథా చ-క్ష్రౌం నమః పరాయ నృసింహాయ కోపాత్మనే నమః ఇతి సర్వ-గాత్రేషు న్యస్యేద్ ఇత్య్ అర్థః । తత్త్వ-న్యాసమ్ ఉపసంహరతి ఇత్య్ ఉక్త-ప్రకారేణ తత్త్వాత్మకో న్యాసః కథితో భవతి । కీదృశః ? విశ్వ-మూర్త్య్-ఆదిషు స్వ-సాన్నిధ్య-కృత్ కృష్ణ-సాన్నిధ్య-కృత్ బిమ్బాదిష్వ్ ఇతి కేచిద్ బిమ్బం ప్రతిమా మూర్తిః శరీరమ్ ఆది-పదేన మణి-మన్త్రాది-సకలస్య పరిగ్రహః ఏతేషు హరేః సాన్నిధ్యం కరోతీత్య్ అర్థః । క్వచిన్ మర్త్యాదిష్వ్ ఇతి పాఠః ॥ క్ర. దీ. వి. ౧.౩౩ ॥

ఏతన్-న్యాస-ప్రయోజనమ్ ఆహ-ఇతి కృత ఇతి ।

ఇతి కృతో ఽధికృతో భవతి ధ్రువం

సకల-వైష్ణవ-మన్త్ర-జపాదిషు ।

పవన-సంయవలతత్త్వ-మనునా చరేత్

తత్త్వమ్ ఇహ జప్తుమ్ అసౌ మనుచ్ఛతి ॥ క్ర. దీ. ౧.౩౪ ॥

తత్త్వ-న్యాసే కృతే ధ్రువం నిశ్చితమ్ అధికృతో భవతి న కేవలం గోపాల-విషయ-మన్త్ర-కథనాద్ అత్రైవ అపి తు సకల-వైష్ణవ-మన్త్ర-జపాదిష్వ్ అపీత్య్ అర్థః । అధునా ప్రాణాయామ-ప్రకారమ్ ఆహ-పవన-సంయమనమ్ ఇతి । అసౌ సాధకః యం మనుమ్ ఇహ వ్యవహార-భూమౌ జప్తుమ్ ఇచ్ఛతి అమునా మన్త్రేణ పవన-సంయమనం ప్రాణాయామం చరతు కుర్యాద్ ఇత్య్ అర్థః ॥ క్ర. దీ. వి. ౧.౩౪ ॥

అత్రైవ ప్రకారాన్తరమ్ ఆహ-అథవేతి ।

అథవాఖిలేషు హరి-మన్త్ర-

జప-విధిషు మూల-మన్త్రతః ।

సంయమనమ్ అమలధీర్ మరుతో

విధినాభ్యసంశ్ చరతు తత్త్వ-సఙ్ఖ్యయా ॥ క్ర. దీ. ౧.౩౫ ॥

మూల-మన్త్రతో మూల-మన్త్రేణ । వక్ష్యమాణ-దశాక్షరేణేతి కేచిత్ । వస్తుతస్ తు సప్తాక్షర-గోపీ-జన-వల్లభ-మన్త్రేణ తస్యైవ మూల-మన్త్రత్వేనాభిధానాత్ తద్-వచనస్య ప్రయోజనాన్తరాభావాత్ తత్త్వ-సఙ్ఖ్యయాష్టావింశతి-వారం చతుర్వింశతి-వారమ్ ఇతి కేచిత్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౧.౩౫ ॥

పురతో జపస్య పరతో ఽపి

విహితమ్ అథ తత్-త్రయం బుధైః ।

షోడశ య ఇహ సమాచరేద్ దినేశః

పరిపూయతే స ఖలు మాసతో ఽం హంసః ॥ క్ర. దీ. ౧.౩౬ ॥

పురతో జపాదౌ పశ్చాచ్ చ తత్-త్రయం బుద్ధైర్ విహితం ప్రాణాయామ-త్రయం, రేచకాది-త్రయమ్ ఇతి కేచిత్ | ఏతేన జపాఙ్గత్వాచ్ చ తత్రాద్య్-అన్తే ఽయం దర్శితః || క్ర. దీ. వి. ౧.౩౬ ||

సనాతనః: జపస్య పురత ఆదౌ పరతః అన్తే చ ఇతి ప్రాణాయామేషు కాలః | తత్ త్రయం ప్రాణాయామ-త్రయమ్ ఇతి సఙ్ఖ్యా | యో జనో దినశః ప్రత్యహం షోడశ-ప్రాణాయామాన్ ఆచరేత్, స మాసతః మాసేనైకేన అంహసః పాపాత్ పరిపూయతే శుద్ధో భవతీతి సామాన్యతః ఫలమ్ | పరం చ సర్వం పుర్వం లిఖితమ్ ఏవ || (హరి-భక్తి-విలాస ౫.౧౩౭)

అత్రైవ ప్రకారాన్తరమ్ ఆహ-అథవేతి |

అయవాఙ్గ-జన్మ-మమునానుసుసంయమం

సకలేషు కృష్ణమనుజాపకర్మసు |

సహితైక-సప్త-కృతి-వారమ్ అభ్యసేత్

తనుయాత్ సమస్త-దురితాప-హారిణా || క్ర. దీ. ౧.౩౭ ||

కృతీతి కృతి-చ్ఛన్దసో వింశత్య్-అక్షరత్వాత్ సహితమ్ ఏకం యత్ర తాదృశ-సప్త-కృతి-వారమ్ | అథవా సహితాని మిలితాని ఏక సప్త-కృతయః ఉభయత్రాష్టావింశతి-వారమ్ ఇత్య్ అర్థః | సర్వేషు కృష్ణ-మనుజాపకర్మసు అఙ్గ-జన్మ-మనునా కామ-బీజేన ప్రాణాయామమ్ అభ్యసంస్ తనుయాత్ | ప్రథమమ్ ఏకం తతః సప్త తతో వింశతి తతో ఽభ్యాస-పాటవే ఽష్టావింశతి-వారమ్ ఇత్య్ అర్థః | కశ్చిత్ తు ప్రథమం సప్త తతో వింశతిస్ తత ఏకం తతో ఽష్టావింశతి-వారమ్ అభ్యాస-క్రమేణేతి తాత్పర్యమ్ ఆహ తత్ర ప్రమాణం స ఏవ ప్రష్టవ్యః || క్ర. దీ. వి. ౧.౩౭ ||

మన్త్ర-విశేష-ప్రాణాయామ-ప్రకారమ్ ఆహ-అష్టావింశతీతి ।

అష్టావింశతి-సఙ్ఖ్యమ్ ఇష్ట-ఫలదం మన్త్రం దశార్ణం జపన్
నాయచ్చేత్ పవనం సుసంయత-మతిస్ త్వ్ అష్టౌ దశార్ణేన చేత్ ।
అభ్యస్యన్న్ అవివారమ్ అన్యమ్ అనుభిర్ వర్ణానురూపం జపన్
కుర్యాద్ రేచక-పూర్వకమ్ అనిపణః ప్రాణ-ప్రయోగం నరః ॥ క్ర. దీ. ౧.౩౮ ॥

సుసంశిత-మతిర్ విమల-బుద్ధిః అష్టావింశతి-సంఖ్యం దశార్ణం దశాక్షర-మన్త్రం జపన్ ప్రాయచ్చేత్ ప్రాణాయామం కుర్యాత్ కీదృశం దశార్ణమ్ ఇష్ట-ఫలదం స్వాభిమత-ఫలదం తత్ర దశాక్షర-మన్త్రస్య వార-చతుష్టయం జపేన రేచకమ్ । అష్ట-వార-జపేన పూరకం షోడశ-వార-జపేన కుమ్భకం కుర్యాద్ ఇతి గురు-సమ్ప్రదాయః । అష్టాదశార్ణే చేత్ ప్రాణాయామః క్రియత ఇతి శేషః । తదా రవివారం ద్వాదశ-వారమ్ అభ్యస్యన్ ప్రాణాయామం కుర్యాద్ ఇతి గురు-సమ్ప్రదాయః । అన్య-మనుభిర్ అన్య-మన్త్రైశ్ చేత్ ప్రాణాయామః క్రియతే । తదా వర్ణానురూపం మన్త్ర-వర్ణానాం తారతమ్యేన జపం కుర్వన్ కుర్యాత్ । అత్ర స్వల్పాక్షరైర్ మన్త్రైర్ బహు-వారమ్ అనల్పాక్షరైర్ మన్త్రైః స్వల్ప-వారం జపేద్ ఇత్య్ అర్థః । కీదృశః ? సాధకః రేచక-పూరక-కుమ్భకాఖ్య-కర్మ-కుశల ఇత్య్ అర్థః । రేచకస్య త్యాగస్య పూర్వకర్మణీ పూరక-కుమ్భకే తత్ర నిపుణా ఇతి రుద్రధరః । తచ్ చిన్త్యమ్ ఏవమ్ అపి రేచకే నైపుణ్యాలాభాత్ ప్రపఞ్చ-సారానుసారిణో ఽస్య గ్రన్థస్య శారదా-గ్రన్థానుయాయిత్వాచ్ చ ॥ క్ర. దీ. వి. ౧.౩౮ ॥

అధునా ప్రాణాయామ-ప్రకారం దర్శయతి-రేచయేన్ మారుతమ్ ఇతి ।

రేచయేన్ మారుతం దక్షయా దక్షిణః
పూరయేద్ వామయా మధ్య-నాడ్యా పునః ।
ధారయేద్ ఈరితం రేచకాది-త్రయం స్యాత్
కలాదన్త-విద్యాఖ్య-మాత్రాచ్యుకమ్ ॥ క్ర. దీ. ౧.౩౯ ॥

దక్షిణో విచక్షణః పురుషః దక్షయా దక్షిణ-నాడ్యా మారుతం వాయుం రేచయేత్ త్యజేత్ తథా వామయా వామ-నాడ్యా త్యక్త-వాయుం పూరయేద్ మధ్యయా సుషుమ్ణయా నాడ్యా మారుతం వాయుం ధారయేద్ ఇత్య్ ఉక్త-ప్రకారేణ రేచకాది-త్రయం రేచక-పూరక-కుమ్భకాఖ్య-త్రితయమ్ ఈరితం కథితం రేచకాదిష్వ్ అవధి కాలమ్ ఆహ-కలాద్ అన్తేతి | కలాః షోడశ, దన్తా ద్వాత్రింశద్, విద్యాః చతుఃషష్ఠి-రూపా ఏతత్-సఙ్ఖ్యాక-మాత్రాత్మకమ్ ఇత్య్ అర్థః | అత్ర భైరవ-త్రిపాఠినో యత్ర మన్త్ర-గణనయా ప్రాణాయామః | తత్ర కుమ్భక-కాల ఏవోక్తః శ్వాసాభ్యాస-క్రమేణ ప్రాణాయామ-సఙ్ఖ్యయా మన్త్ర-జపః కార్యో నిర్గమ-ప్రాణాయామే తు రేచకాది-గణనా కార్యేత్య్ ఆహుః | మాత్ర-శబ్దేన చ వామాఙ్గుష్ఠే కనిష్ఠాద్య్-అఙ్గులీనాం ప్రత్యేకం పర్వ-త్రయ-స్పర్శ-కాలః కథ్యతే వామ-హస్తేన వామ-జాను-మణ్డలస్య ప్రాదక్షిణ్యేన స్పర్శ-కాలశ్ చ | యద్ అత్ర రుద్రోపాధ్యాయైర్ ఉక్తం యద్యప్య్ అత్ర రేచకం ప్రథమమ్ ఉక్తం తద్-అనన్తరం పూరకం తథాపి ప్రథమం పూరకమ్ అనన్తరం కుమ్భకం జ్ఞేయం యతో గృహీత-ఘృతస్య త్యాగో భవతి | యత్ పునర్ వ్యత్యాసేన కథనం తద్-గోపనాయ ఏవం కలా-దన్తేత్యాద్య్ అపి వ్యత్యాసేన బోద్ధవ్యమ్ | ఇడ్యోత్కర్షయేద్ వాయుమ్ ఇత్య్ ఆది శారదా-దర్శనాత్ | ఏవం చ గృహీత-చతుర్-గుణేన ధారణం తద్-అర్ధేన త్యాగ ఇత్య్ అపి దర్శితం భవతీతి, తన్ న ప్రపఞ్చ-సారానుసారిణో గ్రన్థస్యాస్య శారదానుయాయిత్వాత్ ప్రపఞ్చ-సారే రేచకాదిత్వస్యైవోక్తత్వాత్ పూరకాదిత్వస్యాష్టాఙ్గయోగాన్తర్భూత-ప్రాణాయామ-విషయత్వాత్ | యద్ ఉక్తం గృహీతస్య త్యాగో భవతి తత్రోచ్యతే స్వాభావిక-వాయు-ధారణస్యాత్రాపి సత్త్వాద్ అన్యథా శరీర-పాతాపత్తేః | యద్ ఉక్తం వ్యత్యాసేన గోపనార్థం కథనమ్ ఇతి తద్ అయుక్తమ్ | మన్త్ర-భిన్నస్యానుష్ఠాన-భాగస్య ఋజు-మార్గేణైవ వక్తుం యుక్తత్వాత్ | యద్ ఉక్తం గృహీత-చతుర్గుణేనైవ ధారణం తద్-అర్ధేన త్యాగ ఇతి తద్ అప్య్ అయుక్తం ప్రమాణాభావాత్ | దక్షిణామూర్తి-సంహితాయామ్ అఙ్గులీ-నియమో ఽపి ప్రాణాయామే కథితో, యథా-

కనిష్ఠానామికాఙ్గుష్ఠైర్ యన్ నాసాపుట-ధారణమ్ |

ప్రాణాయామః స విజ్ఞేయస్ తర్జనీ-మధ్యమే వినా || ఇతి || క్ర. దీ. వి. ౧.౩౯ ||

సనాతనః: తద్ ఏవ క్రమ-దీపికోక్త్యా సంవాదయన్ తత్రైవ కించిద్ విశేషం చ దర్శయతి- రేచయేద్ ఇతి | దక్షయా దక్షిణ-నాడ్యా, దక్షిణః విద్వాన్ జనః | మధ్య-నాడ్యా సుషుమ్ణయా ధారయేత్ | ఏవం రేచక-పూరక-కుమ్భకాఖ్యం త్రయం స్యాత్ | రేచకాదిషు త్రిషు క్రమేణావధికాలమ్ ఆహ-కలాః షోడశ | దన్తా ద్వాత్రింశత్ | విద్యాశ్ చతుఃషష్ఠిస్ తత్-తత్-సఙ్ఖ్యక-మాత్రాత్మకమ్ ఇత్య్ అర్థః | మాత్రా చ-వామాఙ్గుష్ఠేన వామ-కనిష్ఠాద్య్-అఙ్గులీనాం ప్రత్యేకం పర్వ-త్రయ-సమ్పర్క-కాలః | వామ-హస్తేన వామ-జాను-మణ్డలస్య ప్రాదక్షిణ్యేన స్పర్శ-కాలో వా | తత్రాప్య్ అఙ్గులి-నియమో ఽప్య్ ఉక్తః-

కనిష్ఠానామికాఙ్గుష్ఠైర్ యన్ నాసా-పుట-ధారణమ్ |

ప్రాణాయామః స విజ్ఞేయస్ తర్జనీ-మధ్యమే వినా || ఇతి |

తత్ర తేషు ప్రాణాయామేషు పుర్వం రేచకాదిషు సఙ్ఖ్యోక్తా | అత్ర చ ప్రాణాయామేష్వ్ ఇతి భేదః || [హరి-భక్తి-విలాసే ౫.౧౩౧]

ప్రకృతమ్ ఉపసంహరన్న్ ఆత్మ-యాగార్థం దేహే పీఠ-కల్పనాం దర్శయతి-ప్రాణాయామమ్ ఇత్య్ ఆదినా |

ప్రాణాయామం విధాయేత్య్ అథ నిజ-వపుషా కల్పయేద్ యోగ-పీఠమ్ |

న్యస్యేద్ ఆధార-శక్తి-ప్రకృతి-కమఠ-క్షమా-క్షీర-సిన్ధూన్ |

శ్వేతద్వీపం చ రత్నోజ్జ్వల-మహిత-మహా-మణ్డపం కల్ప-వృక్షమ్ |

హృద్-దేశే ఽంశ-ద్వయోరూ-ద్వయ-వదన-కటీ-పార్శ్వ-యుగ్మేషు భూయః || క్ర. దీ. ౧.౪౦ ||

ధర్మాద్య్-అధర్మాది చ పాద-గాత్ర-

చతుష్టయం హృద్య్ అథ శేష-మన్త్రమ్ |

సూర్యేన్దు-వహ్నీన్ ప్రణవఆంశ-యుక్తాన్

స్వాద్య్-అక్షరైః సత్త్వ-రజస్-తమాంసి || క్ర. దీ. ౧.౪౧ ||

ఇతి పూర్వోక్త-ప్రకారేణ ప్రాణాయామం విధాయ కృత్వా అథానన్తరం నిజ-వపుషా నిజ-శరీరేణ యాగ-పీఠం పూజా-పీఠం కల్పయేత్ కల్పనా-ప్రకారమ్ ఆహ-న్యస్యేద్ ఇతి | హృద్-దేశే హృది ఆధార-శక్త్య్-ఆది-కల్ప-వృక్షాన్తం న్యసేత్ | కమఠః కూర్మః శేషో ఽనన్తః క్షీర-సిన్ధుః క్షీర-సముద్రః రత్నేన ఉజ్జ్వలః మహితో యః మహా-మణ్డపః రత్న-మణ్డపః ఇతి యావత్ తథా చాధార-శక్తయే నమః ప్రకృత్యై నమ ఇతి నవకం న్యసేద్ హృదీత్య్ అర్థః | భూయో ఽఅనన్తరం అంస-ద్వయోర్ ఉద్వయ-వదన-కటీ-పార్శ్వ-యుగ్మేషు ధర్మాద్య్-అధర్మాది-పాద-గాత్ర-చతుష్టయం విన్యస్యేత్ | పాద-గాత్రయోశ్ చతుష్టయం పాద-గాత్ర-చతుష్టయమ్

ఇత్య్ ఉభయత్ర సమ్బధ్యతే | పాద-చతుష్టయం గాత్ర-చతుష్టయం ధర్మాది-ధర్మ-జ్ఞాన-వైరాగ్యైశ్వర్య-రూప-పాద-చతుష్టయమ్ | అంస-ద్వయోర్ ఉద్వయే చ ధర్మాయ నమః దక్షిణోరౌ, ఇత్య్ ఏవం ప్రాదక్షిణ్య-క్రమేణ విన్యసేత్ | శారదాయాం ముఖ-పార్శ్వ-నాభి-పార్శ్వేష్వ్ ఇతి క్రమ-దర్శనాత్ | ఏతచ్ చ భైరవ-త్రిపాఠినో ఽపి సంమతమ్ | ఏతేషు యథాశ్రుత-క్రమేణైవేతి విద్యాధరాచార్యాః | అథానన్తరం శేషమ్ అనన్తమ్ అబ్జం పద్మం సూర్యేన్దు-వహ్నీన్ సూర్య-సోమాగ్ని-మణ్డలాని | కీదృశాన్ ? తాన్ ప్రణవాంశ-యుక్తాన్ ప్రణవస్యోఙ్కారస్యాంశాః | అవయవా అ-కారో-కార-మ-కారాస్ తైర్ యుక్తాన్ సహితాన్ తత్రాదౌ స-బిన్దు-ప్రణవాంశాది-సాహిత్యం సమ్ప్రదాయతో బోద్ధవ్యమ్ | స్వాద్య-అక్షరైః స-బిన్దు-స్వీయ-స్వీయ-ప్రథమాక్షరైః సహితాని సత్త్వ-రజస్-తమాంసి తథా చ హృత్-పద్మే అనన్తాయ నమః, పద్మాయ నమః, అం ద్వాదశ-కలా-వ్యాప్త-సూర్య-మణ్డలాత్మనే నమః, ఉం షోడశ-కలా-వ్యాప్త-చన్ద్ర-మణ్డలాత్మనే నమః, మం దశ-కలా-వ్యాప్త-వహ్ని-మణ్డలాత్మనే నమః, సం సత్త్వాయ నమః, రం రజసే నమః, తం తమసే నమః || క్ర. దీ. వి. ౧.౪౦-౪౧ ||

ఆత్మాది-త్రయమ్ ఆత్మ-బీజ-సహితం వ్యోమాగ్ని-మాయా-లవైర్

జ్ఞానాత్మానమ్ అథాష్ట-దిక్షు పరితో మధ్యే చ శక్తీర్ నవ |

న్యస్త్వా పీఠమ్ అనుం చ తత్ర విధివత్ తత్-కర్ణికా-మధ్యగం

నిత్యానన్ద-చితి-ప్రకాశమ్ అమృతం సంచిన్తయేన్ నామ తత్ || క్ర. దీ. ౧.౪౨ ||

ఆత్మాది-త్రయమ్ ఆత్మాన్తరాత్మా పరమాత్మేతి లక్ష్యమ్ | కీదృశమ్ ? ఆది-బీజ-సహితం స-బిన్దుం స్వీయ-స్వీయ-ప్రథమాక్షర-రూప-బీజ-సహితమ్ ఇతి విద్యాధరాచార్యాః | ఆదిః ప్రణవస్ తత్-సహితమ్ ఇతి త్రిపాఠినః | వ్యోమ హ-కారః | అగ్నిః రేఫః | మాయా దీర్ఘః ఈః | లవో బిన్దుః | ఏతైః సహ జ్ఞానాత్మానం భువనేశ్వరీ-బీజ-సహితం హృత్-పద్మే న్యసేద్ ఇతి పూర్వేణాన్వయః | తథా చ ఆం ఆత్మనే నమః | అం అన్తరాత్మనే నమః | పం పరమాత్మనే నమః | హ్రీం జ్ఞానాత్మనే నమః | ఇతి హృది విన్యసేత్ | అథానన్తరం అష్ట-దిక్షు పరితః ప్రాదక్షిణ్యేన మధ్యే చ కర్ణికాయాం నవ-శక్తీర్ విమలోత్కర్షిణ్యాద్యా న్యస్యేత్ | పద్మస్య పూర్వాది-కేసరేషు ప్రాదక్షిణ్యేన విమలాయై నమః | ఉత్కర్షిణ్యై నమః | జ్ఞానాయై నమః | క్రియాయై నమః | యోగాయై నమః | ప్రహ్వాయై నమః | సత్యాయై నమః | ఈశానాయై నమః | కర్ణికాయామ్ అనుగ్రహాయై నమః | ఇతి న్యసేత్ | పీఠ-మన్త్రం చ తత్ర న్యస్యః | ఏతస్యోపరి వక్ష్యమాణం పీఠ-మన్త్రం-ఓం నమో భగవతే విష్ణవే సర్వ-భూతాత్మనే వాసుదేవాయ సర్వాత్మ-

సంయోగ-యౌగపద్య-పీఠాత్మనే నమః ఇతి మన్త్రం న్యసేత్ | తద్ ఉక్త-రూపే పీఠే విధివద్ గురూపదిష్ట-మార్గేణ తత్ సర్వోపనిషత్-ప్రసిద్ధం ధామ బ్రహ్మ-చైతన్యం చిన్తయేత్ | కీదృశమ్ ? తత్-కర్ణికా-మధ్య-గం హృత్-పద్మ-కర్ణికా-మధ్య-స్థమ్ ఇత్య్ అర్థః | ఏతద్-ధ్యానోపయోగి-రూపమ్ ఉక్తం స్వాభావిక-రూపమ్ ఆహ | కీదృశమ్ ? నిత్యేతి అవినాశి-చైతన్యం స్వతః-ప్రకాశ-స్వరూపమ్ | పునః కీదృశమ్ ? అమృతం శుద్ధ-స్వరూపమ్ ఇత్య్ అర్థః | తత్రాధార-శక్త్యాదయః సర్వే మన్త్రాః ప్రణవాది-చతుర్థీ నమో ఽన్తాః సమ్ప్రదాయతో బోద్ధవ్యాః || క్ర. దీ. వి. ౧.౪౨ ||

పీఠ-శక్తీర్ దర్శయతి-

విమలోత్కర్షణీ జ్ఞానా క్రియా యోగేతి శక్తయః |

ప్రహ్వీ సత్యా తథేశానాఽనుగ్రా నవమీ తథా || క్ర. దీ. ౧.౪౩ ||

విమలేతి || క్ర. దీ. వి. ౧.౪౩ ||

పీఠ-మన్త్రమ్ ఉద్ధరతి-తారమ్ ఇత్య్ ఆదినా |

ఏవం హృదయం భగవాన్ విష్ణుః సర్వాన్వితశ్ చ భూతాత్మా |

జే ఽన్తాః స-వాసుదేవాః సర్వాత్మ-యుతం చ సంయోగం || క్ర. దీ. ౧.౪౪ ||

యోగావధశ్ చ పద్మం పీఠాత్ జే-యుతో నతిశ్ చాన్తే |

పీఠ-మహా-మనుర్ వ్యక్తః పర్యాప్తో ఽయం సపర్యాసు || క్ర. దీ. ౧.౪౫ ||

తారః ప్రణవః । హృదయం నమః । భగవాన్ ఇతి చ విష్ణుర్ ఇతి చ సర్వాన్వితః సర్వ-పద-సహితః భూతాత్మా సర్వ-భూతాత్మేతి । ఏతే త్రయః స-వాసుదేవాః వాసుదేవేన సహ చత్వారః ప్రత్యేకం ఙే ఽన్తాశ్ చతుర్థ్య-అన్తాః కార్యాః । సర్వాత్మ-యుతశ్ చ సంయోగః సర్వాత్మ-సంయోగ ఇతి స్వరూపం యోగావధౌ యోగ-శబ్దాన్తే పద్మ-పద్మేతి స్వరూపం ఙే-యుతః పీఠాత్మా చతుర్థ్య-అన్తః పీఠాత్మా ఏతస్యాన్తే నతిర్ నమః-శబ్దః । ఉపసంహరతి పీఠేతి అయం పీఠ-మహా-మనుర్ ఉక్తః కథితః । కీదృశః ? సపర్యాసు పూజాసు పర్యాప్తః సమర్థః ॥ క్ర. దీ. వి. ౧.౪౪-౪౫ ॥

సనాతనః: తారః ప్రణవః । తతో హృదయం నమ ఇతి పదమ్ । తతశ్ చ భగవాన్ ఇతి విష్ణుర్ ఇతి చ । సర్వాన్వితః సర్వ-శబ్ద-యుక్తో భూతాత్మా సర్వ-భూతాత్మేతి । ఏతే త్రయః స-వాసుదేవా వాసుదేవ-సహితాః ప్రత్యేకం ఙే ఽన్తాశ్ చతుర్థ్య-అన్తాః । తతశ్ చ సర్వాత్మనా యుతం సంయోగం సర్వాత్మ-సంయోగమ్ ఇతి నపుంసకత్వమ్ ఆర్షమ్ । తతశ్ చ యోగస్యావధౌ అన్తే పద్మం యోగ-పద్మమ్ ఇతి । తద్-అన్తే ఙే-యుక్తశ్ చతుర్థ్య-అన్తః పీఠాత్మా । తద్-అన్తే చ నతిః నమః-శబ్దః । ఏవం ఓం నమో భగవతే విష్ణవే సర్వ-భూతాత్మనే వాసుదేవాయ సర్వాత్మ-సంయోగ-యోగ-పద్మ-పీఠాత్మనే నమ ఇతి సిద్ధమ్ । తథా చ శారదా-తిలకే-

నమో భగవతే బ్రూయాద్ విష్ణవే చ పదం వదేత్ ।

సర్వ-భూతాత్మనే వాసుదేవాయేతి వదేత్ తతః ॥

సర్వాత్మ-సంయోగ-పదాద్ యోగ-పద్మ-పదం పునః ।

పీఠాత్మనే హృద్-అన్తో ఽయం మన్త్రస్ తారాదిర్ ఈరితః ॥ ఇతి ।

సనత్-కుమార-కల్పే చ-

ఓం నమః పదమ్ ఆభాష్య తథా భగవతే-పదమ్ ।

వాసుదేవాయ ఇత్య్ ఉక్త్వా సర్వాత్మేతి పదం తథా ॥

సంయోగ-యోగేత్య్ ఉక్త్వా చ తథా పీఠాత్మనే పదమ్ ।

వహ్ని-పత్నీ-సమాయుక్తః పీఠ-మన్త్ర ఇతీరితః ॥ ఇతి ॥ [హ.భ.వి. ౫.౧౪౪-౫]

కర-శోధనం దర్శయతి-కరయోర్ ఇత్య్ ఆదినా।

కరయోర్ యుగలం విధాయ

మన్త్రాత్మకమభ్యానభిరామ్యమాన-మార్గాత్।

సకలం విదధీత మన్త్ర-

వర్ణైః పరమం జ్యోతిర్ అనుత్తమం హరేస్ తత్ ॥ క్ర. దీ. ౧.౪౬ ॥

కరయోర్ యుగలమ్ అభిధాస్యమాన-మార్గాత్। వ్యాపయ్యేత్య్ ఆరభ్య విధిః సమీరితః కరే ఇత్య్ అన్తం వక్ష్యమాణ-ప్రకారేణ మన్త్ర-వర్ణైర్ మన్త్రాత్మకం మన్త్ర-స్వరూపం విధాయ కృత్వా ఆభ్యాం కరాభ్యాం సకలం పూర్వోక్తం వక్ష్యమాణం చ న్యాస-పూజాదికం విదధీత కుర్యాత్। మన్త్ర-వర్ణ-కరణ-క-కార-శోధనే హేతుమ్ ఆహ-పరమమ్ ఇత్య్ ఆదినా। యస్మాత్ తన్-మన్త్ర-వర్ణం హరేః కృష్ణస్య పరమం తేజః-స్వరూపమ్ ఇత్య్ అర్థః। కీదృశం ? పునః అనుత్తమం నాస్త్య్ ఉత్తమం యస్మాత్ తథేత్య్ అర్థః। సకలం విదధీతేతి పరత్రాపి కాకాక్షి-గోలక-న్యాయేన యోజనీయమ్। తథా చ తద్ హృదయ-పఙ్కజ-స్థం హరేర్ అనుత్తమం జ్యోతిస్ తేజః సకలం విదధీత షడ్-అఙ్గ-న్యాసేన సావయవం కుర్యాద్ ఇతి లఘు-దీపికా-కారః ॥ క్ర. దీ. వి. ౧.౪౬ ॥

ఇతి శ్రీ-కేశవాచార్య-విరచితాయాం క్రమ-దీపికాయాం ప్రథమః పటలః ॥౧॥

****

(౨)

ద్వితీయ-పటలమ్

కరయోర్ యుగలం విధాయేత్య్ ఆదినా సూచితం మన్త్రమ్ ఉద్ధర్తుమ్ ఆదౌ గోపాల-మన్త్రేష్వ్ అపి మౌలీభూతౌ దశాక్షరాష్టాదశాక్షరౌ ప్రథమం సంస్తౌతి-వక్ష్యే మనుమ్ ఇతి |

వక్ష్యే మనుం త్రిభువన-ప్రథితాత్మ-భావమ్

అక్షీణ-పుణ్య-నిచయైర్ మునిభిర్ విమృగ్యమ్ |

పక్షీన్ద్ర-కేతు-విషయం వసు-ధర్మ-కామ-

మోక్ష-ప్రదం సకల-కర్మణి కర్మ-దక్షమ్ || క్ర. దీ. ౨.౧ ||

మన్త్రం వక్ష్యే ఉద్ధరిష్యామి | కీదృశం ? త్రిభువనేతి త్రిభువనే త్రైలోక్యే ప్రథితః ఖ్యాతో ऽనుభావః ప్రభావో యస్య తథా తమ్ | పునః కీదృశం ? మునిభిర్ ముముక్షుభిర్ విమృగ్యమ్ అన్వేషణీయమ్ | కిమ్భూతైర్ మునిభిః ? అక్షీణేతి అక్షీణః స-పూర్ణః పుణ్య-నిచయః సుకృత-సమూహో యేషాం తథా తైః | పునః కీదృశమ్ ? పక్షీతి పక్షీన్ద్రో గరుడః స ఏవ కేతుః చిహ్నం యస్య స పక్షీన్ద్ర-కేతుః శ్రీ-కృష్ణః తద్-విషయం తత్-ప్రతిపాదకమ్ | పునః కీదృశమ్ ? వస్వ్ ఇతి వసు ధనం తథా చ పురుషార్థ-చతుష్టయ-ప్రదమ్ ఇత్య్ అర్థః | పునః కీదృశమ్ ? సకలేతి అశేష-వశ్య-కర్మ-కుశలమ్ || క్ర. దీ. వి. ౨.౧ ||

అతిగుహ్యమ్ అబోధ-తూల-రాశి-

జ్వలనం వాగ్-ఆధిపత్య-దం నరాణామ్ |

దురితాపహరం విషాపమృత్యు-

గ్రహ-రోగాది-నివారణైక-హేతుమ్ || క్ర. దీ. ౨.౨ ||

పునః కీదృశమ్ ? అతిగుహ్యమ్ | పునః కీదృశమ్ ? అబోధేతి అబోధో మిథ్యా-జ్ఞాన-రూపః స ఏవ తూల-ప్రచయః | తత్ర జ్వలనో వహ్నిర్ ఇవ తం సమస్తాజ్ఞాన-నాశకమ్ ఇత్య్ అర్థః ? పునః కీదృశమ్ ? నరాణాం సాధకానాం వాగ్-అధిపత్య-దం వాగైశ్వర్య-ప్రదమ్ | పునః కీదృశమ్ ? దురితాపహరం దుఃఖ-ప్రాపకానిష్ట-నివారకమ్ | పునః కీదృశమ్ ? విషం స్థావరం జఙ్గమం చ అపమృత్యుర్ అకాల-మరణం గ్రహో నవ-గ్రహ-జనితానిష్టం రోగో వాత-పిత్తాది-జనిత-శరీర-దౌస్థ్యమ్ ఏవమ్ ఆదీనామ్ అశుభాదీనాం నివారణే ఏకో ఽద్వితీయో హేతుః కారణమ్ || క్ర. దీ. వి. ౨.౨ ||

జయదం ప్రధనే ఽభయదం విపినే

సలిల-ప్లవనే సుఖ-తారణదమ్ |

నర-సప్తి-రథ-ద్విప-వృద్ధి-కరం

సుత-గో-ధరణీ-ధన-ధాన్య-కరమ్ || క్ర. దీ. ౨.3 ||

పునః కీదృశమ్ ? ప్రధనే సంగ్రామే జయదమ్ | విపినే ఽభయదం భయ-హరమ్ | సలిల-ప్లవనే తోయమ్ అన్తరణే సుఖ-సన్తరణ-దాతారం సప్తిర్ హయః తథా చ మనుష్యాణాహయరథ-ద్విపాదీనామ్ ఉపచయ-కరం తథా సుతాది-ప్రదమ్ || క్ర. దీ. వి. ౨.3 ||

బల-వీర్య-శౌర్య-నిచయ-ప్రతిభా-

స్వర-వర్ణ-కాన్తి-సుభగత్వ-కరమ్ |

బ్రహ్మాణ్డ-కోటి-మణిమ్ ఆది-గుణా-

ష్టకదం కిమ్ అత్ర బహునాఖిల-దమ్ || క్ర. దీ. ౨.౪ ||

బలం శరీర-సామర్థ్యం వీర్యం శుక్రం ప్రభావో వా, శౌర్యం పరాభిభావకం తేజః, ఏతేషాం నిచయః సమూహః | ప్రతిభా బుద్ధిః స్ఫూర్తి-రూపా స్వరో ధ్వనిః | వర్ణో గౌరత్వాదిః | కాన్తిర్ దీప్తిః ప్రతిభా-స్వర-వర్ణ-కాన్తిర్ ఇత్య్ ఏకపదం తథా చ ప్రతిభా-స్వర-వర్ణ-కాన్తిర్ దేదీప్యమాన-వర్ణ-

శోభేతి కశ్చిత్ సుభగత్వం సమస్త-లోకాదరకత్వమ్ ఏతేషాం కర్తారం దాతారమ్ ఇత్య్ అర్థః। పునః క్షుభితా సమోహితాణ్డ-కోటిర్ బ్రహ్మాణ్డ-కోటిర్ యేన తథా తం సంసార-మోహకమ్ ఇత్య్ అర్థః। పునః అణిమాది-గుణాష్టక-దమ్ అణిమ-లఘిమ-గరిమ-మహిమేశిత్వ-వశిత్వ-ప్రాకామ్య-ప్రాప్త్య-ఆఖ్య-గుణాష్టక-ప్రదమ్ ఇత్య్ అర్థః। పునః కిం బహునా, అత్ర జగతి అఖిలదం సమస్తాభీష్ట-ప్రదమ్ ఇత్య్ అర్థః॥ క్ర. దీ. వి. ౨.౪॥

అథ దశాక్షర-మన్త్ర-రాజమ్ ఉద్ధరతి-శార్ఙ్గీత్య్ ఆదినా।

శార్ఙ్గీ సో ఽతుర-దన్తః పరో రామాక్షి-యుక్ ద్వితీయార్ణమ్।

శూలీ సౌరిర్ బాలో బలానుజ-ద్వయమ్ అథాక్షర-చతుష్టయమ్॥ క్ర. దీ. ౨.౫॥

శూర-తురీయః సానన ఆవృత్తః స్యాత్ సుశోభో ఽష్టమో ఽగ్ని-సఖః।

తద్-దయితాక్షర-యుగ్మం తద్-ఉపరిగస్ త్వ్ ఏవమ్ ఉద్ధరేన్ మన్త్రమ్॥ క్ర. దీ. ౨.౬॥

శార్ఙ్గీ గ-కారః కీదృశో ఽయం సోత్తరదన్త ఉత్తర-దన్త-పఙ్క్తౌ న్యస్యమానః ఉత్తర-దన్త ఓ-కారస్ తేన సహిత ఏతేన ప్రథమాక్షరమ్ ఉద్ధృతః। శూరః ప-కారః। కీదృశో ఽయం వామాక్షి-యుక్ వామాక్షి చతుర్థ-స్వరః తేన సహిత ఏతేన ద్వితీయాక్షరమ్ ఉద్ధృతమ్ అక్షర-చతుష్కం క్రమేణ పునః కథ్యతే శూలీ జ-కారః బాలో బ-కారః బలానుజ-ద్వయం సంయుక్త-ల-కార-ద్వయం ల్ల ఇతి స్వరూపమ్ ఇత్య్ అక్షర-చతుష్కమ్ ఉద్ధృతమ్ శూర-తురీయః శూరస్య ప-కారస్య చతుర్థః। కీదృశో ఽయం సానన-వృత్తః ఆనన-వృత్తేనాకారేణ సహ వర్తతే ఇతి సానన-వృత్తః అయం చ సప్తమః స్యాద్ మన్త్రస్య సప్తమో భవతీత్య్ అర్థః। అష్టమో ఽగ్ని-సఖో వాయుః య-కార ఇతి యావత్। తథా చ మన్త్రస్యాష్టమో వర్ణో య ఇతి బోద్ధవ్యః। తద్-ఉపరిగం పూర్వోక్త-వర్ణానన్తర్య-విశిష్టం తద్-దయితాక్షర-యుగలం స్వాహేతి స్వరూపమ్ ఇత్య్ అక్షర-ద్వయమ్ ఉద్ధృతమ్॥ క్ర. దీ. వి. ౨.౫-౬॥

ప్రకాశిత ఇతి-

ప్రకాశితో దశాక్షరో మనుస్ త్వ అయం మధు-ద్విషః।
విశేషతః పదారవిన్ద-యుగ్మం భక్తి-వర్ధనః॥ క్ర. దీ. ౨.౭॥

మధుద్విషః శ్రీ-గోపాల-కస్యాయం దశాక్షరో మన్త్ర ఉద్ధృతః। కీదృశో విశేషతో విశేషేణ పదారవిన్ద-యుగ్మ-భక్తి-వర్ధనః శ్రీ-గోపాల-కృష్ణ-చరణాబ్జ-యుగలే యా భక్తిర్ ఆరాధ్యత్వేన జ్ఞానం తత్ సమృద్ధికారక ఇత్య్ అర్థః॥ క్ర. దీ. వి. ౨.౭॥

మన్త్రస్య ఋష్య్-ఆదికం దర్శయతి-నారద ఇతి।

నారదో మునిర్ అముష్య కీర్తితశ్
ఛన్ద ఉక్తమ్ ఋషిభిర్ విరాడ్ ఇతి।
దేవతా-సకల-లోక-మఙ్గలో
నన్ద-గోప-తనయః సమీరితమ్॥ క్ర. దీ. ౨.౮॥

అముష్య పూర్వోక్త-మన్త్రస్య మునిః ఋషిర్ నారదః కీర్తితః కథితః। ఋషిభిర్ గౌతమాదిభిర్ విరాట్-ఛన్ద ఉక్తమ్। దేవతా నన-గోప-తనయః శ్రీ-గోపాల-కృష్ణ ఉక్తః। కీదృశః ? సకల-లోక-మఙ్గలః సర్వ-జన-కల్యాణ-హేతుః। ఏతేన ఋష్య్-ఆదీనాం శిరసి రసనాయాం హృది క్రమేణ న్యాసః కార్య ఇతి సూచితం ప్రపఞ్చ-సారే। తథా విధానాత్ ప్రయోగశ్ చ దశాక్షర-గోపాల-మన్త్రస్య నారద-ఋసయే నమః శిరసి। విరాట్-ఛన్దసే నమో ముఖే। శ్రీ-గోపాల-కృష్ణాయ దేవతాయై నమః హృది ఇత్య్ ఏవమ్భూతః। అస్య మన్త్రస్య నారద-ఋషిః। ఏవం ఛన్దో-దేవతయోర్ అపి యోజ్యమ్ ఇతి కేచిత్॥ క్ర. దీ. వి. ౨.౮॥

అధునాస్య మన్త్రస్య పఞ్చాఙ్గాని దర్శయతి-అఙ్గానీత్య్ ఆదినా-

అఙ్గాని పఞ్చ హుత-భుగ్ దయితా-సమేతైశ్
చక్రైర్ అముష్య ముఖ-వృత్త-విషూపపన్నైః।
త్రైలోక్య-రక్షణ-యుజాప్య్ అసురాన్తకాఖ్య-
పూర్వేణ చేహ కథితాని విభక్తి-యుక్తైః॥ క్ర. దీ. ౨.౯॥

హృదయే నతిః శిరసి పావక-ప్రియా
స-వషట్-శిఖాహుమ్ ఇతి వర్మణి స్థితమ్।
స-ఫడ్-అస్త్రమ్ ఇత్య్ ఉదితమ్ అఙ్గ-పఞ్చకం
స-చతుర్థి-వౌషడ్-ఉదితం దృశోర్ యది॥ క్ర. దీ. ౨.౧౦॥

అముష్య ఇహ శాస్త్రే అఙ్గాని పఞ్చ కథితాని। కాని తాని ? తత్రాహ హృదయే నతిర్ ఇతి। హృదయే నతిర్ నమః-పదం శిరసి పావక-ప్రియా స్వాహేతి స-వషట్ వషట్-పద-సహితా శిఖేత్య్ అర్థః। హుమ్ అపి వర్మణి స్థితం వర్మణి కవచే హుమ్ అపి పదం స్థితమ్ ఇత్య్ అర్థః। స-ఫడ్ అస్త్రం ఫట్-పద-సహితమ్ అస్త్రమ్ ఇత్య్ అర్థః। ఇత్య్ అనేన ప్రకారేణ స-చతుర్థి యథా స్యాత్ తథైవమ్ అఙ్గ-పఞ్చకమ్ ఉదితం కథితం చతుర్థ్యా చ హృదయాదీనాం యోగః కార్యః। కైః సహ చక్రైశ్ చక్ర-శబ్దైః। కీదృశైః ? ముఖ-వృత్త-విసూపపన్నైర్ ముఖ-వృత్తమ్ ఆ-కారః వి ఇతి సు ఇతి స్వరూపమ్ ఏతైః ప్రత్యేకమ్ ఉపపన్నైః సమ్బుద్ధఈహ్ త్రైలోక్య-రక్షణ-యుజాపి త్రైలోక్య-రక్షణం యునక్తీతి తద్-యుగ్ ఏతాదృశేన చక్రేణ అపి-శబ్దాచ్ చక్రైర్ ఇతి విభిద్యాన్వయః కార్యః। తథా చ చక్రేణేతి అసురాన్తకాఖ్య-పూర్వేణ చక్రేణేత్య్ అర్థః। చ సముచ్చయే। పునః కీదృశైః విభక్తి-యుక్తైః ? చతుర్థీ-యుక్తైస్ తస్యా ఏవ ప్రకృతత్వాద్ ఏతస్యాపి పదస్య విభిద్యాన్వయః కార్యః దృశోర్ యది ఇతి యది క్వచిన్ మన్త్రే దృశోర్ న్యాసో ఽస్తి తదా తత్ర వౌషడ్ ఇతి ఉదితం కథితమ్।

అత్ర జ్వాలా-చక్రాయేత్య్ అపి యోజ్యమ్ ఇతి లఘు-దీపికా-కారః। ప్రయోగశ్ చ-ఆచక్రాయ స్వాహా హృదయాయ నమః। వి-చక్రాయ స్వాహా శిరసే స్వాహా సు-చక్రాయ స్వాహా శిఖాయై

వషట్ । త్రైలోక్య-రక్షణ-చక్రాయ స్వాహా కవచాయ హుం । జ్వాలా-చక్రాయ స్వాహా నేత్ర-ద్వయాయ వౌషట్ అసురాన్తక-చక్రాయ స్వాహా అస్త్రాయ ఫడ్ ఇతి అఙ్గులీష్వ్ అఙ్గ-మన్త్ర-న్యాసే తు తత్-తద్-అఙ్గ-మన్త్రాన్తే అఙ్గుష్ఠాభ్యాం నమః తర్జనీభ్యాం స్వాహా ఇత్య్ ఆది యోజ్యమ్ । ఆగమాన్తరే హ్రీం అఙ్గుష్ఠాభ్యాం నమః హ్రీం తర్జనీభ్యాం స్వాహా । తత ఇత్య్ ఆది-దర్శనాత్ తేనాఙ్గుష్ఠాదిషు హృదయాయ నమః ఇత్య్ ఆది-ప్రయోగాశ్ చిన్త్యాః । అసమవేతార్థకత్వాద్ మానాభావాచ్ చేతి కేచిత్ । అన్యే తు యథా-శ్రుతాఙ్గ-మన్త్రస్యైవ న్యాసైర్ అఙ్గులీష్వ్ అతిదేశాన్ ఆహుర్ ఆచార్యాః ॥ క్ర. దీ. వి. ౨.౯-౧౦ ॥

దశాఙ్గాని దర్శయతి-

మన్త్రార్ణైర్ దశభిర్ ఉపేత-చన్ద్ర-ఖణ్డైర్

అఙ్గానాం దశకమ్ ఉదీరితం నమో ఽన్తమ్ ।

హృద్-ఛీర్షం తద్-అను శిఖాతనుత్ర-మన్త్రం

పార్శ్వ-ద్వన్ద్వ-సకటి-పృష్ఠమ్-మూర్ధ-యుక్తమ్ ॥ క్ర. దీ. ౨.౧౧ ॥

మన్త్రార్ణైర్ మన్త్రాక్షరిర్ నమో ఽన్తం యథా స్యాద్ ఏవమ్ అఙ్గానాం దశకమ్ ఉదీరితం కథితం కీదృశైర్ ఉపేత-చన్ద్ర-ఖణ్డైః సానుస్వారైః స్థానాన్య్ ఆహుః-హృదయం శీర్షం మస్తకం తత్-పశ్చాత్ శిఖా ప్రసిద్ధా తనుత్రం కవచం అస్త్రం దశ-దిక్షు పార్శ్వ-యుగల-కటి-పృష్ఠ-మూర్ధ-సహితం పూర్వోక్తమ్ ఇత్య్ అర్థః । కటిర్ నాభేర్ అధ ఇతి త్రిపాఠినః । ప్రయోగస్ తు గ్ఓం హృదయాయ నమ ఇతి పీం శిరసే స్వాహా ఇత్య్ ఆది ॥ క్ర. దీ. వి. ౨.౧౧ ॥

అధునాస్య మన్త్రస్య బీజ-శక్త్య్-అధిష్ఠాతృ-దేవతా-ప్రకృతి-వినియోగాన్ దర్శయతి వక్ష్య ఇత్య్ ఆదినా ।

వక్ష్యే మన్త్రస్యాస్య బీజం చ శక్తి-

చక్రీ శక్రీ వామ-నేత్ర-ప్రదీప్తః |

స-ప్రద్యుమ్నో బీజమ్ ఏతత్-ప్రదిష్టం

మన్త్ర-ప్రాద్యుమ్నో జగన్-మోహనో ఽయమ్ || క్ర. దీ. ౨.౧౨ ||

అస్య మన్త్రస్య పూర్వోక్తస్య స-శక్తి-శక్త్య్-ఆది-సహితం బీజం వక్ష్యే బీజమ్ ఆహ-చక్రీతి క-కారః | కీదృశో ఽయం శక్రీ శక్రో ల-కారః తద్-యుక్తః | పునః కీదృశః ? వామ-నేత్ర-ప్రదీప్తః వామ-నేత్రం చతుర్థ-స్వరస్ తత్-సహితః | పునః కీదృశః ? స-ప్రద్యుమ్నః ప్రద్యుమ్నో బిన్దుః తత్-సహితః తథా చక్రీమ్ ఇతి సిద్ధం భవతి | ఏతద్ అస్య బీజం ప్రదిష్టం కథితమ్ | అయమ్ ఏవ ప్రాద్యుమ్నో మన్త్ర ఇత్య్ అర్థః | కిమ్భూతః ? జగన్-మోహనో విశ్వ-వశ్య-కరః || క్ర. దీ. వి. ౨.౧౨ ||

శక్తిమ్ ఆహ-హంస ఇతి |

హంసో మేదో వక్ర-వృత్తాభ్యుపేతః

పోత్రీ నేత్రాద్య్-అన్వితో ఽసౌ యుగార్ణా |

ప్రోక్తా శక్తిః సర్వ-గీర్-వాణ-వృన్దైర్

వన్దస్యాగ్నేర్ వల్లభా కామ-దేయమ్ || క్ర. దీ. ౨.౧౩ ||

హంసః స-కారః | కిమ్భూతః ? మేదో వ-కారః వక్త్ర-వృత్తమ్ ఆ-కారః ఆభ్యామ్ ఉపేతః సమ్బద్ధః తథా పోత్రీ హ-కారః | కిమ్భూతః ? నేత్రాదిర్ ఆకారస్ తేనాన్వితః | తథా చ స్వాహేతి సిద్ధమ్ అసౌ యుగార్ణో వర్ణ-ద్వయాత్మికా శక్తిః ప్రోక్తా తథేయం వహ్నేర్ వల్లభా కిమ్భూతా కామదా ఆకాఙ్క్షిత-ప్రదా | కథమ్భూతస్య వహ్నేర్ గీర్వాణ-వృన్దైర్ వన్ద్యస్య సర్వదేవ-సమూహైః పూజ్యస్య || క్ర. దీ. వి. ౨.౧౩ ||

వినియోగమ్ ఆహ-వినియోగ ఇతి ।

విన్యోగస్య మన్త్రస్య పురుషార్థ-చతుష్టయే ।

కృష్ణం ప్రకృతిర్ ఇత్య్ ఉక్తో దుర్గాధిష్ఠాతృ-దేవతా ॥ క్ర. దీ. ౨.౧౪ ॥

అస్య మన్త్రస్య పురుషార్థ-చతుష్టయ-సాధనాయ వినియోగ ఇత్య్ అర్థః । ప్రకృతిర్ మూల-కారణం మన్త్రోత్పాదకః మన్త్ర-స్వరూప ఇత్య్ అర్థః । అధిష్ఠాతృ-దేవతామ్ ఆహ-దుర్గాధిష్ఠాతృ-దేవతేతి ॥ క్ర. దీ. వి. ౨.౧౪ ॥

మన్త్రార్థమ్ ఆహ-గోపాయతీత్య్ ఆదినా ।

గోపాయేతి సకలమ్ ఇదం గోపాయతి పరం పుమాంసమ్ ఇతి గోపీ ।

ప్రకృతేస్ తస్యా జాతం జన ఇతి నదాదికం పృథివ్య్-అన్తమ్ ॥ క్ర. దీ. ౨.౧౫ ॥

ఇదం సకలం నామ-రూపాభ్యాం వ్యాకృతం జగద్ గోపాయతి రక్షతి తత్-కారణత్వాత్ స్వార్థే ఆయః । తథా పరం పుమాంసం నిత్య-శుద్ధ-బుద్ధమ్ ఉక్తానన్దాద్వయాత్మకం బ్రహ్మ-స్వరూపం గోపాయతి గుప్ గోపన-కుత్సనయోః అజ్ఞాతత్వేన విషయీకరోతీతి వ్యుత్పత్త్యా మహద్-ఆది-పృథివ్య్-అన్తం మహత్-తత్త్వాది-పృథివీ-పర్యన్తం సకలం కార్య-జాతం జన ఉచ్యతే ॥ క్ర. దీ. వి. ౨.౧౫ ॥

అనయోర్ గోపీ-జనయోః సమీరణాద్ ఆశ్రితో వ్యాప్త్యా ।

వల్లభ ఇత్య్ ఉపదిష్టం సాన్ద్రానన్దం నిరఞ్జనం జ్యోతిః || క్ర. దీ. ౨.౧౬ ||

స్వాహేత్య్ ఆత్మానం గమయామీత్య్ అతేజసే తస్మై |

యః కార్య-కారణేశః పరమాత్మేత్య్ అచ్యుతైకతాస్య మనోః || క్ర. దీ. ౨.౧౭ ||

అనయోః గోపీ-జనయోర్ అవిద్యా తత్-కార్యయోః సమీరణాద్ అన్తర్యామిత్వేన స్వస్య కార్యే ప్రేరణాద్ నియమనాది ఇతి యావద్ ఆశ్రయత్వతో అధిష్ఠాతృత్వేన వ్యాప్త్యా వ్యాపకత్వేన వల్లభః స్వామీత్య్ ఉపదిష్టం కథితమ్ | పరం జ్యోతిర్ బ్రహ్మ-చైతన్యమ్ | కీదృశం జ్యోతిః ? సాన్ద్రానన్ద-నిరతిశయానన్దైక-స్వరూపమ్ | పునః కీదృశం ? నిరఞ్జనం మాయా-కాలుష్య-రహితం స్వాహేతి తస్మై స్వ-తేజసే స్వ-ప్రకాశ-చిద్-రూపాయ పరమాత్మనే స్వాత్మానం జీవైక-స్వరూపం గమయామి సమర్పయామి తద్-ఆత్మకతాం ప్రాపయామీతి స్వాహా-శబ్దార్థః | ప్రథమ ఇతి-శబ్దః స్వాహా-శబ్దోపస్థాపకః | ద్వితీయస్ తు ప్రకార-ప్రదర్శకః | తస్మై కస్మై తత్రాహ-య ఇతి | యః కార్య-కారణయోర్ జన-ప్రకృత్యోర్ ఈశః స్వామీ అధిష్ఠాతా తథా పరమాత్మా నిరుపాధి-చైతన్యత్వాచ్ చేత్య్ అనేన ప్రకారేణాస్యోపాసకస్యాచ్యుతైకతాచ్యుతేన సహాభిన్నతా భవతి || క్ర. దీ. వి. ౨.౧౬-౧౭ ||

ప్రకారాన్తరేణార్థమ్ ఆహ-అథవేతి |

అథవా గోపీజన ఇతి సమస్త-జగద్-వన-శక్తి-సముదాయః |

తస్య స్వానన్యస్య స్వామీ వల్లభ ఇతి హ నిర్దిష్టః || క్ర. దీ. ౨.౧౮ ||

అథవా గోపీజన ఇతి శబ్దేన సకల-విశ్వ-రక్షణ-శక్తి-సముదాయః కథ్యతే | తత్ర గోపీ-పదేన శక్తిర్ ఉచ్యతే | జన-పదేన తస్యాః సమూహః | తస్య శక్తి-సమూహస్య స్వానన్యస్య స్వాభిన్నస్య శక్తి-శక్తిమతోర్ అభేద-వివక్షయా స్వామీ నియన్తా ఆశ్రయో వల్లభ ఇతి హస్య స్ఫుటం నిర్దిష్ట ఉదిత ఇత్య్ అర్థః | స్వాహా-శబ్దార్థస్ తు పూర్వోక్త ఏవ బోద్ధవ్యః | లఘు-దీపికా-కారస్ తు-అవన-శక్తి-సముదాయః అవనం స్థితిః తత్ర కారణ-భూతానాం శక్తీనాం సముదాయః సమూహః జగత్-పాలిన్య్-ఆది-గణః | ఉక్తం చ మహద్భిః జగత్-పాలినీత్య్ ఆద్యాః ప్రోక్తాస్ తాః స్థితయే కలా ఇతి తస్య స్వామీ నాయక ఇత్య్ అర్థః || క్ర. దీ. వి. ౨.౧౮ ||

ప్రకారాన్తరేణార్థమ్ ఆహ-అథవేతి |

అథవా వ్రజ-యువతీనాం దయితాయ జుహోమి మాం మదీయమ్

అపీత్య్ అర్పయేత్ సమస్తం బ్రహ్మణి సుగణే సమస్త-సమ్పత్త్యై || క్ర. దీ. ౨.౧౯ ||

గోపీ-జనో గోపాఙ్గనా-జనస్ తస్య వల్లభో నిరతిశయ-ప్రేమ-విషయః తస్మై వ్రజ-యువతీనాం గోప-రమణీనాం దయితాయ హృదయానన్ద-దాయినే స్వాహా జుహోమి | కిం మాం స్వాత్మానం మదీయమ్ అపి ఆత్మీయ-సుహృద్-ఆదికమ్ అపి ఇత్య్ అనేన ప్రకారేణ స-గుణే బ్రహ్మణి సంసార-ప్రవర్తకే పరమేశ్వరేశ్వరే సర్వం సమర్పయేత్ | కిమ్ అర్థమ్ ? సమస్త-సమ్పత్త్యై సర్వైశ్వర్యాయ || క్ర. దీ. వి. ౨.౧౯ ||

అష్టాదశాక్షర-మన్త్రోద్ధారాయ తద్-అన్తర్భూతౌ కృష్ణ-గోవిన్ద-శబ్దౌ ప్రథమతో వివిచ్య దర్శయతి-కృష్-శబ్ద ఇతి |

కృష్-శబ్దః సత్తార్థో

ణశ్ చానన్దాత్మకస్ తతః కృష్ణః |

భక్తాఘ-కర్షణాద్ అపి

తద్-వర్ణత్వాచ్ చ మన్త్ర-మయ-వపుషః || క్ర. దీ. ౨.౨౦ ||

గో-శబ్ద-వాచకత్వాజ్ జ్ఞానం

తేనోపలభ్యతే గోవిన్దః |

వేత్తీతి శబ్ద-రాశిం గోవిన్దో

గో-విచారనాద్ అపి చ ॥ క్ర. దీ. ౨.౨౧ ॥

కృష్-శబ్దః సత్తార్థః । తత్ర శక్తః । కృష్ సత్తాయామ్ ఇత్య్ అత్ర క్విబ్-అన్తః సత్తా-వాచక ఇతి కాశ్చిత్ । కృట్ ణశ్ చ ణ-కారశ్ చ ఆనన్దాత్మక ఆనన్ద-వాచీ । నన్ద ఆనన్ద ఇతి ధాతోర్ ఏక-దేశ-గ్రహణాద్ ఇతి కశ్చిత్ । తతో ద్వన్ద్వే కృతే ఽత్రాదర్శం ఆద్యచి-కృతే చ కృష్ణః సద్-ఆనన్ద ఇత్య్ అర్థః । ప్రకారాన్తరేణ కృష్ణ-శబ్దం వ్యుత్పాదయతి భక్తేతి భక్తానామ్ అఘ-కర్షణాత్ పాప-పరిమార్జనాత్ కృష్ణ ఇత్య్ అర్థః । భక్తాది-కర్షణాద్ ఇతి పాఠే ఆది-శబ్దేనాభక్త-గ్రహణం భక్తస్య కర్షణం స్వ-స్థాన-నయనమ్ అభక్తస్య కర్షణం నరక-నయనమ్ ఇత్య్ అర్థః । ప్రకారాన్తరేణ వ్యుత్పత్తిమ్ ఆహ-తద్-వర్ణేతి । కృష్ణ-వర్ణ-శరీరత్వాత్ కృష్ణః మన్త్రమయ-శరీరస్య వాచ్య-వాచకయోర్ అభేదేన వివక్షయా । గో ఇత్య్ ఆది । గౌర్ జ్ఞానం గో-శబ్దస్య వాచకత్వాత్ జ్ఞాన-వాచకత్వాత్ తేన జ్ఞానేనోపలభ్యతే ప్రాప్యతే జ్ఞాయతే ఇతి గోవిన్దః । విద్ లాభే ఇత్య్ అస్య ధాతోః ప్రకారాన్తరమ్ ఆహ-వేత్తీతి । గో-శబ్దః శబ్ద-వాచీ । విద్ జ్ఞానే ధాతుః । గాం శబ్ద-రాశిం శబ్ద-సముదాయం మాతృకాం వేత్తీతి గోవిన్దః । ప్రకారాన్తరమ్ ఆహ-గో-విచారణాద్ గో-శబ్ద-విచారణాద్ గోవిన్దః । అథవా గావ ఇన్ద్రియాణి తేషాం విచారణాద్ విశేషేషు ప్రతి-నియత-విషయేషు ప్రవర్తనాద్ గోవిన్దః । అథవా గావః పశు-విశేషా ఇతి । తథా చ శ్రుతిః-పశవో దివ్-పాదశ్ చతుష్పాదశ్ చ ఇతి । తేషాం విశేషేషు పుణ్య-పాపేషు చారణాత్ ప్రవర్తనాద్ గోవిన్దః । అథవా, గావః పశు-విశేషాః తేషాం రక్షనాద్ గోవిన్దః । అపి-శబ్దశ్ చార్థే ॥ క్ర. దీ. వి. ౨.౨౦-౨౧ ॥

ఇదానీం మన్త్రమ్ ఉద్ధరతి-

ఏతే ఽభిఖ్యే ఽనుక్రమతస్ తూర్య-విభక్త్యా

మన్త్రాత్ పూర్వం మన్మథ-బీజాద్ అథ పశ్చాత్ ।

స్యాతాం చేద్ అష్టాదశ-వర్ణో మను-వర్యో

గుహ్యాద్ గుహ్యో వాఞ్ఛిత-చిన్తామణిర్ ఏషః ॥ క్ర. దీ. ౨.౨౨ ॥

ఏతే అభిఖ్యే నామనీ కృష్ణ-గోవిన్దాఖ్యే అనుక్రమేణ తుర్య-విభక్త్యా ప్రత్యేకం చతుర్థీ-విభక్త్యా సహ మన్త్రాత్ పూర్వోక్త-దశాక్షర-గోపాల-మన్త్రాద్ ఆదౌ మన్మథ-బీజాత్ పశ్చాత్ కామ-బీజానన్తరమ్ అథ చేద్ యది స్యాతాం భవతః తదా ఏషో ఽష్టాదశార్ణో మన్త్ర-శ్రేష్ఠో భవతి | ఏతస్య బలాద్ ఏవ దశాక్షరే ఽపి కామ-బీజ-సాహిత్యం కేచిద్ ఇచ్ఛన్తి | కీదృశః ? గుహ్యాద్ గుహ్యః | గుహ్యాద్ అపి గుహ్యః | పునః కీదృశః ? వాఞ్ఛితస్య చిన్తా-మాత్రేణాభీష్ట-ప్రద ఇత్య్ అర్థః || క్ర. దీ. వి. ౨.౨౨ ||

ఋష్య్-ఆదికమ్ అప్య్ ఆహ-పూర్వేతి |

పూర్వ-ప్రదిష్టే ముని-దేవతే ఽస్య ఛన్దస్ తు గాయత్రమ్ ఉశన్తి సన్తః |

అఙ్గాని మన్త్రార్ణ-చతుష్కైర్ వర్మావసానాని యుగార్ణమ్ అస్త్రమ్ || క్ర. దీ. ౨.౨3 ||

అస్య మన్త్రస్య పూర్వ-ప్రదిష్టే ప్రథమ-మన్త్ర-సమ్బన్ధితయా కథితే ముని-దేవతే బోద్ధవ్యే | పునః సన్తో గాయత్ర-ఛన్ద ఉశన్తి వదన్తి | అఙ్గానీతి మన్త్రార్ణ-చతుశ్ చతుష్కైర్ మన్త్ర-సమ్బన్ధి-వర్ణానాం చతుర్భిశ్ చతుర్భిర్ అక్షరైః కృత్వా షోడశాక్షరైర్ వర్మావసానాని కవచాన్తాని చత్వార్య్ అఙ్గాని భవన్తి | అవశిష్టం యుగార్ణమ్ వర్ణ-ద్వయమ్ అస్త్రాఖ్యమ్ అఙ్గం భవతి | ప్రయోగశ్ చ-క్లీం కృష్ణాయ హృదయాయ నమః గోవిన్దాయ శిరసే స్వాహా, గోపీ-జన-శిఖాయై వషట్, వల్లభాయ కవచాయ హుం, స్వాహా అస్త్రాయ ఫట్ || క్ర. దీ. వి. ౨.౨3 ||

బీజాదికమ్ ఆహ-బీజమ్ ఇతి |

బీజం శక్తిః ప్రకృతిర్ వినియోగశ్ చాపి పూర్వవద్ అముష్య |

పూర్వతరస్య మనోరథం కథయామి న్యాసమ్ అఖిల-సిద్ధి-కరమ్ || క్ర. దీ. ౨.౨౪ ||

అముష్యాస్య మన్త్రస్య బీజం శక్తిః ప్రకృతిర్ వినియోగః పూర్వ-మన్త్రే యాని బీజాదీని కథితాని తాన్య్ అత్రాపి జ్ఞాతవ్యానీత్య్ అర్థః । పూర్వతరస్యేతి అథానన్తరం పూర్వతరస్య మనోర్ దశాక్షర-గోపాల-మన్త్రస్యాఖిల-సిద్ధి-కరం సమస్త-సిద్ధి-దాయకం న్యాసం కథయామీతి ప్రతిజ్ఞా ॥ క్ర. దీ. వి. ౨.౨౪ ॥

అధునా న్యాస-క్రమం దశార్ణస్య కథయతి-వ్యాపయ్యేతి ।

వ్యాపయ్యార్థో హస్తయోర్ మన్త్రమ్

అన్తర్ బాహ్యే పార్శ్వే తార-రుద్ధం బుధేన ।

న్యాసో వర్ణైస్ తార-యుగ్మాన్తరస్థైర్

బిన్ద్వోత్తంసైర్ హార్ద-హృద్యైర్ విధేయః ॥ క్ర. దీ. ౨.౨౫ ॥

అథో ఽనన్తరం బుధేన పణ్డితేన వర్ణైర్ మూల-మన్త్రాక్షరైర్ న్యాసో విధేయః కార్యః । కిం కృత్వా ? మూల-మన్త్రం హస్తయోర్ అన్తర్ మధ్యే తథా హస్తయోర్ ఏవ బాహ్యే పృష్ఠే తథా హస్తయోర్ ఏవ పార్శ్వే వ్యాపయ్య వ్యాపకతయా విన్యస్యేత్య్ అర్థః । కీదృశం మన్త్రమ్ ? తార-రుద్ధం ప్రణవ-పుటితమ్ । కీదృశైః వర్ణైః తార-యుగ్మాన్తరస్థైః ప్రణవ-ద్వయ-మధ్య-గతైః । పునః కీదృశైః ? బిన్ద్వోత్తంసైర్ బిన్దుః శిరో ఽలఙ్కారో యేషాం తే తథా సానుస్వారైర్ ఇత్య్ అర్థః । పునః కీదృశైః ? హార్ద-హృద్యైర్ హార్దేన నమః-పదేన హృద్యైర్ మనోజ్ఞైః సహితైర్ ఇత్య్ అర్థః । ప్రయోగశ్ చ-ఓం గ్ఓం ఓం నమః దక్షాఙ్గుష్ఠ-పర్వ-త్రయే ఓం పీం ఓం నమః తర్జన్యామ్ ఇత్య్ ఆది । ఓం ల్లం ఓం నమో వామ-కనిష్ఠికాయామ్ ఇత్య్ ఆది ॥ క్ర. దీ. వి. ౨.౨౫ ॥

ఉక్త-వర్ణ-న్యాస-స్థానమ్ ఆహ-శాఖాస్వ్ ఇత్య్ ఆదినా ।

శాఖాసు త్రీణి పర్వాణ్య్ అధి దశసు పృథగ్-దక్షిణాఙ్గుష్ఠ-పూర్వం

వామాఙ్గుష్ఠావసానం న్యసతు విమల-ధీః సృష్టిర్ ఉక్తా కరస్థా।

అఙ్గుష్ఠ-ద్వన్ద్వ-పూర్వా స్థితిర్ ఉభయ-కరే సంహృతిర్ వామ-పూర్వా

దక్షాఙ్గుష్ఠాన్తికైతత్ త్రయమ్ అపి సృజతి స్థిత్య్-ఉపేతం చ కార్యమ్ ॥ క్ర. దీ. ౨.౨౬ ॥

దశసు శాఖాసు అఙ్గులీషు పృథక్ కృత్త్వైకం త్రీణి పర్వాణి అధి పర్వ-త్రయం వ్యాప్య, త్రిపాఠినస్ తు త్రీణి పర్వాణి ఇతి పర్వ-త్రయే అధీతి ఉపరి అఙ్గుల్య్-అగ్రే చ పృథగ్ ఏకైకశః। తథా చ ప్రథమ-పర్వణి ఓం ద్వితీయే ఓం తృతీయే ఓం అఙ్గుల్య్-అగ్రే నమః ఇతి ఏవమ్ అన్యత్రాపీత్య్ ఆహుః। దక్షిణాఙ్గుష్ఠ-పూర్వం ప్రథమ-న్యాసాదౌ యథా స్యాత్ తథా వామాఙ్గుష్ఠావసానం వామాఙ్గుష్ఠే ఽవసానే న్యాసాన్తే యథా స్యాద్ ఏవం విశద-ధీర్ విమల-బుద్ధిర్ న్యసతు। ఏవం చ కరస్థా సృష్టిర్ ఉక్తా కరే సృష్టి-న్యాస-ప్రకార ఉక్త ఇత్య్ అర్థః। అఙ్గుష్ఠ-ద్వన్ద్వ-పూర్వా స్థితిర్ ఉభయ-కరే హస్త-ద్వయే దక్షిణ-కరే ఽఙ్గుష్ఠాదిక-నిష్ఠాసు విన్యస్య వామ-కరే ఽప్య్ అఙ్గుష్ఠాదిక-నిష్ఠాస్వ్ అఙ్గులిషు న్యసేద్ అయం స్థితి-న్యాస ఉక్తః। సంహృతిర్ వామ-పూర్వా దక్షేతి సంహృతిః సంహారః వామాఙ్గుష్ఠ-పూర్వా దక్షిణాఙ్గుష్ఠావసానా అయం చ సంహార-న్యాస ఉక్తః। ఏతత్ త్రయమ్ అపి సృష్టి-స్థితి-సంహారాత్మకం త్రయమ్ అపి సృజతి స్థిత్య్-ఉపేతం కార్యం చ సృష్ట్య్-ఆది-న్యాస-పఞ్చకం కార్యమ్ ఇత్య్ అర్థః ॥ క్ర. దీ. వి. ౨.౨౬ ॥

తత ఇతి।

తతః స్థితి-క్రమాద్ బుధో దశాఙ్గకాని విన్యసేత్।

తద్-అఙ్గ-పఞ్చకం తథా విధిః సమీరితః కరే ॥ క్ర. దీ. ౨.౨౭ ॥

తతస్ తద్-అనన్తరం స్థితి-క్రమాత్ స్థితి-న్యాస-క్రమేణ దశస్వ్ అఙ్గులీషు బుధః పణ్డితః దశాఙ్గకాని పూర్వోక్త-మన్త్ర-దశాఙ్గాని విన్యసేత్। తద్-అఙ్గ-పఞ్చకం తథేతి తథా తేన ప్రకారేణ స్థితి-క్రమేణ తద్-అఙ్గ-పఞ్చకం పుర్వోక్త-పఞ్చకం పూర్వోక్తాఙ్గ-పఞ్చకం దశసు అఙ్గులీషు విన్యసేత్। కర-న్యాస-జాతమ్ ఉపసంహరతి విధిర్ ఇతి। ఏవం చాయం విధిః ప్రకారః కరే హస్త-ద్వయే సమీరితః కథిత ఇత్య్ అర్థః ॥ క్ర. దీ. వి. ౨.౨౭ ॥

మాతృకా-న్యాస-విశేషం దర్శయన్ తత్త్వ-న్యాసం చ క్రమేణాహ-పుటితైర్ ఇతి।

పుటితైర్ మనునాథ మాతృకార్ణైర్
అభివిన్యస్య స-బిన్దుభిః పురోవత్।
అణు-సంహృతి-సృష్టి-మార్గ-భేదాద్
దశ-తత్త్వాని చ మన్త్ర-వర్ణ-భాఞ్జి ॥ క్ర. దీ. ౨.౨౮ ॥

అథాన్తర-మనునా దశార్ణేన పుటితైర్ మాతృకాక్షరైః స-బిన్దుభిః సానుస్వారైః పురోవత్ పూర్వవద్ యథా పూర్వం లలాటాదిషు న్యాస ఏవమ్ అభివిన్యస్య అను పశ్చాన్ మాతృకా-న్యాస-విశేష-కరణానన్తరం వక్ష్యమాణాని దశ-తత్త్వాని విన్యసేత్। కీదృశాని మన్త్ర-వర్ణ-భాఞ్జి మన్త్రాక్షర-యుక్తాని। కథం దశ-తత్త్వాని విన్యసేత్ ? తత్రాహ-సంహృతి-సృష్టి-మార్గ-భేదాత్ ప్రథమం సంహార-క్రమేణ తద్-అనన్తరం సృష్టి-క్రమేణేత్య్ అర్థః ॥ క్ర. దీ. వి. ౨.౨౮ ॥

సంహార-సృష్టి-ప్రకారం దర్శయతి-సంహృతావ్ ఇతి।

సంహృతావన-గతో మను-వర్యః
సృష్టి-వర్త్మని భవేత్ ప్రతియాతః।
ఉద్ధృతిః ఖలు పురోక్తవద్ ఏషాం
న్యాస-కర్మ కథయామ్య్ అధునాహమ్ ॥ క్ర. దీ. ౨.౨౯ ॥

అసౌ మను-వర్యః మను-శ్రేష్ఠః సంహృతౌ సంహార-న్యాసే అనుగతో యథైవాస్తి తథైవ సృష్టి-మార్గే సృష్టి-కర-న్యాసే ప్రతియాతో భవేత్ తద్-విపరీతో భవేత్। ఉద్ధార-ప్రకారమ్ ఆహ-

ఉద్ధృతిర్ ఇతి । ఏషాం తత్త్వానాం ఖలు నిశ్చయేన ఉద్ధృతిర్ ఉద్ధారః పూర్వోక్తవద్ యథా పూర్వమ్ ఉక్త-తత్త్వ-న్యాసే । నత్య్-ఉపేతం భూయః పరాయ చ తద్-ఆహ్వయమ్ ఆత్మనే చ నత్య్-అన్తమ్ ఉద్ధరతు తత్త్వ-మనూన్ క్రమేణ ఇతి ప్రకారేణేత్య్ అర్థః । అధునా న్యాసం కథయామీతి సామ్ప్రతం న్యాస-సమ్బన్ధి-తత్త్వ-నామ-కథనం తత్-స్థాన-కథనం చ కరోమీత్య్ అర్థః ॥ క్ర. దీ. వి. ౨.౨౯ ॥

తత్త్వ-నామాన్య్ ఆహ-మహీతి ।

మహీ-సలిల-పావకానిలవియన్తి గర్వో మహాన్

పునః ప్రకృతి-పురుషౌ పర ఇమాని తత్త్వాన్య్ అథ ।

పదాన్దు-హృదయాస్యకాన్య్ అధి తు పఞ్చ మధ్యే ద్వయం

త్రయం సకల-గం తతో న్యసతు తద్-విపర్యాసతః ॥ క్ర. దీ. ౨.౩౦ ॥

మహీ పృథివీ । సలిలం జలం । పావకః తేజః । అనిలో వాయుః । వియద్-ఆకాశః । గర్వో ఽహఙ్కారః । మహాన్ మహత్-తత్త్వమ్ । ప్రకృతిః పురుషః । పరశ్ చ ఇమాని పృథివ్య్-ఆదీని తత్త్వాని తత్త్వ-పద-వాచ్యాని । న్యాస-స్థానమ్ ఆహ-అథేతి । అథానన్తరం పఞ్చ తత్త్వాని పృథివ్య్-ఆదీని న్యసతు । కుత్ర పదాన్దు-హృదయాస్యకాన్య్ అధి పాదయోః । అన్దౌ లిఙ్గే । హృదయే । ఆస్యే ముఖే । కే శిరసి । అధి సప్తమ్య్-అర్థే మధ్యే హృదయే తత్త్వ-ద్వయం త్రయం సకల-గం సకలాఙ్గ-వ్యాపకం తతస్ తద్-అనన్తరం తద్-విపర్యాసతః ఉక్త-సంహార-విపరీత-రీత్యా న్యసతు । ప్రయోగశ్ చ-ఓం గ్ఓం నమః పరాయ పృథివ్య్-ఆత్మనే నమః ఇతి పాద-ద్వయే ఇత్య్ ఆరభ్య ఓం హాం నమః పరాయ పరమాత్మనే నమః ఇత్య్ అన్తః సంహారః ఓం హాం నమః పరాయ పరమాత్మనే నమః ఇత్య్ ఆరభ్య ఓం గ్ఓం నమః పరాయ పృథివ్య్-ఆత్మనే నమః పాద-ద్వయే ఇతి సృష్టి-న్యాసః । సృష్టి-న్యాసే త్రయం సర్వ-శరీరే, మహద్-అహఙ్కారౌ హృది ఆకాశః శిరసి । వాయ్వ్-అగ్ని-సలిల-మహ్యః ముఖ-హృదయ-లిఙ్గ-పాద-ద్వయేషు, జ్ఞేయాః । కేచిత్ తు తత్త్వ-పదాన్తర్-భావేన న్యాసమ్ ఇచ్ఛన్తి తచ్ చిన్త్యమ్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౨.౩౦ ॥

గుప్తతమో ఽయమ్ ఇతి ।

గుప్తతమో ఽయం న్యాసః సమ్ప్రోక్తస్ తత్త్వ-దశక-పరిక్ౢప్తః ।
కార్యో ఽన్యేష్వ్ అపి సద్భిర్ గోపాల-మనుషు ఝటితి ఫల-సిద్ధ్యై ॥ క్ర. దీ. ౨.౩౧ ॥

అయం ప్రోక్తః కథితో న్యాసః సద్భిః పణ్డితైః అన్యేష్వ్ అపి గోపాల-మన్త్రేషు ఉద్ధృత-దశాక్షర-వ్యతిరిక్తేష్వ్ అపి కార్యః । కీదృశః ? గుహ్యతమః అతిశయేన గుప్తః । పునః కీదృశః ? తత్త్వ-దశక-పరిక్ౢప్తః తత్త్వానాం దశకం తత్త్వ-దశకం తేన పరిక్ౢప్త ఉద్ఘాటిత ఇత్య్ అర్థః । కిమ్ అర్థమ్ ? ఝటితి ఫల-సిద్ధ్యై శీఘ్ర-ఫల-ప్రాప్త్యై ॥ క్ర. దీ. వి. ౨.౩౧ ॥

న్యాసాన్తరమ్ ఆహ-ఆకేశాద్ ఇతి ।

ఆకేశాద్ ఆపాదం దోర్భ్యాం
ధ్రువ-పుటితమ్ అథ మను-వరం న్యసేద్ వపుషి ।
త్రిశో మూర్ధన్య్ అక్ష్ణోః శ్రుత్యోర్ ఘ్రాణే
ముఖ-హృదయ-జఠర-శివ-జానుపత్సు తథాక్షరాణి ॥ క్ర. దీ. ౨.౩౨ ॥

అథానన్తరం దోర్భ్యాం హస్తాభ్యాం ధ్రువ-పుటితమ్ ప్రణవ-పుటితం మను-వరం మన్త్ర-శ్రేష్ఠం దశాక్షరం గోపాల-మన్త్రమ్ ఆకేశాద్ ఆపాదం కేశాది-పాద-పర్యన్తం త్రిశః స్వ-దేహే విన్యసేద్ ఇతి విద్యాధరాచార్య-త్రిపాఠి-ప్రభృతయః । ఏతేషాం మత ఆకేశాద్ ఆపాదద్ ఇతి పాఠః । అధునా సృష్టి-స్థితి-సంహార-క్రమేణ మన్త్రాక్షర-న్యాసమ్ ఆహ-మూర్ధనీత్య్ ఆది । తథా దశాక్షరాణి ప్రణవ-పుటితాని మూర్ధాది-వక్ష్యమాణ-స్థానేషు విన్యసేత్ । స్థానాన్య్ ఆహ-మూర్ధనీతి । మూర్ధ్ని చక్షుషోర్ ఉభయ-నేత్రే ఏకమ్ ఏవాక్షరం శ్రుతయోః కర్ణయోః అత్రాప్య్ -ఏకమ్ ఏవ ఘ్రాణే నాసా-యుగ్మే తత్రాప్య్ ఏకమ్ ఏవ ముఖం హృదయం జఠరం శివం లిఙ్గమ్

జాను-ద్వయే ఏకం, పాద-ద్వయే ఏకమ్ ఏతేషు దశసు స్థానేషు దశాక్షరాణి విన్యసేద్ ఇత్య్ అర్థః || క్ర. దీ. వి. ౨.3౨ ||

ఉక్తా సృష్టిః శిష్టైర్ ఏషా స్థితిర్ అపి

మునిభిర్ అభిహితా హృదాది-ముఖాన్తికా |

సంహారో ఽఙ్ఘ్ర్య్-ఆది-మూర్ధాన్తస్ త్రితయమ్ ఇతి

విరచయేచ్ చ సృష్టిమ్ అను స్థితిమ్ || క్ర. దీ. ౨.33 ||

శిష్టైర్ ఆగమ-జ్ఞైర్ ఏషా సృష్టిర్ ఉక్తేత్య్ అర్థః | స్థితిర్ అపి స్థితి-న్యాసో ఽపి మునిభిర్ నారదాదిభిర్ హృదయాది-ముఖాన్తికా అభిహితా హృదయమ్ ఆరభ్య ముఖ-పర్యన్తం కథితా | తత్ర క్రమః హృదయ-జఠర-లిఙ్గ-జాను-పాద-మూర్ధాక్షి-శ్రవణ-ఘ్రాణ-ముఖానీతి సంహారో ఽఙ్ఘ్ర్య్-ఆది-మూర్ధాన్తః కార్యః | తత్ర మన్త్రాక్షరాణి ప్రతిలోమేన దేయానీతీదం త్రితయం విరచయతు అను పశ్చాద్ ఏతత్ త్రితయ-కరణానన్తరం పునః సృష్టిమ్ స్థితిమ్ చ విరచయతు | తథా చ పఞ్చ న్యాసాః కార్యా ఇత్య్ అర్థః | ప్రయోగస్ తు గ్ఓం నమః పీం నమః ఇత్య్ ఆది ||33||

యేషామ్ ఆశ్రమిణాం యద్-అన్తో న్యాసస్ తద్ దర్శయతి -న్యాస ఇతి |

న్యాసః సంహారాన్తో మస్కరి-వైఖానసేషు విహితో ఽయమ్ |

స్థిత్య్-అన్తో గృహమేధిషు సృష్ట్య్-అన్తో వర్ణినామ్ ఇతి ప్రాహుః || క్ర. దీ. ౨.3౪ ||

అయం న్యాసః మస్కరి-వైఖానసేషు సంహారాన్తో విహితః మస్కరీ సన్న్యాసీ వైఖానసో వానప్రస్థః, తథా తాభ్యాం న్యాస-త్రయం కార్యమ్ ఇత్య్ అర్థః | గృహ-మేధిషు గృహస్థేషు

అయం న్యాసః స్థిత్య-అన్తో విహితః। తథా గృహస్థైః పఞ్చ న్యాసాః కార్యా ఇత్య్ అర్థః। వర్ణినాం బ్రహ్మచారిణామ్ అయం న్యాసః సృష్ట్య-అన్తో విహితః। తథా చ బ్రహ్మచారిభిర్ న్యాస-చతుష్టయం కార్యమ్ ఇత్య్ అర్థః। ఇతి పూర్వోక్తమ్ అర్థ-జాతం ప్రాహుః ప్రాచీనా ఆగమజ్ఞా ఇతి శేషః॥ క్ర. దీ. వి. ౨.౩౪ ॥

వైరాగ్యేతి।

వైరాగ్య-యుజి గృహస్థే సంహారం కేచిద్ ఆహుర్ ఆచార్యాః।

సహజానౌ వన-వాసిని స్థితిం చ విద్యార్థినాం సృష్టిమ్॥ క్ర. దీ. ౨.౩౫ ॥

కేచిద్ ఆచార్యాః వైరాగ్య-యుక్త-గృహస్థే సంహారాన్తం న్యాసమ్ ఆహుః। కిం చ సహజానౌ వన-వాసిని సపత్నీకే స్థితిం స్థిత్య-అన్తం న్యాసమ్ ఆహుః। తథా బ్రహ్మచారి-భిన్నానాం విద్యార్థినామ్ అపి సృష్టిమ్ సృష్ట్య-అన్తం న్యాసమ్ ఆహుర్ ఇత్య్ అర్థః॥ క్ర. దీ. వి. ౨.౩౫ ॥

ఉక్తాక్షర-న్యాసాఙ్గులి-నియమం దర్శయతి-శిరసీత్య్ ఆదినా।

శిరసి విహితా మధ్యా సైవాక్ష్ణి తర్జనికాన్వితా

శ్రవసి రహితాఙ్గుష్ఠా జ్యేష్ఠాన్వితోపకనిష్ఠకా।

నసి చ వదనే సర్వాః సజ్యాయసీ హృది తర్జనీ

ప్రథమజ-యుతా మధ్యా నాభౌ శ్రవో-విహితా శివే॥ క్ర. దీ. ౨.౩౬ ॥

తా ఏవాఙ్గులయో జాన్వోః సాఙ్గుష్ఠాస్ తు పద-ద్వయే।

స్థానార్ణయోర్ వినిమయో భవేన్ నాస్త్య అఙ్గులి-స్థానయోః || క్ర. దీ. ౨.౩౭ ||

మధ్యా మధ్యాఙ్గులిః శిరసి మూర్ధ్ని విహితా న్యాస-కరణత్వేన తథా మధ్యాఙ్గుల్యా న్యాసః శిరసి కార్య ఇత్య్ అర్థః | సైవ మధ్యా తర్జనికాన్వితాక్ష్ణి నయన-యుగలే విహితా | తథా చ మధ్యమా-తర్జనీభ్యామ్ అక్ష్ణోర్ న్యాసః కార్యః | శ్రవసి శ్రోత్ర-యుగలే రహితాఙ్గుష్ఠా అఙ్గుష్ఠ-రహితా సర్వాఙ్గులయో విహితాః | నసి నాసా-యుగలే జ్యేష్ఠాన్వితా అఙ్గుష్ఠ-యుక్తా ఉపకనిష్ఠకా అనామికా విహితా | వదనే సర్వాఙ్గులయో విహితాః | హృది సజ్యాయసీ జ్యేష్ఠా-సహితా సాఙ్గుష్ఠ-తర్జనీ విహితా | నాభౌ జఠరే నాభి-పదేన జఠరమ్ ఉపలక్షితమ్ ఇతి విద్యాధరః | నాభి-పదస్య ముఖ్య ఏవార్థ ఇతి లఘు-దీపికా-ప్రభృతయః | ప్రథమజ-యుతా అఙ్గుష్ఠ-యుక్తా మధ్యమా విహితా | శివే లిఙ్గే తథా విహితా యథా జఠరే సాఙ్గుష్ఠా మధ్యా తథేత్య్ అర్థ ఇతి కేచిత్ | శ్రవో విహితా శివ ఇతి పాఠే శ్రోత్ర-యుగలే యా అఙ్గుష్ఠ-రహితాస్ తాః శివే విహితా ఇత్య్ అర్థః | జాన్వోస్ తా ఏవాఙ్గులయః అఙ్గుష్ఠేన రహితాః సర్వాఙ్గులయ ఇత్య్ అర్థః | పద-ద్వయే సాఙ్గుష్ఠాః సర్వాఙ్గులయో విహితాః | స్థానార్ణయోర్ ఇత్య్ ఆదినా స్థానఅక్షరఅయోర్ వినిమయో విపర్యయో భవతి | యథా-గ్ఓం సృష్టౌ మూర్ధ్ని | స్థితౌ హృదయే | సంహృతౌ పాదయోర్ న్యాస ఇతి | ఏవమ్ అఙ్గులీ-స్థానయోర్ విపర్యయో నాస్తి | కిన్తు సృష్టౌ స్థితౌ సంహృతౌ వా యత్ర స్థానే యాఙ్గులిర్ విహితా తయైవాఙ్గుల్యా తత్ర స్తానే న్యాసః కార్య ఇత్య్ అర్థః | || క్ర. దీ. వి. ౨.౩౬-౩౭ ||

ఇదానీం విభూతి-పఞ్జర-న్యాసమ్ ఆహ-వచ్మీతి |

వచ్మ్య అపరం న్యాస-వరం భూత్య్-అభిధం భూతికరమ్ |

మన్త్ర-దశావృత్తి-మయం గుప్తతమం మన్త్రి-వరైః || క్ర. దీ. ౨.౩౮ ||

అపరం భూత్య్-అభిధం భూతిర్ ఇతి నామ యస్య తద్ భూతి-నామకం వచ్మి కథయామి | కీదృశమ్ ? న్యాస-వరం న్యాస-శ్రేష్ఠమ్ ఇత్య్ అర్థః | పునః భూతి-కరమ్ ఐశ్వర్య-కరమ్ | పునః మన్త్ర-దశావృత్తి-మయం మన్త్రస్య దశావరణ-ఘటితమ్ | పునః సాధక-శ్రేష్ఠైర్ గుప్తతమమ్ అతిగుహ్యమ్ || క్ర. దీ. వి. ౨.౩౮ ||

న్యాస-స్థానమ్ ఆహ-ఆధారేత్య్ ఆదినా।

ఆధార-ధ్వజ-నాభి-హృద్-గల-ముఖాంసోరు-ద్వయే కన్ధరా-
నాభ్యోః కుక్షి-హృదోరురోజ-యుగలే పార్శ్వాపర-శ్రోణిషు।
కాస్యాక్షి-శ్రుతినః కపోల-కర-పత్-సన్ధ్య్-అగ్ర-శాఖాసు కే
తత్-ప్రాచ్యాది-దిశాసు మూర్ధ్ని సకలే దోష్ణోశ్ చ సక్థ్నోస్ తథా॥ క్ర. దీ. ౨.౩౯॥

శిరో ఽక్ష్యాస్య-కణ్ఠాఖ్య-హృత్-తున్ద-కన్దా-
న్ధు-జాను-ప్రపత్స్వ్వర్ధమర్ణాన్మనూర్ధ్వాన్।
న్యసేచ్ ఛ్రోత్ర-గణ్డాంస-వక్షోజ-పార్శ్వ-
స్ఫిగ్-ఊరు-స్థలీ-జాను-జఙ్ఘాఙ్ఘ్రి-యుక్షు॥ క్ర. దీ. ౨.౪౦॥

ఆధారో వృషణస్యాధస్ త్రికోణం మూలాధార-స్థానమ్। ధ్వజో లిఙ్గమ్। నాభిః హృధయం గలః ముఖం అంసోరు-ద్వయమ్। ఏతేష్వ్ ఏకావృత్తిః। కన్ధరా ఘాటా కన్ధరా కణ్ఠ ఇతి లఘు-దీపికా-కారః। నాభి-కుక్షి-హృదయమ్ ఉరోజ-యుగలం స్తన-ద్వయమ్। పార్శ్వేతి పార్శ్వ-యుగమ్। అపరం పృష్ఠ-దేశః। శ్రోణిర్ జఘన-దేశః। శ్రోణిః కటిః। అపరం శ్రోణ్యాః అపరభాగః ఇతి త్రిపాఠినః। ఏతేషు ద్వితీయావృత్తిః। కం శిరః। ఆస్యం ముఖమ్। అక్షిణీ నేత్ర-యుగలమ్। శ్రుతీ శ్రవణ-ద్వయమ్। న ఇతి నాసికా-ద్వయం కపోల-ద్వయమ్ ఏతేషు తృతీయా వృత్తిః। కర-పదేతి కర-పదయోః ప్రత్యేకం సన్ధి-చతుష్టయం సన్ధిష్వ్ అఙ్గుల్య్-అగ్రేషు అఙ్గులీషు చ। అత్ర దక్షిణ-కరే చతుర్థా వృత్తిః। ఏవం వామ-కరే పఞ్చమా వృత్తిః। ఇతి పక్ష-ద్వయం చ విద్యాధరస్ తు కరయోర్ ఏకా వృత్తిః, పాదయోర్ ఏకా వృత్తిర్ ఇత్య్ ఆహ। తచ్ చిన్త్యమ్। మూల-గ్రన్థాత్ తథాప్రతీతేః। పాదయోః సన్ధిష్వ్ అఙ్గుల్య్-అగ్రేష్వ్ అఙ్గులీషు చ। అత్రాపి దక్షిణ-పాదే షష్ఠా వృత్తిః। వామ-పాదే సప్తమా వృత్తిః। అత ఏవ హస్త-పాదయోర్ న్యాస-చతుష్టయమ్ ఇతి త్రిపాఠినః। కే మస్తక-మధ్యే తత్-ప్రాచ్యాది-దిశాసు మస్తక-పూర్వాది-చతుర్దిక్షు సకలే మూర్ధ్ని సకలే మస్తకే ప్రాదక్షిణ్యేన వ్యాపకతయా దోష్ణోశ్ చ బాహు-యుగే తథా సక్థ్నోర్ ఊరు-మూలస్యాధిష్ఠానయోర్ మధ్య-ప్రదేశయోర్ ఏతేష్వ్ అష్టమా వృత్తిః। మస్తకస్య

పూర్వాది-దిశాస్వ్ ఏకా వృత్తిః । ఏకా వృత్తిర్ మూర్ధాదిష్వ్ ఇతి విద్యాధరాచార్యాః । తచ్ చిన్త్యమ్ ।

తథా పద-స్వరసాత్ శిరః-ప్రభృతిష్వ్ ఏకావృత్తి-ప్రతీతేః । శిరో మస్తకమ్ । అక్షీతి నేత్ర-యుగలమ్ । ఆస్యం ముఖమ్ । కణ్ఠం । హృదయం । తున్దమ్ ఉదరమ్ । కన్దో మూలాధారః । స్వాధిష్ఠానమ్ ఇతి త్రిపాఠినః । అన్దుం లిఙ్గం । జాను । ప్రపద్ ఇతి పాద-యుగలం తేషు, ఏతేషు నవమావృత్తిః । శ్రోత్ర-యుగలే గణ్డ-యుగలే । అంస-యుగలే । స్తన-యుగలే । పార్శ్వ-యుగలే । స్ఫిగ్-యుగలే నితమ్బ-యుగలే । ఏవమ్ ఉరు-జాను-జఙ్ఘాఙ్ఘ్రి-యుగలే । ఏతేషు దశమావృత్తిః । ఇత్థమ్ అనేన ప్రకారేణ మనూత్థాన్ మన్త్ర-సమ్బన్ధినో వర్ణాన్ న్యసేత్ । ప్రయోగశ్ చ - గ్ఓం నమో మూలాధారే, పీం నమః లిఙ్గే, జం నమః నాభౌ ఇత్య్ ఆది ॥ క్ర. దీ. వి. ౨.౩౮-౪౦ ॥

న్యాస-ఫలమ్ ఆహ-ఇతీతి ।

ఇతి కథితం విభూతి-పఞ్జరం

సకల-సుఖార్థ-ధర్మ-మోక్షదమ్ ।

నర-తరుణీ-మనో ఽనురఞ్జనం

హరి-చరణాబ్జ-భక్తి-వర్ధనమ్ ॥ క్ర. దీ. ౨.౪౧ ॥

అనేన ప్రకారేణ విభూతి-పఞ్జరం కథితమ్ । కీదృశమ్ ? సకల-సుఖార్థ-ధర్మ-మోక్షదం పురుషార్థ-చతుష్టయ-ప్రదమ్ । పునర్ నర-తరుణీ-మనో-రఞ్జనం పురుష-నారీ-చిత్తాహ్లాదకం న కేవలం సర్వానురఞ్జనమ్ । అపి తు హరి-చరణాబ్జే భక్తి-వర్ధనమ్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౨.౪౧ ॥

మూర్తి-పఞ్జర-న్యాసమ్ ఆహ-స్ఫూర్తయ ఇతి ।

స్ఫూర్తయే ఽథాస్య మన్త్రస్య కీర్త్యతే మూర్తి-పఞ్జరమ్ |

ఆర్తి-గ్రహ-విషారి-ఘ్నం కీర్తి-శ్రీ-కాన్తి-పుష్టిదమ్ || క్ర. దీ. ౨.౪౨ ||

అథానన్తరమ్ అస్య దశాక్షర-మన్త్రస్య స్ఫూర్తయే ఉద్దీపనాయ మూర్తి-పఞ్జరం కీర్త్యతే | కిమ్భూతమ్ ? ఆర్తిః పీడా | గ్రహో గ్రహ-జనితమ్ అశుభం విషం స్థావరం జఙ్గమం చ | అరిః శత్రుః | తాన్ హన్తీత్య్ అర్థః | పునః కీదృశమ్ ? కీర్త్య్-ఆది-దమ్ | కీర్తిః ప్రఖ్యాతిః | శ్రీ-సమ్పత్తిః సౌన్దర్యం పుష్టిర్ బలం ప్రదదాతీతి తథా || క్ర. దీ. వి. ౨.౪౨ ||

అధునా న్యాసమ్ ఉద్ధరతి-కేశవాదీతి |

కేశవాది-యుగ-షట్క-మూర్తిభిర్

ధాతృ-పూర్వ-మిహిరాన్ నమో ఽన్తకాన్ |

ద్వాదశాక్షర-భవాక్షరైః స్వరైః

క్లీబ-వర్జ-రహితైః క్రమాన్ న్యసేత్ || క్ర. దీ. ౨.౪౩ ||

కేశవాదిభిః పూర్వోక్త-యుగ-షట్క-మూర్తిభిః సహ ధాతృ-పూర్వ-మిహిరాన్ తాన్ క్రమేణ న్యసతు | కీదృశాన్ ? నమో ఽన్తకాన్ నమః-పదాన్తాన్ | పునః కైః సహ ? ద్వాదశాక్షర-భవాక్షరైర్ వక్ష్యమాణ-ద్వాదశాక్షర-మన్త్ర-సమ్బన్ధిభిర్ ద్వాదశాక్షరైః సహ | ఏతద్ ఉక్తం భవతి-ఆదౌ స్వరాః | తతో నమః-పదమ్ ఇతి | ప్రయోగస్ తు ఓం అం ఓం కేశవ-ధాతృభ్యాం నమః | ఓం అం ఓం కేశవ-ధాత్రే నమ ఇతి త్రిపాఠినః || క్ర. దీ. వి. ౨.౪౩ ||

అథ మూర్తి-పఞ్జర-న్యాసే న్యాస-స్థానమ్ ఆహ-భాలోదరేతి |

భాలోదర-హృద్-గల-కూప-తలే

వామేతర-పార్శ్వ-భుజాన్త-గలే |

వామ-త్రయ-పృష్ఠ-కకుత్సు తథా

మూర్ధన్య్ అను షడ్-యుగ-వర్ణ-మనుమ్ || క్ర. దీ. ౨.౪౪ ||

భాలే లలాటే | ఉదరే | హృదయే | గల-కూప-తలే కణ్ఠే | వామేతరే వామాద్ ఇతరద్ దక్షిణం దక్షిణ-పార్శ్వే భుజాన్తే గలే చేతి | వామ-త్రయే వామ-పార్శ్వే వామ-భుజాన్తే గలే చ | పృష్ఠే కకుది | అథానన్తరం అన్వ్ ఇతి పాఠే ఽప్య్ అయమ్ ఏవ బోద్ధవ్యః | తథా తేన ప్రకారేణ మూర్ధ్న్య్ షడ్-యుగ-వర్ణ-మనుం ద్వాదశాక్షర-మన్త్రం న్యసేద్ ఇత్య్ అర్థః || క్ర. దీ. వి. ౨.౪౪ ||

మస్తకే సమ్పూర్ణ-మన్త్ర-న్యాసస్య ప్రయోజనమ్ ఆహ-చైతన్యేతి |

చైతన్యామృత-వపుర్ అర్క-కోటి-తేజా

మూర్ధస్థో వపుర్ అఖిలం స వాసుదేవః |

ఔధస్యం సువిమల-పాయసీవ సిక్తం

వ్యాప్నోతి ప్రకటిత-మన్త్ర-వర్ణ-కీర్ణమ్ || క్ర. దీ. ౨.౪౫ ||

స ప్రసిద్ధో వాసుదేవో మూర్ధస్థో మస్తక-స్థః సన్ వపుర్ అఖిలం సమస్తం వపుః శరీరం వ్యాప్నోతి స్వ-తేజసేత్య్ అర్థః | కిమ్భూతో వాసుదేవః ? చైతన్యామృతం తద్ ఏవ వపుర్ యస్య స తథా | యద్ వా చైతన్యం స్వ-ప్రకాశమ్ అమృతం మోక్షస్ తద్ ఏవ వపుర్ యస్య స తథా | పునః కీదృశః ? అర్క-కోటిర్ ఇవ తేజో యస్య స తథా | వపుర్ కీదృశమ్ ? ప్రకటిత-మన్త్ర-వర్ణ-కీర్ణమ్ ప్రకటితా యే మన్త్ర-వర్ణా ద్వాదశాక్షరోద్గతాస్ తైర్ ఆకీర్ణం వ్యాప్తమ్ | కిమ్ ఇవ ? సువిమల-పాయసి సునిర్మలే జలే సిక్తం నిక్షిప్తమ్ ఔధస్యం దుగ్ధమ్ ఇవ || క్ర. దీ. వి. ౨.౪౫ ||

శరీర-న్యాస-జాతమ్ ఉపసంహరతి-సృష్టి-స్థితీతి ।

సృష్టి-స్థితీ దశ-పఞ్చాఙ్గ-యుగ్మం
మున్య్-ఆదిక-త్రితయం కాస్య-హృత్సు ।
విన్యస్యతు గ్రథయిత్వా చ ముద్రా-
భూయో దిశాం దశకం బన్ధనీయమ్ ॥ క్ర. దీ. ౨.౪౬ ॥

మూర్తి-పఞ్జరస్య పూర్వ-కృత్యం దర్శయతి సృష్టి-స్థితీత్యాది ఇతి రుద్రధరః । తచ్ చిన్త్యమ్ । తత్ర ప్రమాణాభావాత్ । మూర్ధన్య్ అక్ష్ణోర్ ఇత్య్ ఆదినా పూర్వమ్ ఉక్తే సృష్టి-స్థితీ పునః స్వ-దేహే విన్యస్య తథా దశ-పఞ్చాఙ్గ-యుగ్మం దశాఙ్గం పఞ్చాఙ్గం చ విన్యస్య । ఋష్య్-ఆది-త్రితయం కాస్య-హృత్స్వ్ విన్యసేద్ ఇత్య్ అర్థః । వక్ష్యమాణ-ముద్రాం గ్రథయిత్వా బద్ధ్వా భూయః పునర్ అపి దిశాం దశకం బన్ధనీయమ్ । ఓం సుదర్శనాయాస్త్రాయ ఫట్ ఇత్య్ అనేన వక్ష్యమాణేన మన్త్రేణేత్య్ అర్థః ॥ క్ర. దీ. వి. ౨.౪౬ ॥

ద్వాదశాక్షర-మన్త్రోద్ధారమ్ ఆహ-తారమ్ ఇత్య్ ఆదినా ।

తారం హార్దం విశ్వ-మూర్తిశ్ చ శార్ఙ్గి
మాంసాన్తస్ తే వాయ-మధ్యే సుదేవాః ।
షడ్-ద్వన్ద్వార్ణో మన్త్ర-వర్యః స ఉక్తః
సాక్షాద్ ద్వారం మోక్ష-పుర్యాః సుగమ్యమ్ ॥ క్ర. దీ. ౨.౪౭ ॥

తారం ప్రణవమ్ । హార్దం హృదయం నమః ఇతి యావత్ । విశ్వ-మూర్తిర్ భ-కారః । శార్ఙ్గ గ-కారః । మాంసాన్తే మాంసో ల-కారః । తస్యాన్తో వ-కార ఇతి । తే ఇతి స్వరూపమ్ । వా ఇతి స్వరూపమ్ । య ఇతి స్వరూపమ్ । తయోర్ వాయయోర్ మధ్యే సుదేవాః సు-దే-వేత్య-అక్షర-త్రయమ్ । తథా చ ఓం నమో భగవతే వాసుదేవాయేతి ప్రసిద్ధః షడ్-ద్వ్యర్ణ్వార్ణో మన్త్ర-వర్యో ద్వాదశాక్షరో మన్త్ర-శ్రేష్ఠ ఉక్తః కథితః । కీదృశః ? మోక్ష-పుర్యాః సాక్షాద్ అవ్యవధానేన సుగమ్యం ద్వారం సుగమ ఉపాయ ఇత్య్ అర్థః ॥ క్ర. దీ. వి. ౨.౪౭ ॥

ద్వాదశాక్షరాదిత్యాన్ దర్శయతి--ధాత్ర్-అర్యమేత్య్ ఆదినా ।

ధాత్ర్-అర్యమ-మిత్రాఖ్యా వరుణాంశుభగా వివస్వద్-ఇన్ద్ర-యుతాః ।

పూషాహ్వయ-పర్జన్యౌ త్వష్టా విష్ణుశ్ చ భానవః ప్రోక్తాః ॥ క్ర. దీ. ౨.౪౮ ॥

ధాతా అర్యమా మిత్రః వరుణః అంశుః భగః వివస్వాన్ ఇన్ద్రః పూషా పర్జన్యః త్వష్టా విష్ణుర్ ఏతే ద్వాదశ భానవః కథితాః ॥ క్ర. దీ. వి. ౨.౪౮ ॥

అధునాష్టాదశాక్షర-మన్త్ర-న్యాసమ్ ఆహ-అథ తు యుగేత్య్ ఆది ।

అథ తు యుగ-రన్ధ్రార్ణస్యాహం మనోర్ న్యసనం బ్రువే

రచయతు కర-ద్వన్ద్వే పఞ్చాఙ్గమ్ అఙ్గులి-పఞ్చకే ।

తనుమ్ అను మనుం వ్యాపయ్యాథ త్రిశః ప్రణవం సకృన్

మనుజలిపయో న్యాస్యా భూయః పదాని చ సాదరమ్ ॥ క్ర. దీ. ౨.౪౯ ॥

అనన్తరం పునర్ యుగ-రన్ధ్రార్ణస్య యుగ-రన్ధ్రే రాజ-దన్తత్వాద్ రన్ధ్ర-శబ్దస్య పర-నిపాతః । యుగ-రన్ధ్రమ్ అక్షరాణాం యత్ర స యుగ-రన్ధ్రార్ణః తస్య । రన్ధ్రం నవ । తథా చాష్టాదశాక్షరస్య మనోర్ మన్త్రస్యాహం న్యసనం న్యాసం బ్రువే కథయామీతి ప్రతిజ్ఞా । కర-ద్వయే అఙ్గులి-పఞ్చకే పఞ్చాఙ్గం పూర్వోక్తం మన్త్రాక్షరైః పరికల్ప్య కర-న్యాసం కుర్యాత్ । కనిష్ఠాయామ్ అస్త్ర-న్యాసో ద్రష్టవ్యః । అథానన్తరం తనుమ్ అను లక్ష్యీకృత్య త్రిశః త్రి-వారం మన్త్రం వ్యాపయ్య వ్యాపకతయా విన్యస్య పునః ప్రణవం సకృద్ ఏక-వారం విన్యస్య అనన్తరం మనుజ-లిపయో న్యాస్యా మన్త్రాక్షరాణి న్యసతు । భూయో ఽనన్తరం సాదరం యథా స్యాద్ ఏవం పదాని పఞ్చ పదాని న్యాస్యాని ॥ క్ర. దీ. వి. ౨.౪౯ ॥

మన్త్రాక్షర-న్యాస-స్థానమ్ ఆహ-కచ-భువీతి ।

కచ-భువి లలాటే భ్రూ-యుగ్మాన్తరే శ్రవణాక్షిణోర్

యుగల-వదన-గ్రీవాహృన్-నాభి-కట్యు-ఉభయాన్ధుషు ।

న్యసతు శితధీర్జాన్వఙ్ఘ్ర్యోర్ అక్షరాన్ శిరసి ధ్రువం

నయన-ముఖ-హృద్-గుహ్యాఙ్ఘ్రిష్వ అర్పయేత్ పద-పఞ్చకమ్ ॥ క్ర. దీ. ౨.౫౦ ॥

కచస్య కేశస్య భూర్-ఉత్పత్తి-స్థానం శిరః తత్ర । లలాటే భ్రూ-యుగ్మాన్తరే భ్రూ-మధ్యే శ్రవణాక్ష్ణోర్ యుగలే నో నాసికా-యుగలే చ । వదనే గ్రీవాయాం హృది నాభౌ కట్యు-ఉభయే వామ-కటిర్ దక్షిణ-కటిశ్ చ । అన్ధౌ లిఙ్గే । ఏతేషు తథా జాన్వ్-అఙ్ఘ్ర్యోశ్ చ శితధీర్ నిర్మల-మతిః

అక్షరాణి మన్త్ర-సమ్బన్ధీని న్యసతు । అత్ర జాన్వోర్ ఏకమ్ అక్షరం న్యసేత్ । అఙ్ఘ్ర్యోర్ ఏకమ్ అక్షరం న్యసేత్ । తథా శిరసి మస్తకే ధ్రువం న్యసేత్ । పద-పఞ్చక-న్యాస-స్థానాన్య్ ఆహ-నయనేతి । నయన-యుగలం ముఖం హృదయం గుహ్యం అఙ్ఘ్రిశ్ చ - ఏతేషు మన్త్ర-సమ్బన్ధి పద-పఞ్చకం క్లీమ్ ఇత్య్ ఏకమ్, అన్యాని స్పష్టాని అర్పయేన్ న్యసేత్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౨.౫౦ ॥

పఞ్చాఙ్గానీతి।

పఞ్చాఙ్గాని న్యసేద్ భూయో మున్య్-ఆదీన్ అప్య్ అన్యత్ సర్వమ్।
తుల్యం పూర్వేణాథో వక్ష్యే ముద్రా బన్ధ్యా మన్వోర్ యాః స్యుః॥ క్ర. దీ. ౨.౫౧॥

పఞ్చాఙ్గాని భూయః పునర్ అపి శరీరే న్యసేత్। తథా మున్య్-ఆదీన్ ఋష్య్-ఆదీన్। అన్యత్ సర్వం కేశవాది-జాతం పూర్వేణ తుల్యం సమానమ్ ఏవ। అత్ర దశ-తత్త్వాది-న్యాసేషు మన్త్రస్య ద్విర్ ఆవృత్తి-విశేష ఇతి లఘు-దీపికా-కారః। అథో ఽనన్తరం మన్వోర్ దశాక్షరాష్టాదశాక్షరయోర్ యా ముద్రా బన్ధ్యా బన్ధనీయాః స్యుర్ భవేయుస్ తా ముద్రా వక్ష్యే కథయామి॥ క్ర. దీ. వి. ౨.౫౧॥

హృదయాద్య్-అఙ్గ-న్యాస-ముద్రాః ప్రదర్శయతి-అనఙ్గుష్ఠా ఇత్య్ ఆది।

అనఙ్గుష్ఠా ఋజవో హస్త-శాఖా
భవేన్ ముద్రా హృదయే శీర్షకే చ।
అధో ఽఙ్గుష్ఠౌ ఖలు ముష్టిః శిఖాయాం
కర-ద్వన్ద్వాఙ్గులయో వర్మణి స్యుః॥ క్ర. దీ. ౨.౫౨॥

నారాచముష్ట్య్-ఉద్ధత-బాహు-యుగ్మ-
కాఙ్గుష్ఠ-తర్జన్య్-ఉదితో ధ్వనిస్ తు।
విష్వగ్-విషక్తః కథితాస్త్ర-ముద్రా
యత్రాక్షిణీ తర్జనీ-మధ్యమే తు॥ క్ర. దీ. ౨.౫3॥

అనఙ్గుష్ఠా అఙ్గుష్ఠ-రహితా ఋజవో ఽవక్రా హస్త-శాఖా హస్తాఙ్గులయో హృదయే ముద్రా భవేత్ | శీర్షకే చ శిరసి తా ఏవ ముద్రా జ్ఞేయాః | ఖలు నిశ్చయే | అధో ఽఙ్గుష్ఠా ముష్టిః అధో ఽఙ్గుష్ఠో యస్యాం ముష్టౌ ఏవం కృతా ముష్టిః శిఖాయాం ముద్రా భవేత్ | వర్మణి కవచే కర-ద్వన్ద్వాఙ్గులయః స్యుః ముద్రా-పద-వాచ్యా భవన్తి | ధ్వనిః శబ్దో ఽస్త్ర-ముద్రా కథితా | కిమ్భూతో ధ్వనిః ? నారాచవద్ బాణవద్ ముష్ట్యోర్ధ్వతో యో బాహుస్ తస్య యుగ్మకం ద్వయం తస్యాఙ్గుష్ఠ-తర్జనీభ్యాం కరణాభ్యామ్ ఉదితః | పునః కీదృశః ? విష్వగ్ దశ-దిక్షు విషక్తః విస్తీర్ణః యత్ర మన్త్రే ఽక్షిణీ భవతః నేత్రాఙ్గమ్ అస్తి తత్ర తర్జనీ-మధ్యమే మిలితే ముద్రా || క్ర. దీ. వి. ౨.౫౩ ||

వేణు-ముద్రామ్ ఆహ-ఓష్ఠ ఇతి |

ఓష్ఠే వామ-కరాఙ్గుష్ఠో లగ్నస్ తస్య కనిష్ఠికా |

దక్షిణాఙ్గుష్ఠ-సంయుక్తా తత్-కనిష్ఠా ప్రసారితా || క్ర. దీ. ౨.౫౪ ||

తర్జనీ-మధ్యమానామాః కిఞ్చిత్ సంకుచ్య చాలితాః |

వేణు-ముద్రేహ కథితా సుగుప్తా ప్రేయసీ హరేః || క్ర. దీ. ౨.౫౫ ||

వామ-హస్తాఙ్గుష్ఠో ఽధరే లగ్న ఇతి సమ్బన్ధః కార్యః | తస్య వామ-హస్తస్య యా కనిష్ఠికా పఞ్చమీ అఙ్గులీ సా దక్షిణాఙ్గుష్ఠ-సంయుక్తా దక్షిణ-హస్తాఙ్గుష్ఠే సమ్బద్ధా కార్యా | తత్-కనిష్ఠికా దక్షిణ-హస్త- కనిష్ఠికా ప్రసారితా అకుటిలా కార్యా | ఉభయ-హస్త-తర్జనీ-మధ్యమానామికాః కిఞ్చిత్ సంకుచ్య చాలితాశ్ చాలనీయా | ఇత్థమ్ ఇహ శాస్త్రే వేణు-ముద్రా కథితా సుగుప్తా గ్రన్థాన్తరే ఽత్యన్త-గుప్తా | యతో హరేః పరమేశ్వరస్య శ్రీ-కృష్ణస్య ప్రేయసీ వల్లభా || క్ర. దీ. వి. ౨.౫౪-౫౫ ||

నోచ్యన్త ఇతి |

నోచ్యన్తే ఽత్ర ప్రసిద్ధత్వాన్ మాలా-శ్రీ-వత్స-కౌస్తుభాః |

ఉచ్యతే ఽచ్యుత-ముద్రాణాం ముద్రా బిల్వ-ఫలాకృతిః || క్ర. దీ. ౨.౫౬ ||

మాలా-శ్రీ-వత్స-కౌస్తుభ-ముద్రాః ప్రసిద్ధత్వాన్ నోచ్యన్తే మయా గ్రన్థ-కర్త్రాప్రసిద్ధమ్ ఇహ ప్రకాశ్యత ఇతి శేషః | అత ఏవ గలే వనమాలాభినయనం వనమాలా-ముద్రా | ఉత్తానిత-వామ-తర్జనీ-కనిష్ఠోపరి అధోముఖ-దక్షిణ-కర-కనిష్ఠికా-తర్జనీకే సంయోజ్య దక్షిణ-కరాణామికా-మధ్యమాఙ్గులీ-ద్వయం వామ-కరాఙ్గుష్ఠోపరి కృత్వా వామ-కర-మధ్యమోపకనిష్ఠికే దక్షిణ-హస్తాఙ్గుష్ఠస్యాధః కుర్యాద్ ఏషా శ్రీవత్స-ముద్రా | వామ-కనిష్ఠికయా దక్షిణ-కనిష్ఠికాం నిష్పీడ్య వామానామికయా దక్షిణ-తర్జనీం నిష్పీడ్య శిష్ట-వామాఙ్గులీ-త్రయమ్ ఉపరి కృత్వా వామ-తర్జనీ-సహిత-దక్షిణ-హస్తాఙ్గులి-త్రయ-ముఖమ్ ఏకత్ర యోజయేద్ ఏషా కౌస్తుభ-ముద్రా || క్ర. దీ. వి. ౨.౫౬ ||

బిల్వ-ముద్రామ్ ఆహ-అఙ్గుష్ఠమ్ ఇతి |

అఙ్గుష్ఠం వామమ్ ఉద్దణ్డితమ్ ఇతర-కరాఙ్గుష్టకేనాథ బద్ధ్వా

తస్యాగ్రం పీడయిత్వాఙ్గులిభిర్ అపి తథా వామ-హస్తాఙ్గులిభిః |

బద్ధ్వా గాఢం హృది స్థాపయతు విమల-ధీర్ వ్యాహరన్ మార-బీజం

బిల్వాఖ్యా ముద్రికైషా స్ఫుటమ్ ఇహ కథితా గోపనీయా విధిజ్ఞైః || క్ర. దీ. ౨.౫౭ ||

వామాఙ్గుష్ఠం ఉద్దణ్డితమ్ దణ్డాకారమ్ ఊర్ధ్వం కృత్వాధః కర్తవ్యం తథానన్తరమ్ ఇతర-కరాఙ్గుష్టేన బద్ధ్వా తస్య చ పీఠే దక్షిణ-కరాఙ్గుష్ఠస్ తిరజ్-కార్య ఇత్య్ అర్థః | తస్యాగ్రం దక్షిణ-కరాఙ్గుష్ఠాగ్రమ్ అఙ్గులిభిః పీడయిత్వా ధృత్వా తా అపి దక్షిణ-కరాఙ్గులయో ఽపి వామ-హస్తాఙ్గులీభిర్ గాఢం యథా స్యాద్ ఏవం బద్ధ్వా విమల-ధీః శుద్ధ-బుద్ధిః హృది హృదయే స్థాపయేత్ | మార-బీజం కామ-బీజం వ్యాహరన్ ఉచ్చారయన్ | ఇత్థం బిల్వాఖ్యా ఏషా స్ఫుటమ్ వ్యక్తం యథా స్యాద్ ఏవమ్ ఇహ-శాస్త్రే కథితా విధిజ్ఞైః ప్రకార-జ్ఞైర్ గోపనీయా || క్ర. దీ. వి. ౨.౫౭ ||

ఏతస్యాః ఫలమ్ ఆహ-మన ఇతి।

మనో-వాణీ-దేహైర్ యద్ ఇహ చ పురా వాపి విహితం
త్వమత్యా మత్యా వా తద్ అఖిలమ్ అసౌ దుష్కృతి-చయమ్।
ఇమాం ముద్రాం జానన్ క్షపయతి నరస్ తం సుర-గణా
నమన్త్య్ అస్యాధీనా భవతి సతతం సర్వ-జనతా॥ క్ర. దీ. ౨.౫౮॥

అసౌ నరో మనుష్యః ఇమాం ముద్రాం జానన్ తద్ అఖిలం సమ్పూర్ణం దుష్కృతి-చయం పాప-రాశిం క్షపయతి దూరీకరోతి యన్ మనసా వాచా దేహేనామత్యాజ్ఞానేన మత్యా జ్ఞానేన వా దివా-రాత్రి-విహితం దివసే రాత్రౌ వా కృతమ్। యద్ ఇహ చ పురా వాపి విహితమ్ ఇతి పాఠే ఇహ జన్మని జన్మాన్తరే వా విహితమ్ ఇత్య్ అర్థః। న కేవలం పాపం దూరీకరోతి అపి తు సుర-గణా దేవా నమన్తి। తథాస్య ముద్రాకర్తుః సతతం సర్వదా సర్వ-జన-సమూహో వశ్యో భవతీత్య్ అర్థః॥ క్ర. దీ. వి. ౨. ౫౮॥

సనాతనః (హరి-భక్తి-విలాసే ౬.౪౨) : అసౌ నర ఇమాం బిల్వాఖ్యాం ముద్రాం జానన్ తత్-తద్-దుష్కృత-నిచయం పాప-సమూహమ్ అఖిలం నిఃశేషం క్షపయతి వినాశయతి। కమ్? యం మనో-వాక్-కాయైః ఇహ అస్మిన్ పురా పూర్వ-జన్మని చ అమత్యా అజ్ఞానేన మత్యా వా జ్ఞానేన విహితమ్। దివారాత్రి-విహితమ్ ఇతి పాఠే దినే రాత్రౌ చ కృతమ్। యత్ తదో నపుంసకత్వం మహాకవి-స్వాతన్త్ర్యాద్ అవ్యయత్వాద్ వా। యద్ వా, యత్ యస్మాత్ క్షపయతి తత్ తస్మాన్ నమన్తీత్య్ అన్వయః। ముద్రా-లక్షణాని చ గుహ్యత్వాన్ న లిఖితాని। తథా చోక్తమ్-

గురుం ప్రకాశయేద్ విద్వాన్ మన్త్రం నైవ ప్రకాశయేత్।
అక్ష-మాలాం చ ముద్రాం చ గురోర్ అపి న దర్శయేత్॥ ఇతి।

అత్ర చ తద్-విజ్ఞానార్థమ్ ఉద్దిశ్యన్తే। తథా చాగమే-

సమ్యక్ సమ్పుటితైః పుష్పైః కరాభ్యాం కల్పితో ఽఞ్జలిః |
ఆవాహనీ సమాఖ్యాతా ముద్రా దేశిక-సత్తమైః ||
అధో-ముఖీ-కృతైః సర్వైః స్థాపనీతి నిగద్యతే |
ఆశ్లిష్ట-ముష్టి-యుగలా ప్రోన్నతాఙ్గుష్ఠ-యుగ్మకా |
సన్నిధానే సముద్దిష్టా ముద్రేయం తన్త్ర-వేదిభిః |
అఙ్గుష్ఠ-గర్భిణీ సైవ సంనిరోధే సమీరితా ||
అఙ్గైర్ ఏవాఙ్గ-విన్యాసః సకలీ-కరణీ మతా |
సవ్య-హస్త-కృతా ముష్టిర్ దీర్ఘాధోముఖ-తర్జనీ ||
అవగుణ్ఠన-ముద్రేయమ్ అభితోభ్రామితా యది |
అన్యోన్యాభిముఖాః సర్వాః కనిష్ఠానామికాః పునః ||
తథా తర్జనీ-మధ్యాశ్ చ ధేను-ముద్రా ప్రకీర్తితా |
అన్యోన్య-గ్రథితాఙ్గుష్ఠా ప్రసారిత-కరాఙ్గులిః |
మహా-ముద్రేయమ్ ఉదితా పరమీకరణే బుధైః ||
వామాఙ్గుష్ఠం విధృత్యైవం ముష్టినా దక్షిణేన తు |
తన్-ముష్టేః పృష్ఠతో దేశే యోజయేచ్ చతురఙ్గులీః ||
కథితా శఙ్ఖ-ముద్రేయం వైష్ణవార్చన-కర్మణి |
అన్యోన్యాభిముఖాఙ్గుష్ఠ-కనిష్ఠ-యుగలే యది ||
విస్తృతాశ్ చేతరాఙ్గుల్యస్ తదాసౌ దర్శినీ మతా |
అన్యోన్య-గ్రథితాఙ్గుల్య ఉన్నతౌ మధ్యమౌ యది |
సంలగ్నౌ చ తదా ముద్రా గదేయం పరికీర్తితా ||
పద్మాకారావ్ ఆభిముఖ్యేన పాణీ
మధ్యేఽఙ్గుష్ఠౌ శాయితౌ కర్ణికావత్ |
పద్మాఖ్యేయం సైవ సంలగ్న-మధ్యా

స్పృష్టాఙ్గుష్ఠా బిల్వ-సంజ్ఞైవ ముద్రా ॥
అగ్రే తు వామ-ముష్టేశ్ చ ఇతరా తు యదా మతా ।
తదేయం కృతిభిర్ ముద్రా జ్ఞేయా ముషల-సంజ్ఞితా ॥
వామస్థ-తర్జనీ-ప్రాన్తం మధ్యమాన్తే నియోజయేత్ ।
ప్రసార్య తు కరం వామం దక్షిణం కరమ్ ఏవ చ ॥
నియోజ్య దక్షిణ-స్కన్ధే బాణ-ప్రేరణవత్ తతః ।
తర్జన్య్-అఙ్గుష్ఠకాభ్యాం చ కుర్యాద్ ఏషా ప్రకీర్తితా ॥
శార్ఙ్గ-ముద్రేతి మునిభిర్ దర్శయేత్ కృష్ణ-పూజనే ।
కనిష్ఠానామికే ద్వే తు దక్షాఙ్గుష్ఠ-నిపీడితే ।
శేషే ప్రసారితే కృత్వా ఖడ్గ-ముద్రా ప్రకీర్తితా ॥
పాశాకారాం నియోజ్యైవ వామాఙ్గుష్ఠాఙ్గ-తర్జనీమ్ ।
దక్షిణే ముష్టిమ్ ఆదాయ తర్జనీం చ ప్రసారయేత్ ॥
తేనైవ సంస్పృశేన్ మన్త్రీ వామాఙ్గుష్ఠస్య మూలకమ్ ।
పాశ-ముద్రేయమ్ ఉద్దిష్టా కేశవార్చన-కర్మణి ॥
తర్జనీమ్ ఈషద్ ఆకుఞ్చ్య శేషేణాపి నిపీడయేత్ ।
అఙ్కుశం దర్శయేత్ తద్వద్ గృహీత్వా దక్ష-ముష్టినా ॥
అన్యోన్య-పృష్ఠే సంయోజ్య కనిష్ఠే చ పరమ్పరమ్ ।
తర్జన్య్-అగ్రం సమం కృత్వా కనిష్ఠాగ్రం తథైవ చ ॥
ఈషద్ ఆలమ్బితం కృత్వా ఇతరౌ పక్షవత్ తతః ।
ప్రసార్య గారుడీ ముద్రా కృష్ణ-పూజా-విధౌ స్మృతా ॥
అన్యోన్య-సమ్ముఖే తత్ర కనిష్ఠా-తర్జనీ-యుగే ।
మధ్యమానామికే తద్వద్ అఙ్గుష్ఠేన నిపీడయేత్ ॥
దర్శయేద్ ధృదయే ముద్రాం యత్నాచ్ ఛ్రీవత్స-సంజ్ఞితామ్ ।
అన్యోన్యాభిముఖే తద్వత్ కనిష్ఠే సంనియోజయేత్ ।

తర్జన్య్-అనామికే తద్వత్ కరౌ త్వ్ అన్యోన్య-పృష్ఠగౌ ||
ఉత్సిక్తాన్యోన్య-సంలగ్నౌ వక్షః-స్థిత-కరాఙ్గులీః |
విధాయ మధ్య-దేశే తు వామ-మధ్యమ-తర్జనీ |
సంయోజ్య మణిబన్ధే తు దక్షిణే యోజయేత్ తతః ||
వామాఙ్గుష్ఠే తు ముద్రేయం ప్రసిద్ధా కౌస్తుభాహ్వయా |
క్వచిచ్ చ-
అనామా పృష్ఠ-సంలగ్నా దక్షిణస్య కనిష్ఠికా |
కనిష్ఠ్యాన్యయా బద్ధా తర్జన్యా దక్షయా తథా ||
వామానాం చ బధ్నీయాద్ దక్షాఙ్గుష్ఠస్య మూలకే |
అఙ్గుష్ఠ-మధ్యమే వామే సంయోజ్య సరలాః పరాః ||
చతస్రో ఽన్యోన్య-సంలగ్నా ముద్రా కౌస్తుభ-సంజ్ఞితా ||
ఓష్ఠే వామ-కరాఙ్గుష్ఠో లగ్నస్ తస్య కనిష్ఠకా |
దక్షిణాఙ్గుష్ఠ-సంయుక్తా తత్-కనిష్ఠా ప్రసారితా |
తర్జనీ-మధ్యమానామాః కించిత్ సఙ్కుచ్య చాలితాః ||
వేణు-ముద్రేయమ్ ఉద్దిష్టా సుగుప్తా ప్రేయసీ హరేః |
అఙ్గం ప్రసారితం కృత్వా స్పృష్ట-శాఖం వరాననే |
ప్రాఙ్ముఖం తు తతః కృత్వా అభయం పరికీర్తితమ్ ||
దక్షం భుజం ప్రసారిత్వా జానూపరి నివేశయేత్ |
ప్రసృతం దర్శయేద్ దేవి వరః సర్వార్థ-సాధకః ||
ఉత్తాన-తర్జనీభ్యాం తు ఊర్ధ్వాధః ప్రక్రమేణ తు |
మాలావత్ క్రమ-విస్తారా వనమాలా ప్రకీర్తితా ||

క్రమ-దీపికాయాం (౨.౫౭)-
అఙ్గుష్ఠం వామమ్ ఉద్దణ్డితమ్ ఇతర-కరాఙ్గుష్టకేనాథ వధ్వా

తసాగ్రం పీడయిత్వాఙ్గులిభిర్ అపి తథా వామ-హస్తాఙ్గులిభిః।
బద్ధ్వా గాఢం హృది స్థాపయతు విమల-ధీర్ వ్యాహరన్ మార-బీజం
బిల్వాఖ్యా ముద్రికైషా స్ఫుటమ్ ఇహ కథితా గోపనీయా విధిజ్ఞైః॥

అగస్త్య-సంహితాయాం చ-
ఆవాహినీం స్థాపనీం సన్నిధీకరణీం తథా।
సుసంనిరోధినీం ముద్రాం సమ్ముఖీ-కరణీం తథా॥
సకలీ-కరణీం చైవ మహా-ముద్రాన్ తథైవ చ।
శఙ్ఖ-చక్ర-గదా-పద్మ-ధేనుకోస్ తు భగారుడాః॥
శ్రీవత్సం వన-మాలాం చ యోని-ముద్రాం చ దర్శయేత్॥
మూలాధారాద్ ద్వాదశాన్తమ్ ఆనీతః కుసుమాఞ్జలిః।
త్రి-స్థాన-గత-తేజోభిర్ వినీతః ప్రతిమాదిషు॥
ఆవాహనీయా ముద్రా స్యాద్ ఏషార్చన-విధౌ మునే।
ఏషైవాధో-ముఖీ ముద్రా స్థాపనే శయ్యతే పునః॥
ఉన్నతాఙ్గుష్ఠ-యోగేన ముష్టీకృత-కర-ద్వయమ్।
సన్నిధీ-కరణం నామ ముద్రా దేవార్చనే విధౌ॥
అఙ్గుష్ఠ-గర్భిణీ సైవ ముద్రా స్యాత్ సంనిరోధినీ।
ఉత్తాన-ముష్టి-యుగలా సమ్ముఖీ-కరణీ మతా॥
అఙ్గైర్ ఏవాఙ్గ-విన్యాసః సకలీ-కరణీ తథా।
అన్యోన్యాఙ్గుష్ట-సంలగ్నా విస్తారిత-కర-ద్వయీ॥
మహా-ముద్రేయమ్ ఆఖ్యాతా న్యూనాధిక-సమాపనీ।
కనిష్ఠానామికా-మధ్యాన్తఃస్థాఙ్గుష్ఠాన్తరే ఽగ్రతః॥
గోపితాఙ్గులి-మధ్యే సమన్తాన్ ముకులీ-కృతా।
కర-ద్వయేన ముద్రా స్యాచ్ ఛఙ్ఖాఖ్యేయం సురార్చనే॥

అన్యోన్యాభిముఖ-స్పర్శ-వ్యత్యయేన తు వేష్టయేత్ ।
అఙ్గులీభిః ప్రయత్నేన మణ్డలీ-కరణం మునే ॥
చక్ర-ముద్రేయమ్ ఆఖ్యాతా గదా-ముద్రా తతః పరమ్ ।
అన్యోన్యాభిముఖాశ్లిష్టాఙ్గులిః ప్రోన్నత-మధ్యమా ॥
అథాఙ్గుష్ఠ-ద్వయం మధ్యే దత్త్వాపి పరితః కరౌ ।
మణ్డలీ-కరణం సమ్యగ్-అఙ్గులీనాం తపోధన ॥
పద్మ-ముద్రా భవేద్ ఏషా ధేను-ముద్రా తతః పరమ్ ।
అనామికా-కనిష్ఠాభ్యాం తర్జనీభ్యాం చ మధ్యమే ।
అన్యోన్యాభిముఖాశ్లిష్టే తతః కౌస్తుభ-సంజ్ఞితః ॥
కనిష్ఠాన్యోన్య-సంలగ్నే ఽభిముఖే ఽపి పరస్పరమ్ ।
వామస్య తర్జనీ-మధ్యే మధ్యానామికయోర్ అపి ॥
వామానామిక-సంస్పృష్టా తర్జనీ-మధ్య-శోభితా ।
పర్యాయేణ నతాఙ్గుష్ఠ-ద్వయీ కౌస్తుభ-లక్షణా ॥
కనిష్ఠాన్యోన్య-సంలగ్నా విపరీతం వియోజితా ।
అధస్తాత్ స్థాపితాఙ్గుష్ఠా ముద్రా గరుడ-సంజ్ఞితా ॥
తర్జన్య-అఙ్గుష్ఠ-మధ్యస్థా మధ్యా౽నామికా-ద్వయీ ।
కనిష్ఠానామికా-మధ్యా తర్జన్య-అగ్రే కర-ద్వయీ ॥
మునే శ్రీవత్స-ముద్రేయం వనమాలా భవేత్ తతః ।
కనిష్ఠానామికా-మధ్యా ముష్టిర్ ఉన్నత-తర్జనీ ॥
పరిభ్రాన్తా శిరస్య్ ఉచ్చైస్ తర్జనీభ్యాం దివౌకసః ।
ముద్రా యోనిః సమాఖ్యాతా సఙ్కోచిత-కర-ద్వయీ ॥
తర్జన్య-అఙ్గుష్ఠ-మధ్యాన్తః-స్థితానామిక-యుగ్మకా ।
మధ్య-మూల-స్థితాఙ్గుష్ఠా జ్ఞేయా శస్త్రార్చనే మునే ॥ ఇతి ।

అస్త్ర-మన్త్రమ్ ఆహ-ప్రణవేతి ।

ప్రణవ-హృదోర్ అవసానే స-చతుర్థి-
సుదర్శనం తథాస్త్ర-పదం చ ।
ఉక్త్వా ఫడ్-అన్తమ్ అమునా కలయేన్
మనునాస్త్ర-ముద్రయా దశ-హరితః ॥ క్ర. దీ. ౨.౫౯ ॥

ప్రణవ ఓంకారః । హృత్ నమః । ఏతయోర్ అవసానే ఽన్తే స-చతుర్థి-సుదర్శనం చతుర్థీ-విభక్తి-సహితం సుదర్శనమ్ ఇతి పదమ్ ఏతస్యాన్తే తథాస్త్ర-పదం చతుర్థ్య-అన్తమ్ అస్త్ర-పదమ్ । పునః కీదృక్ ? ఫడ్-అన్తమ్ ఫట్-శబ్దాన్తమ్ ఉక్త్వా అమునా మనునా అనేన మన్త్రేణ అస్త్ర-ముద్రయా దశ-హరితః కల్పయేత్ దశ-దిగ్-బన్ధనం కుర్యాద్ ఇత్య్ అర్థః ॥ క్ర. దీ. వి. ౨.౫౯ ॥

ప్రాక్ కృతం న్యాస-జాతమ్ ఉపసంహరన్ అగ్నిమ్ అపటలే వక్ష్యమాణం ధ్యానం సూచయతి-ఇతీతి ।

ఇతి విధాయ సమస్త-విధిం జగజ్-
జని-వినాశ-విధాన-విశారదమ్ ।
శ్రుతి-విమృగ్యమ్ అజం మను-విగ్రహం
స్మరతు గోప-వధూ-జన-వల్లభమ్ ॥ క్ర. దీ. ౨.౬౦ ॥

ఇత్య్ అనేన ప్రకారేణ సమస్త-విధిం పూర్వోక్తమ్ అఖిల-న్యాసాదికం విధాయ నిర్వర్త్య గోప-వధూ-జన-వల్లభం కృష్ణం స్మరతు చిన్తయతు | కీదృశం కృష్ణమ్ ? జగద్-ఉత్పత్తి-స్థితి-వినాశ-కరణ-దక్షమ్ | పునః కీదృశమ్ ? శ్రుతి-విమృగ్యమ్ ఉపనిషద్-గమ్యమ్ | పునః కీదృశమ్ ? అజమ్ ఉత్పత్తి-రహితమ్ | పునః కీదృశమ్ ? మను-విగ్రహం మను-శరీరమ్ ఇత్య్ అర్థః || క్ర. దీ. వి. ౨.౬౦ ||

ఇతి శ్రీ-కేశవాచార్య-విరచితాయాం క్రమ-దీపికాయాం ద్వితీయః పటలః |

||౨||

****

(3)

తృతీయ-పటలః

ఇదానీం మన్త్ర-ద్వయ-సాధారణం దేవతా-ధ్యానమ్ ఆహ-

అథ ప్రకట-సౌరభోద్గలిత-మాధ్వీకోత్ఫుల్లసత్-

ప్రసూన-నవ-పల్లవ-ప్రకర-నమ్ర-శాఖైర్ ద్రుమైః |

ప్రఫుల్ల-నవ-మఞ్జరీ-లలిత-వల్లరీ-వేష్టితైః

స్మరేచ్ ఛిశిరితం శివం సిత-మతిస్ తు వృన్దావనమ్ || క్ర. దీ. ౩.౧ ||

అథానన్తరం సిత-మతిః నిర్మల-మతిః వృన్దావనం స్మరేచ్ చిన్తయేత్ | కిమ్భూతమ్ ? ద్రుమైః వృక్షైః శిశిరితం శీతలీ-కృతమ్ | ద్రుమైః కీదృశైః ? ప్రకటేతి ఉద్భట-సౌరభమ్ | అథ చ ఉద్గలితో మాధ్వీకో మధు యస్మిన్ తత్ | అథ చ ఉత్ఫుల్లం ప్రఫుల్లమ్ | అథ చ సద్-దేదీప్యమానమ్ ఏతాదృశం ప్రసూనం పుష్పం తథా నవ-పల్లవః అనయోర్ యః ప్రకరః సమూహః | తేన నమ్రాః శాఖా యేషాం తే తథా తైః | ప్రకట-సౌరభాకులిత-మత్త-భృఙ్గోల్లసత్-ప్రసూనేతి పాఠే ప్రకట-సౌరభేణాకులితం సర్వతో వ్యాప్తమ్ | అథ చ మత్త-భృఙ్గోల్లసన్ మత్త-భ్రమరేణ శోభమానమ్ ఏతాదృశం యత్ ప్రసూనమ్ ఇత్య్ అర్థః | పునః కీదృశైః ? ప్రఫుల్లా వికసితా యా నవ-మఞ్జరీ తయా లలితా మనోహరా యా వల్లరీ లతాగ్ర-శాఖా తస్యాశ్ చేష్టితం చలనం యేషు తైః | పునః కీదృశం ? శివం కల్యాణ-ప్రదమ్ || క్ర. దీ. వి. ౩.౧ ||

సనాతనః: ఇతః-ప్రభృతి యే ౩౬-శ్లోకాః ప్రాప్యన్తే తే శ్రీ-హరి-భక్తి-విలాసే ఉద్ధృతాః శ్రీ-సనాతన-గోస్వామి-ప్రభుపాదానాం వ్యాఖ్యాతాశ్ చ | తేషాం వ్యాఖ్యాయాస్ తు అత్రత్యాయా నాతివిసాదృశ్యత్వాత్ సాత్ర నోద్ధ్రియతే | తత్రైవ తే ద్రష్టవ్యాః |

పునః కీదృశమ్ ?

వికాశి-సుమనో-రసాస్వాదన-మఞ్జులైః సఞ్చరచ్-

ఛిలీముఖోద్గతైర్ ముఖరితాన్తరం ఝఙ్కృతైః |

కపోత-శుక-శారికాపర-భృతాదిభిః పత్రిభిర్

విరాజితమ్ ఇతస్ తతో భుజగ-శత్రు-నృత్యాకులమ్ || క్ర. దీ. ౩.౨ ||

వృన్దావనం ఝఙ్కృతైః శబ్ద-విశేషైర్ ముఖరితాన్తరం శబ్దాయమానాభ్యన్తరమ్ | కీదృశైః ? ఝఙ్కృతైః వికాశిన్యాః ప్రఫుల్లాయాః సుమనసః పుష్పస్య యో రసః మధు తస్య యద్-ఆస్వాదనమ్ అవలేహనం తేన మఞ్జులైర్ మనోహరైః | పునః కీదృశైః ? సఞ్చరేతి సఞ్చరన్తో

భ్రమన్తో యే శిలీముఖోద్గతైర్ భ్రమరాస్ తేషాం ముఖేభ్య ఉద్గతైః సముత్థితైః । పునః కీదృశమ్ ? వృన్దావనం కపోతేతి పారావత-శుక-శారికా-కోకిల-ప్రభృతిభిః పక్షిభిర్ ఇతస్ తతో విరాణితం శబ్దాయితమ్ । పునః కీదృశమ్ ? భుజగ-శత్రుర్ మయూరస్ తస్య నృత్యేనాకులం వ్యాప్తమ్ ॥౨॥

పునః కీదృశమ్ ?

కలిన్ద-దుహితుశ్ చలల్-లహరి-విప్రుషాం వాహిభిర్

వినిద్ర-సరసీ-రుహోదర-రజశ్ చయోద్ధూసరైః ।

ప్రదీపిత-మనోభవ-వ్రజ-విలాసినీ-వాససాం

విలోలన-పరైర్ నిషేవితమ్ అనారతం మారుతైః ॥ క్ర. దీ. 3.3 ॥

మారుతైర్ వాయుభిః అనారతం సర్వదా నిషేవితమ్ । కీదృశైర్ మారుతైః ? కలిన్దేతి కలిన్ద-దుహితుర్ యమునాయాశ్ చలన్త్యో యా లహర్యః తాసాం యా విప్రుషో జల-బిన్దవః తాసాం వాహిభిః । ఏతేన వాయోః శైత్యమ్ ఉక్తమ్ । పునః కీదృశైః ? వినిద్రేతి వినిద్రం ప్రఫుల్లం యత్ సరసీరుహం పద్మం తస్య యద్ ఉదరమ్ అభ్యన్తరం తత్ర యో రజశ్ చయో ధూలీ-సమూహః తేన ఉద్ధూసరైః, ఏతేన సౌరభ్యమ్ ఉక్తమ్ । పునః కీదృశైః ? ప్రదీపితేతి ప్రదీపితో ఽతిశయితో మనోభవః కామో యాసాం వ్రజ-విలాసినీనాం గోప-సున్దరీణాం తాసాం యాని వాసాంసి వస్త్రాణి తేషాం విలోలన-పరైః చాలనా-శక్తైః । ఏతేన మాన్యమ్ ఉక్తమ్ ॥ క్ర. దీ. వి. 3.3 ॥

పునః కీదృశమ్ ?

ప్రవాల-నవ-పల్లవం మరకత-చ్ఛదం వజ్ర-మౌ-

క్తిక-ప్రకర-కోరకం కమల-రాగ-నానా-ఫలమ్ |

స్థవిష్ఠమ్ అఖిల-ర్తుభిః సతత-సేవితం కామదం

తద్-అన్తరమ్ అపి కల్పకాఙ్ఘ్రిపమ్ ఉదఞ్చితం చిన్తయేత్ || క్ర. దీ. ३.४ ||

తద్-అన్తర్ అపి వృన్దావన-మధ్యే కల్పకాఙ్ఘ్రిపమ్ అపి చిన్తయేత్ | కీదృశమ్ ? ఉదఞ్చితమ్ ఉచ్ఛ్రితమ్ | పునః కీదృశమ్ ? స్థవిష్ఠమ్ స్థూలతరమ్ | పునః కీదృశమ్ ? ప్రవాలో విద్రుమః స ఏవ నవ-పల్లవః కిసలయం యస్య తమ్ | పునః కీదృశమ్ ? మరకతో యో మణి-విశేషః స ఏవ ఛదం పత్రం యస్య తమ్ | పునః కీదృశమ్ ? వజ్రం హీరకం మౌక్తికం ముక్తాః | అనయోర్ యః ప్రకరః సమూహః స ఏవ కోరకః పుష్ప-కలికా యత్ర తమ్ | పునః కీదృశమ్ ?

కమల-రాగః పద్మ-రాగ-మణిః స ఏవ నానా-విధం ఫలం యత్ర తమ్ | పునః కీదృశమ్ ? అఖిలైర్ ఋతుభిః షడ్భిర్ అపి ఋతుభిః సతతం సేవితం సదా పరిగృహీతమ్ | ఏతేన సర్వ-పుష్పాన్వితత్వం దర్శితమ్ | పునః కీదృశమ్ ? కామదమ్ ఆకాఙ్క్షిత-ప్రదమ్ || క్ర. దీ. వి. ३.४ ||

సుహేమ-శిఖరావలేర్ ఉదిత-భానువద్-భాస్వరామ్

అధో ఽస్య కనక-స్థలీమ్ అమృత-శీకరాసారిణః |

ప్రదీప్త-మణి-కుట్టిమాం కుసుమ-రేణు-పుఞ్జోజ్జ్వలాం

స్మరేత్ పునర్ అతన్ద్రితో విగత-షట్తరఙ్గాం బుధః || క్ర. దీ. ३.५ ||

బుధః పణ్డితః అతన్ద్రితః నిరాలస్యః ఆలస్య-రహితః సన్ అస్య కల్ప-వృక్షస్యాధస్తాత్ | కనక-స్థలీం సువర్ణ-మయీం భూమిమ్ | పునః స్మరేత్ చిన్తయేత్ | కిమ్భూతాం సుహేమేతి | శోభమానా సువర్ణ-శృఙ్గ-పఙ్క్తిర్ యస్య | తథా తస్మాద్ ఉదయాచలాద్ ఉదిత-భానువత్ ప్రకటిత-సూర్యవత్ ప్రకటిత-సూర్యవత్ భాస్వరాం దేదీప్యమానాం సుహేమ-శిఖరాచలే ఽప్య్ ఉదితేతేతి పాఠే శోభనం హేమ-శృఙ్గం యత్ర అచలే పర్వతే తస్మిన్ అపి-శబ్దో భిన్న-క్రమః కనక-స్థలీమ్ ఇత్య్ అస్యానన్తరం ద్రష్టవ్యమ్ | అస్య కీదృశస్య అమృతేతి ? అమృతస్య యః శీకరః కణస్ తస్యాసారో యః సమూహః పతనం తచ్-ఛాలిం యథా స్యాత్ తథా తస్యామృత-కణ-సమూహ-సంవర్షిణః | కీదృశీమ్ ? ప్రదీప్తైః పీప్యమాన-మణిభిః పద్మ-రాగాదిభిః బద్ధ-భూమిమ్ | పునః కీదృశీమ్ ? కుసుమేతి కుసుమ-రేణు-పుఞ్జైర్ ఉజ్జ్వలామ్ | పునః కీదృశీమ్ ? విగతేతి విగతా

దూరీభూతా షట్-తరఙ్గాః కామ-క్రోధాదయః అశనాయాపి పాసాశోక-మోహ-జరా-మృత్యవో వా యస్యాస్ తామ్ || క్ర. దీ. వి. ౩.౫ ||

తద్-రత్న-కుట్టిమ-నివిష్ట-మహిష్ఠ-యోగ-

పీఠే ఽష్ట-పత్రమ్ అరుణం కమలం విచిన్త్య |

ఉద్యద్-విరోచన-సరోచిర్ అముష్య మధ్యే

సఞ్చిన్తయేత్ సుఖ-నివిష్ఠమ్ అథో ముకున్దమ్ || క్ర. దీ. ౩.౬ ||

తస్యాః కనక-స్థల్యాః యద్-రత్న-కుట్టిమం రత్న-బద్ధ-భూ-భాగః | తత్ర నివిష్టం స్థితం మహిష్ఠం మహద్ యోగ-పీఠం తత్రాష్ట-పత్రమ్ అష్టౌ పత్రాణి యత్ర తత్ తథారుణం లోహితమ్ | అత ఏవోద్యతాదిత్య-సన్నిభమ్ | ఏవమ్భూతం పద్మం విచిన్త్య | అథానన్తరమ్ అముష్యారుణ-వర్ణాష్ట-దల-కమలస్య మధ్యే ముకున్దమ్ం కృష్ణం చిన్తయేత్ | కీదృశమ్ ? సుఖ-నివిష్ఠం సుఖాసీనమ్ ఆది-కులకమ్ అత ఆరభ్య || క్ర. దీ. వి. ౩.౬ ||

పునః కీదృశమ్ ?

సూత్రామ-రత్న-దలితాఞ్జన-మేఘ-పుఞ్జ-

ప్రత్యగ్ర-నీల-జలజన్మ-సమాన-భాసమ్ |

సుస్నిగ్ధ-నీల-ఘన-కుఞ్చిత-కేశ-జాలం

రాజన్-మనోజ్ఞ-శితి-కణ్ఠ-శిఖణ్డ-చూడమ్ || క్ర. దీ. ౩.౭ ||

సూత్రామ-రత్నమ్ ఇన్ద్రనీల-మణిః దలితాఞ్జనం భిన్నాఞ్జనం ఘృష్ట-కజ్జలమ్ ఇతి మేఘ-పుఞ్జో మేఘ-సమూహః ప్రత్యగ్ర-నీల-జలజన్మ నవీన-నీల-పద్మమ్ ఏషాం సమానా భా దీప్తిర్ యస్య తమ్ | పునః కీదృశమ్ ? సుస్నిగ్ధేతి సుస్నిగ్ధాః సుచిక్కణా నీలాః శ్యామా ఘనా నివిడాః కుఞ్చితాః కుటిలాః యే కేశాస్ తేషాం జాలం సమూహో యత్ర తమ్ | పునః కీదృశమ్ ? రాజన్న్ ఇతి | రాజత్ శోభమానం మనోజ్ఞం మనోహరం యచ్-ఛితి-కణ్ఠ-శిఖణ్డం మయూర-పిచ్ఛం తద్ ఏవ చూడాయాం యస్య తమ్ || క్ర. దీ. వి. ౩.౭ ||

పునః కీదృశమ్ ?

రోలమ్బలాలిత-సుర-ద్రుమ-సూను-కల్పి-

తోత్తంసమ్ ఉత్కచ-నవోత్పల-కర్ణ-పూరమ్ |

లోలాలక-స్ఫురిత-భాల-తల-ప్రదీప్త-

గోరోచనా-తిలకమ్ ఉచ్చల-చిల్లి-మాలమ్ || క్ర. దీ. ౩.౮ ||

రోలమ్బో భ్రమరస్ తేన లాలితం ప్రీత్యా సేవితం యత్ సుర-ద్రుమ-ప్రసూనం పారిజాత-పుష్పం తేన కల్పితః రచిత ఉత్తంసః శిరో-భూషణం యేన స తథా తమ్ | పునః కీదృశమ్ ? ఉత్కచం వికసితమ్ యన్ నవోత్పల-కర్ణ-పూరమ్ | తద్ ఏవ కర్ణాభరణం యస్య స తథా తమ్ | పునః కీదృశమ్ ? లోలాశ్ చఞ్చలా అలకాః కేశ-విశేషాస్ తైః స్ఫురితం శోభమానం యద్-భాల-తలం లలాట-తలం తత్ర ప్రదీప్తం గోరోచనా-తిలకమ్ యస్య స తథా తమ్ | పునః కీదృశమ్ ? ఉచ్చల- చిల్లి-మాలం చఞ్చల-భ్రూ-లతాకమ్ || క్ర. దీ. వి. ౩.౮ ||

పునః కీదృశమ్ ?

ఆపూర్ణ-శారద-గతాఙ్క-శశాఙ్క-బిమ్బ-

కాన్తాననం కమల-పత్ర-విశాల-నేత్రమ్ |

రత్న-స్ఫురన్-మకర-కుణ్డల-రశ్మి-దీప్త-

గణ్డ-స్థలీ-ముకురమ్ ఉన్నత-చారు-నాసమ్ || క్ర. దీ. ౩.౯ ||

ఆపూర్ణః సమ్పూర్ణః శారదః శరత్-సమ్బన్ధీ గతాఙ్కః శశాఙ్క-బిమ్బశ్ చన్ద్ర-మణ్డలస్ తద్వత్ కాన్తం మనోహరమ్ ఆననం ముఖం యస్య తథా తమ్ | పునః కీదృశమ్ ? కమల-పత్రవద్ విశాలే విస్తీర్ణే నేత్రే యస్య స తథా తమ్ | పునః కీదృశమ్ ? రత్నేతి రత్నైః స్ఫురన్ఛ ఛోభమానం యన్ మకర-కుణ్డలం మకరాకార-కుణ్డలం తస్య యే రశ్మయః తైః ప్రదీప్తా శోభమానా గణ్డ-స్థలీ స ఏవ ముకురో దర్పణో యస్య తథా తమ్ | పునః కీదృశమ్ ? ఉన్నతేతి ఉన్నతా మనోహరా నాసా యస్య స తథా తమ్ || క్ర. దీ. వి. ౩.౯ ||

పునః కీదృశమ్ ?

సిన్దూర-సున్దరతరాధరమ్ ఇన్దు-కున్ద-

మన్దార-మన్ద-హసిత-ద్యుతి-దీపితాఙ్గమ్ |

వన్య-ప్రవాల-కుసుమ-ప్రచయావకౢ‌ప్త-

గ్రైవేయకోజ్జ్వల-మనోహర-కమ్బు-కణ్ఠమ్ || క్ర. దీ. ౩.౧౦ ||

సిన్దూరవన్ మనోహరో అధరో యస్య స తథా తమ్ | పునః కీదృశమ్ ? ఇన్దు-కున్దేతి ఇన్దుశ్ చ కున్దం కున్ద-పుష్పం మన్దారః శుక్ల-మన్దారః అర్క-పుష్పం వా తద్వన్ మన్ద-హసితమ్ ఈషద్-ధాస్యం తస్య ద్యుతిర్ దీప్తిః తథా దీపితా శోభితా ఆశా దిశో యేన స తథా తమ్ | పునః కీదృశమ్ ? వన్యేతి వన్యం వన్యోద్భవం యత్ ప్రవాల-కుసుమం నవ-పల్లవ-పుష్పం తస్య యః సమూహస్ తేనావకౢ‌ప్తం సమ్పాదితం యద్ గ్రైవేయకం కణ్ఠాభరణం తేనోజ్జ్వలో దేదీప్యమానో మనోహరః కమ్బు-కణ్ఠః త్రిరేఖాఙ్కితః కణ్ఠో యస్య స తథా తమ్ || క్ర. దీ. వి. ౩.౧౦ ||

పునః కీదృశమ్ ?

మత్త-భ్రమర-జుష్ట-విలమ్బమాన-
సన్తాన-కప్ర-సవ-దామ-పరిష్కృతాంసమ్ ।
హారావలీ-భగణ-రాజిత-పీవరోరో-
వ్యోమ-స్థలీ-లసిత-కౌస్తుభ-భానుమన్తమ్ ॥ క్ర. దీ. ౩.౧౧ ॥

మత్తాః కృత-మధు-పానా భ్రమన్తశ్ చరన్తో యే భ్రమరాస్ తైర్ జుష్టం సేవితమ్ । అథ చ విలమ్బమానమ్ ఏవమ్భూతం యత్-సన్తాన-కప్ర-సవ-దామ కల్ప-వృక్ష-పుష్ప-దామ తేన దామ్నా పరిష్కృతః స్వలఙ్కృతో అంసో యస్య స తథా తమ్ । పునః కీదృశమ్ ? హారావల్యే ఏవ భగణో నక్షత్ర-సమూహః । తేన రాజితం శోభితం పీవరం మాంసలం యద్-ఉరో హృదయం తద్ ఏవ వ్యోమ-స్థల ఆకాశ-భూమిః తయా లసితః శోభితః కౌస్తుభ ఏవ భానుః సూర్యస్ తేన యుక్తమ్ । అత్ర రూపకాలఙ్కార ఏవ నోపమాలఙ్కారః నక్షత్ర-గణ-సూర్యయోర్ అసమ్బన్ధత్వాత్ । ఏవం చ సత్యే ఏక-కాలే ద్వయోః శోభా లభ్యత ఇతి భావః ॥ క్ర. దీ. వి. ౩.౧౧ ॥

పునః కీదృశమ్ ?

శ్రీవత్స-లక్షణ-సులక్షితమ్ ఉన్నతాంసమ్
ఆజాను-పీన-పరివృత్త-సుజాత-బాహుమ్ ।
ఆబన్ధురోదరమ్ ఉదార-గమ్భీర-నాభిం
భృఙ్గాఙ్గనా-నికర-మఞ్జుల-రోమ-రాజిమ్ ॥ క్ర. దీ. ౩.౧౨ ॥

శ్రీవత్స-లక్షణ-సులక్షితమ్ ఉన్నతాంసమ్ ఆజాను-పీన-పరివృత్త-సుజాత-బాహుమ్ ఆబన్ధురోదరమ్ ఉదార-గమ్భీర-నాభిం భృఙ్గాఙ్గనా-నికర-మఞ్జుల-రోమ-రాజిమ్ || క్ర. దీ. వి. ౩.౧౨ ||

పునః కీదృశమ్ ?

నానా-మణి-ప్రఘటితాఙ్గద-కఙ్కణోర్మి-

గ్రైవేయ-సార-సన-నూపుర-తున్ద-బన్ధమ్ |

ద్వ్యాఙ్గ-రాగ-పరిపఞ్జరితాఙ్గ-యష్టిమ్

ఆపీత-వస్త్ర-పరివీత-నితమ్బ-బిమ్బమ్ || క్ర. దీ. ౩.౧౩ ||

నానా-మణిభిర్ ఇన్ద్రనీలాదిభిర్ ఘటితాః సమ్బద్ధాః | అఙ్గదా బాహు-వలయాస్ తథా కఙ్కణా ఊర్మిర్ ముద్రికా గ్రైవేయం గ్రీవాలఙ్కారః రసనయా క్షుద్ర-ఘణ్టికయా సహ ఆసమన్తాత్ వర్తతే యౌ నూపురౌ తున్ద-బన్ధః ఉదర-బన్ధనార్థం సువర్ణ-డోరకమ్ ఏతే అలఙ్కారా యస్య స తథా తమ్ | పునః కీదృశమ్ ? దివ్యః పరమోత్కృష్టో యో ఽనురాగః సుగన్ధి-చూర్ణం తేన పిఞ్జరితా నానా-వర్ణా అఙ్గ-యష్టి-రఙ్గ-లతా యస్య స తథా తమ్ | పునః కీదృశమ్ ? ఆపీతమ్ అతిశయేన పీతం యద్ వస్త్రం తేన పరితో వీతో వేష్టితో నితమ్బ-బిమ్బో యేన స తథా తమ్ | యద్యపి స్త్రీ-కట్యాం నితమ్బ-పద-ప్రయోగః కోశే దృశ్యతే తథాపి తద్వన్ మనోహరతయా పుంస్కట్యామ్ అపి ప్రయోగో న విరుద్ధః || క్ర. దీ. వి. ౩.౧౩ ||

పునః కీదృశమ్ ?

చారూరు-జానుమ్ అనువృత్త-మనోజ్ఞ-జఙ్ఘ-

కాన్తోన్నత-ప్రపద-నిన్దిత-కూర్మ-కాన్తిమ్ ।

మాణిక్య-దర్పణ-లసన్-నఖరాజి-రాజద్-

రక్తాఙ్గులి-చ్ఛదన్-సున్దర-పాద-పద్మమ్ ॥ క్ర. దీ. ౩.౧౪ ॥

కాన్తౌ కమనీయౌ ఉన్నతౌ ఉచ్చౌ యౌ ప్రపదౌ పాదాగ్రౌ తాభ్యాం నిన్దితా తిరస్కృతా కూర్మస్య కచ్ఛపస్య కాన్తిః దీప్తిర్ యేన స తథా తమ్ । పునః కీదృశమ్ ? మాణిక్య-ఘటితో యో దర్పణస్ తద్వల్ లసన్తీ శోభమానా నఖ-పఙ్క్తిః తథా రాజన్త్యః శోభమానా యా రక్తాఙ్గులయస్ తా ఏవ చ్ఛదనాని పత్రాణి తైః సున్దరం పాద-పద్మం యస్య స తథా తమ్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౩.౧౪ ॥

పునః కీదృశమ్ ?

మత్స్యాఙ్కుశార-దర-కేతు-యవాబ్జ-వజ్ర-

సంలక్షితారుణ-కరాఙ్ఘ్రి-తలాభిరామమ్ ।

లావణ్య-సార-సముదాయ-వినిర్మితాఙ్గ-

సౌన్దర్య-నిర్జిత-మనోభవ-దేహ-కాన్తిమ్ ॥ క్ర. దీ. ౩.౧౫ ॥

మత్స్యో మీనః అఙ్కుశో అస్త్ర-విశేషః అరిశ్ చక్రో దరః శఙ్ఖః కేతుర్ ధ్వజః యవః ప్రసిద్ధః అబ్జం పద్మం వజ్రః కులిశాకారస్ త్రికోణః ఏతైః సులక్షితం సమ్యక్ విహితం యద్ అరుణతరాఙ్ఘ్రి-తలం లోహితతర-చరణ-తలం తేనాభిరామః సర్వ-జన-ప్రియస్ తమ్ । పునః కీదృశమ్ ? లావణ్యస్య సౌన్దర్యస్య యః సార-సముదాయ ఉత్కృష్ట-భాగ-సముదాయః తేన వినిర్మితం ఘటితం యద్ అఙ్గ-సౌన్దర్యం తేన నిన్దితా తిరస్కృతా మనోభవస్య కామదేవస్య కాన్తిః శరీర-శోభా యేన స తథోక్తమ్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౩.౧౫ ॥

పునః కీదృశమ్ ?

ఆస్యారవిన్ద-పరిపూరిత-వేణు-రన్ధ్ర-

లోలత్-కరాఙ్గులి-సమీరిత-దివ్య-రాగైః ।

శశ్వద్-ద్రవీ-కృత-వికృష్ట-సమస్త-జన్తు-

సన్తాన-సన్తతిమ్ అనన్త-సుఖామ్బు-రాశిమ్ ॥ క్ర. దీ. ౩.౧౬ ॥

శశ్వన్ నిత్యం ద్రవీ-కృతానయతీ-కృతా వికృష్టా ఆకృష్టా సమస్త-జన్తోః ప్రాణినః సన్తాన-సన్తతిః సన్తాన-పరమ్పరా యేన స తథా తమ్ । కైః ? ఆస్యమ్ ఏవారవిన్దం పద్మం తేన పరిపూరితం యద్ వేణు-రన్ధ్రం వంశీ-రన్ధ్రమ్ అత్ర లోలన్తీ చఞ్చలా యా కరాఙ్గులిస్ తయా సమీరితాః సముత్పాదితా యే దివ్యా ఉత్కృష్టా రాగా ధ్వనయః స్వరాస్ తైర్ ఇత్య్ అర్థః । పునః కీదృశమ్ ? అనన్తేతి । అపరిమితానన్ద-సముద్రమ్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౩.౧౬ ॥

పునః కీదృశమ్ ?

గోభిర్ ముఖామ్బుజ-విలీన-విలోచనాభి-

రూధోభర-స్ఖలిత-మన్థర-మన్దగాభిః ।

దన్తాగ్ర-దష్ట-పరిశిష్ట-తృణాఙ్కురాభిర్

ఆలమ్బి-వాలధి-లతాభిర్ అథాభివీతమ్ ॥ క్ర. దీ. ౩.౧౭ ॥

అథానన్తరం గోభిర్ అభివీతం సర్వతో-వేష్టితమ్ । కిమ్భూతాభిః ? ముఖామ్బుజే పరమేశ్వర-ముఖ-పద్మే విలీనే సమ్బద్ధే లోచనే యాసాం తాస్ తథా తాభిః । పునః కీదృశాభిః ? ఊధోభరేతి స్తన-గౌరవ-స్ఖలన-సాలసాల్ప-గమన-శీలాభిః । పునః కీదృశాభిః ? దన్తాగ్రేణ దష్టః పరిశిష్ట-తృణాఙ్కురో భక్షణావశిష్ట-తృణాఙ్కురో యాభిస్ తాస్ తథా తాభిః । పునః కీదృశాభిః ? ఆలమ్బీతి ఆలమ్బినీ లమ్బమానా వాలధి-లతా యాసాం తాస్ తథా తాభిః ॥ క్ర. దీ. వి. ౩.౧౭ ॥

పునః కీదృశమ్ ?

స-ప్రస్రవ-స్తన-విచూషణ-పూర్ణ-నిశ్చ-

లాస్యావట-క్షరిత-ఫేనిల-దుగ్ధ-ముగ్ధైః ।

వేణు-ప్రవర్తిత-మనోహర-మన్ద్-గీత-

దత్తోచ్చ-కర్ణ-యుగలైర్ అపి తర్ణకైశ్ చ ॥ క్ర. దీ. ౩.౧౮ ॥

తర్ణకైశ్ చైక-వార్షికైశ్ చాభివీతమ్ ఇతి పూర్వేణాన్వయః । కీదృశైః ? ప్రస్రవేణ క్షరద్-దుగ్ధేన సహ వర్తతే యత్ స్తన-విచూషణం దన్తోష్ఠేన స్తనాకర్షణం తేన పరిపూర్ణో నిశ్చలః స్థిరశ్ చ య ఆస్యావటః ముఖ-వివరం తతః క్షరితం గలితం యత్ ఫేనిలం స-ఫేనం దుగ్ధం తేన ముగ్ధైర్ మనోహరైః । పునః కీదృశైః ? వేణ్వ్ ఇతి । వేణుర్ వంశీ తేన ప్రవర్తితా చాలితా మనోహరా ఆహ్లాద-కారిణీ మన్ద్రానల్పా యా గీతిర్ గానం తత్ర దత్తమ్ ఉచ్చం కర్ణ-యుగలం యైస్ తథా తైః ॥ క్ర. దీ. వి. ౩.౧౮ ॥

పునః కీదృశమ్ ?

ప్రత్యగ్ర-శృఙ్గ-మృదు-మస్తక-సమ్ప్రహార-

సంరమ్భ-వల్గన-విలోల-ఖురాగ్ర-పాతైః ।

ఆమేదురైర్ బహుల-సాస్న-గలైర్ ఉదగ్ర-

పుచ్ఛైశ్ చ వత్సతర-వత్సతరీ-నికాయైః ॥ క్ర. దీ. ౩.౧౯ ॥

వత్సతరః త్రైవార్షికో బలీవర్దః। వత్సతరీ త్రైవర్షికీ గౌః। ఏతయోర్ నికాయైః సమూహైః ప్రత్యగ్రం నవీనం శృఙ్గం యస్మిన్న్ ఏవమ్భూతం యత్ మృదు మస్తకం తత్ర యః సమ్ప్రహారః అభిఘాతః అన్య-వత్సతరస్య యుధ్యతః తేన యః సంరమ్భః క్రోధాతిశయస్ తేన యద్ వల్గనమ్ ఇతస్ తతో విచలనం తేన విలోలః అనవస్థితః ఖురాగ్ర-పాతో యేషాం తే తథా తైః। పునః కీదృశైః ? ఆమేదురైః సుస్నిగ్ధైః పుష్టైర్ ఇతి వా। పునః కీదృశైః ? బహులాతిశయితా సాస్నా యత్ర స ఏవమ్భూతో గలో యేషాం తే తథా తైః। సాస్నా చ గల-కమ్బలః। పునః కీదృశైః ? ఉదగ్ర-పుచ్ఛైః॥ క్ర. దీ. వి. ౩.౧౯॥

పునః కీదృశమ్ ?

హమ్భా-రవ-క్షుభిత-దిగ్-వలయైర్ మహద్భి-

రప్య్ ఉక్షభిః పృథు-కకుద్భర-భార-ఖిన్నైః।

ఉత్తమ్భిత-శ్రుతి-పుటీ-పరిపీత-వంశ-

ధ్వానామృతోద్ధృత-వికాశి-విశాల-ఘోణైః॥ క్ర. దీ. ౩.౨౦॥

మహద్భిర్ ఉక్షభిర్ బలీవర్దైర్ అప్య్ అభివీతమ్। కీదృశైః ? హమ్భా-రవేణ స్వర-విశేషేణ క్షుభితః క్షోభం ప్రాపితో దిగ్-వలయో దిక్-సమూహో యైస్ తే తథా తైః। పునః కీదృశైః ? పృథుర్ అతిశయితో యః కకుద్భరః అపర-గల-భరః స ఏవ భారస్ తేన ఖిన్నైః అలసైః। పునః కీదృశైః ? ఉత్తమ్భితేతి ఊర్ధ్వం స్తమ్భితా ఉత్థాపితా యా శ్రుతి-పుటీ తయా పరిపీతమ్ అతిశయేన శ్రుతం యద్ వంశస్య ధ్వానామృతం శబ్ద-రూపామృతం తేనోద్వృత్తా ఊర్ధ్వం ప్రాపితా వికాశినీ ప్రస్ఫుటా విశాలా దీర్ఘా ఘోణా నాసా యేషాం తే తథా తైః॥ క్ర. దీ. వి. ౩.౨౦॥

పునః కీదృశమ్ ?

గోపైః సమాన-గుణ-శీల-వయో-విలాస-

వేశైశ్ చ మూర్చ్ఛిత-కల-స్వన-వేణు-వీణైః।

మన్ద్రోచ్చతార-పట-గాన-పరైర్ విలోల-

దోర్-వల్లరీ-లలిత-లాస్య-విధాన-దక్షైః॥ క్ర. దీ. ౩.౨౧॥

గోపైశ్ చాభివీతమ్। కీదృశైః ? సమానేతి గుణ ఉదయాదిః శీలం ధైర్యాది వయో బాల్యాది విలాసః క్రీడనం వేశః సంస్థాన-విశేషః సమానాః తుల్యాః గుణ-శీలాదయో యేషాం తే తథా తైః। పునః కీదృశైః ? మూర్చ్ఛాం ప్రాపితః కలో ఽవ్యక్త-మధురః స్వరో రాగో యత్ర వేణుశ్ చ వీనా చ। వేణు-వీణైర్ మూర్చ్ఛిత-కల-స్వరే వేణు-వీణే యేషాం తైః తథా। తద్ ఉక్తమ్-

స్వరః సమ్మూర్చ్ఛితో యత్ర రాగతాం ప్రతిపద్యతే।

మూర్చ్ఛనామ్ ఇతి తాం ప్రాహుః కవయో గ్రామ-సమ్భవామ్।

సప్త-స్వరాస్ త్రయో గ్రామా మూర్చ్ఛనాస్ త్వ్ ఏక-వింశతిః॥

పునః కీదృశైః ? మన్ద్రోచ్చేతి మన్ద్రం నీచైః ఉచ్చమ్ అతిశాయితం తారో యతి-విశేషస్ తేన పటు స్పష్టం యద్ గానం తత్-పరైస్ తద్-ఆసక్తైః। పునః కీదృశైః ? విలోలేతి విలోలా యా దోర్-వల్లరీ బాహు-లతా తయా యల్ లలితం మనోహరం లాస్యం నృత్యం తస్య విధానం కరణం తత్ర దక్షైః కుశలైః॥ క్ర. దీ. వి. ౩.౨౧॥

పునః కీదృశమ్ ?

జఙ్ఘాన్త-పీవర-కటీర-తటీ-నిబద్ధ-

వ్యాలోల-కిఙ్కిణి-ఘటారటితైర్ అటద్భిః।

ముగ్దైస్ తరక్షు-నఖ-కల్పిత-కణ్ఠ-భూషైర్

అవ్యక్త-మఞ్జు-వచనైః పృథుకైః పరీతమ్ || క్ర. దీ. ౩.౨౨ ||

పృథుకైర్ బాలకైః పరీతం వేష్టితమ్ | కీదృశైః ? జఙ్ఘా-సమీపే పీవరా మాంసలా యా కటీర-తటీ కటీ-స్థలీ తస్యాం నిబద్ధా వ్యాలోలా చఞ్చలా యా కిఙ్కిణి-ఘటా కాఞ్చీ-సమూహః, తస్య రటితైః శబ్దైర్ అటద్భిః | పునః కీదృశైః ? ముగ్దైర్ మనోహరైః | పునః కిమ్భూతైః ? తరక్షు-నఖేన వ్యాఘ్ర-నఖేన కల్పితా సమ్పాదితా కణ్ఠ-భూషా కణ్ఠాలఙ్కారో యైస్ తే తథా తైః | బాలకానాం రక్షార్థం కణ్ఠే వ్యాఘ్ర-నఖ-బన్ధనం క్రియతే యతః | పునః కీదృశైః ?

అవ్యక్తమ్ అస్పష్టమ్ అథ చ మఞ్జులం మనోహరమ్ ఏవమ్భూతం వచనం యేషాం తే తథా తైః || క్ర. దీ. వి. ౩.౨౨ ||

పునః కీదృశమ్ ?

అథ సులలిత-గోప-సున్దరీణాం

పృథు-నివిరీష-నితమ్బ-మన్థరాణామ్ |

గురు-కుచ-భర-భఙ్గురావలగ్న-

త్రివలి-విజృమ్భిత-రోమ-రాజి-భాజామ్ || క్ర. దీ. ౩.౨౩ ||

అథానన్తరం మనోహర-గోప-స్త్రీణామ్ ఆలీభిః పఙ్క్తిభిః సమన్తాత్ సర్వతః సతతం నిత్య-సేవితమ్ ఇత్య్ అష్టమ-శ్లోకేనాన్వయః | కిమ్భూతానామ్ ? పృథు బృహన్ నివిరీషో నివిడో యో నితమ్బః కటి-పశ్చాద్-భాగః, తేన మన్థరాణాం గమనాశక్తానామ్ | పునః కిమ్భూతానామ్ ? గురుర్ అతిశయితో యః కుచ-భరః స్తన-గౌరవం తేన భఙ్గురమ్ ఈషన్ నాం యద్ అవలగ్నం మధ్య-ప్రదేశః తత్ర యద్-బలి-త్రయం తత్ర విజృమ్భితా వితతా రోమ-పఙ్క్తిర్ యాసాం తాసామ్ || క్ర. దీ. వి. ౩.౨౩ ||

పునః కీదృశీనామ్ ?

తద్-అతిమధుర-చారు-వేణు-వాద్యా-

మృత-రస-పల్లవితాఙ్గజాఙ్ఘ్రిపానామ్ ।

ముకుల-విసర-రమ్య-రూఢ-రోమోద్-

గమ-సమలఙ్కృత-గాత్ర-వల్లరీణామ్ ॥ క్ర. దీ. ౩.౨౪ ॥

తస్య శ్రీ-కస్యాతిమధురం అతిప్రీతి-దాయకం చారు మనోహరం యద్ వేణు-వాద్యం వంశీ-రవః స ఏవామృత-రసః అమృత-రూప-జలం తేన పల్లవితో వృద్ధ్య-ఉన్ముఖః అఙ్గజాఙ్ఘ్రిపః కామ-వృక్షో యాసాం తాస్ తథా తాసామ్ । అఙ్గజాఙ్ఘ్రిపస్యేతి పాఠః । పునః కిమ్భూతానామ్ ? ముకుల-విసరః కలికా-సమూహః తద్వద్ రమ్యో మనోహరో యో రూఢ ఉపచితో రోమోద్గమో రోమోత్థానం తేన సమలఙ్కృతా గాత్ర-వల్లరీ దేహ-లతా యాసాం తాస్ తథా తాసామ్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౩.౨౪ ॥

పునః కిమ్భూతానామ్ ?

తద్-అతిరుచిర-మన్ద-హాస-చన్ద్రా-

తప-పరిజృమ్భిత-రాగ-వారిణాశేః ।

తరలతర-తరఙ్గ-భఙ్గ-విప్రుట్-

ప్రకర-సమ-శ్రమ-బిన్దు-సన్తతానామ్ ॥ క్ర. దీ. ౩.౨౫ ॥

తస్య కృష్ణస్యాతిమనోహరో య ఈషద్-ధాసః స ఏవ చన్ద్ర-రశ్మిస్ తేన పరిజృమ్భిత ఉచ్చలితో యో రాగ-సముద్రస్ తస్యాతిచఞ్చలో యస్ తరఙ్గః కల్లోలః తదీయా యే జల-

కణాః తేషాం యః సమూహస్ తేన సమస్ తుల్యో యః శ్రమ-బిన్దుర్ ఘర్మ-జల-బిన్దుః తేన సన్తతానాం వ్యాప్తానామ్ || క్ర. దీ. వి. ౩.౨౫ ||

పునః కిమ్భూతానామ్ ?

తద్-అతిలలిత-మన్ద-చిల్లి-చాప

చ్యుత-నిశితేక్షణ-మార-వాణ-వృష్ట్యా |

దలిత-సకల-మర్మ-విహ్వలాఙ్గ-

ప్రవిసృత-దుఃసహ-వేపథు-వ్యథానామ్ || క్ర. దీ. ౩.౨౬ ||

తస్య శ్రీ-కృష్ణస్యాతిమనోహరో మన్దః అనతిదీర్ఘో యశ్ చిల్లి-చాపో భ్రూ-లతా సైవ ధనుస్ తస్మాద్ ఉద్గతం తీక్ష్ణం కటాక్షః స ఏవ కామ-బాణస్ తస్య వృష్ట్యాత్యన్త-పాతేన దలితం చూర్ణితం యత్ సకలం మర్మ తేనానాయత్తం యద్ అఙ్గం తత్ర ప్రసృతా వ్యాప్తా దుఃసహా కమ్ప-వేదనా యాసాం తాస్ తథా తాసామ్ || క్ర. దీ. వి. ౩.౨౬ ||

పునః కిమ్భూతానామ్ ?

తద్-అతిరుచిర-కర్మ-రూప-శోభా-

మృత-రస-పాన-విధాన-లాలసాభ్యామ్ |

ప్రణయ-సలిల-పూర-వాహినీనామ్

అలస-విలోల-విలోచనామ్బుజాభ్యామ్ || క్ర. దీ. ౩.౨౭ ||

ప్రణయేనైవ ప్రేమ్ణైవ యో జల-ప్రవాహస్ తం వహన్తి యాస్ తథా తాసామ్ । కాభ్యామ్ ? లజ్జాదినార్ధ-నిమీలిత-పద్మలోచనాభ్యాం స-విలాస-చఞ్చలిత-నేత్ర-పద్మాభ్యామ్ ఇత్య్ అపి పాఠః । కిమ్భూతానామ్ ? తస్య పరమేశ్వరస్యాతిరుచిరం యత్ కర్మ శృఙ్గార-చేష్టా-విశేషః రూప-శోభా కామినీ-మనో-రఞ్జికా కాన్తిః తే ఏవామృత-రసౌ తయోర్ యత్ పానమ్ అత్యన్త-చక్షుర్-వ్యాపారస్ తత్-కరణే సాకాఙ్క్షాభ్యామ్ । సుభగ-క్రమేతి పాఠాన్తరమ్ । సుభగః సున్దరః క్రమః కమనీయః సుభగ-కమనీయయోర్ ఏక-పర్యాయయోర్ గ్రహణమ్ అద్భుతత్వాద్ రూపస్యేతి త్రిపాఠినః ॥ క్ర. దీ. వి. ౩.౨౭ ॥

పునః కిమ్భూతానామ్ ?

విశ్రంసత్-కవరీ-కలాప-విగలత్-ఫుల్ల-ప్రసూన-శ్రవన్-
మాధ్వీ-లమ్పట-చఞ్చరీక-ఘటయా సంసేవితానాం ముహుః ।
మారోన్మాద-మద-స్ఖలన్-మృదు-గిరామ్ ఆలోల-కాఞ్చ్య్-ఉచ్ఛ్వసన్-
నీవీ-విశ్లథమాన-చీన-సిచయాన్తావిర్నితమ్బ-త్విషామ్ ॥ క్ర. దీ. ౩.౨౮ ॥

విశ్రంసన్ స్ఖలన్ యః కేశ-పాశస్ తస్మాత్ ప్రభ్రంశ్యద్ యద్ వికసితం పుష్పం తస్మాద్ గలన్తీ యా మాధ్వీ పుష్ప-రసః తత్రాత్యన్తాసక్తో యశ్ చఞ్చరీకో భ్రమరస్ తస్య సమూహేన ముహుర్ వారం వారం సంసేవితానామ్ । పునః కిమ్-భూతానాం మారేతి ।

కామ-కృతోన్మాదేన యా మత్తతా తయా స్ఖలన్తీ అస్పష్టా మృద్వీ కోమలా మనోహరా గీర్వాణీ యాసాం తాస్ తథా తాసామ్ ఉన్మాద-మదౌ శృఙ్గార-విశేషౌ । తద్ ఉక్తం శృఙ్గార-తిలకే-

శ్వాస-ప్రరోదనోత్కమ్పైర్ బహుధాలోకనైర్ అపి ।
వ్యాపారో జాయతే యత్ర స ఉన్మాదః స్మృతో యథా ॥

ఏవం మదస్యాపి లక్షణం బోద్ధవ్యమ్ ఇతి కేచిత్ । పునః కీదృశీనామ్ ? ఆలోలా చఞ్చలా యా కాఞ్చీ-రసనా తథా ఉచ్ఛ్వసన్తీ దృఢా భవన్తీ యా నీవీ వస్త్ర-గ్రన్థిః । నీవీ స్త్రీ-వసన-గ్రన్థావ్ ఇతి కోషాత్ । తయా విశ్లథమానం చీన-సిచయం చీన-దేశోత్పన్నం సూక్ష్మ-వస్త్రం తస్యాన్తే మధ్యే ఆవిః ప్రకటా నితమ్బ-త్విట్ నితమ్బ-కాన్తిర్ యాసాం తాస్ తథా తాసామ్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౩.౨౮ ॥

పునః కిమ్భూతానామ్ ?

స్ఖలిత-లలిత-పాదామ్భోజ-మన్దాభిఘాత-

క్వణిత-మణి-తులాకోట్యాకులాశా-ముఖానామ్ ।

చలద్-అధర-దలానాం కుడ్మలత్-పక్ష్మలాక్షి-

ద్వయ-సరసి-రుహాణామ్ ఉల్లసత్-కుణ్డలానామ్ ॥ క్ర. దీ. ౩.౨౯ ॥

స్ఖలితమ్ అనాయత్తం లలితం మనోహరం యత్ పాద-పద్మం తస్య యో మన్ద ఈషద్ అభిఘాతః ఆభిఘాత-క్వణిత-మణి-తులాకోట్యాకులాశా-ముఖానామ్ చలద్-అధర-దలానాం కుడ్మలత్-పక్ష్మలాక్షి-ద్వయ-సరసి-రుహాణామ్ ఉల్లసత్-కుణ్డలానామ్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౩.౨౯ ॥

పునః కిమ్భూతానామ్ ?

ద్రాఘిష్ఠ-శ్వసన-సమీరణాభి-తాప-

ప్రమ్లానీ-భవద్-అరుణోష్ఠ-పల్లవానామ్ ।

నానోపాయన-విలసత్-కరామ్బుజానామ్

ఆలీభిః సతత-నిషేవితం సమన్తాత్ ॥ క్ర. దీ. ౩.౩౦ ॥

దీర్ఘో యః శ్వాస-వాయుస్ తేన యో ఽభితాపః తేన ప్రమ్లానీ-భవన్ రక్తౌష్ఠ-పల్లవో యాసాం తాస్ తథా తాసామ్ । పునః కిమ్భూతానామ్ ? వివిధోపాయనేన శోభమానాని హస్త-కమలాని యాసాం తాస్ తథా తాసామ్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౩.౩౦ ॥

పునః కీదృశమ్ ?

తాసామ్ ఆయత-లోల-నీల-నయన-వ్యాకోశ-నీలామ్బుజ-

స్రగ్భిః సమ్పరిపూజితాఖిల-తనుం నానా-విలాసాస్పదమ్ ।

తన్-ముగ్ధానన-పఙ్కజ-ప్రవిగలన్-మాధ్వీ-రసాస్వాదనీం

బిభ్రాణం ప్రణయోన్మదాక్షి-మధుకృన్-మాలాం మనోహారిణీమ్ ॥ క్ర. దీ. ౩.౩౧ ॥

ముకున్దం తాసాం గోప-సున్దరీణామ్ ఆయతం దీర్ఘం లోలం చఞ్చలం నీలం శ్యామం యన్ నయనం తద్ ఏవ వ్యాకోశం నీలోత్పలం ప్రఫుల్లం నీలామ్బుజం తేషాం స్రగ్భిర్ మాలాభిః సమ్పరిపూజితా అధికతరమ్ అర్చితా సకలా తనుర్ యస్య స తథా తమ్ । పునః కీదృశమ్ ? వివిధ-విలాస-స్థానమ్ । పునః కీదృశమ్ ? తన్-ముగ్ధాననేతి తాసాం యన్ మనోహరం ముఖం తద్ ఏవ పద్మ-సమూహస్ తస్మాత్ విగలన్ స్రవన్ యో మాధ్వీ-రసో మకరన్దః తమ్ ఆస్వాదయితుం శీలం యస్యాః తామ్ ప్రణయేన ప్రీత్యా ఉద్గత-మదం యద్ అక్షి-యుగలం సైవ భ్రమర-మాలా పఙ్క్తిస్ తాం మనోహారిణీం బిభ్రాణమ్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౩.౩౧ ॥

అధునా పరమేశ్వర-ధ్యానానన్తరమ్ ఉపాసకామర-ప్రభృతీనాం ధ్యానమ్ ఆహ-

గోపీ-గోప-పశూనాం బహిః

స్మరేద్ అగ్రతో ऽస్య గీర్వాణ-ఘటాం |

విత్తార్థినీం విరిఞ్చి-త్రినయన-

శతమన్యు-పూర్వికాం స్తోత్ర-పరామ్ || క్ర. దీ. ౩.౩౨ ||

అస్య పరమేశ్వరస్యాగ్రతో గోపీ-గో-పశూనాం బహిర్ గీర్-వాణ-ఘట-దేవ-సమూహం స్మరేత్ యద్యపి బహిః-శబ్ద-యోగే పఞ్చమీ జ్ఞాపితా తథాపి జ్ఞాపక-సిద్ధం న సర్వత్రేతి షష్ఠీ-ప్రయోగే ऽపి న దోషః | కిమ్-భూతామ్ ? విత్తార్థినీం జ్ఞానార్థినీం వా ధనార్థినీం యద్ వా పరమేశ్వర-చిత్తాపహరణ-పరాం యద్ వా ధర్మ-కామ-మోక్షార్థినీమ్ | పునః కిమ్-భూతామ్ ? విరఞ్చిర్ బ్రహ్మా ఈశః శక్రః తత్-ప్రముఖామ్ | పునః కిమ్-భూతామ్ ? స్తవన-పరామ్ || క్ర. దీ. వి. ౩.౩౨ ||

తద్-దక్షిణతో ముని-నికరం

దృఢ-ధర్మ-వాఞ్ఛమ్ ఆమ్నాయ-పరమ్ |

యోగీన్ద్రాన్ అథ పృష్ఠే ముముక్ష-

మాణాన్ సమాధినా సనకాద్యాన్ || క్ర. దీ. ౩.౩౩ ||

తస్య పరమేశ్వరతో దక్షిణతో దక్షిణ-విభాగే తద్వద్ ఇతి పాఠే తేనైవ ప్రకారేణ ముని-నికరం ముని-సమూహం స్మరేత్ | కీదృశమ్ ? ఆమ్నాయ-పరం వేదాధ్యయన-పరమ్ | పునః కీదృశమ్ ? నిశ్చలా ధర్మ-వాఞ్ఛా యస్య తం యత్ తు మననాత్ మునిర్ ఇత్య్ అభిధానాత్ ఏషాం ధర్మ-వాఞ్ఛా న యుక్తా తేన ముని-శబ్దో ऽత్ర ఋష్య్-ఉపలక్షక ఇతి తన్ న, ధర్మ-శబ్దేనాత్రాత్మ-జ్ఞానాభిధానాత్ | తద్ ఉక్తం యాజ్ఞవల్క్యేన-అయం తు పరమో ధర్మః యద్ యోగేనాత్మ-దర్శనమ్ ఇతి |

అథానన్తరం పరమేశ్వరస్య పశ్చాద్-భాగే సనకాద్యాన్ యోగేశ్వరాన్ స్మరేత్ | కిమ్-భూతాన్ ? మోక్షైక-పరాన్ | పునః కిమ్-భూతాన్ ? సమాధినోపవిష్టాన్ || క్ర. దీ. వి. ౩.౩౩ ||

సర్వే సకాన్తాన్ అథ యక్ష-సిద్ధ-

గన్ధర్వ-విద్యాధర-చారణాంశ్ చ |

సకిన్నరాన్ అప్సరసశ్ చ ముఖ్యాః

కామార్థినో నర్తన-గీత-వాద్యైః || క్ర. దీ. ౩.౩౪ ||

అథానన్తరం దేవ-వామ-భాగే స-స్త్రీకాన్ యక్షాదీన్ స్మరేత్ | కిమ్-భూతాన్ ? కిన్నర-సహితాన్ | పునః కిమ్-భూతాన్ ? సర్వ-నర్తన-గీత-వాద్యైః కరణ-భూతైర్ వాఞ్ఛితార్థినః | తథా ప్రధాన-భూతా అప్సరసః ఉర్వశీ-ముఖ్యాః స్మరేత్ || క్ర. దీ. వి. ౩.౩౪ ||

శఙ్ఖేన్దు-కున్ద-ధవలం సకలాగమజ్ఞం

సౌదామనీ-తతి-పిశఙ్గ-జటా-కలాపమ్ |

తత్-పాద-పఙ్కజ-గతామ్ అచలాఞ్చ భక్తిం

వాఞ్ఛన్తమ్ ఉజ్ఝితతరాన్య-సమస్త-సఙ్గమ్ || క్ర. దీ. ౩.౩౫ ||

నభసి ఆకాశే ధాతృ-సుతం బ్రహ్మ-పుత్రం స్మరేత్ | కథమ్-భూతమ్ ? శఙ్ఖాదివత్ శ్వేతం నిర్మలమ్ | పునః కీదృశమ్ ? సమ్పూర్ణాగమ-వేత్తారమ్ | పునః కీదృశమ్ ? సౌదామనీ విద్యుత్ తస్యాస్ తతిః దీప్తిస్ తద్వత్ పిశఙ్గా కపిలా యా జటా తస్యాః కలాపః సముదాయో యత్ర తమ్ | పునః కీదృశమ్ ? భక్తిమ్ ఇచ్ఛన్తమ్ | కిమ్-భూతామ్ ? స్థిరామ్ | పునః కీదృశమ్ ? అత్యన్త-పరిత్యక్త-పరమేశ్వర-భిన్న-సకల-సమ్బన్ధమ్ || క్ర. దీ. వి. ౩.౩౫ ||

పునః కీదృశమ్ ?

నానా-విధ-శ్రుతి-గణాన్విత-సప్త-రాగ-

గ్రామ-త్రయీ-గత-మనోహర-మూర్ఛనాభిః।

సంప్రీణయన్తమ్ ఉదితాభిర్ అముం మహత్యా

సఞ్చిన్తయేన్ నభసి ధాతృ-సుతం మునీన్ద్రమ్ ॥ క్ర. దీ. ౩.౩౬ ॥

అముం నానా-ప్రకారః షట్-త్రింశద్-భేదాత్మకో యః శ్రుతి-గణః నాద-సమూహస్ తేనాన్వితా యే సప్త రాగాః నిషాద-ర్షభ-గాన్ధార-షడ్జ-మధ్యమ-ధైవత-పఞ్చమాఖ్యాః స్వరాః తత్ర త్రయాణాం గ్రామాణాం సమాహారో గ్రామ-త్రయీ తత్ర గ్రామ-త్రయ్యాం గతాః ప్రాప్తాః యా మూర్ఛనా మనోహరా ఏకత్రింశతి-ప్రకారాస్ తాభిః సంప్రీణయన్తమ్।

సప్త-స్వరాస్ త్రయో గ్రామా మూర్ఛనాస్ త్వ్ ఏకవింశతిః।

సంమూర్చ్ఛితః స్వరో యత్ర రాగతాం ప్రతిపద్యతే।

మూర్ఛనామ్ ఇతి తాం ప్రాహుః కవయో గ్రామ-సమ్భవామ్ ॥

కిమ్భూతాభిః ? మహత్యా సప్త-తన్త్రీ-యుక్తయా నారద-వీణయా ఉదితాభిర్ ఉద్గతాభిః ॥ క్ర. దీ. వి. ౩.౩౬ ॥

అధునా ప్రకృతమ్ ఉపసంహరన్ ఆత్మ-పూజా-క్రమమ్ ఆహ-

ఇతి ధ్యాత్వాత్మానం పటు-విశద-ధీర్ నన్ద-తనయం

పురో బుద్ధ్యైవార్ఘ్య-ప్రభృతిభిర్ అనిన్ద్యోపహృతిభిః।

యజేద్ భూయో భక్త్యా స్వ-వపుషి బహిష్ఠైశ్ చ విభవైర్

విధానం తద్ బ్రూమో వయమ్ అతుల-సాన్నిధ్య-కృద్ అథ ॥ క్ర. దీ. ౩.౩౭ ॥

ఇతి పూర్వోక్త-ధ్యాన-ప్రకారేణ పటు-విశద-ధీః సమర్థా విచార-క్షమా అథ చ నిర్మలా ఏవమ్భూతా బుద్ధిర్ యస్య స తథా ఆత్మానం నన్ద-తనయం గోపాల-కృష్ణ-రూపం ధ్యాత్వా ఆత్మ-నన్ద-తనయయోర్ అభేదం చిన్తయిత్వా పురః ప్రథమతో బుద్ధ్యైవ మనసైవార్ఘ్య-ప్రభృతిభిర్ అనిన్ద్యోపహృతిభిః అర్ఘ్య-పాద్యాదిభిర్ ఉపహృతిభిర్ అనిన్దితోపచారైః యథోపదేశం పూజయేత్ | త్రిపాఠినస్ తు అభినన్ద్యేతి పాఠే ధృత్వా పూజయేద్ ఇత్య్ అర్థమ్ ఆహుః | భూయః పునర్ అపి స్వ-శరీరే సాక్షాద్ బాహ్యోపచారైర్ అర్ఘ్యాదిభిః పూజయేత్ | అథానన్తరం తద్-విధానం బహిష్ఠ-విభవార్చన-ప్రకారం వయం బ్రుమః | కీదృశమ్ ? పరమేశ్వరాత్యన్త-సాన్నిధ్య-దాతారమ్ || క్ర. దీ. వి. ౩.౩౭ ||

శఙ్ఖ-పూరణ-విధిం దర్శయతి-

ఆరచయ్య భువి గోమయామ్బుసా

స్థణ్డిలం నిజమ్ అముత్ర విష్టరమ్ |

న్యస్య తత్ర విహితాస్పదో ఽమ్బుసా

శఙ్ఖమ్ అస్త్ర-మనునా విశోధయేత్ || క్ర. దీ. ౩.౩౮ ||

భువి పృథివ్యాం స్థణ్డిలం పూజా-స్థలం గోమయ-సహితేన జలేనారచయ్య ఉపలిప్య అముత్ర స్థణ్డిలే నిజం స్వీయం విష్టరమ్ ఆసనం వస్త్ర-కమ్బలాదికం న్యస్య సంస్థాప్య తత్ర విష్టరే విహితాస్పదః కృతాసనో జలేన శఙ్ఖమ్ అస్త్ర-మనునా మూలమన్త్రాస్త్ర-మన్త్రేణ అస్త్రాయ ఫడ్ ఇతి మన్త్రేణ వా ప్రలేపయేత్ || క్ర. దీ. వి. ౩.౩౮ ||

తత్ర గన్ధ-సుమనోక్షతాన్ అథో

నిక్షిపేద్ ధృదయ-మన్త్రమ్ ఉచ్చరన్ |

పూరయేద్ విమల-పాథసా సుధీర్

అక్షరైః ప్రతిగతైః శిరో ఽన్తకైః || క్ర. దీ. ౩.౩౯ ||

వామ-భాగ-కృత-వహ్ని-మణ్డలాధారకే శఙ్ఖే సుధీః సుబుద్ధి-సాధకః హృదయ-మన్త్రం మూల-మన్త్రమ్ ఏవ హృదయ-మన్త్రమ్ కేవలం హృదయాయ నమ ఇతి వా ఉచ్చార్య గన్ధ-పుష్ప-యవ-తణ్డులాన్ నిక్షిపేత్ | తథా విమల-పాథసా నిర్మల-జలేన పూరయేత్ | మన్త్రమ్ ఆహ-ప్రతిగతైర్ ఇతి | ప్రతిలోమ-గతైః ప్రతిలోమ-పఠితైర్ మాతృకాక్షరైః క్ష-కారాద్యైర్ అకారాన్తైః శిరో ఽన్తకైః స-బిన్దుకైః | బిన్ద్వ్-అన్తకైర్ ఇతి లఘు-దీపికాకారః | స్వాహాన్తైర్ ఇతి విద్యాధరాచార్యః విక్రాయ స్వాహేత్య్ అన్తైర్ ఇతి త్రిపాఠినః || క్ర. దీ. వి. ౩.౩౯ ||

పీఠేతి-

పీఠ-శఙ్ఖ-సలిలేషు మన్త్ర-విద్

వహ్ని-వాసర-నిశా-కృతాం క్రమాత్ |

మణ్డలాని విషకశ్రవోక్షరైర్

అర్చయేద్ వదన-పూర్వ-దీపితైః || క్ర. దీ. ౩.౪౦ ||

పీఠే శఙ్ఖే సలిలే చ యథా-క్రమం వహ్ని-సూర్య-చన్ద్రాణాం మణ్డలాని విషం మ-కారః కం శిరస్ తత్ర న్యస్యమానో ఽకారః శ్రవః శ్రోత్రం తత్ర న్యస్యమానో-కార ఏభిర్ అక్షరైర్ మన్త్ర-విద్ ఉపాసకః క్రమేణ పూజయేత్ | కీదృశైః ? వదన-పూర్వ-దీపితైః వదన-పూర్వే శిరసి న్యస్యమానమ్ అం బిన్దుర్ ఇతి యావత్ తేన దీపితైః సానుస్వారైర్ ఇత్య్ అర్థః | ప్రయోగస్ తు-మం వహ్ని-మణ్డలాయ దశ-కలాత్మనే నమః | అం అర్క-మణ్డలాయ ద్వాదశ-కలాత్మనే నమః | ఉం సోమ-మణ్డలాయ షోడశ-కలాత్మనే నమః || క్ర. దీ. వి. ౩.౪౦ ||

తత్ర తీర్థ-మనునభివాహయేత్

తీర్థమ్ ఉష్ణ-రుచి-మణ్డలాత్ తతః ।

స్వీయ-హృత్-కమలతో హరిం తథా

గాలినీం చ శిఖయా ప్రదర్శయేత్ ॥ క్ర. దీ. ౩.౪౧ ॥

తత్ర శఙ్ఖ-జలే వక్ష్యమాణ-తీర్థ-మన్త్రేణ సూర్య-మణ్డల-తీర్థమ్ ఆవాహయేత్ తథా తతః స్వీయ-హృత్-పద్మాత్ కృష్ణమ్ ఆవాహయేత్ । అనన్తరం శిఖా-మన్త్రేణ వక్ష్యమాణాం గాలినీం ముద్రాం ప్రదర్శయేత్ చ-కారాత్ ధేను-ముద్రాం చ । వామ-హస్త-తలే దక్షిణ-తర్జన్యా తాడనం ప్రబోధనమ్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౩.౪౧ ॥

తజ్-జలం నయన-మన్త్ర-వీక్షితం

వర్మణా సమవగుణ్ఠ్య దోర్-యుజా ।

మూల-మన్త్ర-సకలీకృతం న్యసేద్

అఙ్గకైశ్ చ కలయోద్దిశో ఽస్త్రతః ॥ క్ర. దీ. ౩.౪౨ ॥

తజ్-జలం శఙ్ఖ-జలం వౌషడ్ ఇతి నయన-మన్త్రేణ వీక్షితం యత్ర నయన-మన్త్రః సమ్భవతి తత్రైవ నయన-మన్త్రేణ వీక్షణమ్ ఇతి త్రిపాఠినః । వర్మణా హుమ్ ఇతి కవచ-మన్త్రేణాగుణ్ఠ్య మూల-మన్త్ర-సకలీకృతం మూల-మన్త్రాఙ్గ-సమ్బన్ధమ్ । ఏతస్యైవ వివరణం న్యసేద్ ఇతి । దేవతాఙ్గే షడ్-అఙ్గానాం న్యాసః స్యాత్ సకలీ-కృతిర్ ఇతి రుద్రధరః । యద్ వా, మూల-మన్త్ర-ధ్యానేన సదైవతమ్ ఇతి త్రిపాఠినః । అఙ్గకైశ్ చ న్యసేద్ ఇతి మూల-మన్త్రస్య షడ్-అఙ్గ-న్యాసం కుర్యాద్ ఇత్య్ అర్థః । అనన్తరం శఙ్ఖస్య దశ దిశః అస్త్ర-మన్త్రేణ ఛోటికయా బధ్నీయాత్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౩.౪౨ ॥

అక్షతాది-యుతమ్ అచ్యుతీకృతం

సంస్పృశన్ జపతు మన్త్రమ్ అష్టశః ।

కిం చ నిక్షిపతు వర్ధనీ-జలే

ప్రోక్షయేన్ నిజ-తనుం తతో ఽమ్బునా ॥ క్ర. దీ. ౩.౪౩ ॥

తజ్-జలమ్ అభగ్న-తణ్డుల-చన్దన్-పుష్ప-సహితం విష్ణు-స్వరూపతాం నీతం స్పృశన్ మూల-మన్త్రమ్ అష్ట-కృత్వో జపేత్ । అనన్తరమ్ అర్ఘ-జలస్య కిఞ్చిత్ స్వ-దక్షిణ-భాగ-స్థాపిత-వర్ధనీ-జలే ప్రోక్షణీయ-పాత్ర-జలే నిక్షిపేత్ । తద్ ఉక్తమ్-

దక్షిణే ప్రోక్షణీ-పాత్రమ్ ఆదాయాద్భిః ప్రపూజయేత్ ।

కిఞ్చిద్ అర్ఘ్యామ్బు సఙ్గృహ్య ప్రోక్షణ్య్ అమ్బుసి యోజయేత్ ॥ ఇతి ।

తద్-అనన్తరమ్ అర్ఘ్య-పాత్ర-జలేన వార-త్రయం నిజ-శరీరం ప్రోక్షయేత్ । వర్ధనీ-ఘట-జలేనేతి విద్యాధరాచార్యాః ॥ క్ర. దీ. వి. ౩.౪౩ ॥

త్రిః కరేణ మనునాఖిలం తథా

సాధనం కుసుమ-చన్దనాదికమ్ ।

శఙ్ఖ-పూరణ-విధిః సమీరితో

గుప్త ఏష యజనాగ్రణీర్ ఇహ ॥ క్ర. దీ. ౩.౪౪ ॥

తథా మూల-మన్త్రేణ దక్ష-హస్తేన పుష్ప-చన్దనాదికం పూజోపకరణ-ద్రవ్యం వార-త్రయం ప్రోక్షయేత్ । ఉపసంహరతి శఙ్ఖేతి । ఏష శఙ్ఖ-పూరణ-ప్రకారః సమీరితః ఉక్తః । కీదృశః ? ఇహ ఆగమ-శాస్త్రే యజనాగ్రణీః ప్రథమ-విధానే యః శ్రేష్ఠతరః ॥ క్ర. దీ. వి. ౩.౪౪ ॥

అధునా తీర్థ-మన్త్రం దర్శయతి-

గఙ్గే చ యమునే చైవ గోదావరి సరస్వతి ।
నర్మదే సిన్ధు-కావేరి జలే ఽస్మిన్ సన్నిధిం కురు ॥ క్ర. దీ. ३.४७ ॥
ఏష తీర్థమ్ అనుప్రోక్తో దురితౌఘ-నివారణః ।
కనిష్ఠాఙ్గుష్ఠకౌ సక్తౌ కరయోర్ ఇతరేతరమ్ ॥ క్ర. దీ. ३.४८ ॥
తర్జనీ-మధ్యమానామాః సంహతా భుగ్న-సంజితాః ।
ముద్రైషా గాలినీ ప్రోక్తా శఙ్ఖస్యోపరి చాలితా ॥ క్ర. దీ. ३.४९ ॥

ఏష తీర్థావాహన-మన్త్రః కథితః దురితేతి పాప-సమూహ-వినాశకః । అధునా గాలినీ ముద్రాయా లక్షణమ్ ఆహ-కనిష్ఠేత్య్ ఆదినా । హస్తయోర్ అన్యోన్య-కనిష్ఠాఙ్గుష్ఠకౌ సమ్బన్ధౌ తథా తర్జనీ-మధ్యమానామికాః సంహతాః కృత్వా భుగ్నాః కిఞ్చిద్ ఆకుఞ్చితాః పరస్పర-సంసక్తాః కార్యా ఇత్య్ అర్థః । ఏవం చ సతి ఏషా గాలినీ ముద్రా ప్రోక్తా । శఙ్ఖస్యోపరి చాలితా సతీ దేవతా-ప్రీతిం సమ్పాదయతీత్య్ అర్థః ॥ క్ర. దీ. వి. ३.४७-४९ ॥

అధునా స్వ-దేహే పీఠ-పూజా-క్రమమ్ ఆహ-

అథ మూర్ధని మూల-చక్ర-మధ్యే
నిజ-నాథాన్ గణ-నాయకం సమర్చ్య ।
న్యసన-క్రమతశ్ చ పీఠ-మన్త్రైర్
జల-గన్ధాక్షత-పుష్ప-ధూప-దీపైః ॥ క్ర. దీ. ३.५० ॥

అథానన్తరం మూర్ధని స్వకీయ-శిరసి మూల-చక్ర-మధ్యే మూలాధార-చక్రే యథా-క్రమం స్వ-నాథాన్ స్వ-గురూన్ గణపతిం చ పూజయిత్వా పూర్వోక్త-న్యాస-క్రమేణ పీఠ-మన్త్రైర్ ఆధార-

శక్తిమ్ ఆరభ్య పీఠ-మన్త్రాన్తం తత్-తన్-మన్త్రైర్ జల-గన్ధాక్షత-పుష్ప-ధూప-దీపైః స్వ-శరీరే పీఠ-పూజనం కుర్యాత్ || క్ర. దీ. వి. ౩.౪౮ ||

ప్రయజేద్ అథ మూల-మన్త్ర-తేజో

నిజ-మూలే హృదయే భ్రువోశ్ చ మధ్యే |

త్రితయం స్మరతః స్మరేత్ తద్-ఏకీ-

కృతమ్ ఆనన్ద-ఘనం తడిల్-లతాభమ్ || క్ర. దీ. ౩.౪౯ ||

అథానన్తరం తన్-మూలాధార-హృదయ-భ్రూ-మధ్య-గత-తేజస్-త్రితయం మూల-మన్త్రాత్మకం పరం జ్యోతిః స్మరతః కామ-బీజేన క్లీమ్ ఇత్య్ అనేనైకీభూతం చిన్తయేత్ | కీదృశం ? ఆనన్ద-ఘనం చిద్-ఆనన్దమ్ | పునః కీదృశం ? విద్యుత్-ప్రభమ్ || క్ర. దీ. వి. ౩.౪౯ ||

తత్-తేజో ఽఙ్గైః సావయవీ-కృత్య విభూత్యాద్య్-

అఙ్గాన్తం విన్యస్య యజేద్ ఆసన-పూర్వైః |

భూషాన్తైర్ భూయో జల-గన్ధాదిభిర్ అర్చాం

కుర్యాద్ భూత్య్-ఆద్య్-అఙ్గ-విధానావధి మన్త్రీ || క్ర. దీ. ౩.౫౦ ||

తద్ ఏకీకృతం తేజః పఞ్చాఙ్గైః సావయవీ-కృత్య శరీర-యుక్తం సమ్పాద్య తత్ర విభూత్యాద్య్-అఙ్గాన్తం విభూతి-పఞ్జరమ్ ఆరభ్యాఙ్గ-న్యాస-పర్యన్తం స్వ-శరీరే విన్యస్య ఆసనాది-భూషాన్తైర్ ఉపచారైర్ దేవం పూజయేత్ | భూయః పునర్ అపి జల-గన్ధాదిభిర్ విభూతి-పఞ్జర-మూర్తి-పఞ్జర-కరస్థ-సృష్టి-స్థితి-దశ-పఞ్చాఙ్గ-న్యాస-స్థానేషు న్యాస-క్రమేణైవ తన్-మన్త్రైర్ ఏవ పూజయేత్ || క్ర. దీ. వి. ౩.౫౦ ||

భూయో వేణుం వదన-స్థం వక్షో-దేశే వన-మాలామ్ ।
వక్షోజో ఽర్ధం ప్రయజేచ్ చ శ్రీవత్సం కౌస్తుభ-రత్నమ్ ॥ క్ర. దీ. ౩.౫౧ ॥

భూయః పునర్ అపి ముఖ-స్థం వేణుం పూజయేత్ హృదయే చ వనమాలాం కణ్ఠమ్ ఆరభ్య పాద-ద్వయమ్ అవలమ్బినీం పత్ర-పుష్ప-మయీం మాలామ్ । తద్ ఉక్తమ్-

కణ్ఠమ్ ఆరభ్య యా తిష్ఠేత్ పాద-ద్వయ-విలమ్బినీ ।
పత్ర-పుష్ప-మయీ మాలా వన-మాలా ప్రకీర్తితేతి ।
స్తనస్యోపరి శ్రీవత్సం కౌస్తుభం చ ప్రపూజయేత్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౩.౫౧ ॥

శ్రీఖణ్డ-నిఃస్యన్ద-విచర్చితాఙ్గో
మూలేన భాలాదిషు చిత్రకాణి ।
లిఖ్యాద్ అథో పఞ్జర-మూర్తి-మన్త్ర-
రనామయా దీప-శిఖాకృతీని ॥ క్ర. దీ. ౩.౫౨ ॥

అథానన్తరం మూల-మన్త్రేణ చన్దన-పఙ్క-లిప్తాఙ్గః పూజక ఏవ లలాటాదిషు మూర్తి-పఞ్జర-న్యాస-స్థానేషు చిత్రకాణి తిలకాని దీప-శిఖాకారాణి అనామికయా మూర్తి-పఞ్జర-మన్త్రైః అం ఓం కేశవ-ధాతృభ్యాం నమ ఇత్య్ ఆదినా ద్వాదశ-మూర్తిభిర్ లిఖ్యాత్ కుర్యాద్ ఇత్య్ అర్థః ॥ క్ర. దీ. వి. ౩.౫౨ ॥

అధునా పుష్పాఞ్జలి-విధిం దర్శయతి-

పుష్పాఞ్జలిం వితనుయాద్ అథ పఞ్చ-కృత్వో
మూలేన పాద-యుగలే తులసీ-ద్వయేన।
మధ్యే హయారి-యుగలేన చ మూర్ధ్ని పద్మ-
ద్వన్ద్వేన షడ్భిర్ అపి సర్వ-తనౌ చ సర్వైః॥ క్ర. దీ. ౩.౫౩॥

అథానన్తరం పఞ్చ-కృత్వః పఞ్చ-వారాన్ మూల-మన్త్రేణ పుష్పాఞ్జలిం వితనుయాత్। తులసీ-ద్వయేన శ్వేత-కృష్ణ-తులసీ-ద్వయేన పాద-యుగలే క్రమేణ దక్షిణ-వామ-పాదయోర్ ఇత్య్ అఞ్జలి-ద్వయం మధ్యే హృది హయారి-యుగలేన శ్వేత-రక్త-కర-వీరాభ్యామ్ ఇత్య్ ఏకో ఽఞ్జలిః మూర్ధ్ని పద్మ-ద్వయేన శ్వేత-రక్త-పద్మాభ్యాం ఇత్య్ అపరో ఽఞ్జలిః సర్వతనౌ సర్వైశ్ చ షడ్భిర్ అపి తులసీ-ద్వయ-కరవీర-ద్వయ-పద్మ-ద్వయైశ్ చాఞ్జలిం తనుయాద్ ఇతి పఞ్చమో ఽఞ్జలిః॥ క్ర. దీ. వి. ౩.౫౩॥

అధునా శ్వేత-కృష్ణ-తులస్య్-ఆదీనాం ప్రదాన-విభాగం దర్శయతి-

శ్వేతాని దక్ష-భాగే సిత-చన్దన-పఙ్కిలాని కుసుమాని।
రక్తాని వామ-భాగే ఽరుణ-చన్దన-పఙ్క-సిక్తాని॥ క్ర. దీ. ౩.౫౪॥

శ్వేతాని తులస్య్-ఆదీని పుష్పాణి శ్వేత-చన్దన-పఙ్క-యుక్తాని దక్షిణ-విభాగే దేయాని రక్తాని తులస్య్-ఆదీని రక్త-చన్దన-పఙ్క-యుక్తాని వామ-విభాగే దేయాని॥ క్ర. దీ. వి. ౩.౫౪॥

ఉపచారం దర్శయతి-

తద్వచ్ చ ధూప-దీపౌ సమర్ప్య ధినుయాత్ సుధా-రసైః కృష్ణమ్ ।

ముఖ-వాసాద్యం దత్త్వా సమర్చయేత్ సాధు-గన్ధాద్యైః ॥ క్ర. దీ. ౩.౫౫ ॥

ధూప-దీపౌ సమర్ప్య సుధా-రసైర్ బ్రహ్మ-రన్ధ్ర-స్థిత-శశాఙ్క-బిమ్బ-గలితామృత-ద్రవైర్ ధినుయాత్ ప్రీణయేత్ । సుధా-రసైర్ మన్త్ర-కృత-జలైర్ ఇతి రుద్రధరః । శ్రీ-కృష్ణమ్ ప్రీణయేత్ । అనన్తరం ముఖ-వాసాద్యం గన్ధ-వటికాం దత్త్వా గన్ధ-పుష్పైః పూజయేత్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౩.౫౫ ॥

తామ్బూల-గీత-నర్తన-వాద్యైః

సన్తోష్య చులుక-సలిలేన ।

బ్రహ్మార్పణాఖ్య-మనునా

కుర్యాత్ స్వాత్మార్పణం మన్త్రీ ॥ క్ర. దీ. ౩.౫౬ ॥

తతస్ తద్-అనన్తరం మన్త్రీ సాధకః ఉపాసకః తామ్బూల-గీతాదిభిః శ్రీ-కృష్ణం పరితోష్య చులుకోదకేన బ్రహ్మార్పణ-మన్త్రేణ వక్ష్యమాణ-స్వాత్మ-సమర్పణం కుర్యాద్ ఇత్య్ అర్థః ॥ క్ర. దీ. వి. ౩.౫౬ ॥

విమర్శః : బ్రహ్మార్పణ-మన్త్రో, యథా-

బ్రహ్మార్పణం బ్రహ్మ-హవిర్ బ్రహ్మాగ్నౌ బ్రహ్మణా హుతమ్ ।

బ్రహ్మైవ తేన గన్తవ్యం బ్రహ్మ-కర్మ సమాధినా ॥ ఇతి ॥

అథాశక్తం ప్రత్య్ ఆహ-

అథవా సఙ్కుచిత-ధియామ్ అయం విధిర్ మూర్తి-పఞ్జరారబ్ధః |
యద్వ్ అష్టాదశ-లిపినా సార్ణ-పదాఙ్గైశ్ చ వేణు-పూర్వైః ప్రోక్తః || క్ర. దీ. ౩.౫౭ ||

అథవా మన్దమతీనాం పూజకానాం పూజా-ప్రకారో మూర్తి-పఞ్జరాదిభిర్ ఉక్త ఇయం దశాక్షరేణ పూజా అష్టాదశాక్షర-పూజామ్ ఆహ | యద్వ్ అష్టాదశాక్షర-మన్త్రేణ పూజా తదా కచ-భువి లలాటాది-స్థానేషు మన్త్రాక్షర-న్యాస-పద-పఞ్చాఙ్గ-న్యాసైర్ వేణ్వ్-ఆదిభిశ్ చ ప్రోక్తః || క్ర. దీ. వి. ౩.౫౭ ||

జప-విధిం దర్శయతి-

సుప్రసన్నమ్ అథ నన్ద-తనూజం
భావయన్ జపతు మన్త్రమ్ అనన్యః |
సార్థ-సంస్మృతి-యథావిధి-సఙ్ఖ్యా-
పూరణే ऽసుయమనం విదధీత || క్ర. దీ. ౩.౫౮ ||

అథానన్తరం మన్త్రార్థ-స్మరణ-పూర్వకం మూల-మన్త్రం జపతు | కిం కుర్వన్ ? సుప్రసన్నం పూర్వోక్త-రూపమ్ ఆత్మ-భిన్నం కృష్ణం హృది భావయన్ | పునః కిమ్భూతః ? అనన్యస్ తత్-పరః యథోక్త-జప-సఙ్ఖ్యా-పూరణే సతి అసుయమనం ప్రాణాయామం కుర్యాత్ జపారమ్భే చాత్ర విద్యాధరాచార్యః బాహ్య-పూజా-శక్తౌ ఆత్మ-పూజానన్తరం జపం కుర్యాత్ శక్తౌ తు పూజానన్తరమ్ ఇత్య్ ఆహ || క్ర. దీ. వి. ౩.౫౮ ||

ప్రయోగ-పూర్వ-కృత్యమ్ ఆహ-

ప్రణవ-పుటితం బీజం జప్త్వా శతం సహితాష్టకం

నిజ-గురు-ముఖాద్ ఆత్తాన్ యోగాన్ యునక్తు మహామతిః |

సద్-అమృత-చిద్-ఆనన్దాత్మాథో జపం చ సమాపయేద్

ఇతి జప-విధిః సమ్యక్ ప్రోక్తో మను-ద్వితయాశ్రితః || క్ర. దీ. ౩.౫౯ ||

కామ-బీజం ప్రణవ-పుటితం సహితాష్టకం శతమ్ అష్టోత్తర-శతం జప్త్వా నిజ-గురు-ముఖాత్ ప్రాప్తాన్ యోగాన్ ఆత్మ-పర-దేవతా-సమావేశ-లక్షణాన్ అష్టమ-పటలే వక్ష్యమాణాన్ మహామతిర్ యునక్తు కరోతు | ప్రకృతమ్ ఉపసంహరతి-అనన్తరం సద్-అమృత-చిద్-ఆనన్దాత్మాముం జపం సమాపయేత్ ఇత్య్ అనేన ప్రకారేణ మను-ద్వితీయాశ్రితః దశాక్షరాష్టాదశాక్షరాశ్రితః పూజా-ప్రకారః సమ్యక్ ప్రకారేణోక్తః || క్ర. దీ. వి. ౩.౫౯ ||

య ఇమం భజతే విధిం నరో

భవితాసౌ దయితః శరీరిణామ్ |

అపి వాక్-కమలైక-మన్దిరం

పరమం తే సముపైతి తన్-మహః || క్ర. దీ. ౩.౬౦ ||

యో నరో మనుష్య ఇమం పూజా-ప్రకారం సేవతే ఽసౌ శరీరిణామ్ వల్లభో భవిష్యతి | తదా సరస్వతీ-లక్ష్మ్యోర్ ఆవాసో భవితా అన్తే దేహ-పాతానన్తరం తేజః సముపైతి తద్-రూపో భవతీత్య్ అర్థః || క్ర. దీ. వి. ౩.౬౦ ||

సనాతనః : విధిం విధానం పురశ్చరణ-లక్షణమ్ | అచిరాత్ శీఘ్రం కమలాయాః సర్వ-సమ్పత్తేర్ ఏకం ముఖ్యం మన్దిరం చ భాజనం భవతి | అపి వాక్-కమలైక-మన్దిరమ్ ఇతి పాఠాన్తరే వాచః సరస్వత్యాః కమలాయాశ్ చైక-మన్దిరమ్ అపి భవతి || క్ర. దీ. వి. ౩.౬౦ || (హ్బ్వ ౧౭.౧౩)

ఇతి శ్రీ-కేశవాచార్య-విరచితాయాం క్రమ-దీపికాయాం
తృతీయః-పటలః
||3||

****

(౪)
చతుర్థ-పటలమ్

అథ మన్త్ర-జపాదౌ దీక్షితస్యైవాధికారః తద్-ఉక్తమ్ ఆగమాన్తరే -
ద్విజానామ్ అనుపేతానాం స్వ-కర్మాధ్యయనాదిషు |
యథాధికారో నాస్తీహ స్యాచ్ చోపనయనాద్ అను ||
తథాత్రాదీక్షితానాం తు మన్త్రదేవార్చనాదిషు |
నాధికారో ఽస్త్య అతః కుర్యాద్ ఆత్మానం శివసంస్తుతమ్ || ఇతి |

అతో మన్త్ర-జప-ప్రధానాఙ్గ-భూతాం దీక్షాం కథయామీత్య్ ఆహ-

కథ్యతే సపది మన్త్ర-వర్యయోః

సాధనం సకల-సిద్ధి-సాధనమ్ ।

యద్ విధాయ మునయో మహీయసాం

సిద్ధిమ్ ఈయుర్ ఇహ నారదాదయః ॥ క్ర. దీ. ౪.౧ ॥

సపది సామ్ప్రతం మను-వర్యయోః దశాక్షరాష్టాక్షరయోః సాధ్యతే వాఞ్ఛితమ్ అనేనేతి । సాధనం దీక్షణం కథ్యతే । కీదృశమ్ ? సకల-ఫల-సాధనం యత్ కృత్వా నారదాదయో మునయః మహతీం సిద్ధిమ్ ఇహ జగతి ప్రాప్తవన్తః ॥ క్ర. దీ. వి. ౪.౧ ॥

-ఓ)O(ఓ-

దీక్షాయా గురు-సాధ్యత్వాదౌ గురు-లక్షణమ్ ఆహ-

విప్రం ప్రధ్వస్త-కామ-ప్రభృతి-రిపు-ఘటం నిర్మలాఙ్గం గరిష్ఠాం

భక్తిం కృష్ణాఙ్ఘ్రి-పఙ్కేరుహ-యుగల-రజోరాగిణీమ్ ఉద్వహన్తమ్ ।

వేత్తారం వేద-శాస్త్రాగమ-విమల-పథాం సమ్మతం సత్సు దాన్తం

విద్యాం యః సంవివిత్సుః ప్రవణ-తను-మనా దేశికం సంశ్రయేత ॥ క్ర. దీ. ౪.౨ ॥

యో విద్యాం సంవివితుర్ మన్త్రం సమ్యక్ జ్ఞాతుమ్ ఇచ్ఛతి స ఏతాదృశం దేశికం గురుం సంశ్రయేత్ సేవేత । కీదృశమ్ ? విప్రం బ్రాహ్మణ-జాతమ్ ఉపదేశే క్షత్రియాదేర్ అనధికారాత్ ।

పునః కీదృశమ్ ? ప్రకర్షేణ దూరీభూతా కామాద్య-అరి-షడ్-వర్గ-ఘటా తయా పూతం శరీరం యస్య తథా తం కామ-క్రోధౌ లోభ-మోహౌ మద-మత్సరౌ ఏతే రిపవః కామాదయః లోభాద్య-ఉపహత-చిత్తస్య నిరన్తరం ప్రత్యవాయోత్పత్త్యా సేవ్యత్వాభావాత్ ।

పునః కీదృశమ్ ? శ్రీ-కృష్ణ-చరణ-కమల-యుగలే యద్-రజస్- తత్ర రాగ-యుక్తామ్ అతిశాయితాం భక్తిం ధారయన్తమ్ అభ్యక్తస్య పురుషార్థానవాప్తేః ।

పునః కీదృశమ్ ? వేద-శాస్త్రాగమ-సమ్బన్ధి-విమల-మార్గాణాం జ్ఞాతారమ్ అన్యథా ఆగమ-శాస్త్ర-విచారానుపపత్తేః | పునః కీదృశమ్ ? సత్సు జనేషు మధ్యే సమ్మతం సజ్జనత్వేన ప్రసిద్ధమ్ అన్యథా ఖలత్వాత్ శుశ్రూషానర్హత్వాత్ సచ్-ఛబ్దార్థ ఏవ న స్యాత్ |

పునః కిమ్భూతమ్ ? దాన్తం వశీకృతేన్ద్రియమ్ అవశీకృతేన్ద్రియస్య దేవతా-పరాఙ్ముఖత్వాత్ | కీదృశః ? ప్రణతానమ్రా వినీతాతనుః కాయో మనో హృదయం చ యస్య స తథా అత్రాధికం మత్-కృత-శారద-తిలకే ऽవగన్తవ్యమ్ || క్ర. దీ. వి. ౪.౨ ||

సనాతనః (హ్భ్వి ౧.౩౪) - నిర్మలాఙ్గం వ్యాధి-రహితం, వేద-శాస్త్రాగమానాం యే విమలాః పన్థానో మార్గాస్ తేషాం వేత్తారమ్ | సత్సు సతాం మతం సమ్మతమ్ | విద్యాం సంసార-దుఃఖ-తరణాద్య్-ఉపాయం మన్త్రమ్ | ప్రవణా నమ్రా వినీతా దేశికైక-పరా వా తనుర్ మనశ్ చ యస్య తథాభూతః సన్ | దేశికం గురుమ్ | ఏవం ప్రవణ-తను-మనస్-త్వాది శ్రుత్య్-ఉక్త-సమిత్పాణిత్వాది చ గురూపసత్తేర్ ఆద్య-ప్రకారో జ్ఞేయః || క్ర. దీ. వి. ౪.౨ ||

-ఓ)O(ఓ-

గురు- సేవా-ప్రకారమ్ ఆహ-

సన్తోషయేద్ అకుటిలార్ద్రేతరాన్తరాత్మా

తం స్వైర్ ధనైశ్ చ వపుషాప్య్ అనుకూలవాణ్యా |

అబ్ద-త్రయఙ్కమలనాభధియాऽతిధీరస్

తుష్టే వివక్షతు గురావ్ అథ మన్త్ర-దీక్షామ్ || క్ర. దీ. ౪.౩ ||

అథానన్తరమ్ ఉక్త-లక్షణం గురుం వత్సర-త్రయం పద్మనాభ-బుద్ధ్యా సన్తోషయేత్ | కైః ? స్వీయ-ద్రవ్యైః తథా శరీరేణ తథా ప్రియ-వచనేన | కీదృశః ? సుధీరః పణ్డితః | పునః కీదృశః ? అవక్రో ऽతిస్నిగ్ధో అన్తరాత్మా అన్తఃకరణం యస్య స తథా అథానన్తరం తుష్టే గురౌ మన్త్ర-దీక్షాం వివక్షతు వక్తుమ్ ఇచ్ఛతు శిష్య ఏవ యత్ త్వ్ అన్యత్రోక్తమ్ -

ఏకాబ్దేన భవేద్ విప్రో భవేద్ అబ్ద-ద్వయాన్ నృపః।
భవేద్ అబ్ద-త్రయైర్ వైశ్యః శూద్రో వర్ష-చతుష్టయైః॥ ఇతి।

అన్యథా తు -
త్రిషు వర్షేషు విప్రస్య షడ్-వర్షేషు నృపస్య చ।
విశో నవసు వర్షేషు పరీక్షేతేతి శస్యతే।
సమాస్వ్ అపి ద్వాదశసు తేషాం యే వృషలాదయః॥ ఇతి బోద్ధవ్యమ్।

విహిత-నక్షత్రాదికం మత్-కృత-శారదా-తిలకోద్యోతే బోద్ధవ్యమ్॥ క్ర. దీ. వి. ౪.౩॥

-ఓ)O(ఓ-

కలావత్య్-ఆది-భేదేన దీక్షాయా బహు-విధత్వాత్ మయా పునర్ అత్ర ప్రపఞ్చ-సారోక్తా క్రియావతీ దీక్షైవ సఙ్క్షేపేణ ప్రదర్శ్యతే ఇత్య్ ఆహ-

ప్రపఞ్చ-సార-ప్రథితా తు దీక్షా
సంస్మార్యతే సమ్ప్రతి-సర్వ-సిద్ధ్యై।
ఋతే యయా సన్తత-జాపినో ఽపి
సిద్ధిం న వై దాస్యతి మన్త్ర-పూగః॥ క్ర. దీ. ౪.౪॥

సమ్ప్రతి దీక్షా క్రియావతీ సంస్మార్యతే తస్యాః స్మరణ-మాత్రం క్రియతే న తు సమ్యగ్ అభిధీయతే। అత్ర హేతుః యతః ప్రపఞ్చ-సారే వివిచ్యోక్తా। కిమ్ అర్థమ్ అభిధీయతే? సర్వేషాం ఫలానాం ప్రాప్త్యై యయా దీక్షయా వినా సర్వదా జప-కర్తుః పురుషస్య మన్త్ర-సమూహః ఫలం యస్మాన్ న దదాతి। యద్ ఆహుః -

మన్త్ర-వర్గానుసారేణ సాక్షాత్-కృత్యేష్ట-దేవతామ్।

గురుశ్ చేద్ బోధయేచ్ ఛిష్యం మన్త్ర-దీక్షేతి సోచ్యతే || ఇతి |

-ఓ)O(ఓ-

అథ శోధిత-శాలాది-స్థానే మణ్డప-పూర్వ-కృత్యం వాస్తు-బలిమ్ ఆహ-

అథ పురో విదధీత భువః స్థలీమ్

అధి యథావిధి వాస్తు-బలిం బుధః |

అచల-దోర్-మితమ్ అత్ర తు మణ్డపం

మసృణ-వేదికమ్ ఆరచయేత్ తతః || క్ర. దీ. ౪.౫ ||

అథానన్తరం ప్రథమం భువః స్థలీమ్ అధి పృథివ్యామ్ ఉపరి యథావిధి యథోక్త-ప్రకారేణ వాస్తు-బలిం బుధో పురో దద్యాత్ | అత్ర బలి-దానాది-విధిశ్ చ మత్-కృత-శారద-తిలకోద్ద్యోతే బోద్ధవ్యః | తతస్ తద్-అనన్తరమ్ అత్ర సంస్కృత-భూమౌ మణ్డపం కుర్యాత్ | కీదృశమ్ ? అచల-దోర్-మితమ్ సప్త-హస్త-పరిమితమ్ | తు-శబ్దో అనుక్త-సముచ్చయార్థః | తేన పఞ్చ-హస్త-పరిమితం నవ-హస్త-మితం చేతి బోద్ధవ్యమ్ | పునః కీదృశం ? మసృణ-వేదికం చిక్కణ-వేదికమ్ ఉత్కృష్ట-వేదికమ్ ఇత్య్ అర్థః || క్ర. దీ. వి. ౪.౫ ||

త్రిగుణ-తన్తు-యుజా కుశ-మాలయా

పరివృతం ప్రకృతి-ధ్వజ-భూషితమ్ |

ముఖ-చతుష్క-పయస్-తరు-తోరణం

సిత-వితాన-విరాజితమ్ ఉజ్జ్వలమ్ || క్ర. దీ. ౪.౬ ||

పునః కీదృశం ? కుశ-మాలయా వేష్టితమ్ | కిమ్భూతయా ? శ్వేత-రక్త-శ్యామ-వర్ణ-తన్తు-యుక్తయా యద్ వా త్రిగుణీ-కృత-సూత్ర-యుక్తయా | పునః కీదృశం ? అష్టభిర్ ధ్వజైర్ శోభితం ప్రకృతిర్ అష్ట-సఙ్ఖ్యయా | పునః కీదృశం ? ముఖ-చతుష్కే ద్వార-చతుష్టయే పయస్-తరుభిర్ క్షీర-వృక్షైః తోరణం బహిర్ ద్వారం యత్ర తాదృశమ్ | క్షీర-వృక్షాస్ తు అశ్వత్థోదుమ్బర-ప్లక్ష-న్యగ్రోధాఖ్యాః | పునః కీదృశం ? శుభ్ర-చన్ద్రాత పేన శోభితమ్ | పునః కీదృశం ? ఉజ్జ్వలం నిర్మలమ్ || క్ర. దీ. వి. ౪.౬ ||

కుణ్డ-విధిమ్ ఆహ-

వసు-త్రిగుణితాఙ్గుల-ప్రమిత-ఖాత-తారాయాతం

వసోర్ వసుపతేర్ అథో కకుభి-ధిష్ణ్యమ్ అస్మిన్ బుధః |

కరోతు వసు-మేఖలం వసు-గణార్ధ-కోణం ప్రతీచ్య-

అవస్థిత-గజా-ధర-ప్రతిమ-యోని-సంలక్షితమ్ || క్ర. దీ. ౪.౭ ||

అథానన్తరమ్ అస్మిన్ మణ్డపే బుధః వసోర్ వహ్నేర్ ధిష్ణ్యం కుణ్డం కరోతు | కీదృశం ? వసుర్ అష్ట-సఙ్ఖ్యా అష్టౌ వసవః ఇతి ప్రసిద్ధేః | తేషాం వసూనాం త్రిగుణాని చతుర్వింశాఙ్గులాని, తైః ప్రమితం తత్-ప్రమాణం ఖాతస్య గర్తస్య ఉచ్చత్వం విస్తారశ్ చ యత్ర తాదృశమ్ | కుత్ర ? వసుపతేః కుబేరస్య కకుభి దిశి ఉత్తరస్యామ్ | పునః కీదృశం ? వసు-మేఖలమ్ | అత్ర వసు-శబ్దేన అగ్నిర్ ఉచ్యతే | స చ గార్హపత్యాహవనీయేత్య ఆది త్రివిధః | పునః కీదృశం ? వసు-గణార్ధ-కోణం చతుష్కోణమ్ | పునః కీదృశం ? పశ్చిమ-దిశ్య అవస్థితం గజో ऽష్ఠ-సదృశ-ద్వాదశాఙ్గులాయామా యా యోనిస్ తయా భూషితమ్ | తద్ ఉక్తమ్-ద్వాదశాఙ్గులి-రూపత్వాద్ యోనిః స్యాద్ ద్వాదశాఙ్గులిః ఇతి | అపరో ऽత్ర విశేషః శారదా-తిలకతో ऽవగన్తవ్యః || క్ర. దీ. వి. ౪.౭ ||

అధునా రాశి-మణ్డల-విధిం-

తతో మణ్డపే గవ్య-గన్ధామ్బు-సిక్తే
లిఖేన్ మణ్డలం సమ్యగ్ అష్ట-చ్ఛదాబ్జమ్ ।
స-వృత్త-త్రయం రాశి-పీఠాఙ్ఘ్రి-వీధి-
చతుర్ద్వార-శోభోపశోభాస్ర-యుక్తమ్ ॥ క్ర. దీ. ౪.౮ ॥

తతో మణ్డపానన్తరమ్ అస్మిన్ మణ్డపే సమ్యక్ యథోక్త-ప్రకారేణ మణ్డలం లిఖేత్ । కీదృశే ? గవ్యైః పఞ్చ-గవ్యైః శారదా-తిలకోక్త-వైష్ణవ-గన్ధాష్టక-జలేన ప్రోక్షితే । కీదృశం ? అష్ట-దల-పద్మ-సహితమ్ । పునః కీదృశం ? వృత్త-త్రయ-సహితమ్ । పునః రాశయో మేషాదయః పీఠం కలస-స్థాపన-స్థానం తస్యాఙ్ఘ్రి-పీఠ-పాత్ర-చతుష్టయం చతస్రో వీథయః చత్వారి-ద్వారాణి శోభా ఉపశోభా అస్రం కోణమ్ ఏతైర్ యుక్తమ్ । అయమ్ అర్థః-సార్ధ-హస్త-ద్వయ-ప్రమాణేన సమం చతుర్-అస్రమ్ భూ-భాగం పరిష్కృత్య తత్ర పూర్వాపరాయతాని సప్తదశ-సూత్రాణి పాలయేత్ । ఏవం సతి షట్-పఞ్చాశద్ ఉత్తరం ద్వి-శతం కోష్ఠానాం భవతి । తత్ర కోష్ఠ-విభాగో మధ్యే షోడశభిః కోష్ఠైర్ వృత్త-త్రయాన్వితం పద్మం లిఖేత్ । (తత్ర చ పద్మోపరి-శిష్టే పీఠం తద్-అఙ్గం చ లిఖేత్ । తద్-బహిర్ అష్టాధిక-చత్వారింశతా-ద్వాదశ-రాశీన్ లిఖేత్ । తద్-బహిః షట్-త్రింశతా-పీఠం పీఠాఙ్గం చ లిఖేత్ । (తద్-బహిర్ అశీతిభిః పదైర్ లిఖేత్ ।) అత్రేదం బోద్ధవ్యం పద్మస్య దలాగ్ర-స్థం వృత్తం పీఠ-శక్తిశ్ చ ఏతయోర్ మధ్యే పూర్వ-దక్షిణ-పశ్చిమోత్తరం సూత్ర-చతుష్టయం దద్యాత్ । అనన్తరం ద్వాదశాధికైః శతపదైర్ ద్వార-శోభోపశోభా-కోణాని విలిఖేత్ । తత్ర సర్వస్యాం దిశి ద్వారం షట్-పదమ్ । తత్ర ప్రకారః బాహ్య-పఙ్క్తి-గత-మధ్య-కోష్ఠ-ద్వయం తద్-అన్తర్గత-పఙ్క్తి-గతమధ్య-కోష్ఠ-ద్వయమ్ ఇతి ద్వారస్యైకస్మిన్ భాగే కోష్ఠ-చతుష్టయేనైకా శోభా భవతి । తత్ర బాహ్య-పఙ్క్తి-గతమ్ ఏక-కోష్ఠం తద్-అన్తర్గత-పఙ్క్తి-గతం కోష్ఠ-త్రయమ్ ఇతి । ఏవం కోష్ఠ-చతుష్టయేనైకోపశోభా భవతి । అత్ర బాహ్య-పఙ్క్తి-గత-కోష్ఠ-త్రయ-తద్-అన్తర్గత-పఙ్క్తి-గతమ్ ఏకం కోష్ఠమ్ ఇతి తథా కోష్ఠ-షట్కేన కోణమ్ ఇతి । ఏవమ్ అపరస్మిన్ భాగే ऽపి శోభోపశోభా-కోణాని బోద్ధవ్యాని । ఏవం దిక్-చతుష్టయే ऽపి మిలిత్వా ద్వాదశాధికం శతం భవతీతి । అత్రానుక్తం శారదా-తిలకే బోధ్యమ్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౪.౮ ॥

తతో దేశికః స్నాన-పూర్వం విధానం

విధాయాత్మ-పూజావసానం విధిజ్ఞః ।

స్వ-వామాగ్రతః శఙ్ఖమ్ అప్య్ అర్ఘ్య-పాద్యా-

చమాద్యాని పాత్రాణి సమ్పూరితాని ॥ క్ర. దీ. ౪.౯ ॥

విధాయాన్యతః పుష్ప-గన్ధాక్షతాద్యం

కర-క్షాలనం పృష్ఠతశ్ చాపి పాత్రమ్ ।

ప్రదీపావలీ-దీపితే సర్వమ్ అన్యత్

స్వ-దృగ్-గోచరే సాధనం చాదదీత ॥ క్ర. దీ. ౪.౧౦ ॥

తద్-అనన్తరం విధిజ్ఞః ఆగమోక్త-ప్రకారజ్ఞః దేశికో గురుః స్నాన-పూర్వకం విధానం స్వ-గృహ్యోక్తాది-స్నాన-విధిమ్ ఆత్మ-పూజా-పర్యన్తం సమాప్య స్వ-వామాగ్రే శఙ్ఖార్ఘ్య-పాద్యా-చమనీయ-పాత్రాణి జలాది-స్వచ్ఛ-ద్రవ్యైః సమ్పూరితాని । కృత్వా యథోత్తరం స్థాపయిత్వాన్యతో దక్షిణ-భాగే పుష్పాణి పూజా-ద్రవ్యాణి నిధాయ కర-ప్రక్షాలణ-పాత్రమ్ ఏకం పృష్ఠ-దేశే నిధాయ సర్వమ్ అన్యత్ సాధనమ్ ఉపకరణం స్వ-దృగ్-గోచరే చక్షుర్-గోచరే ప్రదీప-శ్రేణి-విరాజితే స్థాపయేత్ । అత్రాపరో విశేషః శ్రీ-పరమానన్ద-భట్టాచార్య-కృతే ప్రపఞ్చ-సార-వివరణే ద్రష్టవ్యః ॥ క్ర. దీ. వి. ౪.౯-౧౦ ॥

వాయవ్యాశాదీశ-పర్యన్తమ్ అర్చ్య-

పీఠస్యోదగ్-గౌరవీ పఙ్క్తిర్ ఆదౌ ।

పూజ్యో ఽన్యత్రాప్య్ ఆమ్బికేయః కరాబ్జైః

పాశం దన్తం శృణ్య-భీతీ దధానః ॥ క్ర. దీ. ౪.౧౧ ॥

పీఠస్య రాశి-పీఠస్య ఉదక్ ఉత్తర-భాగే వాయవ్య-కోణాద్ ఈశాన-కోణ-పర్యన్తం గురు-సమ్బన్ధినీ పఙ్క్తిర్ ఆదౌ ప్రథమతః పూజ్యా । ప్రయోగస్ తు ఓం గురుభ్యో నమః ఇతి । అన్యత్ర దక్షిణ-

భాగే ఆమ్బికేయో గణపతిః పూజ్యః। కీదృశం ? హస్త-పద్మైః స్వ-దన్తం శృణిమ్ అఙ్కుశమ్ అభయం దధానః॥ క్ర. దీ. వి. ౪.౧౧॥

అధునా కలశ-స్థాపన-ప్రకారం దర్శయతి యతో దేశిక ఇత్య్ ఆదినా-

ఆరాధ్యాధార-శక్త్య్-ఆద్య్-అమర-చరణ-పావధ్యథో మధ్య-భాగే

ధర్మాదీన్ వహ్నిర్ అక్షః-పవన-శివ-గతాన్ దిక్ష్వ్ అధర్మాదికాంశ్ చ।

మధ్యే శేషాబ్జ-బిమ్బ-త్రితయ-గుణ-గణాత్మాదికం కేశరాణాం

వహ్నేర్ మధ్యే చ శక్తీర్ నవ-సమభియజేత్ పీఠ-మన్త్రేణ భూయః॥ క్ర. దీ. ౪.౧౨॥

అథానన్తరం మణ్డల-మధ్య-భాగే ఆధార-శక్తిమ్ ఆరభ్య కల్ప-వృక్ష-పర్యన్తమ్ ఆరాధ్య పూజయిత్వా పీఠ-న్యాస-క్రమేణ వహ్నీతి అగ్న్య్-ఆది-కోణ-గతాన్ ధర్మాదీన్ పూర్వాది-చతుర్దిక్షు అధర్మాదీన్ తథా మధ్యే శేషం పద్మం తథా సూర్య-సోమ-వహ్నీనాం బిమ్బ-త్రయం ద్వాదశ-షోడశ-దశ-కలా-వ్యాప్తం మణ్డల-త్రయం తథాత్మాది-చతుష్టయం పూజయేత్। అథ కేశరాణాం మధ్యే కర్ణికాయాం చ విమలాద్యా నవ-శక్తీః పూర్వాది-క్రమేణ పూజయేత్। భూయః పునర్ అపి పూర్వోక్తేన పీఠ-మన్త్రేణ పీఠం పూజయేద్ ఇత్య్ అర్థః॥ క్ర. దీ. వి. ౪.౧౨॥

తతః శాలీన్ మధ్యేకమలమ్ అమలాంస్ తణ్డుల-వరాన్

అపి న్యస్యేద్ దర్భాంస్ తద్ ఉపరి చ కూర్చాక్షత-యుతాన్।

న్యసేత్ ప్రాదక్షిణ్యాత్ తద్-ఉపరి కృశానోర్ దశ కలా-

య-కారాద్య్-అర్ఘాద్యా యజతు చ సుగన్ధాదిభిర్ ఇమాః॥ క్ర. దీ. ౪.౧౩॥

తద్-అనన్తరం మధ్యే-కమలం కమల-మధ్యే శాలీన్ ఆఢక-పరిమితాన్ తథా శుభ్రాన్ శాల్య్-అష్ట-భాగ-పరిమితాన్ తణ్డులాన్ శ్రేష్ఠాన్ న్యస్యేత్ స్థాపయేత్ । యద్ ఉక్తం-

శాలీన్ వై కర్ణికాయాం చ నిక్షిప్యాఢక-సంమితాన్ ।

తణ్డులాంశ్ చ తద్-అష్టాంశాన్ దర్భైః కూర్చైః ప్రవిన్యసేత్ ॥ ఇతి ।

తద్-ఉపరి తణ్డులోపరి కూర్చాక్షత-యుక్తాన్ దర్భాన్ విన్యసేత్ । కుశ-త్రయ-ఘటితో బ్రహ్మ-గ్రన్థిః కూర్చ-శబ్దేనోచ్యతే కూర్చః కుశ-ముష్టిర్ ఇతి త్రిపాఠినః । తద్-ఉపరి కూర్చోపరి కృశానోర్ వహ్నేర్ దశ కలా య-కారాదయో దశ-వర్ణా ఆద్యాః ప్రథమా యాసాం తాః ప్రాదక్షిణ్యేన న్యసేత్ తద్-అనన్తరం ఇమా దశ కలా గన్ధాదిభిః పూజయేత్ ।

తాశ్ చ-

ధూమ్రార్చిర్-ఊష్మా-జ్వలినీ-జ్వాలినీ-విస్ఫులిఙ్గినీ ।

సుశ్రీః సురూపా కపిలా హవ్య-వహా కవ్యవహా ॥ ఇతి ।

ప్రయోగస్ తు ధూమ్రార్చిషే నమ ఇతి ॥ క్ర. దీ. వి. ౪.౧౩ ॥

న్యసేత్ కుమ్భం తత్ర త్రిగుణిత-లసత్-తన్తు-కలితం

జపంస్ తారం ధూపైః సుపరిమలితం జోఙ్కటమయైః ।

కభాద్యైః కుమ్భే ఽస్మిన్ ఠ-డ-వసితిభిర్ వర్ణ-యుగలైః

తథాన్యస్యాభ్యర్చ్యాస్ తద్-అను ఖ-మణేర్ ద్వాదశ కలాః ॥ క్ర. దీ. ౪.౧౪ ॥

తత్ర దశ-కలా-మయే కూర్చే తీఅరమ్ ఓఙ్కరమ్ ఉచ్చరన్ కుమ్భం న్యసేత్ । కుమ్భస్ తు సువర్ణాది-నిర్మితః । తద్ ఉక్తమ్-

సౌవర్ణం రాజతం వాపి మృణ్మయం వా యథోదితమ్ ।

క్షాణయేద్ అస్త్ర-మన్త్రేణ కుమ్భం సమ్యక్ సురేశ్వరి || ఇతి |

కీదృశమ్ ? గ్రీవాయాం త్రిగుణితా లసన్తః శోభమానా యే తన్తవః కన్యా-కర్తిత-కార్పాస-సూత్రాణి తైః కలితమ్ అస్త్ర-మన్త్రేణ వేష్టితమ్ | పునః కీదృశమ్ ? జోజ్కట-మయైః కృష్ణాగురు-ప్రధానైర్ ధూపైః సుధూపితం తద్-అనన్తరం ఖమణేః సూర్యస్య ద్వాదశ-కలా అస్మిన్ కుమ్భే న్యస్య అనన్తరం పూజ్యాః | కైః ? వర్ణ-యుగలైః | కీదృశైః ? కభాద్యైః క-కార-భ-కారాద్యైః | పునః కీదృశైః ? ఠ-డ-వసితిభిః ఠ-కార-డ-కారావసానైః | అయమ్ అర్థః-అనులోమ-పఠిత-క-కారాద్య-ఏకైకమ్ అక్షరం ప్రతిలోమ-పఠిత-భ-కారాద్య-ఏకైకమ్ అక్షరేణ సహితం తపిన్య-ఆదిషు ద్వాదశ-కలాసు సంయోజ్య న్యాసాదికం కార్యమ్ | తాశ్ చ-

తపనీ తాపనీ ధూమ్రా భ్రామరీ జ్వాలినీ రుచిః |

సుషుమ్ణా భోగదా విశ్వా బోధినీ ధారిణీ క్షమా || ఇతి |

ప్రయోగస్ తు-కం భం తపిన్యై నమః | ఖం వం తాఇన్యై నమః ఇత్య్ ఆది కార్యమ్ ||౧౪||

ఏవం సఙ్కల్ప్యాగ్నిమ్ ఆధార-రూపం

భానుం తద్వత్ కుమ్భ-రూపం విధిజ్ఞైః |

న్యస్యేత్ తస్మిన్న్ అక్షతాద్యైః సమేతం

కూర్చం స్వర్ణై రత్న-వర్యైః ప్రదీప్తమ్ || క్ర. దీ. ౪.౧౫ ||

ఏవమ్ అనేన ప్రకారేణాధార-రూపమ్ అగ్నిం సఙ్కల్ప్య తద్వత్ కుమ్భ-రూపం భానుం విచిన్త్య తస్మిన్ కుమ్భే విధిజ్ఞ ఆగమోక్త-ప్రకారాభిజ్ఞః మూల-మన్త్రేణాక్షతాద్యైః సహితం కూర్చం పూర్వోక్త-లక్షణైః సువర్ణ-రత్న-వర్యైర్ నవ-రత్నైః శోభితం న్యసేత్ | తద్ ఉక్తం భైరవేణ-

ఏతాన్ నయిత్వా తన్-మధ్యే శుక్ల-పుష్పం సితాక్షతమ్ |

నవ-రత్నం చ కూర్చం చ మూలేనైవ వినిక్షిపేత్ || ఇతి || క్ర. దీ. వి. ౪.౧౫ ||

అథ క్వాథ-తోయైః క్షకారాది-వర్ణైర్

అకారావసానైః సమాపూరయేత్ తమ్ |

స్వమన్త్ర-త్రిజాపావసానం పయోభిర్

గవాం పఞ్చ-గవ్యైర్ జలైః కేవలైర్ వా || క్ర. దీ. ౪.౧౬ ||

అథానన్తరం పీఠ-కుమ్భయోర్ ఐక్యం విచిన్త్య పఞ్చాశద్-వర్ణైర్ ఓషధి-తోయైః పలాశ-త్వగ్-జలైః క్షీర-ద్రుమ-త్వక్-క్వాథ-జలైర్ వా సర్వౌషధి-జలైర్ వా గవాం పయోభిర్ వా పఞ్చ-గవ్యైర్ వా కేవల-జలైః కర్పూరాది-జలైర్ వా తీర్థ-జలైర్ వా క్ష-కారాది-వర్ణైర్ అకారావసానైర్ విలోమ-మాతృకాభిః స్వ-మన్త్ర-త్రిజపావసానం మూల-మన్త్ర-వార-త్రయ-జపీఅన్తం యథా స్యాద్ ఏవం పూరయేత్ || క్ర. దీ. వి. ౪.౧౬ ||

కలశ-జలే ఽస్మిన్ వసు-యుగ-సఙ్ఖ్యాః

స్వర-గణ-పూర్వా న్యసతు తథైవ |

ఉడుప-కలాస్ తాః సలిల-సుగన్ధా-

క్షత-సుమనోభిస్ తద్-అను యజేత || క్ర. దీ. ౪.౧౭ ||

తస్మిన్ కలశ-జలే ఉడుప-కలాశ్ చన్ద్ర-కలాః వసు-యుగ-సఙ్ఖ్యాః షోడశ-సఙ్ఖ్యాః స్వర-గణ-పూర్వా అ-కారాది-వర్ణ-పూర్వా న్యసతు | తద్-అను తద్-అనన్తరం తాశ్ చన్ద్ర-కలాస్ తథైవ తేనైవ క్రమేణ పుష్పాఞ్జలిభిః పూజయేత్ | తాశ్ చోక్తాః-

అమృతా మానదా పూషా తుష్టిః పుష్టీ రతిర్ ధృతిః।
శశినీ చన్ద్రికా కాన్తిర్ జ్యోత్స్నా శ్రీః ప్రీతిర్ అఙ్గదా।

పూర్ణా పూర్ణామృతా చ॥ ఇతి।

అధునా వైష్ణవ-గన్ధాష్టకమ్ ఆహ-

ఉదీచ్య-కుష్ట-కుఙ్కుమామ్బు-లోహ-సజ్జటామురైః।
సశీతమ్ ఇత్య్ ఉదీరితం హరేః ప్రియాష్ట-గన్ధకమ్॥ క్ర. దీ. ౪.౧౮॥

ఉదీచ్యమ్ ఉశీరం కుష్టం కుఙ్కుమమ్ అమ్బు-బాలా నేత్ర-బాలా లోహః కృష్ణాగురుర్ జటయా సహ మురా జటా మాంసీ చ ఏతైః సహ శీతం చన్దనమ్ ఇతి హరేః ప్రియ-కారి-గన్ధాష్టకమ్ ఉక్తమ్॥ క్ర. దీ. వి. ౪.౧౮॥

శఙ్ఖ-పూరణమ్ ఆహ-

క్వాథ-తోయ-పరిపూరితోదరే
సంవిలోడ్య విధినాష్ట-గన్ధకమ్।
సోమ-సూర్య-శిఖినాం పృథక్-కలాః
సేచ-కర్మ వినియోజయేత్ క్రమాత్॥ క్ర. దీ. ౪.౧౯॥

ఉదరే శఙ్ఖే విధినాగమోక్త-ప్రకారేణ మూల-మన్త్రేణ పూర్వోక్త-క్వాథ-జలేన పరిపూరితే గన్ధాష్టకం నమో-మన్త్రేణ సవిలోడ్య దత్త్వా సోమ-సూర్య-వహ్నీనాం కలాః పృథక్ సమావాహ్య సేచ-కర్మ ప్రాణ-ప్రతిష్ఠా-కర్మ క్రమేణ వినియోజయేత్ కుర్యాత్ || క్ర. దీ. వి. ౪.౧౯ ||

తద్వద్ ఆక్షర-భవాస్ తు కాదిభిష్

టాదిభిః పునర్ ఉకారజాః కలాః |

పాదిభిర్ మలిపిజాస్ తు బిన్దుజాః

షాదిభిః స్వర-గణేన నాద-జాః || క్ర. దీ. ౪.౨౦ ||

పూర్వోక్త-ప్రకారేణ ఆక్షర-భవా అ-కారాక్షర-భవా దశ కలాః కాదిభిః క-కారాదిభిర్ దశభిర్ అక్షరైః సహితాః పునర్ ఉ-కార-జా ఉ-కారాక్షర-భవా దశ కలాః టాదిభిర్ దశభిర్ అక్షరైః సహితాస్ తథా మలిపి-జా మ-కారాక్షర-భవా దశ కలాః పాదిభిర్ దశభిర్ అక్షరైః సహితాస్ తథా బిన్దుజా బిన్దు-ప్రభవాః చతస్రః కలాః షాదిభిశ్ చతుర్-అక్షరైః సహితాః తథా నాదజా నాద-ప్రభవాః షోడశ్చ కలాః స్వర-సమూహేన షోడశభిః స్వరైః సహితాః శఙ్ఖ-సలిలే న్యస్యాః | తాశ్ చ-

సృష్టిర్ ఋద్ధిః స్మృతిర్ మేధా కాన్తిర్ లక్ష్మీర్ ధృఇతః స్థిరా |

స్థితిః సిద్ధిర్ అకారోత్థాః కలా దశ సమీరితః ||

జరా చ పాలినీ శాన్తిర్ ఐశ్వరీ రతి-కామికే |

వరదా హ్లాదినీ ప్రీతిర్ దీర్ఘా చోకార-జాః కలాః ||

తీక్ష్ణా రౌద్రా భయా నిద్రా తన్ద్రీర్ క్షుత్ క్రోధనీ క్రియా |

ఉత్కారీ చైవ మృత్యుశ్ చ మకారాక్షరజాః కలాః ||

నివృత్తిశ్ చ ప్రతిష్ఠా చ విద్యా శాన్తిస్ తథైవ చ |

ఇన్ధికా దీపికా చైవ రేచికా మోచికా పరా ||

సూక్ష్మా సూక్ష్మామృతా జ్ఞానాజ్ఞానా చాప్య్ ఆయనీ తథా |

వ్యాపినీ వ్యోమ-రూపా చ అనన్తా నాద-సమ్భవాః ॥ ఇతి ।

ప్రయోగశ్ చ కం సృష్ట్యై నమ ఇత్య్ ఆది ॥ క్ర. దీ. వి. ౪.౨౦ ॥

సమావాహనాన్తే ఽసుసంస్థాపనాత్ ప్రాక్

ఋచస్ తత్ర తత్రాభిజప్యా బుధేన ।

సమభ్యర్చ్య తాస్ తాః పృథక్ తచ్ చ పాథో

ఽర్పయేన్ మూల-మన్త్రేణ కుమ్భే యథావత్ ॥ క్ర. దీ. ౪.౨౧ ॥

సమావాహనస్యాన్తే ఽసుసంస్థాపనాత్ ప్రాక్ ప్రాణ-ప్రతిష్ఠాయాః పూర్వం తత్ర తత్ర స్థానే పణ్డితేన ధార్యాశ్ చాభిజప్యాః పఠనీయాః । అయమ్ అర్థః-శఙ్ఖ-జలే ఽకార-ప్రభవ-క-కారాది-కలావాహనానన్తరం ప్రాణ-ప్రతిష్ఠాయాః పూర్వం హంసః శుచిషద్ ఇతి ఋచం పఠేత్ । ఉ-కార-ప్రభవ-టది-కలావాహనానన్తరం ప్రతద్ విష్ణుః ఇతి ఋచం పఠేత్ । మ-కారాది-ప్రభవ-ప-కారాది-కలావాహనానన్తరం తత్ సవితుర్ ఇత్య్ ఆది ఋచం పఠేత్ । నాద-ప్రభవ-త-కారాది-కలావాహనానన్తరం విష్ణోర్ యోనిర్ ఇత్య్ ఆది ఋచం పఠేత్ । అనన్తరం మూల-మన్త్రం శఙ్ఖ-జలే విలోమేన జపేత్ । తాస్ తాః కలాః పృథగ్ ఏకైకశః యథావత్ యథా-విధి సమ్పూజ్య తచ్ చ పీఅథః తచ్-ఛఙ్ఖోదకం మూల-మన్త్రం పఠిత్వా కుమ్భే వినిక్షిపేత్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౪.౨౧ ॥

సహకార-బోధి-పనస-స్తవకైః

శతమన్యు-వల్లిక్-కలితైః కలశమ్ ।

పిదధాతు పుష్ప-ఫల-తణ్డులకైర్

అభిపూర్ణయాపి శుభ-చక్రికయా ॥ క్ర. దీ. ౪.౨౨ ॥

సహకార ఆమ్రః । బోధిర్ అశ్వత్థః । పనసః కణ్టకి-ఫల-వృక్షః । ఏతేషాం స్తవకైః పల్లవైః శతమన్యు-వల్లి-కలితైర్ ఇన్దవల్లీ-బద్ధైః కలశం కలశ-ముఖం సురద్రుమ-ధియా పిదధాతు సమాచ్ఛాదయతు తథా పుష్పాదిభిః పరిపూర్ణయా శుభ-చక్రికయా శోభమాన-శరావేణ తద్-ఉపరి పిదధాత్ ॥ క్ర. దీ. వి. ४.२२ ॥

అభివేష్టయేత్ తద్-అను కుమ్భ-ముఖం

నవ-నిర్మలాంశుక-యుగేన బుధః ।

సమలఙ్కృతే ఽత్ర కుసుమాదిభిర్ అప్య్

అభివాహయేత్ పరతరం చ మహః ॥ క్ర. దీ. ४.२३ ॥

తద్ అను తద్-అనన్తరం నూతన-మల-రహిత-వస్త్ర-ద్వయేన పరితః కుమ్భ-ముఖమ్ అభివేష్టయేత్ । అనన్తరం కుమ్భే పుష్పాదిభిర్ అలఙ్కృతే పరమోత్కృష్టం మహస్ తేజః పూజ్య-దేవతా-స్వరూపమ్ ఆవాహయేత్ ఆవాహనాదికం కుర్యాత్ । యథా శ్రీ-కృష్ణేహాగచ్ఛేహ తిష్ఠ ఇహ సంనిధేహి ॥ క్ర. దీ. వి. ४.२३ ॥

సకలీ-విధాయ కలశ-స్థమ్ అముం

హరిమ్ అర్ణ-తత్త్వ-మను-విన్యసనైః ।

పరిపూజయేద్ గురుర్ అథావహితః

పరివార-యుక్తమ్ ఉపచార-గణైః ॥ క్ర. దీ. ४.२४ ॥

అముం కలశస్థం హరిం సకలీకృత్య దేవతాఙ్గే షడ్-అఙ్గానాం న్యాసః స్యాత్ సకలీకృతిర్ ఇతి । ఉత్తమాఙ్గం విధాయ వర్ణ-తత్త్వమ్ అన్వ్ ఇతి అక్షర-మయ-తత్త్వ-మన్త్ర-న్యాసైః సహేతి రుద్రధరః । అర్ణ ఇతి సృష్టి-సంహార-భేదేన అఙ్గుల్యారోపణ-భేదేన చ మన్త్ర-వర్ణ-విన్యాసో ఽర్ణ-న్యాసో మను-న్యాసః మను-పుటిత-మాతృకా-న్యాస ఇత్య్ అర్థః । ఇత్య్ ఆది-న్యాసైస్ తత్-తేజో-రూప-ధరం సకలం సగుణం శరీరం కుర్యాద్ ఇతి భైరవ-త్రిపాఠినః । విద్యాధరో ఽప్య్ ఏవమ్

ఆహ-పీట్ఃఅ-న్యాస-కర-న్యాసౌ వినాపి ప్రథమ-ద్వితీయ-పటల-ప్రోక్త-న్యాసాది-జాతైర్ ఇతి | కేచిత్ అష్టాదశాక్షరే పక్షే తత్త్వ-న్యాస-స్థానే మన్త్రాక్షర-న్యాసో ద్రష్టవ్యః | అథానన్తరమ్ అవహితః సావధానో గురుః స-పరివారం ఆవరణ-సమేతమ్ ఉపచార-గణైః షోడశ-పఞ్చోపచారాన్యతమోపచారేణ పూజయేత్ || క్ర. దీ. వి. ౪.౨౪ ||

పూజా-క్రమమ్ ఆహ-

దత్త్వాసనం స్వాగతమ్ ఇత్య్ ఉదీయః

తథార్ఘ్యపాద్యాచమనీయకాని |

దేయాని పూర్వం మధుపర్క-యుఞ్జి

నన్దాత్మజాయాచమనాన్తకాని || క్ర. దీ. ౪.౨౫ ||

స్థానం చ వాసశ్ చ విభూషణాని

సాఙ్గాయ తస్మై వినియోజ్య మన్త్రీ |

గాత్రే పవిత్రైర్ అథ గన్ధ-పుష్పైః

పూర్వం యజేన్ న్యాస-విధానతో ఽస్య || క్ర. దీ. ౪.౨౬ ||

తస్మై సాఙ్గాయ నన్దాత్మజాయ కృష్ణాయ ఆసనం పద్మాది-కుసుమ-రూపం దత్త్వా స్వాగతమ్ ఇత్య్ ఉదీర్య స్వాగతమ్ ఇతి శబ్దమ్ ఉచ్చార్య అనన్తరం పూర్వం ప్రథమతో ఽర్ఘ్య-పాద్యాచమనీయకాని మధుపర్క-సహితాని దేయాని ఆచమనాన్తకాని మధు-పర్కం దత్త్వా పునర్ ఆచమనీయం దేయం స్నానం గన్ధ-జలాదిభిః కార్యం వాసో వస్త్ర-యుగలం శరీరే దేయం విభూషణాని కుణ్డలాదీని యథా-స్థానం వినియోజ్యాని | అథానన్తరమ్ అస్య పరమేశ్వరస్య గాత్రే శరీరే పూర్వం ప్రథమతః పవిత్రైః శుద్ధైర్ గన్ధ-పుష్పైర్ న్యాస-ప్రకారేణ యజేత్ పూజయేత్ || క్ర. దీ. వి. ౪.౨౫-౨౬ ||

పూజా-ప్రకారమ్ ఏవాహ-

సృష్టి-స్థితీ స్వాఙ్గ-యుగం చ వేణుం
మాలామ్ అభిజ్ఞాన-వరాశ్మ-ముఖ్యౌ ।
మూలేన చాత్మార్చనవత్ ప్రపూజ్య
సమర్చయేద్ ఆవరణాని భూయః ॥ క్ర. దీ. ౪.౨౭ ॥

వర్ణ-న్యాస-మన్త్రైర్ యథా-క్రమం పూజయేత్ । ఓం గ్ఓం ఓం నమః ఇత్య్ ఆది । సృష్టి-స్థితీ పూర్వోక్తం స్వాఙ్గ-యుగం పఞ్చాఙ్గ-దశాఙ్గ-న్యాసౌ వేణుం మాలాం వనమాలామ్ అభిజ్ఞాన-వరం శ్రీవత్సలాఞ్ఛనమ్ ఇతి అశ్మ-ముఖ్యః కౌస్తుభః । ఏతాని సమ్పూజ్య మూలేన చాత్మార్చనవత్ యథాత్మని పరమేశ్వర-పూజా మూల-మన్త్రేణ పఞ్చ-కృత్వః తులస్యాది-పుష్పాఞ్జలిభిః పద-ద్వయాదిషు కృతా తథా కుమ్భస్థమ్ అపి సమ్పూజ్య భూయః పునర్ అపి ఆవరణాని వక్ష్యమాణాని పూజయేత్ । అష్టాదశార్ణ-పక్షే సృష్ట్య-ఆది-స్థానేషు వర్ణ-న్యాస-పద-న్యాసానాం పూజా కార్యేతి బోద్ధవ్యమ్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౪.౨౭ ॥

ఆవరణ-పూజా-క్రమమ్ ఆహ-

దిక్ష్వ్ అథ దామ-సుదామౌ వసుదామః కిఙ్కిణీ చ సమ్పూజ్యాః ।
తేజో-రూపాస్ తద్-బహిరఙ్గాని చ కేశరేషు సమభియజేత్ ॥ క్ర. దీ. ౪.౨౮ ॥

అథానన్తరం కర్ణికాయాం దేవస్య పూర్వాది-చతుర్-దిక్షు దామాదయశ్ చత్వారః పూజ్యాః । కీదృశాః ? తేజో-రూపా దేదీప్యమానాః । ప్రయోగస్ తు-ఓం దామాయ నమ ఇత్య్ ఆది ।

ద్వితీయావరణమ్ ఆహ తద్-బహిర్ ఇతి । కర్ణికా-కోణేషు అఙ్గాని సమభియజేత్ ॥ క్ర. దీ. వి. ४.२८ ॥

పూజా-విధానమ్ ఆహ-

హుతవహ-నిరృతి-సమీర-శివ-దిక్షు హృదాది-వర్మ-పర్యన్తమ్ ।

పూర్వాది-దిక్ష్వ్ అథాస్త్రం క్రమేణ గన్ధాదిభిః సుశుద్ధ-మనాః ॥ క్ర. దీ. ४.२९ ॥

అగ్న్య్-ఆది-కోణ-చతుష్టయేషు హృదయాది-కవచాన్తాని చత్వార్య్ అఙ్గాని అథానన్తరం పూర్వాది-చతుర్-దిక్షు అస్త్రమ్ అఙ్గం పూజయేత్ ॥ క్ర. దీ. వి. ४.२९ ॥

అఙ్గ-దేవతా-ధ్యానమ్ ఆహ-

ముక్తేన్దు-కాన్త-కువలయ-

హరి-నీల-హుతాశ-సభాః ప్రమదాః ।

అభయ-వర-స్ఫురిత-కరాః

ప్రసన్న-ముఖ్యో ఽఙ్గదేవతాః స్మర్యాః ॥ క్ర. దీ. ४.३० ॥

అఙ్గ-దేవతా ధ్యేయాః । కిమ్భూతాః ? ప్రమదాః స్త్రీ-స్వభావాః । పునః కిమ్భూతాః ? ముక్తాః ఇన్దుకాన్తశ్ చన్ద్రకాన్త-మణిః కువలయం నీల-పద్మం హరినీలః ఇన్ద్రనీల-మణిః హుతాశో వహ్నిశ్ చ ఏతేషాం సమానాభా ప్రభా వర్ణో యాసాన్తాస్ తథా । కిమ్భూతాః ? అభయేన వరేణ చ శోభితాః కరా యాసాం తాః । కిమ్భూతాః ? ప్రసన్న-వదనాః ॥ క్ర. దీ. వి. ४.३० ॥

తృతీయమ్ ఆవరణమ్ ఆహ-

రుక్మిణ్య్-ఆద్యా మహిషీర్
అష్టౌ సమ్పూజయేద్ దలేషు తతః।
దక్షిణ-కర-ధృత-కమలా
వసు-భరిత-సుపాత్ర-ముద్రితాన్య-కరాః ॥ క్ర. దీ. ౪.౩౧ ॥

తతస్ తద్-అనన్తరం దలేషు పూర్వాది-పత్రేషు రుక్మిణ్య్-ఆద్యాః అష్టౌ మహిషీర్ ముఖ్యా మహా-దేవీః సమ్పూజయేత్ । కిమ్భూతాః ? దక్షిణ-కరైర్ ధృతాని కమలాని యాభిస్ తాస్ తథా । పునః కిమ్భూతాః ? వసు-పూరిత-పాత్రైర్ ముద్రితాః పూరితా అన్యే వామ-కరా యాసాం తాస్ తథా ॥ క్ర. దీ. వి. ౪.౩౧ ॥

అష్టౌ వర్ణయతి-

రుక్మిణ్య్-ఆఖ్యా సత్యా స-నాగ్నజిత్య్-ఆహ్వయా సునన్దా చ ।
భూయశ్ చ మిత్రవిన్దా సులక్ష్మణా ఋక్షజా సుశీలా చ ॥ క్ర. దీ. ౪.౩౨ ॥

ఋక్షజా జామ్బవతీ ॥ క్ర. దీ. వి. ౪.౩౨ ॥

తాసాం రూపాణి దర్శయతి-

తపనీయ-మరకతాభాః సుసిత-
విచిత్రామ్బరా ద్విశస్ త్వ్ ఏతాః |
పృథు-కుచ-భరాలసాఙ్గ్యా వివిధ-
మణి-ప్రకర-విలసితాభరణాః || క్ర. దీ. ౪.33 ||

ఏతా రుక్మిణ్య్-ఆద్యా ద్విశః యుగ్మశః క్రమేణ కాఞ్చన-మరకతయోర్ ఇవాభా దీప్తిర్ యాసాం తాస్ తథా | పునః కిమ్భూతాః ? శోభమానాని శుక్లాని నానా-ప్రకారాణి వస్త్రాణి యాసాం తాస్ తథా | పునః కిమ్భూతాః ? అచలా యే కుచాస్ తేషాం గౌరవేణ అలసాని నిష్క్రియాణి అఙ్గాని యాసాం తాస్ తథా | పునః కిమ్భూతాః ? నానా-ప్రకారో మణి-ప్రకర ఇన్ద్రనీలాది-సమూహస్ తేషు విశేషేణ శోభితాని ఆభరణాని యాసామ్ || క్ర. దీ. వి. ౪.33 ||

చతుర్థావరణమ్ ఆహ-

తతో యజేద్ దలాగ్రేషు వసుదేవం చ దేవకీమ్ |
నన్ద-గోపం యశోదాం చ బలభద్రం సుభద్రికామ్ |
గోపాన్ గోపీశ్ చ గోవిన్ద-విలీన-మతి-లోచనాన్ || క్ర. దీ. ౪.3౪ ||

తతస్ తద్-అనన్తరం దలాగ్రేషు పూర్వాది-క్రమేణ వసుదేవాదీన్ సమ్పూజయేత్ | కీదృశాః ? గోవిన్దే విలీనా సమ్బద్ధా మతిర్ లోచనం యేషాం తే తథా || క్ర. దీ. వి. ౪.3౪ ||

ఏతేషామ్ ఆయుధా నిదర్శయతి-

జ్ఞాన-ముద్రాభయ-కరౌ పితరౌ పీత-పాణ్డరౌ ।

దివ్య-మాల్యామ్బరాలేప-భూషణే మాతరౌ పునః ॥ క్ర. దీ. ४.३४ ॥

జ్ఞాన-ముద్రా అభయం చ కరేషు యయోస్ తౌ పితరౌ వసుదేవ-నన్ద-గోపౌ । కీదృశౌ ? హరిద్రాభ-శ్వేతౌ మాతరౌ దేవకీ-యశోదే । కీదృశ్యౌ ? దివ్యాని దేవార్హాణి మాల్యామ్బర-భూషణాని యయోస్ తాదృశ్యౌ ॥ క్ర. దీ. వి. ४.३४ ॥

ధారయన్త్యౌ చ వరదం పాయసాపూర్ణ-పాత్రకమ్ ।

అరుణాశ్యామలే హార-మణి-కుణ్డల-మణ్డితే ॥ క్ర. దీ. ४.३६ ॥

వరదం వర-దానం ముద్రా-విశేషం పాయసా-పూర్ణ-పాత్రం చ ధారయన్త్యౌ । పునః కిమ్భూతే ? అరుణా-శ్యామలే । పునః కీదృశ్యౌ ? హార-కుణ్డలాభ్యాం శోభితే ॥ క్ర. దీ. వి. ४.३६ ॥

బలః శఙ్ఖేన్దు-ధవలో ముసలం లాఙ్గలం దధత్ ।

హాలాలోలో నీల-వాసా హేలావాన్ ఏక-కుణ్డలః ॥ క్ర. దీ. ४.३२ ॥

బలో బలభద్రః శఙ్ఖేన్దు-ధవలః శ్వేతః లాఙ్గలం ముసలం బిభ్రాణః । పునః కీదృశః ? హాలా మాధ్వీ తస్యాః పానే లోలః చఞ్చలః అమృష్య-కారీ । పునః కీదృశః ? నీల-వాసాః । పునః కీదృశః ? హేలావాన్ లీలావాన్ । పునః కీదృశః ? ఏక-కుణ్డల-ధారీ ॥ క్ర. దీ. వి. ४.३२ ॥

కలాయ-శ్యామలా భద్రా సుభద్రా భద్ర-భూషణా ।

వరాభయ-యుతా పీత-వసనా రూఢ-యౌవనా ॥ క్ర. దీ. ౪.౩౮ ॥

సుభద్రా కలాయ-శ్యామలా భద్రా సమీచీనా భద్ర-భూషణా శోభమానాభరణా । పునః కిమ్భూతా ? వరాభయ-యుతా । పునః కిమ్భూతా ? పీత-వసనా । పునః కిమ్భూతా ? ప్రౌఢ-యౌవనా ॥ క్ర. దీ. వి. ౪.౩౮ ॥

వేణు-వీణా-వేత్ర-యష్టి-శఙ్ఖ-శృఙ్గాది-పాణయః ।

గోపా గోప్యశ్ చ వివిధ-ప్రభృతాత్త-కరామ్బుజాః ।

మన్దారాదీంశ్ చ తద్-బాహ్యే పూజయేత్ కల్ప-పాదపాన్ ॥ క్ర. దీ. ౪.౩౯ ॥

వేణుర్ వంశీ । వీనా తన్త్రీ । వేత్రం యష్టిః శఙ్ఖః శృఙ్గాది నానా-వస్తు పాణౌ కరే యేషామ్ ఏవం విశిష్టా గోపాః గోప్యః పునర్ నానా-ప్రకారం యత్-ప్రాభృతమ్ ఉపఢౌకనం తేనాత్తమ్ ఆయత్తం వశీకృతం కరాబ్జం యాసాం తాః ।

పఞ్చమావరణమ్ ఆహ-మన్దారాదీన్ ఇతి । తద్-బాహ్యే తద్-అనన్తరం మన్దారాదీన్ అగ్రే వక్ష్యమాణాన్ కల్ప-వృక్షాన్ పూజయేత్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౪.౩౯ ॥

మన్దార-సన్తానక-పారిజాత-

కల్ప-ద్రుమాఖ్యాన్ కరిచన్దనం చ ।

మధ్యే చతుర్దిక్ష్వ్ అపి వాఞ్ఛితార్థ-

దానైక-దక్షాన్ ఫల-నమ్ర-శాఖాన్ || క్ర. దీ. ४.४० ||

తాన్ ఏవాహ మన్దారేతి | కుత్ర కః పూజనీయః తత్రాహ మధ్యే ఇతి | మధ్యే కర్ణికాయాం ప్రథమ-పరిత్యాగే మానాభావాత్ ప్రథమ-నిర్దిష్టవత్ పూజా చతుర్దిక్షు పూర్వాది-చతుర్-దిక్షు ఏతాదృశాన్ వాఞ్ఛితా ఆకాఙ్క్షితా యే అర్థాస్ తేషాం దానే ఏకం అద్వితీయా దక్షాః తాన్ తథా ఫలైః నమ్రాః శాఖా యేషు తాన్ | యద్ వా, ఆకాఙ్క్షిత-దానే అద్వితీయ-సమర్థాన్ తథా ఫలైః నమ్రాః శాఖా యేషు తాన్ || క్ర. దీ. వి. ४.४० ||

షష్ఠావరణమ్ ఆహ-

హరి-హవ్య-వాట్-తరణిజ-క్షపాచరాప్ప్య

అతివాయుసోమ-శివ-శేష-పద్మజాన్ |

ప్రయజేత్ స్వదిక్ష్వ్ అమల-ధీః స్వజాత్య్ అధీ-

శ్వరహేతి-పత్ర-పరివార-సంయుతాన్ || క్ర. దీ. ४.४१ ||

హరిర్ ఇన్ద్రః హవ్య-వాడ్-అగ్నిః తరణిజో యమః క్షపాచరో నిశాచరో నిరృతిః అప్పతిర్ వరుణః వాయుః సోమః ఈశః శేషో ఽనన్తః పద్మజో బ్రహ్మా ఏతాన్ స్వ-దిక్షు పూర్వాది-దిక్షు నిర్మల-మతిః పూజయేత్ | అత్ర నిరృతి-వరుణయోర్ మధ్యే ఽనన్తం సోమేశానయోర్ మధ్యే బ్రహ్మాణం స్వాదిక్ష్వ్ అతికథనాత్ అన్యత్ర కల్పిత-పూర్వాది-దిక్షు పూజావగమ్యతే | తద్ ఉక్తమ్ ఆగమాన్తరే-

దేవాగ్రే స్వస్య వాప్య్ అగ్రే ప్రాచీ ప్రోక్తా చ దేశికైః |

ప్రాచీ ప్రాచ్య్ ఏవ విజ్ఞేయా ముక్తయే దేవతార్చనమ్ || ఇతి |

కీదృశాన్ ? స్వ-జాతిః ఇన్ద్రత్వాదిః। అధీశ్వరో ఽధిపతిః హేతిః శస్త్రం పత్రం వాహనం పరివారో గణః ఏతైః సంయుక్తాన్ ఏతేషాం చ బీజాని ఉచ్చారయితవ్యాని। ప్రయోగస్ తు లం ఇన్ద్రాయ సర్వ-సురాధిపతయే సాయుధాయ సవాహనాయ సపరివారాయ నమ ఏవమ్ అన్యత్రాప్య్ ఊహనీయః॥ క్ర. దీ. వి. ౪.౪౧॥

ఇదానీం వర్ణమ్ ఆహ-

కపిశ-కపిల-నీల-శ్యామల-శ్వేత-ధూమ్రా-

మల-సిత-శుచి-రక్తా వర్ణతో వాసవాద్యాః।

కర-కమల-విరాజత్-స్వాయుధా దివ్య-వేశా

వివిధ-మణి-గణో ఽస్ర-ప్రస్ఫురద్-భూషణాఢ్యాః॥ క్ర. దీ. ౪.౪౨॥

కపిశః కనక-వర్ణః కపిలస్ తామ్ర-వర్ణాభః శ్యామలః కృష్ణః శ్వేతః శుక్లః ధూమ్రో ఽసిత-భేదః అమల-సితః శ్వేతః శుచిర్ అపి శ్వేత ఏవ రక్తో లోహిత ఏతే వాసవాద్యాః వర్ణతో వర్ణేన యథా-క్రమం పూర్వోక్త-క్రమతః। పునః కీదృశః ? హస్త-పద్మే శోభమానాని ఆయుధాని యేషాం తే। పునః ఉత్కృష్ట-వేశా నానా-ప్రకార-మణి-సమూహానాం పద్మ-రాగాదీనామ్ ఉస్రేణ కిరణేన ప్రస్ఫురద్-దేదీప్యమానం యద్ భూషణం తేనాఢ్యా ఉపచితాః శోభమానా ఇత్య్ అర్థః॥ క్ర. దీ. వి. ౪.౪౨॥

సప్తమావరణమ్ ఆహ-

దమ్భోలి-శక్త్య్-అభిధ-దణ్డ-కృపాణ-పాశ-

చణ్డాఙ్కుశాహ్వయ-గదా-త్రిశిఖారి-పద్మాః।

అర్చ్యా బహిర్ నిజ-సులక్షిత-మౌలి-యుక్తాః

స్వ-స్వాయుధ-భయ-సముద్యత-పాణి-పద్మాః || క్ర. దీ. ४.४3 ||

దమ్భోలిర్ వజ్రం శక్త్య-అభిధం శక్తి-నామకమ్ అస్త్రం దణ్డః కృపాణః ఖడ్గః చణ్డాఙ్కుశాహ్వయః ఉగ్రాఙ్కుశాఖ్యః గదా త్రిశిఖం త్రిశూలమ్ అరి చక్రం పద్మం చ ఏతాని వహ్ని-వాసవాదితో బహిః సమ్పూజ్యాని | దమ్భోలి-ప్రభృతయః కీదృశాః ? నిజ- సులక్షిత-మౌలి-యుక్తాః వజ్రాది-లాఞ్ఛిత-ముకుటాః | పునః స్వ-స్వాయుధైర్ అస్త్రైర్ అభయేన చ సముద్యతం సులక్షితం హస్త-పద్మం యేషాం తే తథా || క్ర. దీ. వి. ४.४3 ||

వజ్రాదీనాం వర్ణమ్ ఆహ-

కనక-రజత-తోయదాభ్ర-చమ్పా-

రుణహిమ-నీల-జవా-ప్రవాల-భాసః క్రమతః |

క్రమత ఇతి రుచా తు వజ్ర-పూర్వా-

రుచిర-విలేపన-వస్త్ర-మాల్య-భూషాః || క్ర. దీ. ४.४४ ||

వజ్ర-పూర్వాః వజ్రాద్యాః రుచా వర్ణేన క్రమతో ఽనుక్రమేణైవంరూపా జ్ఞేయాః | పునః కీదృశాః ? కాఞ్చనం రౌప్యం తోయదో మేఘః అభ్రం చమ్పక-పుష్పమ్ అరుణో రక్తః హిమం శ్వేతః నీలః శ్యామలః జవా ఔణ్డ్ర-పుష్పం ప్రవాలో నవ-పల్లవః ఏవమ్భూతా దీప్తిర్ యేషాం తే తథా | పునః కీదృశాః ? రుచిరం మనోహరం విలేపనం చన్దనాది వస్త్రం మాల్యం భూషణం చ యేషాం తే తథా || క్ర. దీ. వి. ४.४४ ||

పూర్వోక్తమ్ ఉపసంహరతి-

కథితమ్ ఆవృతి-సప్తకమ్ అచ్యుతా-

ర్చన-విధావ్ ఇతి సర్వ-సుఖావహమ్ ।

ప్రయతాద్ అథవాఙ్గ-పురన్దరా-

శని-ముఖైస్ త్రితయావరణం త్వ్ ఇదమ్ ॥ క్ర. దీ. ४.४४ ॥

ఇతి పూర్వోక్త-ప్రకారేణ విష్ణు-పూజా-విధౌ ఆవరణ-సప్తకం కథితమ్ । కీదృశం ? సకల-సుఖార్థ-దాయకమ్ । అశక్తం ప్రత్యాహ ప్రయజతాద్ ఇతి । పూర్వోక్తాశక్తః త్రితయావరణమ్ ఆవరణ-త్రయ-సహితం ప్రయజేత్ । కైః ? అఙ్గమ్ ఇన్ద్ర-వజ్రమ్ ఏతన్-ముఖైర్ ఏతత్ ప్రధానైర్ ఇత్య్ అర్థః ॥ క్ర. దీ. వి. ४.४४ ॥

ప్రకృతమ్ ఉపసంహరన్ పూజాన్తరమ్ ఆహ-

ఇత్య్ అర్చయిత్వా జల-గన్ధ-పుష్పైః

కృష్ణాష్టకేనాప్య్ అథ కృష్ణ-పూజామ్ ।

కుర్యాద్ బుధస్ తాని సమాహ్వయాని

వక్ష్యామి తాదాది-నమో ఽన్తికాని ॥ క్ర. దీ. ४.४६ ॥

ఇతి పూర్వోక్త-ప్రకారేణ జల-గన్ధ-పుష్పైః పూజయిత్వా అథానన్తరం కృష్ణాష్టకేన వక్ష్యమాణేన బుధః పణ్డితః కృష్ణ-పూజాం కుర్యాత్ తాని । సమాహ్వయాని నామాని ప్రణవాది-నమో ఽన్తికాని వక్ష్యమాణాని ఓం కృష్ణాయ నమ ఇత్య్ ఆదీని ॥ క్ర. దీ. వి. ४.४६ ॥

తాన్ ఏవ దర్శయతి-

శ్రీ-కృష్ణో వాసుదేవశ్ చ నారాయణ-సమాహ్వయః ।
దేవకీ-నన్దనో యదు-శ్రేష్ఠో వార్ష్ణేయ ఇత్య్ అపి ॥ క్ర. దీ. ४.४२ ॥
అసురాన్తక-శబ్దాన్తే భారహారీతి సప్తమః ।
ధర్మ-సంస్థాపకశ్ చాష్టౌ చతుర్థ్య్-అన్తాః క్రమాద్ ఇమే ॥ క్ర. దీ. ४.४३ ॥

అసురాన్తక-శబ్దాన్తే భార-హారీత్య్ అర్థః । ఇమే కృష్ణాదయః శబ్దాః క్రమాద్ ఏకైకశః ప్రణవాద్యాశ్ చతుర్థ్య్-అన్తా నమో ఽన్తకాశ్ చ విజ్ఞేయాః ॥ క్ర. దీ. వి. ४.४२-४३ ॥

అత్యన్తాశక్తం ప్రత్యాహ-

ఏభిర్ ఏవాథవా పూజా కర్తవ్యా కంస-వైరిణః ।
సంసార-సాగరోత్తీర్త్యై సర్వ-కామాప్తయే బుధైః ॥ క్ర. దీ. ४.४४ ॥

అథవా ఏభిర్ ఏవ కృష్ణాదిభిః శబ్దైః కంసవైరిణః శ్రీ-కృష్ణస్య పూజా బుధైః । పణ్డితైః కర్తవ్యా । కిమ్ అర్థమ్ ? సంసార ఏవ సాగరః తస్య ఉత్తీర్త్యై ఉత్తరణాయ । పునః కిమ్ అర్థమ్ ? సకల-మనోరథ-ప్రాప్త్య్-అర్థమ్ ॥ క్ర. దీ. వి. ४.४४ ॥

ధూప-దాన-విధిం దర్శయతి-

సారాఙ్గారే ఘృత-విలులితైర్ జర్జరై సంవికీర్ణైర్

గుగ్గుల్వాద్యైర్ ఘన-పరిమలైర్ ధూపమ్ ఆపాద్య మన్త్రీ ।

దద్యాన్ నీచైర్ దనుజ-మథనాయాపరేణాథ దోష్ణా

ఘణ్టాం గన్ధాక్షత-కుసుమకైర్ అర్చితాం వాదయానః ॥ క్ర. దీ. ౪.౫౦ ॥

సారాఙ్గారే దృఢ-కాష్ఠాఙ్గారే । ఖాదిరాఙ్గారే ఇతి త్రిపాఠినః । సంవికీర్ణైః క్షిప్తైః గుగ్గుల్వ్-ఆద్యైః గుగ్గులు-శర్కరా-మధు-చన్దనాగురు-శీరైః ఘృత-విలులితైర్ ధృత-ప్లుతైః జర్జరైః కుట్టనేన చూర్ణితైర్ ఘన-పరిమలైర్ నివిడ-సౌరభ-శాలిభిః ధూపమ్ ఆపాద్య కృత్వా మన్త్రీ ఉపాసకః నీచైర్ నాభి-ప్రదేశే దనుజ-మథనాయ గోపాల-కృష్ణాయ దద్యాత్ । కిం కుర్వన్ ? అథానన్తరమ్ అపరేణ వామేన దోష్ణా హస్తేన గజ-ధ్వని-మన్త్ర-మాతః స్వాహేతి ఘణ్టాం వాదయన్ । కిమ్భూతామ్ ? గన్ధాక్షత-పుష్పైః పూజితామ్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౪.౫౦ ॥

దీప-దానే విధిం దర్శయతి-

తద్వద్ దీపం సురభి-ఘృత-సంసిక్త-కర్పూర-వర్త్యా

దీప్తం దృష్ట్యాద్య్-అతివిశదధీః పద్మ-పర్యన్తమ్ ఉచ్చైః ।

దత్త్వా పుష్పాఞ్జలిమ్ అపి చ విధాయార్పయిత్వా చ పాద్యం

సాచామం కల్పయతు విపుల-స్వర్ణ-పాత్రే నివేద్య ॥ క్ర. దీ. ౪.౫౧ ॥

తద్వద్ ఆపాద్య దీపం కుర్యాత్ । కయా ? సురభి సుగన్ధి యద్ ఘృతం తేన సిక్తా ఉక్షితా కర్పూర-సహితా వర్తిస్ తయా । కీదృశమ్ ? దృష్ట్యా దీప్తమ్ । దృష్టి-మనోహరమ్ ఇతి రుద్రధరః । పద్మ-పర్యన్తం మస్తక-పర్యన్తమ్ ఉచ్చైర్ ఉపరి దత్త్వా దృష్ట్యాదీతి దక్షిణావర్తేన పద్మ-పర్యన్తమ్ । చరణ-కమల-పర్యన్తమ్ ఇతి త్రిపాఠినః । పాద-పర్యన్తమ్ ఇతి క్వచిత్ పాఠః । అనన్తరం పుష్పాఞ్జలిమ్ అపి శిరసి దత్త్వా పాద్యాచమనీయే చ దత్త్వా విపుల-స్వర్ణ-పాత్రే బృహత్-కనక-భాజనే నైవేద్యం కల్పయతు సమ్పాదయతు । సాచామమ్ ఆచమన-సహితం ప్రథమం వదనేత్య్ ఆదిభిర్ ఆచమనం దత్త్వా అనన్తరం నైవేద్యం దదాత్వ్ ఇత్య్ అర్థః ॥ క్ర. దీ. వి. ౪.౫౧ ॥

నైవేద్య-స్వరూపం దర్శయతి-

సురభితరేణ దుగ్ధ-హవిషా సుశృతేన సితా-

సముపదేశకై రుచిర-హృద్య్-అవిచిత్ర-రసైః।

దధి-నవ-నీత-నూతన-సితోపల-పూప-పులి-

ఘృత-గుడ-నారికేల-కదలీ-ఫల-పుష్ప-రసైః॥ క్ర. దీ. ౪.౫౨॥

అతిసురభిణా దుగ్ధాన్నేన సుశృతేన సుపక్వేన సితా-సముపదేశకైః శర్కరా-వ్యఞ్జనైః సహ। శర్కరయా సహ ఉపదంశకైర్ వ్యఞ్జనైర్ ఇతి త్రిపాఠినః। అస్మిన్ పక్షే శుచితేన సితా-సముపదంశకైర్ ఇతి పాఠః। రుచిర ఇచ్ఛాఅకరః హృద్యః సుస్వాదః విచిత్రో మధురాది-రసో యేషు తైః నూతనం శ్రేష్ఠం సితోపలం ఖణ్డాది-ప్రసిద్ధం పుష్ప-రసో మధు ఏతైర్ ద్రవ్యైర్ నైవేద్యం కల్పయతు॥ క్ర. దీ. వి. ౪.౫౨॥

కిం విశిష్టం నైవేద్యం కల్పయతు, తత్రాహ-

అస్త్రోక్షితం తద్-అరి-ముద్రికయాభిరక్ష్య

వాయవ్యతీయపరిశోషితమగ్నిదోష్ణా।

సన్దహ్య వామ-కర-సౌధరసాభిపూర్ణం

మన్త్రామృతీకృతమ్ అథాభిమృషన్ ప్రజప్యాత్॥ క్ర. దీ. ౪.౫3॥

మనుమ్ అష్టశః సురభి-ముద్రికయా

పరిపూర్ణమ్ అర్చయతు గన్ధ-ముఖైః।

హరిమ్ అర్చయేద్ అథ కృత-ప్రసవాఞ్జలిర్

ఆస్యతో ఽస్య ప్రసరేచ్ చ మహః॥ క్ర. దీ. ౪.౫౪॥

మూల-మన్త్రాస్త్ర-మన్త్రేణాస్త్రాయ ఫడ్-ఇత్య్ అనేన వా ఉక్షితం సిక్తం చక్ర-ముద్రయాభిరక్ష్య వాయవ్యేతి వాయు-బీజ-జప్తోదక-ప్రోక్షణ-పరిశోషిత-దోషమ్ అగ్ని-దోష్ణా సన్దహ్యేతి రమ్ ఇతి వహ్ని-బీజాభిజప్త-దక్షిణ-కరేణ స్పృష్ట్వా దోషాన్ దగ్ధ్వా వామ-కర-సౌధ-రసాభిపూరణమ్ ఇతి వామ-హస్తేన పిధాయ బం-బీజ-జపేనామృత-రసాభిపూర్ణం విచిన్త్య మూల-మన్త్రేణామృత-రూపం విచిన్త్యాథానన్తరం తద్ ఏతాదృశం నైవేద్యమ్ అభిమృశన్ స్పృష్ట్వా మనుం మన్త్రమ్ అష్టశః అష్ట-వారం ప్రజపతు సురభి-ముద్రికయా ధేను-ముద్రికయా పరిపూర్ణం నైవేద్యం విచిన్త్య గన్ధ-ముఖైః చన్దనాద్యైః పూజయతు। దాన-ప్రకారం దర్శయతి-హరిమ్ ఇత్య్ ఆదినా। కృత-ప్రసవాఞ్జలిర్ హరిం ప్రత్యర్చయేత్ నైవేద్య-గ్రహణాయాస్యతస్ తేజో నిఃసరత్వ్ ఇతి ప్రార్థయేత్। అథానన్తరమ్ అస్య హరేర్ ఆస్యతో ముఖతస్ తేజో నిఃసరేత్ ప్రసరత్వ్ ఇతి చిన్తయేత్। నైవేద్యే సంయోజయేద్ ఇతి త్రిపాఠినః॥ క్ర. దీ. వి. ౪.౫౩-౫౪॥

వీతిహోత్రదయితాన్తమ్ ఉచ్చరన్

మూల-మన్త్రమ్ అథ నిక్షిపేజ్ జలమ్।

అర్పయేత్ తద్ అమృతాత్మకం హవిర్

దోర్-యుజా సుకుసుమం సముద్ధరన్॥ క్ర. దీ. ౪.౫౫॥

అథానన్తరం వీతి-హోత్ర-దయితాన్తం స్వాహా-కారాన్తం మూల-మన్త్రమ్ ఉచ్చరన్ కించిజ్ జలం తద్-ఉపరి క్షిపేత్ ప్రోక్షయేత్। అత్ర స్వాహాన్తే ఽపి మన్త్రే పునః స్వాహా-పద-ప్రయోగః కార్యః ఏతద్-బలాద్ ఏవ అనన్తర-దోర్-యుజా హస్త-ద్వయేన స-కుసుమం స-పుష్పం సముద్ధరన్ ఉత్తోలయన్ తద్-అమృతాత్మకం హవిః సమర్పయేత్॥ క్ర. దీ. వి. ౪.౫౫॥

నైవేద్యార్పణ-మన్త్రమ్ ఆహ-

నివేదయామి భగవతే జుషాణేదం హవిర్ హరే।

నివేద్యార్పణమన్త్రో ఽయం సర్వార్చాసు నిజాఖ్యయా॥ క్ర. దీ. ౪.౩౬॥

అయం మన్త్రః సర్వాసు దేవానాం పూజాసు నిజాఖ్యయేతి హరే ఇత్య్ అస్మిన్ స్థానే యస్మై దేవాయ దీయతే తన్-నామ-గ్రహణంకర్తవ్యమ్ ఇతి నిజాఖ్యా-శబ్దార్థః। నివేద్యాఖ్యయేతి కేచిత్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౪.౩౬॥

భోజనోపయోగి-ముద్రా-విశేషం దర్శయతి-

గ్రాస-ముద్రాం వామ-దోష్ణా వికచోత్పల-సన్నిభామ్।

ప్రదర్శయేద్ దక్షిణేన ప్రాణాదీనాం చ దర్శయేత్॥ క్ర. దీ. ౪.౩౭॥

వామ-దోష్ణా గ్రాస-ముద్రాం దర్శయేత్। కిమ్భూతామ్? ప్రఫుల్లోత్పల-సదృశీమ్। అనన్తరం దక్షిణ-హస్తేన ప్రాణాదీనాం వక్ష్యమాణాం ముద్రాం దర్శయేద్ ఇతి॥ క్ర. దీ. వి. ౪.౩౭॥

స్పృశేత్ కనిష్ఠోపకనిష్ఠే ద్వే

అఙ్గుష్ఠ-మూర్ధ్నా ప్రథమేహ ముద్రా।

తథాపరా తర్జనీ-మధ్యమే స్యాద్

అనామిక-మధ్యమికే చ మధ్యా॥ క్ర. దీ. ౪.౩౮॥

అనామిక-తర్జనీ-మధ్యమాః స్యాత్

తద్వచ్ చతుర్థీ-స-కనిష్ఠికాస్ తః।

స్యాత్ పఞ్చమీ తద్వద్ ఇతి ప్రదిష్టా

ప్రాణాది-ముద్రా నిజ-మన్త్ర-యుక్తాః॥ క్ర. దీ. ౪.౫౯॥

కనిష్ఠోపకనిష్ఠే కనిష్ఠానామికే ద్వే స్వాఙ్గుష్ఠ-మూర్ధ్నా స్పృశేత్। ఇహ ముద్రా ప్రథమా తథా తర్జనీ-మధ్యమే స్వాఙ్గుష్ఠ-మూర్ధ్నా స్పృశేత్ అనామిక-మధ్యమికే చ తేన స్పృశేద్ ఏవం వ్యాన-ముద్రా అనామా-తర్జనీ-మధ్యమాస్ తేన స్పృశేత్। చతుర్థీ ఉదానస్య తాస్ తిస్రః కనిష్ఠా-సహితాః। తద్వత్ స్వాఙ్గుష్ఠ-మూర్ధ్నా యది స్పృశేత్ తదా సమాన-ముద్రా ఇత్య్ అనేన ప్రకారేణ ప్రాణాది-ముద్రాః ప్రదిష్టాః కథితాః। కిమ్భూతాః ? యథాయోగ్య-స్వ-మన్త్ర-సహితాః మన్త్ర-సాహిత్యేన తాసాం ముద్రాత్వం భవతి బిల్వ-ముద్రావద్ ఇత్య్ అర్థః॥ క్ర. దీ. వి. ౪.౫౮-౫౯॥

కే తే మన్త్రా ఇత్య్ ఆకాఙ్క్షాయాం ప్రాణాదీనాం మన్త్రాన్ ఆహ-

ప్రాణాపాన-వ్యానోదాన-సమానాః క్రమాచ్ చతుర్థ్య-అన్తాః।

తారాధారా వధ్వా చేద్ధాః కృష్ణాధ్వనస్ త్వ్ ఇమే మనవః॥ క్ర. దీ. ౪.౬౦॥

ప్రాణాదయః పఞ్చ క్రమాచ్ చతుర్థీ-విభక్తి-సహితాః తథా తారా-ధారాః ఓంకారాధారాః ప్రణవాద్యా ఇత్య్ అర్థః। తథా కృష్ణాధ్వనో ఽగ్నేర్ వధ్వా ప్రియయా ఇద్ధా ఉద్దీప్తాః సమ్బద్ధాః స్వాహా-కారాన్తా ఇత్య్ అర్థః। ఏవం చ సతి ఓం ప్రాణాయ స్వాహా ఇత్య్ ఆద్యాః పఞ్చ మన్త్రా భవతీత్య్ అర్థః॥ క్ర. దీ. వి. ౪.౬౦॥

నివేద్య-ముద్రాం ప్రదర్శయన్ మన్త్రం చ దర్శయతి-

తతో నివేద్య ముద్రికాం ప్రధానయా కర-ద్వయే ।

స్పృశన్న్ అనామికాం నిజం మనుం జపన్ ప్రదర్శయేత్ ॥ క్ర. దీ. ४.६၇ ॥

తతస్ తద్-అనన్తరం నివేద్య-ముద్రాం ప్రదర్శయేత్ । కిం కుర్వన్ ? కర-ద్వయే కరయోర్ అనామికాం ప్రధానయాఙ్గుష్ఠేన స్పృశన్ । పునః కిం కుర్వన్ ? నిజం స్వీయం మనుం మన్త్రం ప్రజపన్ ॥ క్ర. దీ. వి. ४.६၇ ॥

మన్త్రమ్ ఉద్ధరతి-

నన్దజో ఽమ్బు-మను-బిన్దు-యుజ్ నతిః

పార్శ్వ-రా-మరుద్-అవాత్మనే ని చ ।

రుద్ధ-జే-యుత-నివేద్యమ్ ఆత్మ-భూర్

మాస-పార్శ్వమ్ అనిలస్ తథాఽమి-యుక్ ॥ క్ర. దీ. ४.६౨ ॥

నన్దజః ఠ-కారః అమ్బుః వ-కారః మనుః ఔ-కారః బిన్దుః ఏతైర్ యుక్తా నతిర్ నమః పార్శ్వః ప-కారః రా ఇతి స్వరూపం మరుత్ య-కారః అవాత్మనే ఇతి అని స్వరూపం రుద్ధం ఇతి స్వరూపం జే చతుర్థీ అనిరుద్ధ-శబ్దశ్ చతుర్థీ-యుక్త ఇత్య్ అర్థః । నివేద్యమ్ ఇతి త్రయః ఆత్మ-భూః క-కారః మాంసో ల-కారః పార్శ్వః ప-కారః ల-కార-య-కారాభ్యాం యుక్తో ఽనిలో య-కారః అమీతి స్వరూపం తథా ఠౌం నమః పర్యావాత్మనే అనిరుద్ధాయ నైవేద్యం కల్పయామి ఇతి మన్త్రః ॥ క్ర. దీ. వి. ४.६౨ ॥

మణ్డలమ్ అభితో మన్త్రీ
బీజాఙ్కుర-భాజనాని విన్యస్య ।
పిష్టమయాన్ అపి దీపాన్
ఘృత-పూర్ణాన్ విన్యసేత్ సుదీప్త-శిఖాన్ ॥ క్ర. దీ. ౪.౬౩ ॥

మణ్డల-పరితో బీజాఙ్కుర-పాత్రాణి సంస్థాప్య తత్రైవ పిష్ట-కృతాన్ ఘృత-పరిపూర్ణాన్ ప్రజ్వలిత-శిఖాన్ ప్రదీపాన్ స్థాపయేత్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౪.౬౩ ॥

దీక్షాఙ్గ-హోమ-విధిం దర్శయతి-

అథ సంస్కృతే హుతవహే ఽమల-ధీర్
అభివాహ్య సమ్యగ్ అభిపూజ్య హరిమ్ ।
జుహుయాత్ సితాఘృత-యుతేన పయః
పరిసాధితేన సిత-దీధితినా ॥ క్ర. దీ. ౪.౬౪ ॥

అష్టోత్తరం సహస్రం సమాప్య
హోమం పునర్ బలిం దద్యాత్ ।
రాశిష్వ్ అధినాథేభ్యో
నక్షత్రేభ్యస్ తతశ్ చ కరణేభ్యః ॥ క్ర. దీ. ౪.౬౫ ॥

అథానన్తరం శాస్త్రోక్త-సంస్కారైః సంస్కృతే వహ్నౌ నిర్మల-బుద్ధిః యథోక్త-రూపం హరిమ్ ఆవాహ్య గన్ధాదిభిశ్ చ యథావిధి సమ్పూజ్యాష్టోత్తర-సహస్రం జుహుయాత్ | కేన సిత-దీధితినా భక్తేన కీదృశేన పయః-పరిసాధితేన దుగ్ధ-పరిపాచితేన పరమాన్నేనేత్య్ అర్థః | పునః కీదృశేన ? సితా-ఘృత-యుతేన శర్కరా-ఘృత-సహితేన అనన్తరం యథోక్త-హోమం సమాప్యావశిష్ట-పరమాన్నేన రాశిషు మేషాదిషు అధినాథేభ్యో రాశి-దేవతాభ్యో మఙ్గలాదిభ్యః నక్షత్రేభ్యో ఽశ్విన్యాదిభ్యః కరణేభ్యో వవాదిభ్యో బలిం దద్యాత్ | ప్రయోగస్ తు మేష-వృశ్చికాధిపతయే మఙ్గలాయ ఏష బలిర్ నమః ఏవం వృష-తులాధిపతయే శుక్రాయ మిథున-కన్యాధిపతయే బుధాయ కర్కటాధిపతయే చన్ద్రాయ సింహాధిపతయే సూర్యాయ దనుర్-మీనాధిపతయే గురవే మకర-కుమ్భాధిపతయే శనయే ఏవ బలిర్ నమః | ఏవం అశ్వనీ-భరణీ-కృత్తికాపాదీయ-మేష-రాశయే ఏష బలిర్ నమ ఇత్య్ ఆది | ఏవం వవవాలకీలవత్తైతిల-గర-వణిజ-విష్టిభ్యః ఏష బలిర్ నమః || క్ర. దీ. వి. ४.६४-६५ ||

పూజానన్తరం ప్రకారమ్ ఆహ-

సమ్పాద్య పానీయ-సుధాం సమర్ప్య

దత్త్వామ్బు ఉదాస్య ముఖార్చిర్ ఆస్యే

నైవేద్యమ్ ఉద్ధృత్య నివేద్య విష్వక్

సేనాయ పృథ్వీమ్ ఉపలిప్య భూయః || క్ర. దీ. ४.६६ ||

పానీయమ్ ఏవ ధేను-ముద్రయా సుధాం కృత్వా పానార్థం కృష్ణాయ సమర్ప్యామ్భో దత్త్వా జలమ్ ఆచమనార్థం దత్త్వా ముఖార్చిర్-దేవ-ముఖాన్ నైవేద్యే ఽవతారితం తేజ ఆస్యే దేవ-ముఖే ఉద్వాస్య నివేశ్య నైవేద్యమ్ ఉత్తోల్య విశ్వక్సేనాయ దేవ-గణాయ నైవేద్యం సమర్ప్య పృథివీమ్ ఉపలిప్య || క్ర. దీ. వి. ४.६६ ||

గణ్డూష-దన్త-ధవనాచమనాస్య-హస్త-

మృజ్యానులేపముఖవాసకమాల్య-భూషాః ।

తామ్బూలమ్ అప్య్ అభిసమర్ప్య సువాద్య-నృత్య-

గీతైః సుతృప్తమ్ అభిపూజయతాత్ పునర్ ఏవ ॥ క్ర. దీ. ४.६२ ॥

భూయః పునర్ అపి గణ్డూషం చులూకోదకం దన్త-ధవనం దన్త-కాష్ఠమ్ । దన్త-ధవనం దన్త-ధావనమ్ ఇతి త్రిపాఠినః । ఆచమనం శేషాచమనే ద్విర్-ఆచమనమ్ ఆస్య-హస్తయోర్ మృజ్యం ముఖ-హస్తయోః ప్రోఞ్ఛన-వస్త్రమ్ అనులేపశ్ చన్దనాదిః ముఖం వాస్యతే సురభి క్రియతే అనేనేతి ముఖ-వాసం కర్పూరాది మాల్యం పుష్పం భూషాలఙ్కరణం తామ్బూలమ్ అపి సముచ్చయే ఏతాని సమర్ప్య పునర్ ఏవ యథా-పూర్వం పూజా కృతా ఏవం సువాద్య-నృత్య-గీతైః సుతృప్తం హరిం నత్వా భిపూజయేత్ ॥ క్ర. దీ. వి. ४.६२ ॥

గన్ధాదిభిః సపరివారమ్ అథార్ఘ్యమ్ అస్మై

దత్త్వా విధాయ కుసుమాఞ్జలిమ్ ఆదరేణ ।

స్తుత్వా ప్రణమ్య శిరసా చులుకోదకేన

స్వాత్మానమ్ అర్పయతు తచ్ చరణాబ్జ-మూలే ॥ క్ర. దీ. ४.६७ ॥

కైః ? గన్ధాదిభిః సపరివారం పూర్వోక్తావరణ-సహితమ్ అథానన్తరమ్ అస్మై హరయే అర్ఘ్యం దత్త్వా ఆదరేణ పుష్పాఞ్జలిం దత్త్వా స్తుత్వా శిరసా ప్రణమ్య సచ్-చరణారవిన్ద-మూలే స్వాత్మానం చులుకేన అర్ఘ-శేష-జలేన సమర్పయతు ॥ క్ర. దీ. వి. ४.६७ ॥

ఆత్మనః సమర్పణ-మన్త్రమ్ ఆహ ఇత ఇత్య్ ఆదినా స్వాత్మ-సమర్పణే ఇత్య్ అన్తేన గ్రన్థేన-

ఇతః పూర్వం ప్రాణ-బుద్ధి-దేహ-ధర్మాధికారతో జాగ్రత్-స్వప్న-సుషుప్త్య-అవస్థాసు మనసా వాచా కర్మణా హస్తాభ్యాం పద్భ్యామ్ ఉదరేణ శిశ్నా యత్ స్మృతం యద్ ఉక్తం యత్ కృతం తత్ సర్వం బ్రహ్మార్పణం భవతు స్వాహా మాం మదీయం చ సకలం హరయే సమ్యగ్ అర్పయే ఓం తత్ సద్ ఇతి చ ప్రోక్త-మన్త్రః స్వాత్మ-సమర్పణే ||

ఏతచ్ చ మన్త్ర-త్రయం స్పష్టత్వాన్ న లిఖ్యతే-

అనుస్మరన్ కలశగమ్ అచ్యుతం జపేత్

సహస్రకం మనుమ్ అథ సాష్టకం బుధః |

వపుష్య్ అథో దితిజాజితః సమావృతీర్

విలాప్య తాస్ తద్ అపి నయేత్ సుధాత్మతామ్ || క్ర. దీ. ౪.౬౯ ||

అథానన్తరం బుధః పణ్డితః కలశగం కుమ్భాది-నిష్ఠం హరిం చిన్తయన్ సాష్టకమ్ అష్ట-సహితం సహస్రం మనుం మన్త్రం జపేత్ | అథానన్తరం దితిజ-జితః శ్రీ-కృష్ణస్య వపుషి శరీరే తాః పూర్వోక్తాః సమావృతీః ఆవరణ-దేవతా విలాప్య విలీనా ఇతి విచిన్త్య తద్ అపి దేవ-వపుః సుధాత్మతామ్ అమృతతాం నయేత్ || క్ర. దీ. వి. ౪.౬౯ ||

ధ్వజ-తోరణ-దిక్-కలశాది-గతామ్

అపి మణ్డప-మణ్డల-కుణ్డ-గతామ్ |

అభియోజ్య చితిం కలశే కుసుమైః

పరిపూజ్య జపేత్ పునర్ అష్టశతమ్ || క్ర. దీ. ౪.౭౦ ||

కలశే చితిం మన్త్ర-దేవతాం చైతన్య-రూపమ్ అభియోజ్య కుసుమైః పుష్పైః సమ్పూజ్య పునర్ అష్ట-సహితం శతం జపేత్ । కిమ్భూతామ్ ? చితిం ధ్వజ-తోరణ-దిక్-కలశాది-గతాం న కేవలం ధ్వజాది-గతామ్ అపి తు మణ్డలే మణ్డపే కుణ్డ-గతామ్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౪.౨౦ ॥

అథ శిష్య ఉపోషితః ప్రభాతే

కృత-నైత్యః సుసితామ్బరః సువేశః ।

ధరణీ-ధన-ధాన్య-గోకులైర్

ధినుయాద్ విప్ర-వరాన్ హరేః ప్రసత్త్యై ॥ క్ర. దీ. ౪.౨౧ ॥

అథానన్తరమ్ ఉపోషితః కృతోపవాసః శిష్యః ప్రభాతే ప్రాతః-కాలే కృత-నిత్య-కృత్యః శుక్ల-వస్త్ర-ధరః సువేశః శోభన-భూషణః ధరణీ పృథివీ ధనం సువర్ణాది ధాన్యం వ్రీహ్య-ఆది గౌర్ దోగ్ధ్రీ దుకూలం పట్ట-వస్త్రమ్ ఏతైర్ యథా-యోగ్యం విప్ర-వరాన్ బ్రాహ్మణ-శ్రేష్ఠాన్ ధినుయాత్ ప్రీణయేత్ । కిమ్-అర్థమ్ ? హరేః శ్రీ-కృష్ణస్య ప్రసాదార్థమ్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౪.౨౧ ॥

భూయః ప్రతర్ప్య ప్రణిపత్య దేశికం

తస్మై పరస్మై పురుషాయ దేహినే ।

తాం విత్త-శాఠ్యం పరిహృత్య దక్షిణాం

దత్త్వా తనుం స్వాం చ సమర్పయేత్ సుధీః ॥ క్ర. దీ. ౪.౨౨ ॥

భూయః పునర్ అపి ప్రతర్ప్య బ్రాహ్మణాన్ సన్తోష్య పునః కథనమ్ అత్యన్త-తర్పణార్థం పరీత్యేతి పాఠే ప్రదక్షిణీ-కృత్యేత్య్ అర్థః । దేశికం గురుం ప్రణిపత్య నమస్కృత్య తస్మై గురవే దేహినే దేహ-ధారిణే పరస్మై పురుషాయ శ్రీ-కృష్ణాయ ధన-శాఠ్యం పరిహృత్య వైభవానుసారేణ

తాం ప్రసిద్ధాం విత్తార్ధం చతుర్థాంశం వా దత్త్వా న తు దక్షిణామ్ ఇవ మన్త్రాదానానన్తరమ్ ఏవ తత్-ప్రసఙ్గాత్ స్వాం స్వీయాం తనుం సుబుద్ధిః సమర్పయేత్ || క్ర. దీ. వి. ౪.౭౨ ||

అథాభిషేక-మణ్డపే సుఖోపవిష్టమ్ ఆసనే |

గురుర్ విశోధయేద్ అముం పురేవ శోషణాదిభిః || క్ర. దీ. ౪.౭౩ ||

అథానన్తరం గురుర్ అముం శిష్యం పురేవ పూర్వవద్ ఏవ శోషణాదిభిర్ భూత-శుద్ధ్య-ఆదిభిర్ విశోధయేత్ | కీదృశమ్ ? అభిషేక-మణ్డపే ఆసనే సుఖోపవిష్టమ్ || క్ర. దీ. వి. ౪.౭౩ ||

పీఠ-న్యాసావసానం వపుషి విమల-ధీర్ న్యస్య తస్యాసికాయా

మన్త్రేణాభ్యర్చ్య దూర్వాక్షత-కుసుమ-యుతాం రోచనాం కే నిధాయ |

ఆశీర్వాదైర్ ద్విజానాం విశద-పటు-రవైర్ గీత-వాదిత్ర-ఘోషైర్

మాఙ్గల్యైర్ ఆనయత్తం కలశమ్ అభివృతస్ తత్-సమీపం ప్రతీతః || క్ర. దీ. ౪.౭౪ ||

తస్య శిష్యస్య వపుషి శరీరే పీఠ-న్యాసావసానం పీఠ-న్యాస-పర్యన్తం సకలం న్యాసం విన్యస్య ఆసికాయా ఆసనస్య మన్త్రేణాసనం పూజయిత్వా రోచనాం మస్తకే నిధాయ తిలకం కారయిత్వా | కీదృశీం రోచనామ్ ? దూర్వాక్షత-పుష్ప-సహితామ్ | అనన్తరం ద్విజానామ్ ఆశీర్వాదైర్ గీతి-మఙ్గలాది-శబ్దైః | కీదృశైర్ ఏతైః ? విశద-పటు-రవైః స్పష్టోత్తమ-శబ్దైః తథా అన్యైర్ అపి మాఙ్గల్యైర్ మఙ్గలస్యోపయుక్తైః సహితం తం కలశమ్ అభివృత ఆచార్యత్వేన వృతః తత్-సమీపం శిష్య-సమీపమ్ ఆనయేత్ | కీదృశః ? శిష్యాత్మీయతయా ప్రతీతో విశ్వాసాన్వితో యః కశ్చిద్ ఇత్య్ అర్థః || క్ర. దీ. వి. ౪.౭౪ ||

తేనాభిలీన-మణి-మన్త్ర-మహౌషధేన
ధామ్నా పరేణ పరమామృత-రూప-భాజా |
సమ్పూరయన్ వపుర్ అముష్య తతో వితన్వన్
తత్-సామరస్యమభిషేచయతాద్ యథావత్ || క్ర. దీ. ౪.౭౫ ||

కుమ్భస్య పల్లవాన్ శిష్య-శిరసి నిధాయ తేన కలసేనేత్య్ అర్థాద్ యథావత్ యథా-యుక్త-ప్రకారేణాభిషేచయేత్ అభిషేచనం కుర్యాత్ | తద్ ఉక్తమ్-

విధివత్ కుమ్భమ్ ఉద్ధృత్య తన్-ముఖస్థాన్ సుర-ద్రుమాన్ |
శిశోః శిరసి విన్యస్య మాతృకాం మనసా జపేత్ || ఇతి |

కిమ్భూతేన ? అభిలీనః సంలీనః మణిర్ నవ-రత్నాని మన్త్రః ఋుక్ మహౌషధం దివ్య-పిప్పలీ-ప్రభృతి యత్ర తేన | కీదృశేన ? పరేణ ధామ్నా పర-తేజః-స్వరూపేణ | పునః కీదృశేన ? పరమామృత-రూప-భాజా పరమామృత-రూప-మయేన | కిం కుర్వన్ ? అముష్య శిశోర్ వపుః శరీరం పూరయన్ | కిం కుర్వన్ ? తతస్ తద్-అనన్తరం తత్-సామరస్యం తేన తేన తేజో-రూపేణ కలశైక్యం వితన్వన్ || క్ర. దీ. వి. ౪.౭౫ ||

అభిషేకమ్ ఆహ-

క్షౌద్రైర్ ఆన్త్రైర్ వర్ణైర్ అభిపూర్ణ-తనుస్ త్రిర్ ఉక్త-మన్త్రాన్తైః |
పరిహిత-సితతర-వసన-ద్వితీయో వాచంయమః సమాచాన్తః || క్ర. దీ. ౪.౭౬ ||

క్ష-ఆదిర్ యేషాం తైః ఆన్తైః అ-కారాన్తో యేషాం తైర్ వర్ణైర్ మాతృకాక్షరైర్ మూల-మన్త్ర-త్రి-జపావసానైర్ అభిషిక్త-శరీరః శిష్యః ధృత-నవీనాతిశుక్ల-వసన-యుగలః మౌనీ కృత-ద్విర్-ఆచమనః || క్ర. దీ. వి. ४.२८ ||

బహుశః ప్రణమ్య దేశిక-నామానం హరిమ్ అథోపసఙ్గమ్య |

తద్-దక్షిణత ఉపాస్తామ్ అభిముఖమ్ ఏకాగ్ర-మానసః శిష్యః || క్ర. దీ. ४.२२ ||

బహు-వారం దేశిక-నామానం గురు-రూపం హరిమ్ నత్వా అథానన్తరమ్ ఉపసఙ్గృహ్య గురు-చరణౌ వ్యత్యస్త-హస్త-ద్వయం కృత్వా తద్-దక్షిణతో గురు-దక్షిణే అభిముఖం గురు-సంముఖమ్ ఏకాగ్ర-మానసః ఏక-చిత్తస్ తి ష్ఠేత్ ఉపవిశేత్ || క్ర. దీ. వి. ४.२२ ||

న్యాసైర్ యథావిధి తమ్ అచ్యుత-సాద్విధాయ

గన్ధాక్షతాదిభిర్ అలఙ్కృత-వర్ష్మణో ऽస్య |

ఋష్య్-ఆది-యుక్తమ్ అథ మన్త్ర-వరం యథావద్

బ్రూయాత్ త్రిశో గురుర్ అనర్ఘ్యమ్ అవామ-కరేణ || క్ర. దీ. ४.२८ ||

అథానన్తరం యథా-విధి యథోక్త-ప్రకారేణ న్యాసైః పఞ్చాఙ్గ-న్యాసాదిభిః తే శిష్యమ్ అచ్యుత-సాద్-విధాయ శ్రీ-కృష్ణ-రూపం కృత్వా గన్ధాక్షత-పుష్పైః విభూషిత-శరీరస్యాస్య అవామ-కర్ణే దక్షిణ-కర్ణే ఋషి-చ్ఛన్దో-దేవతా-సహితమ్ అనర్ఘ్యమ్ అమూల్యం మన్త్ర-వరం మన్త్ర-శ్రేష్ఠం త్రిశః త్రి-వారం బ్రూయాత్ యథావత్ యథోక్త-ప్రకారేణ స చ ప్రకారః ప్రథమం దక్షిణ-హస్తే గురుర్ జలం దదాతి అముక-మన్త్రం దదామీతి అనేన శిష్యో ऽపి దదస్వ ఇతి బ్రూయాత్ తతో మన్త్రం దద్యాద్ ఇతి అత్రావశ్యం వార-త్రయం గురుణా మన్త్రః పఠనీయః దత్తే యావచ్ ఛిష్యస్య మన్త్రః స్వాయత్తో భవతి తావత్ పఠనీయ ఇతి || క్ర. దీ. వి. ४.२८ ||

మన్త్ర-గ్రహణానన్తరం శిష్య-కృత్యం దర్శయతి-

గురుణా విధివత్ ప్రసాదితం
మనుమ్ అష్టోర్ధ్వ-శతం ప్రజప్య భూయః ।
అభివాద్య తతః శృణోతు సమ్యక్
సమయాన్ భక్తి-భరేణ నమ్ర-మూర్తిః ॥ క్ర. దీ. ౪.౭౯ ॥

యథా-విధి గురుణా హేతునా ప్రాప్తం మన్త్రం ప్రసాధితమ్ అనుగ్రహేణ దత్తమ్ ఇతి త్రిపాఠినః । అష్టౌ ఊర్ధ్వం యస్య తస్య తద్ అష్టాధిక-శతం ప్రజప్య భూయః పునర్ అపి గురుమ్ అభివాద్యం నమస్కృత్య దణ్డవత్ ప్రణమ్య తతో గురుతః సమయాన్ ఆచారాన్ సమ్యక్ కృత్వా శృణోతు యత్ తు విద్యామ్ అష్ట-కృత్వో జపేద్ ఇతి తత్-తన్-న్యూన-సఙ్ఖ్యా-కల-జప-నిషేధ-పరమ్ । కీదృశః ? భక్త్యాతిశయేన నమ్ర-శరీరః ॥ క్ర. దీ. వి. ౪.౭౯ ॥

మన్త్ర-దానానన్తరం గురు-కృత్యమ్ ఆహ-

దత్త్వా శిష్యాయ మనుం న్యస్యాథ గురుః కృతాత్మ-యజన-విధిః ।
అష్టోత్తరం సహస్రం స్వ-శక్తిహాన్య-నవాప్తయే జప్యాత్ ॥ క్ర. దీ. ౪.౮౦ ॥

అథానన్తరం గురుః శిష్యాయ మన్త్రం దత్త్వా న్యస్య న్యాసాదికం కృత్వా కృతాత్మ-యజన-విధిః కృతాభ్యన్తర-యాగః అష్టాధికం సహస్రం స్వ-సామర్థ్య-హాన్య్-అనవాప్తయే స్వ-సామర్థ్య-రక్షార్థం దత్త-మన్త్రం జపేత్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౪.౮౦ ॥

శిష్య-కృత్యమ్ ఆహ-

కుమ్భాదికం చ సకలం గురవే సమర్ప్య
సమ్భోజయేద్ ద్విజ-వరాన్ అపి భోజ్య-జాతైః ।
కుర్వన్త్య్ అనేన విధినా య ఇహాభిషేకం
తే సమ్పదాం నిలయనం హి త ఏవ ధన్యాః ॥ క్ర. దీ. ४.८१ ॥

కుమ్భాదికం సకలం మణ్డల-సహితం మణ్డపావస్థిత-ద్రవ్యం గురవే సమర్ప్య దత్త్వా భోజ్య-సమూహైర్ ద్విజ-శ్రేష్ఠాన్ సన్తోషయేత్ ఏతత్-కరణస్య ఫలమ్ ఆహ-ఇహ జగతి అనేన విధినా అనయా పరిపాట్యా యే అభిషేకం కుర్వన్తి తే సమ్పదాం సర్వ-సమృద్ధీనాం నిలయనం స్థానం త ఏవ ధన్యాః పురుషార్థ-భాగినః ॥ క్ర. దీ. వి. ४.८१ ॥

ఉక్తమ్ అర్థమ్ ఉపసంహరతి-

సఙ్క్షిప్య కించిద్ ఉదితా దీక్షా
సంస్మరణాయ హి విశద-ధియామ్ ।
ఏతాం ప్రవిశ్య మన్త్రీ సర్వాన్
జపేజ్ జుహోతు యజేచ్ చ మనూన్ ॥ క్ర. దీ. ४.८२ ॥

కించిత్ సఙ్క్షిప్య దీక్షా ఉక్తా కథితా విశద-ధియాం నిర్మల-బుద్ధీనాం సంస్మరణాయ ఏతాం దీక్షాం ప్రవిశ్య ప్రాప్య మన్త్రీ సాధకః సర్వాన్ మన్త్రాన్ జపేత్ యజేజ్ జుహోతు ॥ క్ర. దీ. వి. ४.८२ ॥

ఇతి శ్రీ-కేశవాచార్య-విరచితాయాం క్రమ-దీపికాయాం

దీక్షా-పూజా-నామ చతుర్థ-పటలః

||౪||

****

(౫)

పఞ్చమః పటలః

అధునా దీక్షితస్య మన్త్ర-విధిం దర్శయతి-

చైత్రే కృత్వైతన్ మాసి కర్మాచ్ఛ-పక్షే
పుణ్య-ర్క్షే భూయో దేశికాత్ ప్రాప్య దీక్షామ్ ।
తేనానుజ్ఞాతః పూర్వ-సేవాం ద్వితీయే
మాసి ద్వాదశ్యామ్ ఆరభేతామలాయామ్ ॥ క్ర. దీ. ౫.౧ ॥

చైత్రే మాసి పుణ్య-ర్క్షే శుభ-నక్షత్రే అచ్ఛ-పక్షే శుక్ల-పక్షే ఏతత్ కర్మ మన్త్ర-దీక్షాత్మకం కర్మ కృత్వా భూయః పునర్ అపి దేశికాత్ గురోర్ దీక్షాం మన్త్రోపదేశం ప్రాప్యానన్తరం తేన గురుణానుజ్ఞాతః ద్వితీయే మాసి వైశాఖే ద్వాదశ్యామ్ తిథౌ పూర్వ-సేవాం పురశ్చరణమ్

ఆరభేత్ । చైత్రే దుఃఖాయ దీక్షా స్యాత్ ఇతి వచనం గోపాల-మన్త్ర-భిన్న-దీక్ష-విషయమ్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౫.౧ ॥

కృత్వా స్నానాద్యం కర్మ దేహార్చనాన్తం

వర్త్మాశ్రిత్య ప్రాగ్ ఈరితం మన్త్రి-ముఖ్యః ।

శుద్ధో మౌనీ సన్ బ్రహ్మచారీ నిశాశీ

జప్యాచ్ ఛాన్తాత్మా శుద్ధ-పద్మాక్ష-దామ్నా ॥ క్ర. దీ. ౫.౨ ॥

కృత్వేతి । మన్త్రి-ముఖ్యః సాధకః స్నానమ్ ఆరభ్యాత్మ-యోగాన్తం కర్మ కృత్వా ప్రాగ్ ఈరితం వర్త్మాశ్రిత్య పూర్వోక్త-పూజా-ప్రకారమ్ ఆశ్రిత్య శుద్ధో గాయత్రీ-జపేన నిష్పాపో బ్రాహ్మణాద్య-ఉక్త-బాహ్యాన్తర-శౌచ-యుక్తో మౌనీ వాగ్-యతో బ్రహ్మచారీ అష్ట-విధ-మైథున-త్యాగీ నిశాశీ రాత్రి-భోజీ శాన్తాత్మా అనుద్ధత-చిత్తః శుక్ల-పద్మ-బీజ-మాలయా జప్యాత్ ।

అత్రైవమ్ ఆగమాన్తరోక్తం బోద్ధవ్యమ్ । శుభే దినే క్రోశం క్రోశ-ద్వయం వా క్షేత్రం విహారార్థం పరికల్ప్య క్షీర-ద్రుమ-భవ-వితస్తి-పరిమితాష్ట-కీలకాః ప్రత్యేకమ్ ఏకదైవ వా దశ-కృత్వః శత-కృత్వో వా జపిత్వా అష్ట-దిగ్-దేవతాః సమ్పూజ్య మధ్యే క్షేత్రే క్షేత్ర-పాల-బలిం దత్త్వా పూజాం కృత్వా పూర్వాద్య-అష్ట-దిక్షు తాన్ నిఖన్యాత్ తత్ర తత్ర తత్-తన్-నామ్నా దిక్-పతి-బలిం చ దత్త్వా దీపకం చ దత్త్వా జప-పూర్వ-దివసే ఏక-భోజనమ్ ఉపవాసో వా గురుం బ్రాహ్మణాంశ్ చ తర్పయేత్ ।

తథా చ సనత్-కుమార-కల్పే-

విప్రాంశ్ చ భోజయేద్ అన్న-భోజనాచ్ఛాదనాదిభిః ।

బహుభిర్ వస్త్ర-భూషాభిః సమ్పూజ్య గురుమ్ ఆత్మనః ।

ఆరభేత జపం పశ్చాత్ తద్-అనుజ్ఞా-పురఃసరమ్ ॥ ఇతి ।

తతో ఽగ్రిమ-దినే స్నానాదికం కృత్వా సఙ్కల్పం కుర్యాత్ ఓం అద్యఓం నమ ఇత్య ఆద్య ఉచ్చార్యాముక-మన్త్రస్య సిద్ధి-కామ ఇయత్ సఙ్ఖ్యాక-జప-తద్-దశాంశాముక-ద్రవ్య-హోమ-తద్-దశాంశాముక-ద్రవ్య-తర్పణ-తద్-దశాంశాముకాభిషేక-తద్-దశాంశ-బ్రాహ్మణ-సమ్ప్రదానక-భోజ్య-దానాత్మక-పురశ్చరణ-కర్మ కరిష్యే ఇతి సఙ్కల్పం కుర్యాత్ । తతో మన్త్ర-ర్షి-ఛన్దో-దేవతానాం కామ-స్థానే పురశ్చరణ-జపే వినియోగ ఇతి । జపే చాయం నియమః-

నైరన్తర్య-విధిః ప్రోక్తో న దినం వ్యతిలఙ్ఘయేత్ ।
శయనం దర్భ-శయ్యాయాం శుచిః ప్రయత-మానసః ।
దివసాతిక్రమే దోషః సిద్ధి-బాధః ప్రజాయతే ॥

నారదీయే-
శనైః శనైర్ అవిస్పష్టం న ద్రుతం న విలమ్బితమ్ ।
న న్యూనం నాధికం వాపి జపం కుర్యాద్ దినే దినే ॥

తథాన్యత్ర-
అనన్య-మానసః ప్రాతః కాలాన్ మధ్యన్దినావధి ।

నారదీయే తథైవ చ-
న వదన్ న స్వపన్ గచ్ఛన్ నాన్యత్ కిమ్ అపి సంస్మరన్ ।
న క్షుజ్-జృమ్భణ-హిక్కాది-వికలీ-కృత-మానసః ॥
మన్త్ర-సిద్ధిమ్ అవాప్నోతి తస్మాద్ యత్న-పరో భవేత్ ।
ఉష్ణీషో కఞ్చుకీ నగ్నో ముక్త-కేశః తథైవ చ ॥
ప్రసారిత-పాణి-పాదో నోచ్చ-పాదాసనో భవేత్ ॥

తథా వైశమ్పాయన-సంహితాయామ్-
స్నానం త్రి-సవనం ప్రోక్తమ్ అశక్తౌ ద్విః సకృత్ తథా ।

అస్నాతస్య ఫలం నాస్తి న వా తర్పయతః పితౄన్ ||
నాసత్యమ్ అభిభాషేత నేన్ద్రియాణి ప్రలోభయేత్ |
శయనం దర్భ-శయ్యాయాం శుచిః ప్రయత-మానసః ||
తద్-వాసః క్షాలయేన్ నిత్యమ్ అన్యథా విఘ్నమ్ ఆవహేత్ |
నైకవాసా జపేన్ మన్త్రం బహు-వస్త్రీ కదాచన ||
ఉపర్య్-అధో బహిర్ వస్త్రే పురశ్చరణ-కృద్ భజేత్ ||

తథా నారదీయే-
స్త్రీ-శూద్రాభ్యాం న సమ్భాషేద్ రాత్రౌ జప-పరో న చ |
జపేన్ న సన్ధ్యా-కాలేషు ప్రదోషే నోభయేషు చ |
బ్రాహ్మణానీత-వస్త్ర-శుద్ధ-జలేన కర్మకృద్ భవేత్ || ఇతి || క్ర. దీ. వి. ౫.౨ ||

అపి తు కృత్యమ్ ఆహ-

తన్వన్ శుశ్రూషాం గోషు తాభ్యః ప్రయచ్ఛన్
గ్రాసం భూతేషు ప్రోద్వహశ్ చానుకమ్పామ్ |
మన్త్రాధిష్ఠాత్రిం దేవతాం వన్దమానో
దుర్గాం దుర్బోధ-ధ్వాన్త-భానుం గురుం చ || క్ర. దీ. ౫.3 ||

గోషు శుశ్రూషాం గో-పరిచర్యాం ధూమ-కణ్డూయనాది-రూపాం సేవాం విస్తారయన్ | కిం కుర్వన్ ? తాభ్యో గోభ్యో గ్రాస ం ప్రయచ్ఛన్ గోపాల-మన్త్ర ఏవ గ్రాసాదికమ్ అత్రోపాదానాద్ అన్యత్రానుక్తేశ్ చ | భూతేషు ప్రాణిషు కరుణాం ధారయన్ మన్త్రాధిష్ఠాతృ-దేవతాం దుర్గామ్ అజ్ఞానాన్ధకార-సూర్యం గురుం చ వన్దమానః || క్ర. దీ. వి. ౫.3 ||

కుర్వన్న్ ఆత్మీయం కర్మ వర్ణాశ్రమ-స్థం

మన్త్రం జప్త్వా త్రిః స్నాన-కాలే ఽభిషిఞ్చేత్ ।

ఆచామన్ పాథస్-తత్త్వ-సఙ్ఖ్యా-ప్రజప్తం

భుఞ్జానశ్ చాన్నం సప్త-జప్తాఞ్చనాది ॥ క్ర. దీ. ౫.౪ ॥

స్వీయం వర్ణాశ్రమోక్తం కర్మ కుర్వన్ ఆత్మీయం ఆత్మనో యో వర్ణో బ్రాహ్మణాదిర్ యో వాశ్రమో బ్రహ్మచర్యాదిస్ తత్ర తత్రస్థం కర్మ విహితం తత్ తత్ కుర్వన్న్ ఇత్య్ అర్థః । మన్త్ర-జప్త-జలేన కాలే వార-త్రయం స్వాత్మానమ్ అభిషిఞ్చేత్ తత్త్వ-సఙ్ఖ్యా-ప్రజప్తం ద్వాత్రింశత్-సఙ్ఖ్యా-ప్రజప్తం పఞ్చ-వింశతి-ప్రజప్తం వా తథా జలమ్ ఆచామన్ ఇత్థమ్ ఏవాన్నం భుఞ్జానః । పునః కీదృశః ? సప్త-జప్తమ్ అఞ్జనాది-కజ్జలాది యస్య స తథా ఆది-శబ్దేన గన్ధ-మాల్యాదీనాం పరిగ్రహః । అఞ్జనాద్య ఇతి క్వచిత్ పాఠః ॥ క్ర. దీ. వి. ౫.౪ ॥

జప-స్థానమ్ ఆహ-

అద్రేః శృఙ్గే నద్యాస్ తటే బిల్వ-మూలే

తోయే హృదఘ్నే గోకుల-విష్ణు-గేహే ।

అశ్వత్థాధస్తాద్ అమ్బుధేశ్ చాపి తీరే

స్థానేష్వ్ ఏతేష్వ్ ఆసీన ఏకైకశస్ తు ॥ క్ర. దీ. ౫.౫ ॥

ప్రజపేద్ అయుత-చతుష్కం దశాక్షరం మను-వరం పృథక్ క్రమశః ।

అష్టాదశాక్షరం చేద్ అయుత-ద్వయమ్ ఇత్య్ ఉదీరితా సఙ్ఖ్యా ॥ క్ర. దీ. ౫.౬ ॥

పర్వత-శృఙ్గే నదీ-తీరే బిల్వ-వృక్ష-సమీప-దేశే హృదయ-ప్రమాణ-జలే గోష్ఠే విష్ణు-ప్రతిమాధిష్ఠిత-గేహే పిప్పల-వృక్ష-సమీప-దేశే సముద్రస్య తీరే అష్టసు స్థానేషు ఆసీన ఉపవిష్టః ఏకైకశః ఏకైకస్మిన్ స్థానే స్థానేషు క్రమశః క్రమేణ పృథక్ అయుత-చతుష్కం కృత్వా దశాక్షర-మన్త్రం జపేత్ యదాష్టాదశాక్షర-మన్త్రః తదాయుత-ద్వయం కృత్వా ఇతి జప-సఙ్ఖ్యోదీరితా అత్ర న ప్రతిస్థానమ్ అయుత-చతుష్కాయుత-ద్వయ-జపః కిన్తు యథా జప్తవ్యం యేన సర్వత్ర జపేన తావత్య్ ఏవ సఙ్ఖ్యా భవతి అన్యథాష్టసు స్థానేషు జపేనాష్టాదశాక్సరే షోడశాయుత-జపః స్యాత్ | ప్రపఞ్చ-సారే ఽపి-అయుత-ద్వితయావధి-జపః స్యాద్ ఇతి | యద్యప్య్ అష్టాదశాక్షరే ఇయం సఙ్ఖ్యా తథాపి తుల్య-న్యాయాద్ దశాక్షరే ఽపి ఇయమ్ ఏవ వ్యవస్థేతి రుద్రధరః || క్ర. దీ. వి. ౫.౫-౬ ||

ఉక్తేషు స్థానేషూఉయ్ క్రమేణాహార-నియమమ్ ఆహ-

శాకం మూలం ఫలం గో-స్తన-భవ-దధినీ భైక్షమ్ అన్నం చ సక్తుం

దుగ్ధాన్నం చేత్య్ అదానః క్షితి-ధర-శిఖరాదౌ క్రమాత్ స్థాన-భేదే |

ఏకం చైషామ్ అశక్తౌ గదితమ్ ఇహ మయా పూర్వా సేవా-విధానం

నిర్వృత్తే ఽస్మిన్ పునశ్ చ ప్రజపతు విధివత్ సిద్ధయే సాధకేశః || క్ర. దీ. ౫.౭ ||

క్షితి-ధర-శిఖరాదౌ పూర్వోక్త-పర్వత-శృఙ్గాదౌ స్థాన-విశేషే క్రమాద్ ఏకైకం క్రమేణ విహితం శాకం వాస్తుకాది మూలం శూరణాది ఫలం ఆమ్రాది గో-స్తన-భవం దుగ్ధం దధి చ ద్వన్ద్వః భైక్షం భిక్షాత ఉపలబ్ధమ్ అన్నం చ ప్రశస్తం హైమతికం సితాస్విన్నం సక్తుం భృష్ట-యవ-చూర్ణం దుగ్ధాన్నం పాయసం అదానో భక్షమాణో జపం కుర్యాత్ మితోదనమ్ |

శస్తాన్నం చ సమశ్నీయాన్ మన్త్ర-సిద్ధి-సమీహయా |

తస్మాన్ నిత్యం ప్రయత్నేన శస్తాన్నాశీ భవేన్ నరః || ఇతి |

అశక్తం ప్రత్య్ ఆహ-ఏకమ్ ఇతి। అశక్తౌ చైషామ్ అద్రి-శృఙ్గాద్య్-అష్ట-స్థానానాం మధ్యే ఏకం స్థానం సమాశ్రిత్య శాకాద్య్-అష్ట-విధేష్వ్ ఏకం భోజనమ్ ఆశ్రిత్య జపం కుర్యాత్। తద్ ఉక్తం నారదీయే-

మృదు కోష్ణం సుపక్వం చ కుర్యాద్ వై లఘు-భోజనమ్।

నేన్ద్రియాణాం యథా వృద్ధిస్ తథా భుఞ్జీత సాధకః॥

యద్ వా తద్ వా పరిత్యాజ్యం దుష్టానాం సఙ్గమం తథా॥

ఇహ గ్రన్థే పూర్వ-సేవావిధానం మయా గదితం కథితమ్ అస్మిన్న్ నివృత్తే సమ్పూర్ణే పురశ్చరణ-జపే పునశ్ చ ప్రజపతు సిద్ధయే విశిష్ట-ఫల-సిద్ధయే విధివత్ యథోక్త-ప్రకారేణ అత్ర కేచిద్ అస్మిన్ పూర్వ-సేవారమ్భే కర్మణి నిర్వృత్తే సమాప్తే పునః పురశ్చరణ-జపం కరోత్వ్ ఇత్య్ ఆహుః॥ క్ర. దీ. వి. ౫.౭॥

దేహార్చనాన్తే దినశో దినాదౌ

దీక్షోక్త-మార్గాన్యతరం విధానమ్।

ఆశ్రిత్య కృష్ణం ప్రయజేద్ వివిక్తే

గేహే నిషణ్ణో హుత-శిష్ట-భోజీ॥ క్ర. దీ. ౫.౮॥

దేహార్చనాన్తే దేహ-పూజావసానే దినశః ప్రతిదినం దినాదౌ ప్రాతర్ దీక్షోక్త-మార్గేషు షోడశ-పఞ్చోపచారాదిషు అన్యతరమ్ ఏకం వర్త్మాశ్రిత్య కృష్ణం ప్రయజేత్ పూజయతు ఆవరణ-భేదాద్ వర్త్మ-భేదః। కీదృశః ? వివిక్త ఏకాన్తే గృహే నిషణ్ణ ఉపవిష్టః। పునః కీదృశః ? హుత-శిష్ట-భోజీ ప్రాత్యహిక-జప-దశాంశ-హోమావశిష్ట-భోజీ॥ క్ర. దీ. వి. ౫.౮॥

ప్రకారాన్తరమ్ అపి మహతే ఫలాయ పురశ్చరణమ్ ఆహ-దశ-లక్షమ్ ఇతి రుద్రధరః। వయం తు పశ్యామః। ప్రకృత-యథోక్త-పురశ్చరణమ్ ఆహ-

దశ-లక్షమ్ అక్షయ-ఫల-ప్రదం మనుం

ప్రతిజప్య శిక్షిత-మతిర్ దశాక్షరమ్।

జుహుయాద్ గుడాజ్య-మధు-సమ్ప్లుతైర్ నవైర్

అరుణామ్బుజైర్ హుతవహే దశాయుతమ్॥ క్ర. దీ. ౫.౯॥

శుద్ధ-మతిః సాధకః అక్షయ-ఫలదం మోక్ష-ఫలం దశాక్షరం మనుం దశ-లక్షం ప్రతిజప్య హుతవహే సంస్కృతాగ్నౌ అరుణామ్బుజైర్ అరుణ-కమలైర్ దశా-యుతం లక్షమ్ ఏకం జుహుయాత్। కీదృశైః ? గుడాజ్య-మధు-సమ్ప్లుతైః గుడ-ఘృత-మధు-సంయుక్తైః॥ క్ర. దీ. వి. ౫.౯॥

శుషిర-యుగల-వర్ణం చేన్ మనుం పఞ్చ-లక్షం

ప్రజపతు జుహుయాచ్ చ ప్రోక్త-క్ప్త్యర్ధ-లక్షమ్।

అమల-మతిర్ అలాభే పాయసైర్ అమ్బుజానాం

సహిత-ఘృత-సితైర్ ఏవారభేద్ ధోమ-కర్మ॥ క్ర. దీ. ౫.౧౦॥

శుషిర-యుగల-వర్ణం శుషిరం ఛిద్రం నవ-సఙ్ఖ్యాత్మకం తస్య యుగలం ద్వన్ద్వం అష్టాదశాక్షరం జపేత్ తదా పఞ్చ-లక్షం ప్రజపతు ప్రోక్త-క్ప్త్య పూర్వోక్త-పరిపాట్యా చార్ధ-లక్షమ్ జుహుయాత్ యథోక్త-హోమ-ద్రవ్యాలాభే ద్రవ్యాన్తరమ్ ఆహ అమల-మతిర్ ఇతి శుద్ధ-మతిః అమ్బుజానాం పద్మానామ్ అలాభే ఽప్రాప్తౌ పాయసైః పరమాన్నైర్ హోమమ్ ఆరభేత। కీదృశైః ? సహితే ఘృత-సితే యేషు తైః ఘృత-శర్కరా-సహితైర్ ఇత్య్ అర్థః। స్వాహాన్తేన హోమ-పూజేతి సర్వత్ర బోద్ధవ్యం హోమాదేశ్ చానుష్ఠాన-ప్రకారో మత్-కృత-హోమానుష్ఠాన-పద్ధతేర్ అవగన్తవ్యః। నారదీయే, యథా-

జపస్య తు దశాంశేన హోమః కార్యో దినే దినే।

అథవా లక్ష-పర్యన్తం హోమః కార్యో విపశ్చితా॥ ఇతి॥ క్ర. దీ. వి. ౫.౧౦॥

హోమాశక్తం ప్రత్యాహ-

అసక్తానాం హోమే నిగమ-రసనాగేన్ద్ర-గుణితో

జపః కార్యశ్ చేతి దిజ్వ-నృప-విశామ్ ఆహుర్ అపరే।

సహోమశ్ చేద్ ఏషాం సమ ఇహ జపో హోమ-రహితో

య ఉక్తో వర్ణానాం స ఖలు విహితస్ తచ్-చల-దృశామ్॥ క్ర. దీ. ౫.౧౧॥

తావద్ ద్రవ్యాద్య్-అసమ్పత్త్యా హోమ-కర్మణి అసమర్థానాం బ్రాహ్మణ-క్షత్రియ-వైశ్యానాం యథా-సాఙ్ఖ్యం నిగమా వేదాశ్ చత్వారః రసాః షట్ నాగేన్ద్రా అష్టౌ ఏతైర్ గుణితైర్ జప్యో ఽనుష్ఠేయ ఇత్య్ అపరే ఆచార్యా ఆహుః। తత్ర కృత ఏవ జపః ఏతైర్ గుణిత ఇతి రుద్రధరః। వస్తుతస్ తు-

హోమాశక్తౌ జపం కుర్యాద్ ధోమ-సఙ్ఖ్యా-చతుర్గుణమ్।

షడ్-గుణం చాష్ట-గుణితం యథా-సఙ్ఖ్యం ద్విజాతయః॥

ఇతి పురశ్చరణ-చన్ద్రికోక్తమ్ ఏవ యుక్తం పశ్యామః।

హోమ-కర్మణ్య్ అశక్తానాం విప్రాణాం ద్విగుణో జపః।

ఇతరేషాం తు వర్ణానాం త్రిగుణో హి విధీయతే॥ ఇతి।

ఏతేషాం మతాపేక్షయా అపర ఇత్య్ ఉక్తమ్। ఏతేషాం చ మతే తర్పణాది-వ్యతిరేకేణ మూల-భూత-జప-ద్విగుణ-జపేనైవ పురశ్చరణ-సిద్ధిర్ భవతి తథైవ గ్రన్థాన్తరే ఽభిధానాత్। ఏషాం బ్రాహ్మణాదీనాం హోమ-సహితశ్ చేజ్ జపః తదా త్రయాణామ్ అపి అయుత-చతుష్టయాది-సమానమ్ ఏవ వర్ణానాం బ్రాహ్మణాదీనాం హోమ-రహితో య ఉక్తో జపః। అత్ర హోమ-రహితో యశ్ చతుర్గుణో జప ఇతి భైరవ-త్రిపాఠినః। స ఏవ తచ్-చల-దృశాం తత్-పత్నీనాం విహితః॥ క్ర. దీ. వి. ౫.౧౧॥

సనాతనః : హోమే అసమర్థానాం విప్ర-క్షత్రియ-వైశ్యానాం యథా-సఙ్ఖ్యం నిగమాదేవాశ్ చత్వారః, రసాః షట్ నాగేన్ద్రా అష్టౌ, ఏతైర్ గుణితో జపః కార్యః। త్వ్-అర్థే వా-శబ్దః। అపర ఇతి-హోమ-కర్మణ్య్ అసుగమమ్ ఏవేతి ॥ (హ్బ్వ ౧౭.౨౦౫ టీకా)

శూద్రం ప్రత్య్ ఆహ-

యం వర్ణమ్ ఆశ్రితో యః శూద్రః స చ తన్-నత-భ్రువామ్ ।

విదధీత జపం విధివచ్ ఛ్రద్ధావాన్ భక్తి-భరావనమ్ర-తనుః ॥ క్ర. దీ. ౫.౧౨ ॥

బ్రాహ్మణాదీనాం మధ్యే యం వర్ణం శూద్రః సమాశ్రితః స తన్-నత-భ్రువాం తేషామ్ ఏవ ద్విజాత్య్-ఆదీనాం స్త్రీణాం విహితం జపం విధివత్ కథిత-ప్రకారేణ విహితం కుర్యాత్। కీదృశః ? శ్రద్ధా-యుతః। పునః కీదృశః ? భక్తి-భరేణ భక్త్య్-అతిశయేన నమ్రో తనుః శరీరం యస్య స తథా। జపశ్ చాయం హోమ-రహిత ఇతి రుద్రధరః ॥ క్ర. దీ. వి. ౫.౧౨ ॥

పురశ్చరణోత్తర-కృత్యమ్ ఆహ-

పునర్ అభిషిక్తో గురుణా విధివద్ విశ్రాణ్య దక్షిణాం తస్మై ।

అభ్యవహార్య చ విప్రాన్ విభవైః సమ్ప్రీణయేచ్ చ భక్తి-యుతః ॥ క్ర. దీ. ౫.౧౩ ॥

గురుణా పునర్ అపి విధివత్ యథోక్త-విధినా అభిషిక్తః కృతాభిషేకః తస్మై గురవే దక్షిణాం విశ్రాణ్య దత్త్వా విప్రాన్ అభ్యవహార్య భోజయిత్వా భక్తి-యుతః సన్ సమ్ప్రీణయేత్ ధన-ధాన్యాదిభిః ప్రీతిం కుర్యాత్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౫.౧౩ ॥

సిద్ధ-మన్త్రస్య కృత్యమ్ ఆహ-

ఇతి మన్త్ర-వర-ద్వితయాన్యతరం

పరిసాధ్య జపాదిభిర్ అచ్యుత-ధీః ।

ప్రజపేత్ సవన-త్రితయే దినశో

విధినాథ ముకున్దమ్ అమన్ద-మతిః ॥ క్ర. దీ. ౫.౧౪ ॥

ఇత్య్ అనేన ప్రకారేణ మన్త్ర-ద్వితయాన్యతరం మన్త్ర-ద్వితయయోర్ మధ్యే ఏకం జపాదిభిర్ జప-పూజా-హోమ-తర్పణాదిభిః పరిసాధ్య సాధయిత్వా అచ్యుత-ధీర్ అచ్యుతే శ్రీ-కృష్ణే ధీర్ బుద్ధిర్ యస్య స తథా । యద్ వా, అచ్యుతా న క్షరితా విష్ణౌ బుద్ధిర్ యస్య స తథా సవన-త్రితయే సన్ధ్యాది-త్రయే దినశః ప్రతిదినం విధినా ఉక్త-ప్రకారేణ ముకున్దం కృష్ణం ప్రయజేత్ పూజయతు అమన్ద-మతిః శుద్ధ-మతిః ॥ క్ర. దీ. వి. ౫.౧౪ ॥

పూజాయాం ప్రాతః-కాలిక-ధ్యానమ్ ఆహ-

అథ శ్రీమద్-ఉద్యాన-సంవీత-హైమ-

స్థలోద్భాసి-రత్న-స్ఫురన్-మణ్డపాన్తః ।

లసత్-కల్ప-వృక్షాధ ఉద్దీప్త-రత్న-

స్థలీ-ధిష్ఠితామ్భోజ-పీఠాధిరూఢమ్ ॥ క్ర. దీ. ౫.౧౫ ॥

సప్త-శ్లోకాన్తం కులకమ్ । అథానన్తరం భక్తి-నమ్రః భక్త్యా-అతిశయేన నమ్ర-దేహః ప్రగే ప్రాతః-కాలే కథిత-రూపం కృష్ణమ్ అనుస్మృత్య ధ్యాత్వా తద్-అఙ్గేన్ద్ర-వజ్రాదిభిః తస్య కృష్ణస్యాఙ్గాని పూర్వోక్తాని హృదయాదీని ఇన్ద్రాదయో దశ దిక్-పాలాః వజ్రాదయస్ తద్-ఆయుధాని చ తైః సహ పూజయిత్వా తం కృష్ణం సితా శర్కరా మోచా కదలీ-విశేషః హైయఙ్గవీనం సద్యో-జాత-ఘృతమ్ । ఏభిస్ తథా దధ్నా విమిశ్రేణ దధి-సంయుక్తేన దోగ్ధేన పాయసేన చ మన్త్రీ సన్త్ర్పీణయేత్ । కీదృశం ? శ్రీమత్ శోభా-యుక్తం యద్ ఉద్యానం క్రీడా-వనం తేన సంవీతం వేష్టితం యద్-ధైమ-స్థలం లసత్-కాఞ్చన-భూమిస్ తత్రోద్భాసీని ఉద్గత-కిరణాని యాని యాని రత్నాని తైః స్ఫురత్ దేదీప్యమానో యో మణ్డపస్ తస్యాన్తర్-మధ్యే దేదీప్యమానో యః కల్ప-వృక్షస్ తస్యాధశ్ ఛాయాయామ్ ఉద్గతా దీప్తిర్ యస్య తాదృశం రత్న-మయం యత్ స్థానం తద్-అధిష్ఠితం తత్రావస్థితం యద్ అమ్బోజం పద్మం తద్ ఏవ పీఠం తత్రాధిరూఢమ్ ఉపవిష్టమ్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౩.౧౩ ॥

మహా-నీల-నీలాభమ్ అత్యన్త-బాలం

గుడ-స్నిగ్ధ-వక్త్రాన్త-విస్రస్త-కేశమ్ ।

అలి-వ్రాత-పర్యాకులోత్ఫుల్ల-పద్మ-

ప్రముగ్ధాననం శ్రీమద్ ఇన్దీవరాక్షమ్ ॥ క్ర. దీ. ౩.౧౬ ॥

పునః కీదృశం ? మహా-నీల ఇన్ద్ర-నీలః । తద్వన్ నీలాభం శ్యామమ్ । పునర్ అత్యన్త-బాలం పఞ్చ-వార్షికమ్ । పునః, గుడాః కుటిలాః స్నిగ్ధాః చిక్కణాః కర్ణాన్తే కపోలే విస్రస్తాః పర్యాకులాః । వక్త్రాన్తేతి పాఠే విస్రస్తా ముఖావలమ్బితాః కేశా యస్య తమ్ । అలి-వ్రాతేన భ్రమర-సమూహేన పర్యాకులం చఞ్చలం వ్యాప్తం వా యత్ ఫుల్లం వికసితం పద్మం తద్వత్ ప్రముగ్ధం మనోహరం ఆననం ముఖం యస్య తమ్ । పునః కీదృశం ? శ్రీమత్ దోష-రహితం యద్ ఇన్దీవరం నీల-పద్మం తత్-సదృశే అక్షిణీ యస్య తమ్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౩.౧౬ ॥

పునః కీదృశం ?

చలత్-కుణ్డలోల్లాసి-సమ్ఫుల్ల-గణ్డం
సుఘోణం సుశోణాధరం సుస్మితాస్యమ్ ।
అనేకాశ్మరశ్మ్య-ఉల్లసత్-కణ్ఠ-భూషా-
లసన్తం వహన్తం నఖం పౌణ్డరీకమ్ ॥ క్ర. దీ. ౫.౧౭ ॥

చఞ్చలే యే కుణ్డలే తాభ్యామ్ ఉన్నతౌ ఉల్లసితౌ శోభమానౌ సమ్ఫుల్లౌ వికాశితౌ గణ్డౌ యస్య తమ్ । పునః శోభమానా ఘోణా నాసా యస్య తమ్ । పునః సుశోణో లోహితో ఽధరో యస్య తమ్ । పునః శోభనం యత్ స్మితమ్ ఈషద్-ధాసస్ తద్-యుక్తమ్ ఆస్యం యస్య తమ్ । పునః అనేకాని యాన్య అశ్మాని ఇన్ద్రనీల-ప్రభృతీని రత్నాని తేషాం యే రశ్మయః కిరణాః తైర్ ఉల్లసన్తీ యా కణ్ఠ-భూషా తయా లసన్తం శోభమానమ్ । పునః పౌణ్డరీకం వ్యాఘ్ర-సమ్బన్ధి-నఖం వహన్తం ధారయన్తమ్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౫.౧౭ ॥

పునః కీదృశం ?

సముద్ధూసరోరః-స్థలం ధేను-ధూల్యాః
సుపుష్టాఙ్గమ్ అష్టాపదాకల్ప-దీప్తమ్ ।
కటీర-స్థలే చారు-జఙ్ఘాన్త-యుగ్మే
పినద్ధం క్వణత్-కిఙ్కిణీ-జాల-దామ్నా ॥ క్ర. దీ. ౫.౧౮ ॥

ధేను-ధూల్యా గో-రజసా సముద్ధూసరం ధూసరితమ్ ఉరః-స్థలం యస్య తం గవామ్ అనుగమనాత్ సుష్ఠు పుష్టమ్ అఙ్గం యస్య తమ్ । కీదృశం ? అష్టాపదాకల్ప-దీప్తం సువర్ణ-ఘటితాలఙ్కారేణ శోభమానమ్ । పునః కీదృశం ? క్వణత్-కిఙ్కిణీ-జాల-దామ్నా శబ్దాయమాన-

క్షుద్ర-ఘణ్టికా-సమూహ-మాలయా కటి-స్థలే శ్రోణి-తటే చారు-జఙ్ఘాన్త-యుగ్మే మనోహర-గుల్ఫ-ద్వయోర్ధ్వ-ప్రదేశే పినద్ధం బద్ధమ్ || క్ర. దీ. వి. ౫.౧౮ ||

పునః కీదృశం ?

హసన్తం హసద్-బన్ధు-జీవ-ప్రసూన-

ప్రభాం పాణి-పాదామ్బుజోదార-కాన్త్యా |

కరే దక్షిణే పాయసం వామ-హస్తే

దధానం నవం శుద్ధ-హైయఙ్గవీనమ్ || క్ర. దీ. ౫.౧౯ ||

పాణి-పాదామ్బుజోదార-కాన్త్యా హస్త-చరణ-పద్మ-విపుల-శోభయా హసద్-బన్ధు-జీవ-పుష్ప-కాన్తిం హసన్తమ్ ఉపహసన్తమ్ | పునః కీదృశం ? దక్షిణే కరే హస్తే పాయసం సవ్య-హస్తే వామ-కరే నవం నూతనం శుద్ధం నిష్కలుషం హైయఙ్గవీనమ్ నవనీతం హ్యో గో-దోహనోద్భవం ఘృతం దధానం ధారయన్తమ్ || క్ర. దీ. వి. ౫.౧౯ ||

పునః కీదృశం ?

మహీభార-భూతామ్ అరారాతి-యూథాన్

అనః-పూతనాదీన్ నిహన్తుం ప్రవృత్తమ్ |

ప్రభుం గోపికా-గోప-గో-వృన్ద-వీతం

సురేన్ద్రాదిభిర్ వన్దితం దేవ-వృన్దైః || క్ర. దీ. ౫.౨౦ ||

మహీ-భార-భూతామ్ అరారాతి-యూథాన్ పృథివీ-భార-రూప-దైత్య-సమూహాన్ అనః-పూతనాదీన్ శకటాసుర-ప్రభృతీన్ నిహన్తుం ప్రవృత్తమ్ | పునః కీదృశం ? ప్రభుం సమర్థమ్ ఈశ్వరమ్ | పునః కీదృశం ? గోపికా గోప-స్త్రీ, గోపః గౌః ఏతేషాం సమూహేన వీతం వేష్టితమ్ | పునః కీదృశం ? ఇన్ద్రాదిభిర్ దేవ-సమూహైర్ నమస్కృతమ్ || క్ర. దీ. వి. ౫.౨౦ ||

ప్రగే పూజయిత్వేత్త్యనుస్మృత్య కృష్ణం

తద్-అఙ్ఘ్రేన్ద్ర-వజ్రాదికైర్ భక్తి-నమ్రః |

సితా-మోచ-హైయఙ్గవీనైశ్ చ దధ్నా

విమిశ్రేణ దౌగ్ధేన సమ్ప్రీణయేత్ తమ్ || క్ర. దీ. ౫.౨౧ ||

పూర్వ-శ్లోకే వ్యాఖ్యాతమ్ అపి క్రమానురోధేన వ్యాఖ్యాతే ప్రగే ప్రాతః-కాలే ఉక్త-ప్రకారేణ కృష్ణమ్ అనుస్మృత్య ధ్యాత్వా ఉపచారైః సమ్పూజ్య అఙ్గాద్య-ఆవరణైః సహ సమ్పూజ్య నైవేద్యం దద్యాత్ | నైవేద్య-ద్రవ్యమ్ ఆహ-సితేతి | సితా శర్కరా మోచా కదలీ హైయఙ్గవీనం దౌగ్ధేన పాయసేన || క్ర. దీ. వి. ౫.౨౧ ||

ప్రాతః సవన-పూజా-ఫలమ్ ఆహ-

ఇతి ప్రాతర్ ఏవార్చయేద్ అచ్యుతం యో

నరః ప్రత్యహం శశ్వద్ ఆస్తిక్య-యుక్తః |

లభేతాచిరేణైవ లక్ష్మీం సమగ్రామ్

ఇహ ప్రేత్య శుద్ధం పరం ధామ భూయాత్ || క్ర. దీ. ౫.౨౨ ||

ఇత్య్ అనేన ప్రకారేణ ప్రత్యహం శశ్వత్ సర్వదా ఆస్తిక్య-యుక్తః సన్ యో నరః ప్రాతః-కాలే అచ్యుతమ్ అర్చయేత్ తమ్ ఏవావశ్యం పూజయతి స ఇహ లోకే అచిరేణైవాల్ప-కాలేనైవ సమగ్రాం సమ్పూర్ణాం లక్ష్మీం సమ్పదం లభతే ప్రాప్నోతి ప్రేత్య దేహం పరిత్యజ్య పరం శుద్ధం బ్రహ్మాఖ్యం మహః భూయాత్ ప్రాప్నోతి తత్-సరూపో భవతీత్య్ అర్థః || క్ర. దీ. వి. ౫.౨౨ ||

ప్రాతః పూజాయామ్ ఏవ నైవేద్యం తర్పణం చ దర్శయతి-

అహ్నో-ముఖే ऽనుదినమ్ ఇత్య్ అభిపూజ్య శౌరిం

దధ్నాథ వా గుడ-యుతేన నివేద్య తోయైః |

శ్రీమన్-ముఖే సమనుతర్ప్య చ తద్-ధియా తం

జప్యాత్ సహస్రమ్ అథ సాష్టకమ్ ఆదరేణ || క్ర. దీ. ౫.౨౩ ||

అథవా శబ్దః పాద-పూరణే ఇతి పూర్వోక్త-ప్రకారేణ అహ్నో-ముఖే ప్రాతః-కాలే అనుదినం ప్రత్యహం శౌరిం కృష్ణమ్ అభిపూజ్య గుడ-సహితేన దధ్నా నైవేద్యం దత్త్వా జలైస్ తద్-ధియా గుడ-సహిత-బుద్ధ్యా శ్రీమతః కృష్ణస్య ముఖే సమనుతర్ప్య అథానన్తరం తం మన్త్రమ్ ఆదరేణ సాష్టకం సహస్రం అష్టోత్తర-సహస్రం జపేత్ || క్ర. దీ. వి. ౫.౨౩ ||

మధ్యన్దిన-సవన-ధ్యానమ్ ఆహ-

మధ్యం-దినే జప-విధాన-విశిష్ట-రూపం

వన్ద్యం సురర్షి-యతి-ఖేచర-ముఖ్య-వృన్దైః |

గో-గోప-గోప-వనితా-నికరైః పరీతం

సాన్ద్రామ్బుద-చ్ఛవి-సుజాత-మనోహరాఙ్గమ్ || క్ర. దీ. ౫.౨౪ ||

చతుర్థ-శ్లోక-స్థ-క్రియయా యోజనా ఏవమ్ అనేన ప్రకారేణ మధ్యన్దినే మధ్యాహ్నే నన్దజం కృష్ణం ధ్యాత్వా ఇన్దిరా శ్రీస్ తస్యా ఆప్త్యై-అర్థం అర్చయతు | కీదృశం ? జప-విధానేన విశిష్టం రూపం యస్య తం జపార్థం యత్ ధ్యానమ్ | అథ ప్రకట-సౌరభేత్యా ఆది తృతీయ-పటలోక్త-ధ్యానం తద్ ఏవాత్రాపీతి త్రిపాఠినః | పునః కీదృశం ? వన్ద్యం శ్రేష్ఠమ్ | పునః కీదృశం ? సురా ఇన్ద్రాదయ ఋషయో నారదాదయః యతయః సనకాదయః ఖేచరాః స్వర్గ-వాసినః ఏతేషాం ముఖ్యాః శ్రేష్ఠాః తేషాం వృన్దైః సమూహైః తథా గౌః గోపః గోప-స్త్రీ చ ఏతేషాం నికరైః సమూహైః పరీతం వేష్టితం సాన్ద్రో నివిడో యో అమ్బుదో మేఘస్ తద్వచ్ ఛవిర్ యస్య తత్ | అథ చ సుజాతం దోష-రహితమ్ | అథ చ మనోహరం నేత్రోత్సవ-కారకమ్ అఙ్గం యస్య || క్ర. దీ. వి. ౫.౨౪ ||

పునః కీదృశం ?

మయూర-పత్ర-పరిక్ప్త-వతంస-రమ్య-

ధమ్మిల్లమ్ ఉల్లసిత-చిల్లికమ్ అమ్బుజాక్షమ్ |

పూర్ణేన్దు-బిన్దు-వదనం మణి-కుణ్డల-శ్రీ-

గణ్డం సునాసమ్ అతిసున్దర-మన్ద-హాసమ్ || క్ర. దీ. ౫.౨౫ ||

మయూరస్యేదం మాయూరం పత్రం పక్షః మాయూరం చ తత్-పత్రం చేతి మాయూర-పత్రం తేన పరిక్ప్తో యో వతంసః శిరో-భూషణమ్ | వష్టి-భాగురిరల్లోపమ్ అవాప్యోరుపసర్గయోః ఇత్య అకార-లోపః | తేన రమ్యో ధమ్మిల్లః కేశ-పాశః యస్య తమ్ | పునః కీదృశం ? అమ్బుజవత్ పద్మవత్ అక్షిణీ యస్య స తథా తమ్ | పునః కీదృశం ? సమ్పూర్ణో య ఇన్దు-బిమ్బశ్ చన్ద్ర-మణ్డలం తద్వద్ వదనం ముఖం యస్య స తథా తమ్ | పునః కీదృశం ? మణి-మయం యత్ కుణ్డలం తేన శ్రీ-యుక్తౌ శోభా-సహితౌ గణ్డౌ యస్య తమ్ | పునః కీదృశం ? శోభనా నాసా యస్య తమ్ | పునః కీదృశం ? మనోహరేషద్-హాస్య-యుక్తమ్ || క్ర. దీ. వి. ౫.౨౫ ||

పునః కీదృశం ?

పీతామ్బరం రుచిర-నూపుర-హార-కాఞ్చీ-

కేయూరకోర్మికటకాదిభిర్ ఉజ్జ్వలాఙ్గమ్ |

దివ్యానులేపన-పిశఙ్గితమసరాజద్-

అమ్లాన-చిత్ర-వనమాలమ్ అనఙ్గ-దీప్తమ్ || క్ర. దీ. ౫.౨౬ ||

పీతామ్బరం వస్త్రం యస్య తమ్ | పునః కీదృశం ? మనోహర-నూపురాదిభిః శోభితమ్ అఙ్గమ్ యస్య తం హారో ముక్తావలీ కాఞ్చీ క్షుద్ర-ఘణ్టికా కేయూరమ్ అఙ్గదమ్ ఊర్మిర్ ముద్రికా కటకః కఙ్కణ ఆది-పదేన కిరీటాదీనాం పరిగ్రహః | పునః కీదృశం ? దేవ-సమ్బన్ధినానులేపనేన కుఙ్కుమాదినా పిశాఙ్గితం పిఞ్జరితమ్ అంసే స్కన్ధే రాజన్తీ శోభమానా అమ్లానా అక్లిష్టా చిత్రా నానా-ప్రకారికా వనమాలా పత్ర్-పుష్ప-మయీ ఆపాద-లమ్బినీ మాలా యస్య తమ్ | పునః కీదృశం ? అనఙ్గవత్ కామవత్ దీప్తమ్ || క్ర. దీ. వి. ౫.౨౬ ||

పునః కీదృశం ?

వేణుం ధమన్తమ్ అథవా స్వ-కరే దధానం

సవ్యేతరే పశుప-యష్టిమ్ ఉదార-వేషమ్ |

దక్షే మణి-ప్రవరమ్ ఈప్సిత-దాన-దక్షం

ధ్యాత్వైవమ్ అర్చయతు నన్దజమ్ ఇన్దిరాప్త్యై || క్ర. దీ. ౫.౨౭ ||

వేణుం ధమన్తమ్ వాదయన్తమ్ | అథవా పక్షాన్తరే స్వ-కరే సవ్యేతరే వామే గో-రక్షణ-దణ్డం దధానం తథా దక్షే దక్షిణే ఈప్సిత-దాన-దక్షం మణిం దధానమ్ | పునః కీదృశం ? ఉదార-వేషమ్ | ఉద్భట-వేషమ్ ఇతి రుద్ర-ధరః | వస్తుతస్ తు వేణుం వాదయన్తం తద్ ఏవ దర్శయతి అథేతి వామ-కరే సవ్యం దక్షిణ-వామయోర్ ఇత్య్ అభిధానాత్ ద్వయోర్ ఏవాత్ర-తన్త్రేణ సఙ్గ్రహః తత్ర సవ్యే ద్వితీయ-వామ-హస్తే పశుప-యష్టిం పరశురకార్థం యష్టిం దణ్డం తథా సవ్యే దక్షిణే హస్తే మణి-ప్రవరమ్ మణి-శ్రేష్ఠం చిన్తామణిం దధానమ్ | కీదృశం ? మణి-ప్రవరమ్ ఈప్సిత-దాన-దక్షం వాఞ్ఛితార్థ-దాన-క్షమమ్ ఇత్య్ అర్థః || క్ర. దీ. వి. ౫.౨౭ ||

ఆవరణ-నైవేద్య-దాన-ప్రకారమ్ ఆహ-

దామాదికాఙ్గ-దయితాసుహృదఙ్ఘ్రిపేన్ద్ర-

వజ్రాదిభిః సమభిపూజ్య యథా-విధానమ్ |

దీక్షా-విధి-ప్రకథితం చ నివేద్య-జాతం

హైమే నివేదయతు పాత్ర-వరే యథావత్ || క్ర. దీ. ౫.౨౮ ||

దామ ఆదిర్ యస్య | ఆది-పదేన సుదామాదీనాం పరిగ్రహః | అఙ్గాని పూర్వోక్తాని పఞ్చ దయితా రుక్మిణ్య్-ఆద్యాః సుహృదో వసుదేవాద్యాః అఙ్ఘ్రిపా మన్దరాద్యాః పూర్వోక్తా ఇన్ద్రాదయో దశ దిక్పాలాః వజ్రాదీని చ తేషాం ఆయుధాని పూర్వోక్తాని | ఏతైర్ యథా-విధానం యథోక్త-ప్రకారేణ కృష్ణం సమ్పూజ్య దీక్షా-విధానే కథితం నైవేద్య-సమూహం హైమం సువర్ణ-మయే పాత్ర-శ్రేష్ఠే యథావత్ నివేదయతు || క్ర. దీ. వి. ౫.౨౮ ||

హోమాదికమ్ ఆహ-

అష్టోత్తరం శతమ్ అథో జుహుయాత్ పయో ఽన్నైః

సర్పిః-ప్లుతైః సుసిత-శర్కరయా విమిశ్రైః |

దద్యాద్ బలిం చ నిజ-దిక్షు సురర్షి-యోగి-

వర్గోపదైవత-గణేభ్య ఉదగ్ర-చేతాః || క్ర. దీ. ౫.౨౯ ||

అనన్తరం పయో ఽన్నైః పాయసైః సర్పిః-ప్లుతైః సుసిత-శర్కరయా విమిశ్రైః అతిశుభ్ర-శర్కరయా మిలితైః అష్టాధికం శతమ్ జుహుయాత్ హోమం కుర్యాత్ | సాహచర్యాత్ కల్పనా-లాఘవాచ్ చ హోమోక్త-ద్రవ్యైరేవ నిజ-దిక్షు స్వ-స్వ-దిక్షు సురర్షి-యోగి- వర్గోపదైవత-గణేభ్యో బలిం దద్యాత్ | తత్ర సురా విరఞ్చి-ప్రభృతయః పూర్వ-దిక్-స్థాః ఋషయో నారదాదయో దక్షిణ-దిక్-స్థాః యోగి-వర్గః సనకాదిః పశ్చిమ-దిక్స్థః ఉపదేవ-గణాః యక్ష-సిద్ధ-గన్ధర్వ-విద్యాధరాద్యాః ఉత్తర-దిక్-స్థా ఇతి త్రిపాఠినః | ఉపదేవ-గణాః దశ-దిక్-పాలా ఇతి రుద్రధరః | ఉదగ్ర-చేతా ఉద్భట-చిత్తః సోత్సాహ ఇత్య్ అర్థః || క్ర. దీ. వి. ౫.౨౯ ||

నవనీత-మిలిత-పాయస-ధియార్చనాన్తే జలైర్ ముఖే తస్య |

సన్తర్ప్య జపతు మన్త్రీ సహస్రమ్ అష్టోత్తర-శతం వాపి || క్ర. దీ. ౫.౩౦ ||

అర్చనాన్తే పూజావసానే తస్య దేవస్య ముఖే నవనీతేన మిలితం సమ్బద్ధం యత్ పాయసం తద్-బుద్ధ్యా జలైః సన్తర్ప్య తర్పణం కృత్వా మన్త్రీ సాధకః అష్టాధికం సహస్రమ్ శతం వా జపతు || క్ర. దీ. వి. ౫.౩౦ ||

ఏతత్-ఫలమ్ ఆహ-

అహ్నో మధ్యే వల్లవీ-వల్లభం తం

నిత్యం భక్త్యాభ్యర్చయేత్ యో నరాగ్ర్యః |

దేవాః సర్వే తం నమస్యన్తి శశ్వత్

వర్తేరన్ వై తద్-వశే సర్వ-లోకాః || క్ర. దీ. ౫.౩౧ ||

యో నరాగ్ర్యో నర-శ్రేష్ఠః అహ్నో మధ్యే మధ్యాహ్నే తం వల్లవీ-వల్లభం గోపీ-ప్రియం నిత్యం సర్వదా భక్త్యా సాత్త్వికేన భావేనార్చయేత్ | తం నర-శ్రేష్ఠం సర్వే దేవాః నమస్యన్తి | తథా శశ్వత్ సర్వదా సర్వే జనా ఏవ తద్-వశే వర్తేరన్ తద్-వశ్యాః స్యుర్ ఇత్య్ అర్థః || క్ర. దీ. వి. ౫.౩౧ ||

మేధాయుః-శ్రీ-కాన్తి-సౌభాగ్య-యుక్తః

పుత్రైర్ మిత్రైర్ గోమహీ-రత్న-ధాన్యైః |

భోగైశ్ చాన్యైర్ భూరిభిః సన్నిహాఢ్యో

భూయాన్ భూయో ధామ తచ్ చాచ్యుతాఖ్యమ్ || క్ర. దీ. ౫.౩౨ ||

తథా ఇహ లోకే మేధా ధారణావతీ బుద్ధిః ఆయుః జీవనం, శ్రీః లక్ష్మీః | కాన్తిః శరీర-శోభా, సౌభాగ్యం సర్వజన-ప్రియతా | ఏతైః యుక్తః సమృద్ధః తథా పుత్రైర్ ఔరసైః మిత్రైః సుహృద్భిర్ గౌః ప్ర్థివీ రత్నం ధాన్యం వ్రీహ్యాదిః | ఏతైశ్ చతథాన్యైర్ భూరిభిః ప్రచురైః సుఖైర్ ఆఢ్యః ఉపచితః సన్ పునః దేహావసానే అచ్యుతాఖ్యం కృష్ణ-నామకం తేజో మహో భూయాన్ తద్-రూపో భవతీత్య్ అర్థః || క్ర. దీ. వి. ౫.౩౨ ||

తృతీయ-కాల-పూజా-వ్యవస్థామ్ ఆహ-

తృతీయ-కాల-పూజాయామ్ అస్తి కాల-వికల్పనా |

సాయాహ్నే నిశి వేత్య్ అత్ర వదన్త్య్ ఏకే విపశ్చితః || క్ర. దీ. ౫.౩౩ ||

తృతీయ-కాల-పూజాయామ్ కాలస్య వేలాయాం వికల్పనా వికల్పో ఽస్తి తమ్ ఏవాహ-సాయాహ్నే సన్ధ్యాయాం నిశి రాత్రౌ వేతి అత్ర ఏకే విపశ్చితో వదన్తి ॥ క్ర. దీ. వి. ౫.33 ॥

కిం తత్రాహ-

దశాక్షరేణ చేద్ రాత్రౌ సాయాహ్నే ఽష్టాదశార్ణతః ।

ఉభయీమ్ ఉభయేనైవ కుర్యాద్ ఇత్య్ అపరే జగుః ॥ క్ర. దీ. ౫.3౪ ॥

చేద్ యది దశాక్షరేణ మన్త్రేణ పూజాదికం తదా రాత్రౌ యద్ అష్టాదశార్ణతో అష్టాదశాక్షరేణ మన్త్రేణ తదా సాయాహ్నే ఇత్య్ ఏకేషాం మతమ్ । అపరే చ పునః ఉభయీమ్ ఉభయ-పూజామ్ ఉభయేనైవ దశాక్షరేణాష్టాదశాక్షరేణ చ తత్ కుర్యాద్ ఇతి జగుః కథయన్తి । తథా చైచ్ఛికో వికల్ప ఇతి భావః ॥ క్ర. దీ. వి. ౫.3౪ ॥

సాయాహ్న ఇత్య్ ఆది । అత్ర నవ-శ్లోకాన్తం కులకమ్ ।

సాయాహ్నే ద్వారవత్యాం తు చిత్రోద్యానోపశోభితే ।

ద్వ్యష్ట-సాహస్ర-సఙ్ఖ్యాతైర్ భవనైర్ అభిసంవృతే ॥ క్ర. దీ. ౫.3౫ ॥

హంస-సారస-సఙ్కీర్ణైః కమలోత్పల-శాలిభిః ।

సరోభిర్ అమలామ్భోభిః పరీతే భవనోత్తమే ॥ క్ర. దీ. ౫.3౬ ॥

ఉద్యత్-ప్రద్యోతన-ద్యోత-సద్యుతౌ మణి-మణ్డపే ।

మృద్వాస్తరే సుఖాసీనం హేమామ్భోజాసనే హరిమ్ ॥ క్ర. దీ. ౫.3౭ ॥

నారదాద్యైః పరివృతమ్ ఆత్మ-తత్త్వ-వినిర్ణయే ।

తేభ్యో మునిభ్యః స్వం ధామ దిశన్తం పరమ్ అక్షరమ్ ॥ క్ర. దీ. ౫.౩౮ ॥

సాయాహ్నే ఏవమ్ ఏతాదృశ-వేష-ధారిణం హరిం ధ్యాత్వార్చయేత్ । కీదృశం ? మృద్వాస్తర-కోమలాసన-రూపే హేమామ్భోజాసనే కనక-పద్మాసనే సమాసీనమ్ ఉపవిష్టం కుత్రావస్థితం మణి-మణ్డపే । కిం విశిష్టే ? ఉద్గచ్ఛన్ యః ప్రద్యోతనః సూర్యః తస్య ద్యోతస్య సమానా ద్యుతిర్ యస్య తస్మిన్ । కుత్ర ? భవనోత్తమే గృహ-శ్రేష్ఠే । కిం విశిష్టే ? చిత్రోద్యానోపశోభితే బహుధోపవన-సేవితే । పునః కిం విశిష్టే ? ద్వారవత్యాం విద్యమానే । పునః కిం విశిష్టే ? భవనైర్ గృహైర్ అభిసంవృతే । కీదృశైః ? ద్వ్యష్ట-సాహస్ర-సఙ్ఖ్యాతైః ।

పునః కిం విశిష్టే ? సరోభిః సరోవరైః పరీతే । కీదృశైః ? అమలామ్భోభిర్ నిర్మల-జలైః । పునః కీదృశైః ? హంస-సారస-సఙ్కీర్ణైః హంసాది-పక్షి-గణైర్ వ్యాప్తైః । పునః కీదృశైః ? కమలోత్పల-శాలిభిః పద్మోత్పల-సహితైః ।

హరిం కీదృశం ? నారదాద్యైర్ మునిభిః పరివృతమ్ వేష్టితమ్ । కిమ్-అర్థమ్ ? ఆత్మ-తత్త్వ-వినిర్ణయే ఆత్మ-తత్త్వ-నిశ్చయే నిమిత్తే । పునః కీదృశం ? తేభ్యో నారదాదిభ్యః స్వం ధామ జ్ఞాన-స్వరూపమ్ ఆత్మానం కథయన్తమ్ । పునః కీదృశం ? పరమ-విద్యా-తత్-కార్య-రహితమ్ । పునః కీదృశం ? అక్షరమ్ అవినాశి ॥ క్ర. దీ. వి. ౫.౩౫-౩౮ ॥

పునః కీదృశం ?

ఇన్దీవర-నిభం సౌమ్యం పద్మ-పత్రోరుణేక్షణమ్ ।

స్నిగ్ధ-కున్తల-సమ్భిన్న-కిరీట-ముకుటోజ్జ్వలమ్ ॥ క్ర. దీ. ౫.౩౯ ॥

ఇన్దీవర-నిభం నీలామ్భోజ-సదృశం సౌమ్యం ఉగ్రతా-రహితమ్ । పునః కీదృశం ? పద్మ-పత్రవద్ ఆయతే దీర్ఘే ఈక్షణే యస్య తమ్ । పునః స్నిగ్ధాః చిక్కణా యే కున్తలాః కేశాస్ తైః సమ్భిన్నే మిలితే కిరీట-ముకుటే తాభ్యామ్ ఉజ్జ్వలం దేదీప్యమానమ్ । తత్ర కిరీట-శబ్దేన

లలాటాశ్రితః త్రి-శృఙ్గో ఽలఙ్కార-విశేషః కథ్యతే। ముకుట-శబ్దేన చ మూర్ధ్ని మధ్య-భాగాశ్రితం తచ్ చ దీప-శిఖా-కారో ఽలఙ్కార-విశేషః కథ్యతే॥ క్ర. దీ. వి. ౫.౩౯॥

పునః కీదృశం?

చారు-ప్రసన్న-వదనం స్ఫురన్-మకర-కుణ్డలమ్।

శ్రీవత్స-వక్షసం భ్రాజ-కౌస్తుభం వనమాలినమ్॥ క్ర. దీ. ౫.౪౦॥

చారు మనోహరం ప్రసన్నం ఫల-దాయి వదనం యస్య తమ్। పునః స్ఫురతీ దేదీప్యమానే మకరాకృతీ కుణ్డలే యస్య తమ్। పునః శ్రీవత్సో విప్ర-పాద-ప్రహార-కృత-చిహ్న-విశేషో వక్షసి యస్య తమ్। పునః భ్రాజన్ దేదీప్యమానః కౌస్తుభో మణి-విశేషో యస్య తమ్। పునః వనమాలా-ధారిణమ్॥ క్ర. దీ. వి. ౫.౪౦॥

కాశ్మీర-కపిశోరస్కం పీత-కౌశేయ-వాససమ్।

హార-కేయూర-కటక-రసనాద్యైః పరిష్కృతమ్॥ క్ర. దీ. ౫.౪౧॥

కాశ్మీరేణ కుఙ్కుమ-వర్ణమ్ ఉరో యస్య తమ్। పునః పీత-వస్త్ర-ధారిణమ్। పునః హారః ముక్తాహారః కేయూరమ్ అఙ్గదం బాహ్వ-అలఙ్కారః। కటకః కఙ్కణః। రసనా క్షుద్ర-ఘణ్టికా ఆది-శబ్దేనాఙ్గులీయకాదేః పరిగ్రహః ఏతైః పరిష్కృతం శోభితమ్॥ క్ర. దీ. వి. ౫.౪౧॥

పునః కీదృశం?

హృత-విశ్వమ్భరాభూరి-భారం ముదిత-మానసమ్ ।

శఙ్ఖ-చక్ర-గదా-పద్మ-రాజద్-భుజ-చతుష్టయమ్ ॥ క్ర. దీ. ౫.౪౨ ॥

హృతో ఽపనీతో విశ్వమ్భరాయాః పృథ్వ్యా భూరి-భారో బృహద్-భారో ఽసురాది-లక్షణో యేన తమ్ । పునః ముదితం హృష్టం మానసం యస్య తమ్ । పునః శఙ్ఖ-చక్ర-గదా-పద్మైః శోభితం బాహు-చతుష్టయమ్ యస్య తమ్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౫.౪౨ ॥

ఏవం ధ్యాత్వార్చయేన్ మన్త్రీ తద్-అఙ్గైః ప్రథమావృతిమ్ ।

ద్వితీయాం మహిషీభిస్ తు తృతీయాయాం సమర్చయేత్ ॥ క్ర. దీ. ౫.౪౩ ॥

నారదం పర్వతం జిష్ణుం నిశఠోద్ధవ-దారుకాన్ ।

విశ్వక్సేనం చ సైనేయం దిక్ష్వ్ అగ్రే వినతా-సుతమ్ ॥ క్ర. దీ. ౫.౪౪ ॥

అత్ర పూజాయాం అఙ్గైః పూర్వోక్తైః పఞ్చాఙ్గైః ప్రథమావరణం భవతి । ద్వితీయావరణం మహిషీభిః రుక్మిణ్య్-ఆదిభిః । తృతీయాయామ్ ఆవృతౌ దిక్షు ప్రవాది-దిక్షు వక్ష్యమాణాన్ నారదాదీన్ అగ్రే చ వినతా-సుతం గరుడం పూజయేత్ । పర్వత-నామా ముని-విశేషః । జిష్ణుర్ అర్జునః । నిశఠో యాదవ-విశేషః । ఉద్ధవో ఽపి తథా । దారుకః కృష్ణ-సారథిః । విశ్వక్సేనః భాణ్డాగారికః సైనేయః సాత్యకిః ॥ క్ర. దీ. వి. ౫.౪౩-౪౪ ॥

లోకేశైస్ తత్-ప్రహరణైః పునర్ ఆవరణ-ద్వయమ్ ।

ఇతి సమ్పూజ్య విధివత్ పాయసేన నివేదయేత్ ॥ క్ర. దీ. ౫.౪౫ ॥

లోకేశైర్ ఇన్ద్రాదిభిర్ ఏకమ్ ఆవరణమ్ | తత్-ప్రహరణైస్ తద్-ఆయుధైర్ వజ్రాదిభిర్ అపరావరణమ్ | ఏవం క్రమేణావరణ-ద్వయమ్ ఇత్య్ అనేన ప్రకారేణ పఞ్చావరణకేన సమ్పూజ్య విధివద్ దీక్షా-కథితం పాయసం దద్యాత్ || క్ర. దీ. వి. ౫.౪౫ ||

తర్పణ-ప్రకారం జప-సఙ్ఖ్యాం చ దర్శయతి-

తర్పయిత్వా ఖణ్డ-మిశ్రైర్ దుగ్ధ-బుద్ధ్యా జలైర్ హరిమ్ |
జపేద్ అష్ట-శతం మన్త్రీ భావయన్ పురుషోత్తమమ్ || క్ర. దీ. ౫.౪౬ ||

ఖణ్డేన శర్కరయా విమిశ్రం మిలితం యద్ దుగ్ధం తద్-బుద్ధ్యా జలైః కృష్ణం తర్పయిత్వా పురుషోత్తమం భావయన్ ధ్యాయన్ మన్త్రీ సాధకః అష్టాధిక-శతం జపేత్ | యద్యపి తర్పణస్య క్త్వా-ప్రత్యయేన పూర్వ-కాలతా ప్రతీయతే తథాపి ప్రథమం జపః తద్ అను తర్పణం కార్యం తథైవానుక్రమాత్ సమ్ప్రదాయాచ్ చేతి రుద్రధరః || క్ర. దీ. వి. ౫.౪౬ ||

పూజాసు హోమం సర్వాసు కుర్యాన్ మధ్యన్దినే ऽథవా |
ఆసనాద్ అర్ఘ్య-పర్యన్తం కృత్వా స్తుత్వా నమేత్ సుధీః || క్ర. దీ. ౫.౪౭ ||

సర్వాసు తిసృష్వ్ అపి పూజాసు హోమం కుర్యాత్ | పక్షాన్తరమ్ ఆహ-అథవేతి | మధ్యన్దినే మధ్యాహ్న-పూజాయాం వా హోమం కుర్యాద్ ఇత్య్ అర్థః | ఆసనాద్ ఇతి | ఆసన-మన్త్రాద్ ఆరభ్యార్ఘ్య-పర్యన్తం కృత్వా స్తుత్వా స్తవనం కృత్వా నమేత్ దణ్డవత్ ప్రణమేత్ | అవసానార్ఘ్యమ్ అవశేషయిత్వా మధ్యే హోమం కృత్వా తతః పూజాశేషార్ఘ్యమ్ అవసానార్ఘ్య-సంజ్ఞకం పరాఙ్ముఖార్ఘ్యాపర-పర్యాయం దద్యాద్ ఇత్య్ అర్థః || క్ర. దీ. వి. ౫.౪౭ ||

సమర్ప్యాత్మానమ్ ఉద్వాస్య తత్ స్వే హృత్-సరసీరుహే।

విన్యస్య తన్-మయో భూత్వా పునర్ ఆత్మానమ్ అర్చయేత్ ॥ క్ర. దీ. ౫.౪౮ ॥

ఆత్మ-సమర్పణ-మన్త్రేణ స్వాత్మానం పరమేశ్వరే సమర్ప్య తత్ పరమేశ్వర-తేజః పూజా-స్థానాద్ ఉద్వాస్య ఉద్వృత్త్య స్వకీయ-హృదయ-పద్మే విన్యస్య తన్-మయో భూత్వా పునర్ ఆత్మానమ్ పూజయేత్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౫.౪౮ ॥

సాయాహ్న-పూజా-ఫలమ్ ఆహ-

సాయాహ్నే వాసుదేవం యో నిత్యమ్ ఏవ యజేన్ నరః।

సర్వాన్ కామాన్ అవాప్యాన్తే స యాతి పరమాం గతిమ్ ॥ క్ర. దీ. ౫.౪౯ ॥

యో నరః సాయాహ్నే వాసుదేవం నిత్యం సర్వదా ఏవం కథిత-ప్రకారేణ యజేత్ పూజా-తర్పణ-హోమాదిభిః పరితోషయేత్ సర్వాన్ కామాన్ వాఞ్ఛితాన్ అర్థాన్ అవాప్య దేహావసానే పరాం గతిం విష్ణు-సాయుజ్యం ప్రాప్నోతి ॥ క్ర. దీ. వి. ౫.౪౯ ॥

రాత్రౌ చేన్ మన్మథాక్రాన్త-మానసం దేవకీ-సుతమ్।

యజేద్ రాస-పరిశ్రాన్తం గోపీ-మణ్డల-మధ్యగమ్ ॥ క్ర. దీ. ౫.౫౦ ॥

చేద్ యది రాత్రౌ పూజా క్రియతే తదా రాసః క్రీడా-విశేషస్ తేన పరిశ్రాన్తం దేవకీ-నన్దనం యజేత్ మన్మథేన ఆక్రాన్తం మానసం హృదయం యస్య తమ్ | పునః గోపీనాం మణ్డలం గోష్ఠీ-విశేషః తస్య మధ్యే స్థితమ్ || క్ర. దీ. వి. ౫.౫౦ ||

రాస-క్రీడాం దర్శయతి-

పృథుం సువృత్తం మసృణం వితస్తి-

మాత్రోన్నతం కౌ వినిఖన్య శఙ్కుమ్ |

ఆక్రమ్య పద్భ్యామ్ ఇతరేతరాత్త-

హస్తైర్ భ్రమో ఽయం ఖలు రాస-గోష్ఠీ || క్ర. దీ. ౫.౫౧ ||

ఇతరేతరాత్త-హస్తైః పరస్పర-గృహీత-హస్తైః అయం భ్రమో భ్రమణం రాస-గోష్ఠీ | కిం కృత్వా ? కౌ పృథివ్యాం పృథుం స్థూలం సువృత్తం వర్తులాకారం మసృణం స్నిగ్ధం వితస్తి-మాత్రోత్థితం ద్వాదశాఙ్గుల-ప్రమాణేనోర్ధ్వం స్థితం శఙ్కు కాష్ఠ-ఖణ్డం వినిఖన్య | పునః కిం కృత్వా ? పద్భ్యాం శఙ్కుమ్ ఆక్రమ్య నియన్త్ర్య || క్ర. దీ. వి. ౫.౫౧ ||

ధ్యానమ్ ఆహ-

స్థల-నీరజ-సూన-పరాగ-భృతా

లహరీ-కణ-జాల-భరేణ సతా |

మరుతా పరితాపహృతాధ్యుషితే

విపులే యమునా-పులినే విమలే || క్ర. దీ. ౫.౫౨ ||

ద్వాదశ-శ్లోకాన్తం కులకమ్ | కల్యాణ-మయ-స్వరూపమ్ అజం విచిన్త్య ప్రథమోదిత-పీఠ-వరే పూర్వోక్త-దీక్షా-సమ్బన్ధి-పూజా-పీఠ-శ్రేష్ఠే విధివత్ యథావిధి ప్రయత్నేన పూజయేత్ | కీదృశం ? యమునా-పులినే యమునా-తటే ఇతరేతర-బద్ధ-కర-ప్రమదా-గణ-కల్పిత-రాస-విహార-విధౌ అన్యోన్య-బద్ధ-హస్త-స్త్రీ-సమూహ-పరికల్పిత-క్రీడా-విశేష-విధౌ మణి-శఙ్కగం మణిమయ-శఙ్క-మధ్య-గతమ్ | కీదృశే ? పులినే వాయునాధుయుషితే ఆక్రాన్తే | కీదృశేన ? స్థల-నీరజం స్థల-కమలం తం పుష్ప-పరాగ-భృతా తత్-కేశర-సంనికృష్ట-పుష్ప-రజో-యుక్తేన అనేన సౌగన్ధ్యం వర్ణితం పునః లహరీ-తరఙ్గస్ తస్య కణ-జాలం బిన్దు-సమూహః తస్య భరేణ ప్రకర్షేణ సతామ్ | ఉత్కృష్టేన యుక్తేనేతి త్రిపాఠినః | అనేన శైత్యమ్ ఉక్తమ్ | పునః పరితాప-హృతా ఖేద-వినాశకేన అనేన మాన్ద్యమ్ ఉక్తమ్ | పునః కీదృశే పులినే ? విపులే విస్తీర్ణే పునః విమలే శుద్ధే || క్ర. దీ. వి. ౫.౫౨ ||

పునః కీదృశం ?

అశరీర-నిశాత-శరోన్మథిత-

ప్రమదా-శత-కోటిభిర్ ఆకులితే |

ఉడునాథ-కరైర్ విశదీకృత-దిక్-

ప్రసరే విచరద్-భ్రమరీ-నికరే || క్ర. దీ. ౫.౫౩ ||

అశరీరః కామః తస్య యో నిశాత-శరస్ తీక్ష్ణ-బాణస్ తేన ఉన్మథితా వ్యగ్రీకృతా యాః

ప్రమదాస్ తాసాం శత-కోటిభిర్ ఆకులితీకృతే ఇతస్ తతో ఽవ్యాప్తేః | పునః కీదృశే ? ఉడునాథశ్ చన్ద్రస్ తస్య కరైః కిరణైర్ విశదీకృతః ప్రకాశితో దిక్-

ప్రసరో దిగ్-అవకాశో యత్ర తస్మిన్ | పునః కీదృశే ? విచరన్తీ భ్రమన్తీ యా భ్రమరీ తస్యా నికరః సమూహో యత్ర తస్మిన్ || క్ర. దీ. వి. ౫.౫౩ ||

పునః కీదృశం ?

విద్యాధర-కిన్నర-సిద్ధ-సురైః

గన్ధర్వ-భుజఙ్గమ-చారణకైః।

దారోపహితైః సువిమాన-గతైః

స్వస్థైర్ అభివృష్ట-సుపుష్ప-చయైః ॥ క్ర. దీ. ౫.౫౪ ॥

విద్యాధర-ప్రభృతయో యథా ప్రసిద్ధాః తథా భుజఙ్గమః హస్త-పాదాది-శరీరాన్వితో నాగ-లోక-స్థః సర్పః ఏతైర్ దారోపహితైః సస్త్రీకైః శోభన-విమాన-గతైః ఆకాశ-నిష్ఠైః కృత-పుష్ప-వృష్టి-సమూహైః ఆకులితే ॥ క్ర. దీ. వి. ౫.౫౪ ॥

పునః కీదృశం కృష్ణమ్ ?

ఇతరేతర-బద్ధ-కర-ప్రమదా-

గణ-కల్పిత-రాస-విహార-విధౌ।

మణి-శఙ్క-గమ్ అప్య్ అమునావపుషా

బహుధా విహిత-స్వక-దివ్య-తనుమ్ ॥ క్ర. దీ. ౫.౫౫ ॥

అమునా వపుషా అనేన మణి-శఙ్క-గఅతేన శరీరేణ నానా-ప్రకార-కృత-స్వీయ-దివ్య-శరీరమ్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౫.౫౫ ॥

పునః కీదృశం ?

సుదృశామ్ ఉభయోః పృథగ్-అన్తరగం

దయితా-గణ-బద్ధ-భుజ-ద్వితయమ్ ।

నిజ-సఙ్గ-విజృమ్భద్-అనఙ్గ-శిఖి-

జ్వలితాఙ్గ-లసత్-పులకాలి-యుజామ్ ॥ క్ర. దీ. ౫.౫౬ ॥

సుదృశామ్ కామినీనామ్ ఉభయోర్ ద్వయోః పృథక్ ద్వయ-ద్వయ-క్రమేణ అన్తరగం మధ్య-గతమ్ । పునః కీదృశం ? దయితా-గణేన నారీ-సమూహేన బద్ధం స్వ-హస్తేనాన్యో ఽన్యం గ్రథితం భుజ-ద్వితయం యస్య తమ్ ఏతేనైతద్ ఉక్తం భవతి కామిన్యోర్ మధ్యే కామినీనామ్ ఏవ హస్తేన గృహీత-హస్తః పరమేశ్వర ఇతి అపి సముచ్చయేన కేవలం శఙ్కగం కామినీనామ్ అపి అన్తరేణ యుక్తమ్ ఇతి భావః । కీదృశామ్ ? నిజ-సఙ్గేన గోపాల-కృష్ణ-సఙ్గేన విజృమ్భమాణః ప్రజ్వలితో యో అనఙ్గ-శిఖీ కామాగ్నిస్ తేన జ్వలితం ప్రదీప్తం యద్ అఙ్గం తత్ర లసన్తీ శోభమానా యా పులకాలీ రోమాఞ్చ-పఙ్క్తిస్ తయా యుజ్యన్తే ఇతి తద్-యుజస్ తాసామ్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౫.౫౬ ॥

పునః కీదృశం ?

వివిధ-శ్రుతి-భిన్న-మనోజ్ఞతర-

స్వర-సప్తక-మూర్చ్ఛన-తాల-గణైః ।

భ్రమమాణమ్ అమూభిర్ ఉదార-మణి-

స్ఫుట-మణ్డన-శిఞ్జిత-చారుతరమ్ ॥ క్ర. దీ. ౫.౫౭ ॥

అమూభిర్ గోపీభిః సహ భ్రమమాణమ్ భ్రమీకుర్వాణం । కైః ? వివిధో నానా-ప్రకారః శ్రుతిర్ నామ-స్వరారమ్భకావయవః శబ్ద-విశేషః తేన భిన్నం సఙ్గతం మనోజ్ఞతరమ్ అతి-హృదయ-గ్రాహి యత్ స్వర-సప్తకం నిషాదేత్య్ ఆది తస్య యా మూర్చ్ఛనా ఏకవింశతి-ప్రకారికా భాగ-తాలాశ్వతాల-పరితాలాదయః ఊన-పఞ్చాశత్ ఏతేషాం గణైః సమూహైః । పునః కీదృశం ?

ఉదార ఉదూఢో యో మణిస్ తస్య స్ఫుటం ప్రవ్యక్తం అతితేజస్వితయా యన్ మణ్డనం తస్య శిఞ్జితం శబ్దితం తేన చారుతరం హృదయఙ్గమమ్ ||౫౭||

పునః కీదృశం ?

ఇతి భిన్న-తనుం మణిభిర్ మిలితం

తపనీయ-మయిర్ ఇవ భారకతమ్ |

మణి-నిర్మిత-మధ్యగ-శఙ్ఖ-లసద్-

విపులారుణ-పఙ్కజ-మధ్య-గతమ్ || క్ర. దీ. ౫.౫౮ ||

ఇతి భిన్న-తనుమ్ | అనేన ప్రకారేణ గోపీభిర్ మిలిత-దేహం గోపాల-కృష్ణం కమ్ ఇవ తపనీయ-మయైః సువర్ణ-మయైః మణిభిర్ మిలితం గ్రథితం మరకత-మణిమ్ ఇవ | పునః కీదృశం ? మణి-నిర్మితో మధ్య-గతో యః శఙ్ఖః తల్ లగ్నం లసద్ దేదీప్యమానం యద్ విపులం బృహద్-అరుణ-పఙ్కజం తస్య మధ్య-గతమ్ || క్ర. దీ. వి. ౫.౫౮ ||

పునః కీదృశం ?

అతసీ-కుసుమాభ-తనుం తరుణం

తరుణారుణ-పద్మ-పలాశ-దృశమ్ |

నవ-పల్లవ-చిత్ర-సుగుచ్ఛ-లసచ్-

ఛిఖి-పిచ్ఛ-పినద్ధ-కచ-ప్రచయమ్ || క్ర. దీ. ౫.౫౯ ||

అతసీ-ప్రసిద్ధా తస్యాః కుసుమానీవాభా దీప్తిర్ యస్యాస్ తనోస్ తాదృశీ తనుర్ యస్య తమ్ | పునః కీదృశం ? తరుణేతి నూతనారుణ-పద్మ-పత్ర-సదృశ-నేత్రమ్ | పునః కీదృశం ? నవేతి నూతన-పల్లవ-నానా-విధ-స్తవక-శోభమాన-మయూర-పుచ్ఛ-సమ్బద్ధ-కేశ-సమూహమ్ || క్ర. దీ. వి. ౫.౫౯ ||

పునః కీదృశం ?

చటుల-భ్రువమ్ ఇన్దు-సమాన-ముఖం

మణి-కుణ్డల-మణ్డిత-గణ్డ-యుగమ్ |

శశ-రక్త-సదృక్-దశన-చ్ఛదనం

మణి-రాజద్-అనేక-విధాభరణమ్ || క్ర. దీ. ౫.౬౦ ||

చటుల-భ్రువం చలద్-భ్రూ-లతాకమ్ | పునః కీదృశం ? శుక్ల-పక్షీయ-పూర్ణ-చన్ద్ర-సదృశాననమ్ | పునః కీదృశం ? మణి-మయ-కుణ్డల-శోభిత-గణ్డ-ద్వయమ్ | పుఅన్ః కీదృశం ? శశ-శోణిత-తుల్యాధరమ్ | పునః కీదృశం ? మణినా శోభమాన-నానా-ప్రకారాభరణమ్ || క్ర. దీ. వి. ౫.౬౦ ||

పునః కీదృశం ?

అసన-ప్రసవ-చ్ఛదనోజ్జ్వలసద్-

వసనం సువిలాస-నివాస-భువమ్ |

నవ-విద్రుమ-భద్ర-కరాఙ్ఘ్రి-తలం

భ్రమరాకుల-దామ-విరాజి-తనుమ్ || క్ర. దీ. ౫.౬౧ ||

అసనో వృక్ష-విశేషః తస్య ప్రసవః పుష్పం తస్య ఛేదనం పత్రం చ తద్వద్ ఉజ్జ్వలం శోభమానం మనోహరం వస్త్రం యస్య తమ్ । పునః కీదృశం ? శోభన-క్రీడా-విచిత్ర-స్థానమ్ । పునః కీదృశం ? నవో నూతనో యో విద్రుమః ప్రవాలస్ తద్వత్ భద్రం మనోహరం కరాఙ్ఘ్రి-తలం యస్య తమ్ । పునః కీదృశం ? భ్రమరైర్ ఆకులం వ్యాప్తం యత్ పుష్ప-దామ-మాలా తేన విరాజితం భుజ-ద్వయం యస్య తం యద్ వా మాలయా విరాజితా తనుర్ యస్య తమ్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౫.౬౧ ॥

పునః కీదృశం ?

తరుణీ-కుచ-యుక్-పరిరమ్భ-మిలద్-

ఘుసృణారుణ-వక్షసమ్ ఉక్ష-గతిమ్ ।

శివ-వేణు-సమీరిత-గాన-పరం

స్మర-విహ్వలితం భువనైక-గురుమ్ ॥ క్ర. దీ. ౫.౬౨ ॥

యువతీనాం స్తన-ద్వయాలిఙ్గన-సమ్బద్ధ-కుఙ్కుమారుణితమ్ ఉరః-స్థలం యస్య తమ్ । పునః కీదృశం ? ఉక్ష-గతిం వృషభ-గతిమ్ । పునః కీదృశం ? శివః కల్యాణ-ప్రదో యో వేణుర్ వంశస్ తేన సమీరితం సమ్పాదితం యద్ గానం గీతం తత్-పరం తద్-ఆసక్తమ్ । పునః కీదృశం ? స్మరేణ కామేన విహ్వలితమ్ అనాయత్తమ్ । పునః కీదృశం ? భువన-త్రయస్య ఏకమ్ అద్వితీయం గురుమ్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౫.౬౨ ॥

ప్రథమోదిత-పీఠ-వరే విధివత్

ప్రయజేద్ ఇతి రూపమ్ అరూపమ్ అజమ్ ।

ప్రథమం పరిపూజ్య తద్-అఙ్గ-వృత్తిం

మిథునాని యజేద్ రసగాని తతః ॥ క్ర. దీ. ౫.౬౩ ॥

ఇతి రూపమ్ అజం ప్రథమోదితే పీఠ-వరే పూర్వ-కథిత-దేవతా-క్Lప్త-పీఠే యజేత్ అరూపం నిర్గుణమ్ | ఆవరణాని దర్శయతి-ప్రథమమ్ ఇతి | తద్-అఙ్గ-వృత్తిం పూర్వోక్తాఙ్గావరణం ప్రథమం పరిపూజ్య తతస్ తద్-అనన్తరం మిథునాని కేశవ-కీర్త్యాదీని రాసగాని రాస-క్రీడా-గతాని || క్ర. దీ. వి. ౫.౬౩ ||

దల-షోడశకే స్వరమ్ ఊఁతి-గణం

సహ-శక్తికమ్ ఉత్తమ-రాస-గతమ్ |

సరమా-మదనమ్ స్వ-కలా-సహిత-

మిథునాహ్వమ్ అథేన్ద్ర-పవి-ప్రముఖాన్ || క్ర. దీ. ౫.౬౪ ||

దల-షోడశకే షోడశ-పత్రే పూజయేత్-మిథునమ్ ఏవ కథయతి స్వర-మూర్తి-గణమ్ ఇతి స్వర-భవా అకారాది-వర్ణ-భవాః కేశవాది-షోడశ-మూర్తయః | స్వర-మూర్తి-గణం కీదృశం ? సహ-శాక్తికం కీర్త్యాది-శక్తి-సహితమ్ | పునః కీదృశం ? ఉత్తమో యో రాసః తత్ర గతమ్ | క్వచిద్ ఉత్తర-రాస-గతమ్ ఇతి పాఠః | తత్ర మధ్య-రాసే పరమేశ్వర-పూజా ఉత్తరాది-రాసే కేశవాదికం పూజయేత్ |

పునః కీదృశం ? రమా శ్రీ-బీజం మదనః కామ-బీజం ఏతాభ్యాం సహితమ్ | పునః కీదృశం ? స్వకీయా యాః కలాః షోడశ-స్వరాః తైః సహితమ్ | ప్రయోగశ్ చ-శ్రీం క్లీం అం కేశవ-కీర్తిభ్యాం నమః ఇత్య్ ఆది | పునః కీదృశం ? మిథునాహ్వమ్ మిథున-సంజ్ఞకమ్ | అథానన్తరమ్ ఇన్ద్ర-పవి-ప్రముఖాన్ ఇన్ద్రాదీన్ వజ్రాదీంశ్ చ పూజయేద్ ఇత్య్ అర్థః || క్ర. దీ. వి. ౫.౬౪ ||

పూర్వోక్తావృతి-సఙ్ఖ్యా-పూర్వకం నైవేద్యం కథయతి-

ఇతి సమ్యగ్ అముం పరిపూజ్య హరిం
చతురావృతి-సంవృతమ్ ఆర్ద్ర-మతిః ।
రజతారచితే చషకే స-సితం
సుశృతం సుపయో ఽస్య నివేదయతు ॥ క్ర. దీ. ౫.౬౫ ॥

అనేన ప్రకారేణ చతురావరణ-వేష్టితమ్ అముం హరిం సమ్యక్ యథావిధి సమ్పూజ్య శ్రద్ధావాన్ రజతా-రచితే రూప్య-నిర్మితే చషకే పాత్రే అస్య హరేః స-సితం స-శర్కరం స-ఘృతం ఘృత-సహితం పాఠాన్తరమ్ । సుశృతమ్ ఆవర్తితం పయో దుగ్ధం నివేదయతు ॥ క్ర. దీ. వి. ౫.౬౫ ॥

విభవే సతి కాంస్యమయేషు పృథక్
చషకేషు తు షోడశసు క్రమశః ।
మిథునేషు నివేద్య పయః స-సితం
విదధీత పురోవద్ అథో సకలమ్ ॥ క్ర. దీ. ౫.౬౬ ॥

విభవే సతి యది తాదృశమ్ ఐశ్వర్యం భవతి తదా కాంస్య-ఘటితేషు పృథక్ ఏకైకం షోడశస-చషకేషు క్రమేణ మిథున-గణేషు స-సితం పయో నివేద్య అథానన్తరం పురోవత్ నివేదయామి భగవతే ఇత్య్ ఆద్య్-ఉక్త-ప్రకారేణ సకలం పూజా-విశేషం సమాపయేత్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౫.౬౬ ॥

రాస-పూజా-ఫలమ్ ఆహ-
సకల-భువన-మోహ్నం విధిం యో
నియతమ్ అముం నిశి నిశ్య్ ఉదార-చేతాః ।

భజతి స ఖలు సర్వ-లోక-పూజ్యః

శ్రియమ్ అతులాం సమవాప్య యాత్య్ అనన్తమ్ || క్ర. దీ. ౫.౬౭ ||

అముం విధిం రాస-పూజా-ప్రకారం సకల-భువన-మోహ్నం సకల-భువన-వశ్యకరం నియతమ్ అబాధేన యో నిశి నిశి ప్రతి-రజని ఉదార-చేతాః ప్రసన్న-మనాః సన్ సమ్యక్ భజతి కుర్యాత్ స సర్వ-లోక-పూజ్యః సన్ అతులామ్ అతిశయితాం శ్రియం సమృద్ధిం సమవాప్య అనన్తం విష్ణుం యాతి ప్రాప్నోతి || క్ర. దీ. వి. ౫.౬౭ ||

నిశి వా దినాన్త-సమయే

ప్రపూజయేన్ నిత్యశో ఽచ్యుతం భక్త్యా |

సమ-ఫలమ్ ఉభయం హి తతః

సంసారాబ్ధిం సముత్తితీర్షతి యః || క్ర. దీ. ౫.౬౮ ||

యః పుమాన్ సంసార-సాగరం తరితుమ్ ఇచ్ఛతి సో ఽచ్యుతం భక్త్యా నిశి వా దినాన్త-సమయే వా సన్ధ్యాయాం పూజయేన్ నిత్యశః ప్రత్యహం హి యతః ఉభయ-నిశా-సన్ధ్యా-పూజన-ద్వయం సమ-ఫలమ్ తతస్ తస్మాద్ ధేతోః నిశి వా దినాన్తే వా పూజయేద్ ఇత్య్ అర్థః || క్ర. దీ. వి. ౫.౬౮ ||

ఉక్తమ్ ఉపసంహరతి-

ఇత్య్ ఏవం మను-విగ్రహం మధు-రిపుం యో వా త్రికాలం యజేత్

తస్యైవాఖిల-జన్తు-జాత-దయితస్యామ్భోధిజా-వేశ్మనః |

హస్తే ధర్మ-సుఖార్థ-మోక్ష-తరవః సద్-వర్గ-సమ్ప్రార్థితాః

సాన్ద్రానన్ద-మహా-రస-ద్రవ-ముచో యేషాం ఫల-శ్రేణయః || క్ర. దీ. ౫.౯ ||

ఇత్య్ అమునా ప్రకారేణ యః పుమాన్ మన్త్ర-శరీరం మధుసూదనం త్రి-కాలం వా పూజయేత్ తస్య నానా-విధ-ప్రాణి-సమూహ-వల్లభస్య అమ్భోధిజా-వేశ్మనో లక్ష్మీ-నివాసస్య ధర్మాది-పురుషార్థ-చతుష్టయ-వృక్షా హస్తే భవన్తీతి శేషః | కీదృశాః ? సతాం వర్గః సమూహః తేన ప్రార్థితాః | సంసర్గీతి పాఠే ససర్గిభిర్ నికటస్థైర్ యద్యపి మోక్షస్య ఫలం నాస్తి తథాపి మోక్ష-పదేన తద్-ధేతు-భూతం తత్త్వ-జ్ఞానమ్ ఉక్తం యేషాం వృక్షాణాం ఫల-పఙ్క్తయః నిత్యానన్ద-బ్రహ్మ స్వరూప-మహా-రస-ద్రవదాః || క్ర. దీ. వి. ౫.౯ ||

అథోచ్యతే పూర్వ-సమీరితానాం

పూజావసానే పరమ్ అస్య పుంసః |

కల్పస్ తు కామ్యేష్వ్ అపి తర్పణానాం

వినాపి పూజాం ఖలు యైః ఫలం తత్ || క్ర. దీ. ౫.౭౦ ||

అథానన్తరం పరమస్య పుంసః శ్రీ-గోపాల-కృష్ణస్య పూజావసానే పూజానన్తరం పూర్వ-సమీరితానాం శీమన్-ముఖ-ఇత్య్-ఆది-కథితానాం నిత్య-తర్పణానాం కల్పః ప్రకారః కామ్యేష్వ్ అపి తర్పణేషు ప్రకార ఉచ్యతే యైస్ తర్పణైః పూజాం వినాపి తత్-ఫలం పూజా-ఫలం ప్రాప్నోతి యథా-పూజా తథైవ తర్పణమ్ || క్ర. దీ. వి. ౫.౭౦ ||

సన్తర్ప్య పీఠ-మన్త్రైః సకృత్ ప్రథమమ్ అచ్యుతం తత్ర |

ఆవాహ్య పూజయేత్ తం తోయైర్ ఏవాఖిలైః సముపహారైః || క్ర. దీ. ౫.౭౧ ||

ప్రథమం పీఠ-మన్త్రైర్ ఆధార-శక్త్యాది-మన్త్రైః పీఠాఙ్గ-భూత-దేవతాం సకృత్-సకృద్ ఏకైక-వారం సన్తర్ప్య అనన్తరం తత్ర తోయ-మయే పీఠే అచ్యుతమ్ ఆవాహ్య జలైర్ ఏవ గన్ధాది-సకలోపచారాత్మకైః పూజయేత్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౫.౭౧ ॥

బద్ధ్వాథ ధేను-ముద్రాం తోయైః సమ్పాద్య తర్పణ-ద్రవమ్ ।

తద్ బుద్ధ్యాఞ్జలినా తం సువర్ణ-చషకీ-కృతేన తర్పయతు ॥ క్ర. దీ. ౫.౭౨ ॥

తతో ధేను-ముద్రాం బద్ధ్వా తోయైస్ తర్పణాఢ్యం సమ్పాద్య తద్-ద్రవ్య-రూపతయా తోయం భావయిత్వా తద్-బుద్ధ్యా తత్-కథిత-ద్రవ్య-తర్పణ-ద్రవ్య-బుద్ధ్యా తం కృష్ణం తర్పయతు కేనాఞ్జలినా కీదృశేన సువర్ణ-చషకతయా విచిన్తితేనేత్య్ అర్థః ॥ క్ర. దీ. వి. ౫.౭౨ ॥

వింశతిర్ అష్టోపేతా కాల-త్రయ-తర్పణేషు సఙ్ఖ్యోక్తా ।

భూయః స్వకాల-విహితాన్ సకృత్ తర్పయేచ్ చ పరివారాన్ ॥ క్ర. దీ. ౫.౭౩ ॥

కాల-త్రయ-తర్పణేషు త్రికాల-తర్పణేషు ఏకస్మిన్ కాలే ఽష్టోపేతా అష్టావింశతిః తర్పణస్య సఙ్ఖ్యోక్తా పునః స్వ-కాల-విహితాన్ స్వస్మిన్ ప్రాతర్ మధ్యాహ్నాదౌ యే యే విహితాః పరివారా ఆవరణ-దేవతాస్ తాన్ సకృద్ ఏకైక-వారం సన్తర్పయేత్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౫.౭౩ ॥

కాల-త్రయస్య తర్పణ-ద్రవ్యమ్ ఆహ-

ప్రాతర్ దధి-గుడ-మిశ్రం మధ్యాహ్నే పాయసం స-నవనీతమ్ ।

క్షీరం తృతీయ-కాలే ససితోపలమ్ ఇత్య్ ఉదీరితం ద్రవ్యమ్ ॥ క్ర. దీ. ౫.౭౪ ॥

గుడ-సహితం దధి ప్రాతః-కాలే నవనీత-సహితం పాయసం మధ్యాహ్నే ససితోపలమ్ శర్కరా-వికార-సహితం క్షీరం తృతీయ-కాలే ఇత్య్ అమునా ప్రకారేణ ద్రవ్యం తర్పణ-ద్రవ్యం కథితమ్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౫.౭౪ ॥

తర్పణ-మన్త్రమ్ ఆహ-

తర్పయామి-పదం యోజ్యం మన్త్రాన్తే స్వేషు నామసు ।
ద్వితీయాన్తేషు తు తతః పూజాశేషం సమాపయేత్ ॥ క్ర. దీ. ౫.౭౫ ॥

మన్త్రాన్తే మూల-మన్త్రావసానే స్వకీయాని తర్పణీయ-దేవతానాం నామాని తేషు తత్-సమీపేషు ద్వితీయాన్తేషు అముక-దేవతామ్ ఇత్య్ ఆది-రూపేషు తర్పయామీతి-పదం యోజ్యమ్ అనన్తరం పూజాశేషం సమాపయేత్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౫.౭౫ ॥

ఉత్తర-కృత్యమ్ ఆహ-

అభ్యుక్ష్య తత్-ప్రసాదాద్భిర్ ఆత్మానం ప్రతివేదపః ।
తజ్ జప్త్వా తమ్ అథోద్వాస్య తన్-మయః ప్రజపేన్ మనుమ్ ॥ క్ర. దీ. ౫.౭౬ ॥

తత్-ప్రసాదాద్భిః పరమేశ్వర-ప్రసాద-తత్-తర్పణ-జలైః ఆత్మానం శరీరం సిక్త్వా తజ్ జప్త్వా మన్త్రం జప్త్వా అపః ప్రపిబేత్ । అథానన్తరం తం దేవమ్ ఉద్వాస్య స్వ-హృదయే సంయోజ్య తన్-మయః సన్-మన్త్రం జపేత్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౫.౭౬ ॥

స-ప్రకారం స-ద్రవ్యం కామ్యం తర్పణమ్ ఆహ-

అథ ద్రవ్యాణి కామ్యేషు వక్ష్యన్తే తర్పణేషు తు ।
తాని ప్రోక్త-విధానానామ్ ఆశ్రిత్యాన్యతరం భజేత్ ॥ క్ర. దీ. ౫.౭౭ ॥

అథానన్తరం కామ్యేషు తర్పణేషు యాని నారదాదిభిః కథితాని ద్రవ్యాణి తాని వక్ష్యన్తే ప్రోక్త-విధానానామ్ త్రికాలోక్త-విధానానామ్ అనన్తరమ్ ఏకం విధానమ్ ఆశ్రిత్య కామ్య-తర్పణ-కర్మ భజేత్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౫.౭౭ ॥

ద్రవ్యైః షోడశభిర్ అముం ప్రతర్పయేద్ ఏకశశ్ చతుర్-వారమ్ ।
స చతుః-క్షీరాద్య-అన్తైః సకృజ్-జలాద్య-అన్తమ్ అచ్యుతం భక్త్యా ॥ క్ర. దీ. ౫.౭౮ ॥

షోడశభిర్ ద్రవ్యైర్ అముం శ్రీ-కృష్ణమ్ ఏకశశ్ చతుర్-వారమ్ తద్-ద్రవ్య-బుద్ధ్యా జలైర్ ఏవ తర్పయేత్ । కీదృశైః ? చత్వారి క్షీరాణి ఆద్యం యేషాం తైః । షోడశ-ద్రవ్యాణామ్ ఆదౌ దుగ్ధాఞ్జలి-చతుష్టయమ్ అన్తే చ చతుష్టయమ్ ఇత్య్ అర్థః । సకృజ్-జలాద్య-అన్తమ్ ఇతి క్రియా-విశేషణమ్ । తథా చ ప్రథమమ్ ఏక-వారం జలేన తతశ్ చతుర్వారం తతః చతుర్వారం క్షీరైః తతః సకృజ్ జలేన ఇతి పర్యవసన్నమ్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౫.౭౮ ॥

షోడశ-ద్రవ్యాణ్య్ ఆహ-పాయసమ్ ఇతి ।

పాయస-దాధిక-కృసరం గౌడాన్నపయోదధీని నవనీతమ్ ।

ఆజ్యం కదలీమోచారజస్వలాచోచమోదకాపూపమ్ ॥ క్ర. దీ. ౫.౭౯ ॥

పృథుకం లాజోపేతం ద్రవ్యాణాం కథితమ్ ఇహ షోడశకమ్ ।

లాజాన్తే ఽన్త్య-క్షీరాత్ ప్రాక్ సమర్ప్య సితోపలా-పుఞ్జైః ॥ క్ర. దీ. ౫.౮౦ ॥

పాయసం పరమాన్నమ్ । దాధికం దధ్నా పరిష్కృతమ్ అన్నమ్ । కృసరం ముద్గౌదనం గౌడాన్నం గుడోదక-పక్వమ్ అన్నమ్ । పయో దుగ్ధం దధి ప్రసిద్ధం నవనీతమ్ ఆజ్యం ఘృతం కదలీ చమ్పా-కదలీ మోచా స్వర్ణ-కదలీ రజస్వలా కదలీ-విశేషః । చోచో ఽపి కదలీ-విశేషః । మోదకో లడ్డుకః । అపూపమ్ పూలికా పృథక్ చిపిటకం లాజ-సమేతం లాజ-సహితమ్ ఇతి ద్రవ్యాణాం షోడశకం కథితమ్ ఇహ గ్రన్థేతి లాజేతి । లాజ-తర్పణానన్తరమ్ అన్త్య-చతుః-క్షీర-తర్పణాత్ పూర్వం సితోపలా-పుఞ్జైః శ్వేత-శర్కరా-సమూహైః భావనయా తోయ-భావాపన్నైః సకృత్ సన్తర్పయేత్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౫.౭౯-౮౦ ॥

ఉక్త-కామ్య-తర్పణస్య ఫలమ్ ఆహ-

ప్రగే చతుః-సప్తతి-వారమ్ ఇత్య్ అముం

ప్రతర్పయేద్ యో ఽనుదినం నరో హరిమ్ ।

అనన్యధీస్ తస్య సమస్త-సమ్పదః

కరే స్థితా మణ్డలతో ఽభివాఞ్ఛితాః ॥ క్ర. దీ. ౫.౮౧ ॥

ఇత్య్ అనేన ప్రకారేణ ప్రగే ప్రాతః-కాలే చతుః-సప్తతి-వారమ్ అముం హరిం కృష్ణం యో నరో ఽనుదినం ప్రత్యహమ్ అనన్య-ధీః ఏకాగ్ర-చిత్తః సన్ సన్తర్పయేత్ తస్య పుంసః మణ్డలతః ఏకోనపఞ్చాశద్-దివసాత్ అర్వాగ్ ఇతి త్రిపాఠినః అష్ట-చత్వారింశద్-దివసాభ్యన్తర ఇతి లఘు-దీపికా-కారః । పఞ్చత్రింశద్-దివసాభ్యన్తర ఇతి రుద్రధరః । అభివాఞ్ఛితా ఆకాఙ్క్షితాః సకల-సిద్ధి-సమృద్ధయః హస్త-స్థితా భవన్తి అత్ర సితోపలా-పుఞ్జస్య గణనా న కార్యా ॥ క్ర. దీ. వి. ౫.౮౧ ॥

కామ్య-తర్పణానన్తరమ్ ఆహ-

ధారోష్ణ-పక్వ-పయసీ-దధి-నవనీతే ఘృతం చ దౌగ్ధాన్నమ్ ।

మత్స్యణ్డీ-మధ్వ్-అమృతం ద్వాదశశః తర్పయేన్ నవభిర్ ఏభిః ॥ క్ర. దీ. ౫.౮౨ ॥

ధారోష్ణం పయః తదానీన్తనమ్ ఏవ నిష్పాదితం దుగ్ధం తథా పక్వమ్ పయః సాధితం దుగ్ధం ధారోష్ణ-పక్వే చ పయసీ చ అమూ ధారోష్ణ-పక్వ-పయసీ । దధి ప్రసిద్ధం నవనీతం ఘృతం దౌగ్ధాన్నం పాయసం మత్స్యణ్డీ శర్కరా-విశేషః స-శర్కరం వినష్ట-దుగ్ధమ్ ఇతి త్రిపాఠినః । మధు ప్రసిద్ధమ్ అమృతమ్ ఏతైర్ నవభిర్ ద్రవ్యైర్ ద్వాదశశ-వారం తర్పయేత్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౫.౮౨ ॥

ఏతస్య ఫలమ్ ఆహ-

తర్పణ-విధిర్ అయమ్ అపరః పూర్వోదిత-సమ-ఫలో ఽష్టశ-సఙ్ఖ్యః ।

కార్మణ-కర్మణి కీర్తౌ జన-సంవననే విశేషతో విహితః ॥ క్ర. దీ. ౫.౮౩ ॥

అయం తర్పణ-ప్రకారః పూర్వోక్త-తర్పణ-ప్రకారాద్ భిన్నః । కీదృశః ? పూర్వ-కథిత-తర్పణ-ఫల-సమ-ఫలః । పునః కీదృశః ? అష్టోత్తర-శత-ప్రమాణకః తతో నవభిర్ ద్రవ్యైర్ ద్వాదశ-కృత్వా తర్పణేనాష్టోత్తర-సఙ్ఖ్యా భవతి । పునః కీదృశః ? కార్మణ-కర్మణి వశ్య-కరణ-కర్మణి తథా కీర్తౌ సత్-కథాయాం జన-సంవననే లోక-వశీ-కరణే లోక-ప్రియత్వేన వా విశేషేణ విహితః ॥ క్ర. దీ. వి. ౫.౮౩ ॥

తర్పణానన్తరమ్ ఆహ-

సఖణ్డ-ధారోష్ణ-ధియాముకున్దం
వ్రజన్ పుర-గ్రామమ్ అపి ప్రతర్ప్య ।
లభేత భోజ్యం సరసం స-భృత్యైర్
వాసాంసి ధాన్యాని ధనాని మన్త్రీ ॥ క్ర. దీ. ౫.౭౪ ॥

సఖణ్డ-ధారోష్ణ-ధియాముకున్దం వ్రజన్ పుర-గ్రామమ్ అపి ప్రతర్ప్య లభేత భోజ్యం సరసం స-భృత్యైర్ వాసాంసి ధాన్యాని ధనాని మన్త్రీ ॥ క్ర. దీ. వి. ౫.౭౪ ॥

తర్పణస్యాశేష-ఫల-దాతృతాం తర్పణోత్తర-కృత్యం చ దర్శయతి-

యావత్ సన్తర్పయేన్ మన్త్రీ తావత్-సఙ్ఖ్యం జపేన్ మనుమ్ ।
తర్పణేనైవ కార్యాణి సాధయేద్ అఖిలాన్య్ అపి ॥ క్ర. దీ. ౫.౭౫ ॥

అఖిలాని సమస్తాని కార్యాణి వాఞ్ఛితాని తర్పణేనైవ వినాపి పూజా-హోమం సాధయేత్ । అత్ర యావత్-సఙ్ఖ్యం తర్పణం కరోతి తావత్-సఙ్ఖ్యం మన్త్రం జపేత్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౫.౭౫ ॥

ప్రయోగాన్తరమ్ ఆహ-

ద్విజోభిక్షావృత్తిర్ య ఇహ దినశో నన్ద-తనయః

స్వయం భూత్వా భిక్షామ్ అటతి విహరన్ గోప-సుదృశామ్ ।

అమా చేతోభిః స్వైర్ లలిత-లలితైర్ నర్మ-విధిభిర్

దధి-క్షీరాజ్యాఢ్యాం ప్రచురతర-భిక్షాం స లభతే ॥ క్ర. దీ. ౫.౮౬ ॥

భిక్షా-వృత్తిర్ జీవనోపాయో యస్య స ద్విజో త్రైవర్ణికో దినశః ప్రతిదినం స్వయం నన్ద-తనయో భూత్వా తద్-రూపేణాత్మానం విచిన్త్య ఇహ భిక్షామ్ అటతి యాచతే । కిం కుర్వన్ ? స్వకీయైర్ లలిత-లలితైః అతిమనోహరైః నర్మ-విధిభిః క్రీడా-కర్మభిర్ గోప-సుదృశాం గోప-స్త్రీణాం చేతోభిః సార్ధం విహరన్ అమా-శబ్దః సహార్థే స-దధి-దుగ్ధ-ఘృత-ప్రచురాం బహు-భిక్షాం ప్రాప్నోతి ॥ క్ర. దీ. వి. ౫.౮౬ ॥

మధ్యే కోణేషు షట్స్వ్ అప్య్ అనల-పుటస్యాలిఖేత్ కర్ణికాయాం

కన్దర్పం సాధ్య-యుక్తం వివర-గత-షడ్-అర్ణం ద్విశః కేశరేషు

శక్తి-శ్రీ-పూర్వకాని ద్వి-నవ-లిపి-మనోర్ అక్షరాణి చ్ఛదానాం

మధ్యే వర్ణాన్ దశానాం దశ-లిపి-మను-వర్యస్య చైకేకశో ఽబ్జమ్ ॥ క్ర. దీ. ౫.౮౭ ॥

దశ-దల-పద్మం విలిఖ్య కర్ణికాయాం షట్-కోణం వహ్ని-గృహం విలిఖ్య వహ్ని-గృహ-యుగ్మస్య మధ్యే షట్-కోణేషు విలిఖేత్ । లేఖన-ప్రకారమ్ ఆహ-కర్ణికాయాం మధ్యే సాధ్య-నామ-సహితమ్ అముకస్యాముకం సిధ్యత్వ్ ఇత్య్ అనేన సహితం కన్దర్పం కామ-బీజం విలిఖేత్ । తథా వివర-గతం షడ్-అర్ణం షట్-కోణ-గత-వక్ష్యమాణ-షడ్-అక్షరం విలిఖేత్ తథా కేశరేషు దశ-దల-మూలేషు ద్విశః ద్వౌ ద్వౌ కృత్వా ద్వి-నవ-లిపి-మనోర్ అష్టాదశాక్షర-మన్త్రస్య శక్తి-శ్రీ-పూర్వకాని భువనేశ్వరీ-బీజ-శ్రీ-బీజాద్యాన్య్ అక్షరాణి విలిఖేత్ । తథా దశానాం పాత్రాణాం మధ్యే దశ-లిపి-మను-వర్యస్య దశాక్షర-మన్త్ర-శ్రేష్ఠస్య వర్ణాన్ ఏకైకశో విలిఖేత్ తతో ఽబ్జం పద్మమ్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౫.౮౭ ॥

భూ-సద్మనాభివృతమ్ అస్రగమన్మథేన

గోరోచనాభిలిఖితం తపనీయ-సూచ్యా |

పట్టే హిరణ్య-రచితే గులికీ-కృతం తద్

గోపాల-యన్త్రమ్ అఖిలార్థదమ్ ఏతద్ ఉక్తమ్ || క్ర. దీ. ౫.౮౮ ||

భూ-బిమ్బేన చతుర్-అస్రేణ వేష్టితం కుర్యాత్ | కీదృశేన ? భూ-సద్మనా అస్రగ-మన్మథేన కోణ-గత-కామ-బీజేన ఏతద్ అఖిలార్థదం గోపాల-యన్త్రమ్ ఉక్తం కీదృశమ్ ? సువర్ణ-శలాకయా గోరోచనాదినా సువర్ణ-రచితే పట్టే లిఖితమ్ | అనన్తరం వర్తులీకృతమ్ || క్ర. దీ. వి. ౫.౮౮ ||

సమ్పాత-సిక్తమ్ అభిజప్తమ్ ఇదం మహద్భిర్

ధార్యం జగత్-త్రయ-వశీకరణైక-దక్షమ్ |

రక్షా-యశః-సుత-మహీ-ధన-ధాన్య-లక్ష్మీ

సౌభాగ్య-లిప్సుభిర్ అజస్రమ్ అనర్ఘ్య-వీర్యమ్ || క్ర. దీ. ౫.౮౯ ||

ఇదం మన్త్రం సమ్పాత-సిక్తమ్ ఆహూతి-దాన-శేష-పురః-స్థిత-ఘృత-సిక్తం తథా మన్త్రేణాభిమన్త్రితమ్ రక్షా-భయ-నివారణం యశః సత్-కథా-ప్రకాశః సుతః పుత్రః మహీ పృథివీ ధనం సువర్ణాది లక్ష్మీః సర్వ-సమ్పత్తిః సౌభాగ్యం సర్వ-జన-ప్రియత్వమ్ ఏతత్ ప్రాప్తుమ్ ఇచ్ఛద్భిర్ మహద్భిః శౌచ-యుక్తైః సతతం ధారణీయమ్ | అయమ్ అర్థః-యథోక్తం యన్త్రం సమ్పాద్య ప్రాణ-ప్రతిష్ఠాం కృత్వా పఞ్చామృతాదిభిః అభిషిచ్య అష్టోత్తర-శతం సహస్రం వా సమ్పాత-ఘృత-సిక్తం కృత్వా యథోక్త-సఙ్ఖ్యం జప్త్వా ధారయేద్ ఇతి కీదృశం ? జగత్-త్రయ-వశీకరణైక-కుశలమ్ | పునః అనర్ఘ్య-వీర్యం మహా-ప్రభావమ్ || క్ర. దీ. వి. ౫.౮౯ ||

యన్త్రస్య దర్శయతి ధారణాద్ అన్యత్రాప్య్ ఉపయోగమ్-

భూతోన్మాదాపస్మృతి-విష-మూర్చ్ఛా-విభ్రమ-జ్వరార్తానామ్ |

ధ్యాయన్ శిరసి ప్రజపేన్ మన్త్రమ్ ఇమం ఝటితి శమయితుం వికృతిమ్ || క్ర. దీ. ౫.౯౦ ||

భూతః శమ్శాన-దేశ-వర్తీ అదృశ్య-రూపో ऽనిష్ట-కారీ ఉన్మాదశ్ చిత్త-విభ్రమః అపస్మృతిర్ అపస్మారణ-యోగః విషం మూర్చ్ఛాకారి-స్థావరం జఙ్గమం చ మూర్చ్ఛా అచేష్టా విభ్రమః ప్రసాదః జ్వరో రోగ-విశేషః ఏతైర్ ఆర్తానాం పీడితానాం శిరసి మస్తకోపరి ఇదం యన్త్ర-రూపం ధ్యాయన్ ఇమం గోపాల-మన్త్రం జపేత్ కిం కర్తుమ్ ? వికృతిం ఝటితి శీఘ్రం శమయితుం నాశయితుమ్ || క్ర. దీ. వి. ౫.౯౦ ||

యన్త్రే షడ్-అక్షర-మన్త్రమ్ ఉద్ధరతి-

స్మర-త్రివిక్రమాక్రాన్తశ్ చక్రీప్ఠాయ-హృద్ ఇత్య్ అసౌ |

షడ్-అక్షరో ऽయం సమ్ప్రోక్తః సర్వ-సిద్ధి-కరో మనుః || క్ర. దీ. ౫.౯౧ ||

స్మరః కామ-బీజం త్రివిక్రమః ఋ-కారః తేన క్రాన్తః సమ్బద్ధః చక్రీ క-కారః తథా కృ ఇతి ష్ణాయేతి స్వరూపం హృన్ నమః ఇత్య్ అనేన ప్రకారేణాసౌ షడ్-అక్షరో ऽయం మన్త్రః సమ్ప్రోక్తః సర్వ-సిద్ధి-కరః అఖిల-కామదః || క్ర. దీ. వి. ౫.౯౧ ||

శక్తి-బీజమ్ ఉద్ధరతి-

క్రోడో ऽగ్ని-దీప్తో మాయావీ-లవ-లాఞ్ఛిత-మస్తకః |

సైషా శక్తిః పరా సూక్ష్మా నిత్యా సంవిత్-స్వరూపిణీ || క్ర. దీ. ౫.౯౨ ||

క్రోడో హ-కారః। కీదృశః ? అగ్నినా రేఫేణ దీప్తః। పునః మాయావీ దీర్ఘ-ఈ-కారః తద్-యుక్తః। పునః లవేన బిన్దునా లాఞ్ఛితం మస్తకం యస్య సః। తథా సానుస్వార ఇత్య్ అర్థః। ఏషా శక్తిః పరా ఉత్కృష్టా సూక్ష్మా మృణాల-తన్తు-సదృశీ నిత్యా జన్మ-నాశ-రహితా సంవిత్-స్వరూపిణీ స్వ-ప్రకాశ-స్వరూపిణీ ॥ క్ర. దీ. వి. ౫.౬౨ ॥

శ్రీ-బీజమ్ ఉద్ధరతి-

అస్థ్య్-అగ్ని-గోవిన్ద-లవైర్ లక్ష్మీ-బీజం సమీరితమ్ ।

ఆభ్యామ్ అష్టాదశ-లిపిః స్యాద్ వింశత్య్ అక్షరో మనుః ॥ క్ర. దీ. ౫.౬౩ ॥

అస్థి శ-కారః అగ్నిః రేఫః గోవిన్దో దీర్ఘ-ఈ-కారః లవో బిన్దుః ఏతైః సంయుక్తైః శ్రీ-బీజం సమీరితం కథితమ్ । ఆభ్యామ్ శక్తి-శ్రీ-బీజాభ్యాం సహితః పూర్వోక్తాష్టాదశాక్షర-మన్త్రః వింశత్య్ అక్షరో భవతి ॥ క్ర. దీ. వి. ౫.౬౩ ॥

పరమేశ్వర-పూజా-స్థాన-నియతిం దర్శయతి-

శాలగ్రామే మణౌ యన్త్రే మణ్డలే ప్రతిమాసు చ ।

నిత్యం పూజా హరేః కార్యా న తు కేవల-భూతలే ॥ క్ర. దీ. ౫.౬౪ ॥

శాలగ్రామే ప్రసిద్ధే మణౌ గోమేద-పద్మరాగాదౌ యన్త్రే ఽస్మిన్న్ ఏవ గోపాల-యన్త్రే మణ్డలే సర్వతో-భద్రాదౌ సోమ-సూర్యాగ్ని-మణ్డలే వేతి రుద్రధరః। ప్రతిమాసు సువర్ణాది-గోపాల-ప్రతిమాయామ్। అత్ర హరేర్ నిత్యం సర్వదా పూజా కార్యా న తు కేవలాయాం భూమౌ ॥ క్ర. దీ. వి. ౫.౬౪ ॥

కథిత-ప్రకారాణాం ఫలం దర్శయతి-

ఇతి జప-హుత-పూజా-తర్పణాద్యైర్ ముకున్దం
య ఇహ భజతి మవోర్ ఏకమ్ ఆశ్రిత్య నిత్యమ్ ।
స తు సుచిరమ్ అయత్నాత్ ప్రాప్య భోగాన్ విశేషాన్
పునర్ అమలతరన్తద్ధామ విష్ణోః ప్రయాతి ॥ క్ర. దీ. ౫.౯౫ ॥

ఇతి శ్రీ-కేశవ-భట్టాచార్య-విరచితాయాం క్రమ-దీపికాయాం పఞ్చమః పటలః ।

ఇతి కథిత-ప్రకారైర్ జప-హోమ-పూజా-తర్పణైః ఆది-పదాద్ అభిషేకాదినా యో ముకున్దం నిత్యం సేవతే । కిం కృత్వా ? మన్వోర్ దశాష్టాదశాక్షరయోర్ ఏకం గృహీత్వా ఇహ లోకే అయత్నాత్ సుచిరం సర్వ-కాలం సర్వాన్ భోగాన్ ప్రాప్య పునర్ అన్తే ప్రసిద్ధం నిర్మలం తేజః ప్రాప్నోతి తద్-ధామాభవతీత్య్ అర్థః ॥ క్ర. దీ. వి. ౫.౯౫ ॥

ఇతి శ్రీ-విద్యావినోద-గోవిన్ద-భట్టాచార్య-విరచితే క్రమ-దీపికాయా వివరణే
పఞ్చమః పటలః
॥౫॥

****

(౬)

షష్ఠ-పటలమ్

అథైవం సాధిత-మన్త్రయోః ప్రయోగాదీన్ దర్శయతి-

వినియోగాన్ అథో వక్ష్యే మన్త్రయోర్ ఉభయోః సమాన్ ।
తద్-అర్థ-కారిణో ఽనన్త-వీర్యాన్ మన్త్రాంశ్ చ కాంశ్చన ॥ క్ర. దీ. ౬.౧ ॥

అథో ఽనన్తరం మన్త్రయోర్ దశాష్టాదశాక్షరయోః సమాన్ ధ్యాన-విశేషేణ వినియోగాన్ తథా తద్-అర్థ-కారిణో ఽనన్త-వీర్యాన్ బహు-ఫల-దాతౄన్ కాంశ్చిన్ మన్త్రాన్ వక్ష్యే ॥ క్ర. దీ. వి. ౬.౧ ॥

ప్రయోగార్థం దశాష్టాదశాక్షరయోర్ ధ్యానమ్ ఆహ-

వన్దే తం దేవకీ-పుత్రం సద్యో-జాతం ద్యు-సప్రభమ్ ।
పీతామ్బరం కర-లసచ్-ఛఙ్ఖ-చక్ర-గదామ్బుజమ్ ॥ క్ర. దీ. ౬.౨ ॥

ఉక్త-రూపం ప్రసిద్ధం దేవకీ-పుత్రం సద్యో-జాతం బాలకం ద్యు-సప్రభమ్ ఆకాశ-సమాన-కాన్తిం శ్యామం పీత-వస్త్రం కరే లసన్తి శోభమానాని శఙ్ఖ-చక్ర-గదా-పద్మాని యస్య తం వన్దే నమస్కరోమి ॥ క్ర. దీ. వి. ౬.౨ ॥

ఏవం ధ్యాత్వా జపేల్ లక్షం మన్త్రం బ్రాహ్మే ముహూర్తకే ।

స్వాదు-ప్లుతైశ్ చ కుసుమైః పలాశైర్ అయుతం హునేత్ ॥ క్ర. దీ. ౬.3 ॥

ఏవమ్ అమునా ప్రకారేణ బ్రాహ్మే ముహూర్తకే ఉదయాత్ ప్రాక్ దణ్డ-ద్వయే దణ్డ-చతుష్టయ ఇతి కశ్చిత్ మన్త్రమ్ ఉభయోర్ ఏక-లక్షం జపేత్ । అనన్తరం పలాశ-పుష్పైః స్వాదు-ప్లుతైర్ ఘృత-మధు-శర్కరా-సహితైర్ దశ-సహస్రం జుహుయాత్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౬.3 ॥

ఫలమ్ ఆహ--

మన్వోర్ అన్యతరేణైవం కుర్యాద్ యః సుసమాహితః ।

స్మృతిం మేధాం మతి-బలం లబ్ధ్వా స కవిరాడ్ భవేత్ ।

స్యాన్ మనుస్ తత్ సమజపధ్యాన-హోమ-ఫలో ऽపరః ॥ క్ర. దీ. ౬.౪ ॥

మన్వోర్ దశాష్టా-దశాకరయోర్ అన్యతరేణ ఏకేన సుసమాహితః సుసంయతః సన్ య ఏవం కుర్యాత్ స స్మృతిం స్మరణం మేధాం ధారణావతీం బుద్ధిం మతిం సమ్యక్ జ్ఞానం బలం మహా-ప్రాణత్వమ్ ఏతత్ సర్వం ప్రాప్య కవిరాట్ కవి-శ్రేష్ఠో భవతి స్యాద్ ఇతి అపరో ऽగ్రే వక్ష్యమాణ-మన్త్రః కథిత-మన్త్ర-ద్వయ-సమాన-జప-ధ్యాన-హోమ-ఫలో భవతి ॥ క్ర. దీ. వి. ౬.౪ ॥

మన్త్రమ్ ఆహ-

శ్రీమన్-ముకున్ద-చరణౌ సదేతి శరణం తతః ।

అహం ప్రపద్య ఇత్య్ ఉక్తో మౌకున్దో ऽష్టాదశాక్షరః ॥ క్ర. దీ. ౬.౫ ॥

శ్రీమన్-ముకున్ద-చరణౌ సదేతి స్వరూపం తతస్ తద్-అనన్తరం శరణమ్ ఇతి స్వరూపమ్ అహం ప్రపద్య ఇతి స్వరూపమ్ ఇత్య్ అనేన ప్రకారేణ మౌకున్దో ముకున్ద-సమ్బన్ధీ అష్టాద్శాక్షరో మన్త్రః కథితః || క్ర. దీ. వి. ౬.౫ ||

మన్త్రోద్ధారః: శ్రీ-ముకున్ద-చరణౌ సదా శరణమ్ అహం ప్రపద్యే |

ఋష్య్-ఆదికమ్ ఆహ-

నారదో ఽస్య తు గాయత్రీ ముకున్దశ్ చషి-పూర్వకాః |

ప్రాతః ప్రాతః పిబేత్ తోయం జప్తం యో ఽష్టోత్తరం శతమ్ |

అనేన షడ్భిర్ మాసైః స భవేచ్ ఛ్రుతధరో నరః || క్ర. దీ. ౬.౬ ||

అస్య మన్త్రస్య నారదో మునిర్ గాయత్రీ-ఛన్దో ముకున్దో దేవతా ఋషి-పూర్వకాః ఋష్య్-ఆద్యాః ఋషి-చ్ఛన్దో దేవతా ఇత్య్ అర్థః | తే చ నారదాదయః | ప్రయోగమ్ ఆహ-ప్రాతః ప్రత్యహమ్ అష్టోత్తరం శతం జప్తం మన్త్ర-జప్తం జలం పిబేత్ | స నరో అనేన విధానేన షడ్భిర్ మాసైః శ్రుత-ధరో భవేత్ || క్ర. దీ. వి. ౬.౬ ||

ప్రయోగాన్తరమ్ ఆహ-

ఉపసంహృత-దివ్యాఙ్గం పురోవన్ మాతుర్ అఙ్కగమ్ |

చలద్-దోశ్ చరణం బాలం నీలాభం సంస్మరన్ జపేత్ || క్ర. దీ. ౬.౭ ||

ఉపసంహృత-దివ్యాఙ్గం త్యక్త-చతుర్బాహు-రూపం ధృత-బాహు-ద్వయం పురోవత్ యథా-వసుదేవ-సద్మని భీతేన దివ్యాఙ్గమ్ ఉపసంహృతం మాతుర్ అఙ్కగం దేవకీ-క్రోడే స్థితం చలద్-దోశ్-చరణం చఞ్చల-హస్త-పాదం బాలం శిశుం నీలాభం కం సంస్మరేత్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౬.౭ ॥

అయుతం తావద్ ఏవాజ్యైర్ జుహుయాచ్ చ హుతాశనే ।

స లభేద్ అచలాం భక్తిం శ్రద్ధాం శాన్తిం చ శాశ్వతీమ్ ॥ క్ర. దీ. ౬.౮ ॥

అయుతం జపేత్ తావద్ ఏవాగ్నావ్ ఆజ్యైర్ ఘృతైర్ జుహుయాత్ యః స స్థిరాం పరమేశ్వర-విషయిణీమ్ ఆరాధ్యత్వ-బుద్ధిం శుద్ధాం శాస్త్ర-బోధితే ఽర్థే ఽవశ్యమ్భావి-నిశ్చయాత్మికా శాన్తిం మోక్ష-రూపాం శాశ్వతీం నిత్యాం ప్రాప్నోతి దశాష్టాదశాక్షరయోర్ విశేష-ధ్యానమ్ ఇదం ప్రయోగార్థమ్ ఇతి భైరవ-త్రిపాఠినః ॥ క్ర. దీ. వి. ౬.౮ ॥

మన్త్రాన్తరమ్ ఆహ-

మనునైతత్-సమస్తాన్తే మరున్-నమిత-శబ్దితః ।

బాల-లీలాత్మనే హుం ఫట్ నమ ఇత్య్ అమునాథవా ॥ క్ర. దీ. ౬.౯ ॥

అథవామునా వక్ష్యమాణ-మన్త్రేణైతత్-ప్రయోగ-జాతం సాధయేత్ । మన్త్రమ్ ఆహ-సమస్తేతి । స్వరూపమ్ అస్యాన్తే మరున్-నమిత ఇతి స్వరూపమ్ । ఏతస్మాచ్ ఛబ్దాత్ బాల-లీలాత్మనే హుం ఫడ్ ఇతి స్వరూపం నమ ఇతి స్వరూపమ్ । అయమ్ అప్య్ అష్టాదశాక్షరః దశాష్టాదశాక్షర-సమానః ॥ క్ర. దీ. వి. ౬.౯ ॥

మన్త్రోద్ధారః: సమస్త-మన్మన్-నమితః బాల-లీలాత్మనే హుం ఫట్ స్వాహా।

ఋష్య్-ఆదీన్ ఆహ-

నలకూవర-గాయత్రీ-బాల-కృష్ణా ఇతీరితాః।

ఋస్యాద్యాః సిద్ధయః సర్వాః స్యుర్ జపాద్యైర్ ఇహామునా ॥ క్ర. దీ. ౬.౧౦ ॥

అస్య మన్త్రస్య ఋష్య్-ఆద్యాః ఋషిః ఛన్దో దేవతా నలకూవర-ప్రభృతయః। తత్ర నలకూవరో మునిర్ గాయత్రీ ఛన్దః బాల-కృష్ణో దేవతా ఇతి। ఇహ భువనే జపాద్యైః సర్వాః సిద్ధయో భవన్తి ॥ క్ర. దీ. వి. ౬.౧౦ ॥

లమ్బితం బాల-శయనే రుదన్తం వల్లవీ-జనైః।

ప్రేక్ష్యమాణం దుగ్ధ-బుద్ధ్యా తర్పయేత్ సో ఽశ్నుతే ఽశనమ్ ॥ క్ర. దీ. ౬.౧౧ ॥

బాల-శయనే ఆన్దోలికాయాం లమ్బితం స్థితం రుదన్తం క్రన్దమానం వల్లవీ-జనైర్ గోపీభిః ప్రేక్ష్యమాణం దృశ్యమానం ప్రేర్యమాణమ్ ఇతి పాఠే చాల్యమానమ్ ఇత్య్ అర్థః। దుగ్ధ-బుద్ధ్యా జలేన తర్పయేత్। అశనం భక్ష్య-వస్తు అశ్నుతే ప్రాప్నోతి ॥ క్ర. దీ. వి. ౬.౧౧ ॥

మన్త్రాన్తరమ్ ఆహ-

అమునా వాన్న-రూపాన్తే రస-రూప-పదం వదేత్ ।
తుష్ట-రూప నమో ద్వన్ద్వమ్ అన్నాధిపతయే మమ ।
అన్నం ప్రయచ్ఛ స్వాహేతి త్రింశద్-అర్ణో ఽన్నదో మనుః ॥ క్ర. దీ. ६.౧౨ ॥

అమునా మన్త్రేణ పూర్వోక్తం కుర్యాత్ । మన్త్రమ్ ఆహ-అన్న-రూప ఇతి శబ్దాన్తే రస-రూప ఇతి స్వరూపం తుష్ట-రూపేతి స్వరూపం నమో ద్వన్ద్వమ్ ఇతి నమో నమ స్వరూపమ్ ఆన్నాధిపతయే మమాన్నం ప్రయచ్ఛ స్వాహేతి త్రింశద్-అక్షరో అన్నద-మన్త్రః దశాష్టాదశాక్షర-సమానః ॥ క్ర. దీ. వి. ६.౧౨ ॥

మన్త్రోద్ధారః: అన్న-రూప రస-రూప తుష్ట-రూప నమో నమః అన్నాధిపతయే మనాన్నం ప్రయచ్ఛ స్వాహా ।

ఋష్య్-ఆదీన్ ఆహ-

నారదానుష్టుబ్-అన్నాధిపతయో ఽస్యర్షి-పూర్వకాః ।
భూత-బాల-గ్రహోన్మాద-స్మృతి-భ్రంశాద్య్-ఉపద్రవైః ।
పూతనా-స్తన-పాతారం గ్రస్త-మూర్ధ్ని స్మరన్ జపేత్ ॥ క్ర. దీ. ६.౧3 ॥

అస్య మన్త్రస్య నారదో మునిః, అనుష్టుప్-ఛన్దః, అన్నాధిపతిర్ దేవతా । ప్రయోగమ్ ఆహ-భూతేతి । భూత-పిశాచాదిర్ బాల-గ్రహో రోగ-విశేషః । ఉన్మాదశ్ చిత్త-భ్రమః స్మృతి-భ్రంశః సమ్మోహః । ఏతైర్ ఉపద్రవైర్ ఉపతాపైర్ గ్రస్త-మూర్ధ్ని ఉపతప్త-మస్తకే పూతనా-స్తన-పాయినం కృష్ణం స్మరన్ మన్త్రం జపేత్ ॥ క్ర. దీ. వి. ६.౧3 ॥

తాం పూతనాం రుదతీం క్రన్దమానాం భావయేత్-

సాసు-చూషణ-నిర్భిన్న-సర్వాఙ్గీం రుదతీం చ తామ్ |

ఆవిశ్య సర్వే ముక్త్వా తం విద్రవన్తి ద్రుతం గ్రహాః || క్ర. దీ. ౬.౧౪ ||

పునః కీదృశీమ్ ? సాసు-చూషనం సహ ప్రాణేన యత్ చూషణం సమాకర్షణం తేన నిర్భిన్నమ్ అనాయతం సర్వాఙ్గం యస్యాః సా | తథా తాం కిం భూత్వా జపేత్ ? ఆవిశ్య అహమ్ ఏవ హరిర్ ఇతి భావయిత్వా | అనన్తరం తం గ్రస్తం సర్వే గ్రహా ఉపద్రవా ముక్త్వా పరిత్యజ్య ద్రుతం శీఘ్రం విద్రవన్తి పలాయన్తే | అత్ర దశాష్టాదశాక్షరయోర్ విశేష-ధ్యానమ్ ఇదం ప్రయోగార్థమ్ ఇతి త్రిపాఠినః || క్ర. దీ. వి. ౬.౧౪ ||

ప్రయోగాన్తరమ్ ఆహ-

జుహుయాత్ ఖర-మఞ్జర్యా మఞ్జరీభిర్ విభావసౌ |

సుస్నాతః పఞ్చ-గవ్యాద్భిః పూతనాహన్తుర్ ఆననే || క్ర. దీ. ౬.౧౫ ||

ఖర-మఞ్జర్యా అపామార్గస్య మఞ్జరీభిర్ అగ్ర-భాగైః పఞ్చ-గవ్య-జలైః సిక్తైర్ విభావసౌ వహ్నౌ పూజనా-హన్తుః కృష్ణస్యానన-రూపే జుహుయాత్ || క్ర. దీ. వి. ౬.౧౫ ||

ప్రాశయేచ్ ఛిష్ట-గవ్యం తత్-కలశేనాభిషేచయేత్ |

సాధ్యం సహస్ర-జప్తేన సర్వోపద్రవ-శాన్తయే || క్ర. దీ. ౬.౧౬ ||

హోమావశిష్టం పఞ్చ-గవ్య-సాధ్యం ప్రాశయేత్ సహస్ర-జప్తేన పూర్వోక్త-విధినా సాధితేన కలశేన వాభిషేచయేత్ సర్వోపద్ర-నివృత్త్య-అర్థమ్ || క్ర. దీ. వి. ౬.౧౬ ||

మన్త్రాన్తరమ్ ఆహ-

అమునైతద్ ద్వాదశార్ణం హుం ఫట్ స్వాహాన్తకేన వా |

ఋష్య్-ఆద్యా బ్రహ్మ-గాయత్రీ-గ్రహ-ఘ్న-హరయో ऽస్య తు || క్ర. దీ. ౬.౧౭ ||

ఏతత్-పూర్వోక్త-ప్రయోగ-ద్వయం వక్ష్యమాణ-మన్త్రేణ వా కుర్యాత్ | మన్త్రమ్ ఆహ-ద్వాదశేతి-పూర్వోక్త-వాసుదేవ-ద్వాదశాక్షరాన్తే హుం ఫట్ స్వాహేతి షోడశాక్షరో మన్త్రః దశాష్టాదశాక్షర-సమానః | ఋష్య్-ఆదికమ్ ఆహ-ఋష్యాద్యా ఇతి | ఋషి-ప్రభృతయో బ్రహ్మాదయః | తత్ర బ్రహ్మ ఋషిః | గాయత్రీ చ్ఛన్దః | గ్రహఘ్న-రూపో హరిర్ దేవతా || క్ర. దీ. వి. ౬.౧౭ ||

మన్త్రోద్ధారః: ఓం నమో భగవతే వాసుదేవాయ హుం ఫట్ స్వాహా |

నిజ-పాదామ్బుజాక్షిప్త-శకటం చిన్తయన్ జపేత్ |

అయుతం మన్త్రయోర్ ఏకం సర్వ-విఘ్నోపశన్తయే || క్ర. దీ. ౬.౧౮ ||

నిజ-చరణ-కమల-నిక్షిప్త-శకటం హరిం చిన్తయేత్ | మన్త్రయోః పూర్వ-మన్త్రాపర-మన్త్రయోర్ ఏకమ్ అయుతం జపేత్ | కిమ్-అర్థమ్ ? సకల-విఘ్నోపశమనార్థం దశాష్టాదశాక్షరయోర్ ఏవ సర్వ-విఘ్న-శాన్త్య-అర్థం విశేష-ధ్యానమ్ ఇతి త్రిపాఠినః || క్ర. దీ. వి. ౬.౧౮ ||

అఙ్గాన్య్ అమీషాం మన్త్రాణామ్ ఆచక్రాదిభిర్ అర్చనా।

అఙ్గైర్ ఇన్ద్రాది-వజ్రాద్యైర్ ఉదితా సమ్పదే సదా॥ క్ర. దీ. ౬.౧౯॥

అమీషాం కథిత-మన్త్రాణామ్ ఆచక్రాదిభిర్ దశాక్షర-కథితైర్ అఙ్గాని కార్యాణి అర్చనా పూజాస్తు అఙ్గైస్ తథేన్ద్రాద్యైస్ తద్-ఆయుధైశ్ చేతి సమ్పత్త్య్-అర్థం సదా కథితా॥ క్ర. దీ. వి. ౬.౧౯॥

మృత్యుఞ్జయ-విధిం దర్శయతి-

బాలో నీల-తనుర్ దోర్భ్యాం దధ్య్-ఉత్థం పాయసం దధత్।

హరిర్ వో ఽవ్యాద్ ద్వీపి-నఖ-కిఙ్కిణీ-జాల-మణ్డితః॥ క్ర. దీ. ౬.౨౦॥

దశాష్టాదశాక్షరయోర్ వారోగ్యార్థం విశేష-ధ్యానమ్ ఆహ-బాల ఇత్య్ ఆదినేతి త్రిపాఠినః। హరిర్ వో యుష్మాన్ రక్షతు। కీదృశో బాలః ? పఞ్చ-వర్షీయః। పునః కీదృశః ? నీల-తనుః। పునః కీదృశః ? హస్తాభ్యాం దధ్య్-ఉత్థం నవనీతం పాయసం పరమాన్నం చ ధారయేత్। పునః కీదృశః ? వ్యాఘ్ర-నఖ-క్షుద్ర-ఘణ్టికా-సమూహాభ్యామ్ అలఙ్కృతః॥ క్ర. దీ. వి. ౬.౨౦॥

ధ్యాత్వైవాగ్నౌ జుహుయాత్ శతవీర్యాఙ్కుర-త్రికైః।

పయః-సర్పిః-ప్లుతైర్ లక్షమ్ ఏకం తావజ్ జపేన్ మనుమ్॥ క్ర. దీ. ౬.౨౧॥

ఏవమ్భూతం హరిం ధ్యాత్వా వహ్నౌ శతవీర్యాఙ్కురైర్ దుర్వాఙ్కురైస్ త్రిభిః। కీదృశైః ? పయో దుగ్ధం సర్పి-ఘృతం తాభ్యాం ప్లుతైః సిక్తైః ఏకం లక్షం జుహుయాత్ లక్షమ్ ఏకం జపేత్॥ క్ర. దీ. వి. ౬.౨౧॥

గురవే దక్షిణాం దత్త్వా భోజయేద్ ద్విజ-పుఙ్గవాన్ ।

స హ్య అబ్దానాం శతం జీవేన్ న రోగో నాత్ర సంశయః ॥ క్ర. దీ. ౬.౨౨ ॥

అనన్తరం గురవే దక్షిణాం దత్త్వా బ్రాహ్మణాన్ భోజయేచ్ చ స వర్షాణాం శతం రోగ-రహితః సన్ జీవేత్-అత్ర సంశయో నాస్తి ॥ క్ర. దీ. వి. ౬.౨౨ ॥

మన్త్రాన్తరమ్ ఆహ-

అత్రాపరో మనుర్ ద్వాదశార్ణాన్తే పురుషోత్తమ ।

ఆయుర్ మే దేహి సమ్భాష్య విష్ణవే ప్రభవిష్ణవే ॥ క్ర. దీ. ౬.౨౩ ॥

నమో ఽన్తో ద్వ్య-అధిక-త్రింశద్-అర్ణో ఽస్యార్షిస్ తు నారదః ।

ఛన్దో ఽనుష్టుప్-దేవతా చ శ్రీ-కృష్ణో ఽఙ్గాన్య అతో బ్రువే ॥ క్ర. దీ. ౬.౨౪ ॥

ఏతాదృశే కార్యే ఽపరో మన్త్రో ఽస్తి । మన్త్రమ్ ఆహ-ద్వాదశాక్షర-వాసుదేవ-మన్త్రాన్తే పురుషోత్తమ ఇతి స్వరూపమ్ ఆయుర్ మే దేహీతి స్వరూపం విష్ణవే ప్రభవిష్ణవే ఇతి స్వరూపమ్ । నమ ఇత్య అన్తో ద్వ్య-అధిక-త్రింశద్-అర్ణో ద్వాత్రింశద్-అక్షరో మన్త్రః కథితస్ తు । పునర్ అస్య మన్త్రస్య నారద ఋషిర్ అనుష్టుప్-ఛన్దో దేవతా శ్రీ-కృష్ణః ఇతి అతో ఽనన్తరమ్ అఙ్గాని బ్రువే వదామి ॥ క్ర. దీ. వి. ౬.౨౩-౨౪ ॥

మన్త్రోద్ధారః: ఓం నమో భగవతే వాసుదేవాయ పురుషోత్తమ్ ఆయుర్ మే దేహి విష్ణవే ప్రభవిష్ణవే నమః ।

రవి-భూతేన్ద్రియ-వసు-నేత్రార్ణైశ్ చాత్మనే యుతైః।

మహానన్ద-పద-జ్యోతిర్ మాయా-విద్యా-పదైః క్రమాత్ ॥ క్ర. దీ. ౬.౨౫ ॥

ద్వాదశ-పఞ్చ-పఞ్చాష్ట-ద్వి-సఙ్ఖ్యాతైర్ మన్త్రాక్షరైర్ ఆత్మనేపదాన్తైర్ మహానన్దాది-పదైః సహ క్రమేణ పఞ్చాఙ్గాని। సహానన్దేత్య్ అపి క్వచిత్ పాఠః ॥ క్ర. దీ. వి. ౬.౨౫ ॥

ఏతస్య పురశ్చరణాదిమ్ ఆహ-

జప్త్వా లక్షమ్ ఇమం మన్త్రమ్ అయుతం పాయసైర్ హునేత్।

పూర్వవద్ దూర్వయా జుహ్వాద్ ఆయుర్ దీర్ఘతరం లభేత్ ॥ క్ర. దీ. ౬.౨౬ ॥

ఇమం మన్త్రం లక్షం జప్త్వా పాయసైర్ అయుతం హునేత్ జుహుయాత్। ఏవం మన్త్రం సంసాధ్య పూర్వవద్ దూర్వయాఙ్కురకైః దుగ్ధ-ఘృత-మిలితైర్ లక్షమ్ ఏకం జుహుయాత్। జపైశ్ చ దీర్ఘతరమ్ అతిశయమ్ ఆయుః ప్రాప్నోతి ॥ క్ర. దీ. వి. ౬.౨౬ ॥

దారయన్తం బకం దోర్భ్యాం కృష్ణం సంగృహ్య తుణ్డయోః।

స్మరన్ శిశూనామ్ ఆతఙ్కే స్పృష్ట్వాఽయతరమ్ అభ్యసేత్।

తజ్-జప్త-తిలజాభ్యఙ్గాద్ భవేయుః సుఖినశ్ చ తే ॥ క్ర. దీ. ౬.౨౭ ॥

శిశూనాం బాలానామ్ ఆతఙ్కే భయే సముపస్థితే తాన్ బాలాన్ స్పృష్ట్వా కృష్ణం స్మరన్ అన్యతరమ్ ఉక్తేష్వ్ ఏకం మన్త్రమ్ అభ్యసేజ్ జప్యాత్। కీదృశం కృష్ణమ్? కరాభ్యాం తుణ్డయోః సంగృహ్య బక-నామానమ్ అసురం విదారయన్తమ్। తన్-మన్త్ర-జప్త-తైలాభ్యఙ్గాత్ తే బాలాః సుఖినో భవన్తి। స్మరన్న్ ఇతి శుశు-నామానం కృష్ణం స్మరన్, కే శిరసి స్పృష్ట్వా జప్యాద్ ఇతి బోద్ధవ్య-మన్త్ర-దశాష్టాదశాక్షరయోర్ విశేష-ధ్యానమ్ ఇతి త్రిపాఠినః॥ క్ర. దీ. వి. ౬.౨౭॥

అస్మిన్న్ ఏవ బాల-రక్షార్థే ఽన్యో ఽపి మన్త్రో ఽస్తీత్య్ ఆహ-

అత్రాప్య్ అన్యో మనుర్ బాల-వపుషే వహ్ని-వల్లభా।

గోరక్షాయాం క్వణద్-వేణుం చారయన్తం పశూంస్ తథా॥ క్ర. దీ. ౬.౨౮॥

బాల-వపుషే ఇతి స్వరూపం వహ్ని-వల్లభేతి స్వాహా అస్మిన్న్ అర్థే గోరక్షాయాం చ విశేష-ధ్యానమ్ ఆహ-క్వణద్ ఇతి। వేణు-వాదన-పరం పశూంశ్ చారయన్తం కృష్ణం స్మరన్ జప్యాత్॥ క్ర. దీ. వి. ౬.౨౮॥

అస్మిన్న్ ఏవ బాల-రక్షార్థే గో-రక్షాయాం చ మన్త్రాన్తరమ్ ఆహ-

ఉక్త్వా గోపాలక-పదం పునర్ వేశధరాయ చ।

వాసుదేవాయ వర్మాస్త్ర-శిరాంస్య్ అష్టాదశాక్షర॥ క్ర. దీ. ౬.౨౯॥

గోపాలక ఇత్య్ ఉక్త్వా పునర్ వేశధరాయ ఇత్య్ ఉక్త్వా వాసుదేవాయేతి వదేత్ వర్మ హుమ్ అస్త్రం ఫడ్ ఇతి శిరః స్వాహా ఏతాని వదేత్। ఏవం సతి అష్టాదశాక్షరో భవతి॥ క్ర. దీ. వి. ౬.౨౯॥

మన్త్రోద్ధారః: గోపాలక-వేశ-ధరాయ వాసుదేవాయ హుం ఫట్ స్వాహా।

మనోర్ నారద-గాయత్రీ-కృష్ణ-ర్ష్యాదిర్ అనేన వా।

కుర్యాద్ గోపాల-సంరక్షామ్ ఆచక్రాద్య్-అఙ్గినా బుధః॥ క్ర. దీ. ౬.౩౦॥

అస్య పూర్వోక్తస్య చ మనోర్ నారదో మునిర్ గాయత్రీ-చ్ఛన్దః శ్రీ-కృష్ణో దేవతా అనేన వా మన్త్రేణ ఉక్త-ద్రవ్యాదినా వా గోపాల-రక్షాం కుర్యాత్। కీదృశేన ? ఆచక్రాద్య్-అఙ్గ-యుక్తేన॥ క్ర. దీ. వి. ౬.౩౦॥

విష-హరణ-ప్రయోగమ్ ఆహ-

కుమ్భీ-నసాది-క్ష్వేడార్తౌ దష్ట-మూర్ధ్ని స్మరన్ హరిమ్।

నృత్యన్తం కాలియ-ఫణారఙ్గే ఽన్యతరమ్ అభ్యసేత్॥ క్ర. దీ. ౬.౩౧॥

దృశా పీయూష-వర్షిణ్యా సిఞ్చన్తం తత్ తనుం బుధః।

తర్జయన్ వామ-తర్జన్యా తం ద్రాజ్ మోచయతే విషాత్॥ క్ర. దీ. ౬.౩౨॥

కుమ్భీ-నసాది-క్ష్వేడార్తౌ సర్ప-విష-పీడాయామ్। కుమ్భీనసాస్ తు తే సర్పా యే స్యుర్ దృష్టి-విషోల్బణాః ఇతి ధరణిః। ఆది-పదాద్ వృశ్చికాది-సఙ్గ్రహో దష్ట-మూర్ధ్ని ఆర్త-మస్తకే స్పృష్ట్వా కాలియో నాగ-విశేషస్ తస్య ఫణా సైవఅ రఙ్గ-భూమిస్ తత్ర నృత్యన్తం స్మరన్ అన్యతమ-మన్త్రమ్ అభ్యసేత్ జపేత్। కీదృశం ? హరిం తత్ తనుం శరీరమ్ అమృత-వర్షిణ్యా దృష్ట్యా సిఞ్చన్తమ్। కిం కుర్వన్ ? స్మరేత్ వామ-తర్జన్యాతర్జయన్। ఏవం సతి తం దష్టం మన్త్రీ ద్రాక్ శీఘ్రం విషాన్ మోచయేత్। అత్ర దశాష్టాదశాక్షరయోర్ విశేష-ధ్యానమ్ ఇతి త్రిపాఠినః॥ క్ర. దీ. వి. ౬.౩౧-౩౨॥

ప్రయోగాన్తరమ్ ఆహ-

ఆపూర్య-కలశం తోయైః స్మృత్వా కాలియ-మర్దనమ్ |
జప్త్వాష్ట-శతమ్ ఆసిఞ్చేద్ విషిణం స సుఖీ భవేత్ || క్ర. దీ. ౬.33 ||

కలశం తోయైర్ ఆపూర్యానన్తరం కాలియ-మర్దనం దేవం స్మృత్వాష్టాధికం శతం జప్త్వా తేన కలశేన విష-యుక్తమ్ ఆసిఞ్చేత్ | అనన్తరం విషాత్ సుఖీ భవతి || క్ర. దీ. వి. ౬.33 ||

కాలియ-మర్దన-మన్త్రమ్ ఆహ-

కావ్య-మధ్యే లియస్యాన్తే ఫణామధ్యేది-వర్ణకాన్ |
ఉక్త్వా పునర్ వదేన్ నృత్యం కరోతి తమ్ అనన్తరమ్ || క్ర. దీ. ౬.3౪ ||
నమామి దేవకీ-పుత్ర ఇత్య్ ఉక్త్వా నృత్య-శబ్దతః |
రాజానమ్ అచ్యుతం బ్రూయాద్ ఇతి దన్త-లిపిర్ మనుః || క్ర. దీ. ౬.3౫ ||

కావ్య ఇత్య్ అక్షర-ద్వయోర్ మధ్యే లియస్యేతి స్వరూపమ్ ఏతస్యాన్తే ఫణా-మధ్యాది ఇతి స్వరూపమ్ ఇత్య్ అన్తాన్ వదేద్ అనన్తరం నృత్యం కరోతి తమ్ ఇతి | అనన్తరం నమామి దేవకీ-పుత్రమ్ ఇతి వదేత్ | అనన్తరం నృత్య-శబ్దతః నృత్య-శబ్దాన్తే రాజనమ్ అచ్యుతమ్ ఇతి బ్రూయాద్ ఇత్య్ అనేన ప్రకారేణ దన్త-లిపిర్ ద్వాత్రింశద్-అక్షరో మన్త్రః కథితః || క్ర. దీ. వి. ౬.3౪-3౫ ||

మన్త్రోద్ధారః:

కాలియ-వ్యఫణా-మధ్యే ఇతి నృత్యం కరోతి తం ।
దేవకీ-పుత్రం నమామి నృత్య రాజానమ్ ఉచ్యతమ్ ॥

అస్య మన్త్రస్య అఙ్గాదీని దర్శయతి-

అస్యాఙ్గాన్యఙ్ఘ్రిభిర్ న్యస్తైః సమస్తైర్ నారదో మునిః ।
ఛన్దో ऽనుష్టుబ్ దేవతా చ కృష్ణః కాలియ-మర్దనః ॥ క్ర. దీ. ౬.3౬ ॥

అస్య మన్త్రస్య వ్యస్తైర్ ఏకైకమ్ అఙ్ఘ్రిభిశ్ చతుర్భిః పాదైః సమస్తైర్ మన్త్రాత్మకైశ్ చాఙ్గాని పఞ్చాఙ్గాని కథితాని మునిః నారదః ఛన్దో ऽనుష్టుప్ కాలీయ-మర్దనః కృష్ణో దేవతా ॥ క్ర. దీ. వి. ౬.3౬ ॥

పురశ్చరణమ్ ఆహ-

జప్యో లక్షం మనుర్ అయం హోతవ్యం సర్పిషాయుతమ్ ।
అఙ్గ-దిక్పాల-వజ్రాద్యైర్ అర్చనాస్య సమీరితా ॥ క్ర. దీ. ౬.3౭ ॥

అయం మన్త్రః లక్షం జప్యః సర్పిషా ఘృతేన పునర్ అయుతం హోతవ్యమ్ । అఙ్గ-దిక్-పాల-వజ్రాద్యైస్ త్రిభిర్ ఆవరణైర్ అర్చనా పూజా కథితా ॥

ప్రయోగమ్ ఆహ-

క్రియా సర్వా చ కర్తవ్యా విసఘ్నీ పూర్వమ్ ఈరితా।
సదృశో ఽనేన జగతి నహి క్ష్వేడ-హరో మనుః॥ క్ర. దీ. ౬.౩౮॥

పూర్వ-మన్త్ర-కథితా విషఘ్నీ సర్వా క్రియా అమునైవ మన్త్రేణ కర్తవ్యా హి యతః జగతి సంసారే అనేన మన్త్రేణ సదృశః సమానః క్ష్వేడ-హరః విషహరో నాస్తి॥ క్ర. దీ. వి. ౬.౩౮॥

విషఘ్నం ప్రయోగాన్తరమ్ ఆహ-

అక్షైః శుకతరోః పిష్టైర్ గులికా ధేను-వారిణా।
ఆననస్యాఞ్జనాలేపైర్ విషఘ్నీ సాధితామునా॥ క్ర. దీ. ౬.౩౯॥

శుకతరోః కరఞ్జ-వృక్షస్యేతి భైరవ-త్రిపాఠినః। కింశుక-వృక్షస్యేతి లఘు-దీపికా-కారః। అక్షైస్ త్వగ్భిర్ ఇతి రుద్రధరః। పఞ్చాక్షైర్ ఇతి త్రిపాఠినః। ధేను-వారిణా స-వత్సా గో-మూత్రేణ పిష్టైః సమ్పాదితా గులికా అమునా మన్త్రేణ సాధితా సతీ విషఘ్నీ భవతి కైర్ ఆననస్యాఞ్జనాలేప-ప్రకారైః॥ క్ర. దీ. వి. ౬.౩౯॥

అధునా ప్రయోగాన్తరం దర్శయతి-

ఉద్దణ్డ-వామ-దోర్-దణ్డ-ధృత-గోవర్ధనాచలమ్।
అన్య-హస్తాఙ్గులీ-వ్యక్త-స్వర-వంశార్పితాననమ్॥ క్ర. దీ. ౬.౪౦॥

ధ్యాయన్ హరిం జపన్ మన్వోర్ ఏకం ఛత్రం వినా వ్రజేత్ ।

వర్ష-వాతాశనిభ్యః స్యాద్ భయం తస్య నహి క్వచిత్ ॥ క్ర. దీ. ౬.౪౧ ॥

ఉత్తాలితో యో వామ-బాహు-దణ్డస్ తేన ధృతో గోవర్ధనాచలో యేన తమ్ అన్య-హస్తాఙ్గులిభిః వ్యక్త-స్వరో యస్య వంశస్య తత్రార్పితమ్ ఆననం యేన తమ్ ఏవమ్భూతం హరిం చిన్తయన్ మన్వోర్ దశాష్టాదశాక్షరయోర్ ఏకం జపన్ ఛత్రం వినా వ్రజేత్ యస్ తస్య వృష్టి-వాయు-వజ్రాదిభ్యో భయం క్వాపి న విద్యతే ॥ క్ర. దీ. వి. ౬.౪౦-౪౧ ॥

ప్రయోగాన్తరమ్ ఆహ-

మోఘ-మేఘౌఘ-యత్నాపగతేన్ద్రం తం స్మరన్ హునేత్ ।

లవణైర్ అయుత-సఙ్ఖ్యాతైర్ అనావృష్టిర్ న సంశయః ॥ క్ర. దీ. ౬.౪౨ ॥

మోఘో నిష్ఫలో యో మేఘ-సమూహస్ తస్య యత్నః తేనాపగతః ఇన్ద్రో యస్మాత్ తమ్ ఏతాదృశం హరిం చిన్తయన్ అయుత-సఙ్ఖ్యాతైర్ లవణైర్ జుహుయాత్ అనన్తరమ్ అనావృష్టిర్ భవతి నాత్ర సంశయః ॥ క్ర. దీ. వి. ౬.౪౨ ॥

ప్రయోగాన్తరమ్ ఆహ-

క్రీడన్తం యమునా-తోయే మజ్జన-ప్లవనాదిభిః ।

తచ్-ఛీకర-జలాసారైః సిచ్యమానం ప్రియా-జనైః ॥ క్ర. దీ. ౬.౪3 ॥

ధ్యాత్వాయుతం పయః-సిక్తైర్ హునేద్ వానీర-తర్పణైః ।

వృష్టిర్ భవత్ కాలే ఽపి మహతీ నాత్ర సంశయః || క్ర. దీ. ౬.౪౪ ||

యమునా-జలే మజ్జనోన్మజ్జనైః క్రీడన్తం క్రీడాం కుర్వన్తమ్ | పునః కీదృశం ? ప్రియా-జనై రుక్మిణీ-ప్రభృతిభిస్ తచ్-ఛీకర-జలాసారైః యౌమ్నా-జల-ధారా-రూపైః సిచ్యమానమ్ ఏవమ్భూతం కృష్ణం ధ్యాత్వా వానీర-తర్పణైః వేతస-సమిద్భిః పయః-సిక్తైర్ దుగ్ధోక్షితైర్ అయుతం జుహుయాత్ | ఏవం సతి అకాలో ఽపి మహతీ-వృష్టిర్ భవతి నాత్ర సంశయః || క్ర. దీ. వి. ౬.౪౩-౪౪ ||

అనేనైవ ధ్యానేన ప్రయోగాన్తరమ్ ఆహ-

అముమ్ ఏవ స్మరన్ మూర్ధ్ని విష-స్ఫోట-జ్వరాదిభిః |

స-దాహ-మోహైర్ ఆర్తస్య జపేచ్ ఛాన్తిర్ భవేత్ క్షణాత్ || క్ర. దీ. ౬.౪౫ ||

దాహ-మోహ-సహితైర్ వృష-స్ఫోట-జ్వరాదిభిర్ ఆర్తస్య మూర్ధ్ని మస్తకే అముమ్ ఏవ పూర్వోక్త-రూపం ధ్యాత్వా జపేత్ అనన్తరం తస్య పీడితస్య క్షణాద్ శాన్తిః స్వాస్థ్యం భవతి || క్ర. దీ. వి. ౬.౪౫ ||

ఏతస్యామ్ ఏవార్తౌ ప్రకారాన్తరమ్ ఆహ-

అథవా గరుడారూఢం బల-ప్రద్యుమ్న-సంయుతమ్ |

నిజ-జ్వర-వినిష్పిష్ట-జ్వరాభిష్టుతమ్ అచ్యుతమ్ || క్ర. దీ. ౬.౪౬ ||

ధ్యాత్వా జ్వరాభిభూత్యస్య మూర్ధ్న్య అన్యతరమ్ అభ్యసేత్ |

శాన్తిం వ్రజేద్ అసాధ్యో ఽపి జ్వరః సోపద్రవః క్షణాత్ || క్ర. దీ. ౬.౪౭ ||

అథవా జ్వరాభిభూత్యస్య మస్తకే ఽచ్యుతమ్ ధ్యాత్వా అన్యతరమ్ ద్వయోర్ మధ్యే ఏకం మన్త్రమ్ అభ్యసేత్ జపేత్ | కీదృశం ? అచ్యుతం గరుడారూఢం | పునః కీదృశం ? బల-ప్రద్యుమ్నాభ్యాం సంయుతమ్ | పునః కీదృశం ? నిజ-జ్వరేణ వైష్ణవ-జ్వరేణ శీతాఖ్యేనాయుధ-రూపేణ వినిష్పిష్టశ్ చూర్ణితో యో రౌద్ర-జ్వర ఉష్ణాఖ్యాయుధ-రూపస్ తేన స్తుతమ్ | అనన్తరం అస్యాసాధ్యో ఽపి జ్వరః శీఘ్రమ్ ఏవ నాశం గచ్ఛతి | కీదృశో జ్వరః ? ఉపద్రవో గాత్ర-పీడాది తత్-సహితః || క్ర. దీ. వి. ౬.౪౭ ||

అనేనైవ ధ్యానేన ప్రయోగాన్తరమ్ ఆహ-

ధ్యాత్వైవమ్ అగ్నావ్ అభ్యర్చ్య పయోక్తైశ్ చతురఙ్గులైః |

జుహుయాద్ అమృతాఖణ్డైర్ అయుతం జ్వర-శాన్తయే || క్ర. దీ. ౬.౪౮ ||

ఏవం పూర్వోక్త-రూపం కృష్ణం ధ్యాత్వా వహ్నౌ సమ్పూజ్య జ్వర-శాన్త్య-అర్థం చతుర్-అఙ్గుల-పరిమితైర్ దుగ్ధాసిక్తైర్ అమృతాఖణ్డైర్ గుడూచి-ఖణ్డైర్ అయుతం జుహుయాత్ || క్ర. దీ. వి. ౬.౪౮ ||

ప్రయోగాన్తరమ్ ఆహ-

నిశాత-శర-నిర్భిన్న-భీష్మతాప-నుదం హరిమ్ |

స్మృత్వా స్పృశన్ జపేద్ ఆర్తం పాణిభ్యాం రోగ-శాన్తయే || క్ర. దీ. ౬.౪౯ ||

నిశాతస్ తీక్ష్ణో యః శరస్ తేన నిర్భిన్నో బిద్ధో యో భీష్మస్ తస్య యస్ తాపస్ తం హరతి | ఏవమ్భూతం హరిమ్ ధ్యాత్వా ఆర్తం జ్వరాది-పీడితం పాణిభ్యాం స్పృష్ట్వా జ్వర-నాశార్థం మన్వోర్ ఏకతరం జపేత్ || క్ర. దీ. వి. ౬.౪౯ ||

ప్రయోగాన్తరమ్ ఆహ-

అపమృత్యు-వినాశాయ సాన్దీపని-సుత-ప్రదమ్ ।
ధ్యాత్వామృత-లతా-ఖణ్డైః క్షీరాక్తైర్ అయుతం హునేత్ ॥ క్ర. దీ. ౬.౫౦ ॥

సాన్దీపనిః కృష్ణ-గురుః । తస్య సుత-ప్రదం కృష్ణం ధ్యాత్వా అమృత-లతా-ఖణ్డైః గుడూచ్-ఖణ్డైః క్షీరాక్తైర్ దుగ్ధ-సిక్తైర్ అయుతం హునేత్ జుహుయాత్ । కస్మై ? అపమృత్యుర్ అకాల-మరణం తస్య వినాశాయ నివృత్తయే ॥ క్ర. దీ. వి. ౬.౫౦ ॥

ప్రయోగాన్తరమ్ ఆహ-

మృత-పుత్రాయ దదతం సుతాన్ విప్రాయ సార్జునమ్ ।
ధ్యాత్వా లక్షం జపేద్ ఏకం మన్వోః సుత-వివృద్ధయే ॥ క్ర. దీ. ౬.౫౧ ॥

మృత-పుత్రాయ విప్రాయ పుత్రాన్ దదతం సార్జునమ్ అర్జున-సహితం ధ్యాత్వా మన్వోర్ ఏకం లక్షం జపేత్ । కిమ్-అర్థమ్ ? సుత-వృద్ధి-నిమిత్తమ్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౬.౫౧ ॥

ప్రయోగాన్తరమ్ ఆహ-

పుత్ర-జీవేన్ధన-యుతే జుహుయాద్ అనలే ఽయుతమ్ ।

తత్-ఫలైర్ మధురాక్తైః స్యుః పుత్రా దీర్ఘాయుషో ఽస్య తు || క్ర. దీ. ౬.౫౨ ||

జీవాపుత్రేతి యస్య ప్రసిద్ధిః తస్య ఇన్ధనేన యుతే సమ్పాదితే వహ్నౌ తత్-ఫలైః పుత్ర-జీవాఫలైర్ మధురాక్తైస్ త్రి-మధ్వ్-అక్తైర్ మన్త్రైర్ ఏకేనాయుతం జుహుయాత్ | అనన్తరమ్ అస్య హోమ-కర్తుః పుత్త్రాః దీర్ఘాయుషో భవన్తి || క్ర. దీ. వి. ౬.౫౨ ||

ప్రయోగాన్తరమ్ ఆహ-

క్షీర-ద్రుక్-క్వాథ-సమ్పూర్ణమ్ అభ్యర్చ్య కలశం నిశి |

జప్త్వాయుతం ప్రగే నారీమ్ అభిషిఞ్చేద్ ద్విషట్-దినమ్ || క్ర. దీ. ౬.౫౩ ||

సా బన్ధ్యాపి సుతాన్ దీర్ఘ-జీవినో గద-వర్జితాన్ |

లభతే నాత్ర సన్దేహస్ తజ్-జప్తాజ్యాశినీ సతీ || క్ర. దీ. ౬.౫౪ ||

కలశ-పూరణ-విధానేన క్షీర-వృక్ష-క్వాథేన సమ్పూర్ణమ్ కలశం నిశి రాత్రౌ సమ్పూజ్యాయుతం జప్త్వా ప్రగే ప్రాతః-కాలే పుత్రార్థినీం స్త్రియం ద్విషట్-దినమ్ ద్వాదశ-దినాని వ్యాప్యాభిషిఞ్చేత్ | అనన్తరం సాభిషిక్తా బన్ధ్యాపి అపత్య-జనన-సమయ-యోగ్యా అజనితాపత్యో ఽపి పుత్రాన్ దీర్ఘాయుషో రోగ-రహితాన్ ప్రాప్నోతి | కిమ్భూతా సతీ ? మన్త్ర-జప్తాజ్య-భోజినీ సతీ | అత్రార్థే సన్దేహో నాస్తి || క్ర. దీ. వి. ౬.౫౩-౫౪ ||

ప్రయోగాన్తరమ్ ఆహ-

ప్రాతర్ వాచం-యమా నారీ బోధి-చ్ఛద-పుటే జలమ్ |

మన్త్రయిత్వాష్టోత్తర-శతం పిబేత్ పుత్రీయతీ ధ్రువమ్ || క్ర. దీ. ౬.౫౫ ||

ప్రాతః-కాలే వాచం-యమా మౌనినీ పుత్రీయతీ ఆత్మనః పుత్రమ్ ఇచ్ఛన్తీ బోధి-చ్ఛద-పుటే పిప్పల-పత్ర-పుటే జలం మన్త్వైర్ అన్యతరేణాష్టోత్తర-శతం జప్తం మాసం వ్యాప్య పిబేత్ | అనన్తరం పుత్రం ప్రాప్నోతీతి శేషః | జల-పాన-మన్త్రమ్ ఆహ-దేవకీ-పుత్రేతి | అత్ర ప్రసఙ్గాత్ అస్మిన్ గ్రన్థే అనుక్తో ఽపి సన్తాన-గోపాల-మన్త్రః కథ్యతే | తద్ యథా-

దేవకీ-పుత్ర గోవిన్ద వాసుదేవ జగద్-గురో |

దేహి మే తనయం కృష్ణ త్వామ్ అహం శరణం గతః ||

అస్య మన్త్రస్య నారదో మునిర్ అనుష్టుప్-ఛన్దః సన్తాన-ప్రదో గోపాల-కృష్ణో దేవతా పదైర్ వ్యస్తైర్ వా పఞ్చాఙ్గాని | ధ్యానం యథా-

శఙ్ఖ-చక్ర-ధరం కృష్ణం రథస్థం చ చతుర్భుజమ్ |

సర్వాభరణ-సన్దీప్తం పీతవాససమ్ అచ్యుతమ్ ||

మయూర-పిచ్ఛ-సంయుక్తం విష్ణు-తేజోపబృంహితమ్ |

సమర్పయన్తం విప్రాయ నష్టాన్ ఆనీయ బాలకాన్ |

కరుణామృత-సమ్పూర్ణ-దృష్ట్యేక్షన్తం చ తం ద్విజామ్ || ఇతి || క్ర. దీ. వి. ౬.౫౫ ||

ప్రయోగాన్తరమ్ ఆహ-

ప్రహితాం కాశి-రాజేన కృత్యాం ఛిత్వా నిజారిణా |

తత్-తేజసా తన్-నగరీం దహన్తం భావయన్ హరిమ్ || క్ర. దీ. ౬.౫౬ ||

స్వ-స్నేహాక్తైర్ హునేద్ రాత్రౌ సర్షపైః సప్త-వాసరమ్ |

కృత్యా కర్తారమ్ ఏవాసౌ కుపితా నాశయేద్ ధ్రువమ్ || క్ర. దీ. ౬.౫౭ ||

ప్రహితాం ప్రేషితాం కాశీశ్వరేణ కృత్యాం ఘాతకర్త్రీం నిజారిణా నిజ-చక్రేణ ఛిత్వా అనన్తరం తత్-తేజసా తస్య కాశీశ్వర-రాజస్య నగరీం దహన్తం కృష్ణం భావయన్ స్వ-స్నేహాక్తైర్ సర్షప-తైల-యుక్తైః సర్షపైః సప్త-దినాని వ్యాప్య రాత్రౌ మన్త్రేర్ ఏకతరేణ జుహుయాత్ | అథానన్తరం అసౌ కృత్యా క్రుద్ధా సతీ ధ్రువం నిశ్చితం కర్తారమ్ ఏవ నాశయేత్ || క్ర. దీ. వి. ౬.౫౭ ||

ప్రయోగాన్తరమ్ ఆహ-

ఆసీనమ్ ఆశ్రమే దివ్యే బదరీ-షణ్డ-మణ్డితే |

స్పృశన్తం పాణి-పద్మాభ్యాం ఘణ్టాకర్ణ-కలేవరమ్ || క్ర. దీ. ౬.౫౮ ||

ధ్యాత్వాచ్యుతం తిలైర్ లక్షం హునేత్ త్రి-మధురాప్లుతైః |

ముక్తయే సర్వ-పాపానాం శాన్తయే కాన్తయే తనోః || క్ర. దీ. ౬.౫౯ ||

బదరీ-షణ్డో బదరీ-సమూహస్ తేన మణ్డితే శోభితే దివ్యే ఉత్కృష్టే ఆశ్రమ ఆసీనమ్ ఉపవిష్టం తథా హస్త-పఙ్కజాభ్యాం ఘణ్టాకర్ణస్య మహాదేవ-మూర్తేః కస్యచిత్ మహాదేవ-భక్తస్య వా కలేవరమ్ శరీరం స్పృశన్తమ్ అచ్యుతం ధ్యాత్వా తిలైస్ త్రి-మధురాప్లుతైర్ ఘృత-మధు-శర్కరా-మిశ్రితైర్ మన్త్రేర్ ఏకేన లక్షం జుహుయాత్ | కిమ్-అర్థమ్ ? మోక్షాయ తథా సకల-పాపానాం వినాశార్థం తథా తనోర్ దేహస్య కాన్తయే దీప్త్యే-అర్థమ్ || క్ర. దీ. వి. ౬.౫౮-౫౯ ||

ప్రయోగాన్తరమ్ ఆహ-

ద్వేషయన్తం రుక్మి-బలౌ ద్యూతాసక్తౌ స్మరన్ హరిమ్ |

జుహుయాద్ ఇష్టయోర్ ద్విష్ట్యై గులికా గోమయోద్భవాః || క్ర. దీ. ౬.౬౦ ||

ద్యూతాసక్తౌ ద్యూత-కర్మ కుర్వన్తౌ రుక్మి-బలభద్రౌ ద్వేషయన్తం పరస్పరం ద్వేషమ్ ఉత్పాదయన్తం హరిం స్మరన్ గోమయోత్పన్నా గులికా మన్వోర్ ఏకేన జుహుయాత్ | అత్ర సహస్ర-హోమో బోద్ధవ్యః | అనుక్తాయాం తు సఙ్ఖ్యాయాం సహస్రం తత్ర నిర్దిశేత్ ఇతి వచనాత్ | కిమ్-అర్థమ్ ? ఇష్టయోర్ మిత్రయోర్ ద్విష్ట్యై విద్వేషణార్థమ్ || క్ర. దీ. వి. ౬.౬౦ ||

ప్రయోగాన్తరమ్ ఆహ-

జ్వలద్-వహ్ని-ముఖైర్ బాణైర్ వర్షన్తం గరుడధ్వజమ్ |

ధావమానం రిపు-గణమ్ అనుధావన్తమ్ అచ్యుతమ్ || క్ర. దీ. ౬.౬౧ ||

ధ్యాత్వైవమ్ అభ్యసేన్ మన్వోర్ ఏకం సప్త-సహస్రకమ్ |

ఉచ్చాటనం భవేద్ ఏతద్-రిపూణాం సప్తభిర్ దినైః || క్ర. దీ. ౬.౬౨ ||

జ్వలన్ దేదీప్యమానో యో వహ్నిస్ తద్వన్ ముఖం యేషాం తైర్ బాణైర్ వర్షన్తం తాడయన్తం తథా గరుడారూఢం తథా ధావమానం శత్రు-సమూహమ్ అనుపశ్చాద్ ధావన్తం హరిం ధ్యాత్వా మన్వోర్ దశాష్టాదశాక్షరయోర్ ఏకం సప్త-సహస్రకమ్ అభ్యసేత్ జపేత్ | ఏవం కృతే సతి ఏతస్య శత్రూణాం సప్తభిర్ దినైర్ ఉచ్చాటనం భవతి స్వ-దేశాద్ అపయానం భవతి || క్ర. దీ. వి. ౬.౬౨ ||

ప్రయోగాన్తరమ్ ఆహ-

ఉత్క్షిప్తవత్సకం ధ్యాయన్ కపిత్థ-ఫల-హారిణమ్ |

అయుతం ప్రజపేత్ సాధ్యమ్ ఉచ్చాటయతి తత్-క్షణాత్ || క్ర. దీ. ౬.౬3 ||

ఉత్క్షిప్త ఊర్ధ్వం క్షిప్తో వత్సో వత్స-రూపో వత్సకాసురో యేన తథా కపిత్థస్య ఫలం హరతీతి కృష్ణం ధ్యాత్వా మన్త్వోర్ మధ్యే ఏకం అయుతం జపేత్ | అనన్తరం తత్-క్షణాత్ శీఘ్రమ్ ఏవ సాధ్యమ్ ఉచ్చాటనీయమ్ ఉచ్చాటయతి || క్ర. దీ. వి. ౬.౬౩ ||

ప్రయోగాన్తరమ్ ఆహ-

ఆత్మానం కంస-మథనం ధ్యాత్వా మఞ్చాన్ నిపాతితమ్ |

కంసాత్మానమ్ అరిం కర్షన్ గతాసుం ప్రజపేన్ మనుమ్ || క్ర. దీ. ౬.౬౪ ||

అయుతం జుహుయాద్ వాస్య జన్మోడుతరు-తర్పణైః |

అపి సేవిత-పీయూషో మిర్యతే ఽరిర్ న సంశయః || క్ర. దీ. ౬.౬౫ ||

ఆత్మానం కంస-మథనం కృష్ణం ధ్యాత్వా కంస-మథనాత్ మనోర్ ఐక్యం విచిన్త్య తథా రిపుం కంస-స్వరూపం అపగత-ప్రాణం ధ్యాత్వా రిపు-కంసయోర్ అభేదం విచిన్త్యేతి భావః | మఞ్చాద్ అధః-కృతం ఆకర్షయన్ ఆకర్షణం భావయన్ మన్త్వోర్ ఏకమ్ అయుతం జపేత్ | అస్య రిపోః జన్మోడుతరుతర్పణైః సమిద్భిర్ జుహుయాచ్ చ |

కారస్కరో ఽథ ధాత్రీ స్యాద్ ఉదుమ్బర-తరుః పునః |

జమ్బూ-ఖదీర-కృష్ణాఖ్యా వంశ-పిప్పల-సంజ్ఞకౌ ||

నాగ-రోహిత-నామానౌ పలాశ-ప్లక్ష-సంజ్ఞకౌ |

అమ్బష్ఠ-బిల్వార్జునాఖ్యం వికఙ్కత-మహీరుహః ||

బహలః సవలః ఖర్జుర్ భణ్డిలః పనసార్కకౌ |

శమీక-దమ్బామ్ర-నిమ్బ-మధుకా ఋక్ష-శాఖినః ||

ఇతి సప్తవింశతి-నక్షత్రాణాం వృక్షాః | జన్మ-నక్షత్ర-వృక్ష ఏవం కృతే సేఇవ్త-పీయూషో ఽపి మ్రియతే నాత్ర సంశయః || క్ర. దీ. వి. ౬.౬౪-౬౫ ||

ఇదం ప్రయోజనం ప్రకారాన్తరేణాపి భవతీతి దర్శయతి-

అథవా నిమ్బ-తైలాక్తైర్ హునేద్ అధోభిర్ అక్షజైః।
అయుతం ప్రయతో రాత్రౌ మరణాయ రిపోః క్షణాత్ ॥ క్ర. దీ. ౬.౬౬ ॥

నిమ్బ-తైల-సిక్తైర్ అక్షజైః విభీతక-సమిద్భిః ప్రయతః పవిత్రః సన్ రాత్రౌ మన్త్రైర్ ఏకేన అయుతం హునేత్। కిమ్-అర్థమ్ ? శత్రోః శీఘ్ర-వినాశాయ ॥ క్ర. దీ. వి. ౬.౬౬ ॥

అస్మిన్న్ ఏవార్థే ప్రయోగాన్తరమ్ ఆహ-

దోషారిష్ట-దల-వ్యోష-కార్పాసాస్థి-కణైర్ నిశి।
హునేద్ ఏరణ్డ-తైలాక్తైః స్మశానస్థో ఽరి-శాన్తయే ॥ క్ర. దీ. ౬.౬౭ ॥

దోషా హరిద్రా అరిష్ట-దలం విభీతక-పత్రమ్ ఇతి రుద్రధరః। భల్లాతక-పత్రమ్ ఇతి రుద్రధఅః। నిమ్బ-పత్రమ్ ఇతి భైరవ-త్రిపాఠినః। వ్యోషం త్రికటుకం కార్పాసాస్థి కార్పాసా-బీజం కణం పిప్పలీ ఏతైర్ మిలితైర్ ఏరణ్డ-తైల-సిక్తైః స్మశానస్థః మృత-సంస్కార-స్థానస్థః సన్ నిశి రాత్రౌ మన్త్రైర్ ఏకేన జుహుయాత్। కిమ్-అర్థం ? శత్రు-నాశార్థమ్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౬.౬౭ ॥

రాగాన్ మారణ-ప్రయోగే ప్రాయశ్చిత్తమ్ ఆహ-

న శస్తం మారణం కర్మ కుర్యాచ్ చేద్ అయుతం జపేత్ |

హునేద్ వా పాయసైస్ తావత్ శాన్తయే శాన్తమానసః || క్ర. దీ. ౬.౬౮ ||

మారణం కర్మ శిష్ట-జనస్య న ప్రశస్తం తథాపి యది వా రాగాత్ కుర్యాత్ తదా మన్వోర్ మధ్యే ఏకం మన్త్రం అయుతం జపేత్ పరమాన్నేన వా అయుతం జుహుయాత్ | శాన్తయే పాప-నాశాయ శాన్త-మానసో నిర్మత్సరః || క్ర. దీ. వి. ౬.౬౮ ||

ప్రయోగాన్తరమ్ ఆహ-

జయ-కామో జపేల్ లక్షం పారిజాత-హరం హరిమ్ |

స్మరన్ పరాజయస్ తస్య న కుతశ్చిద్ భవిష్యతి || క్ర. దీ. ౬.౬౯ ||

జయ-కామః పుమాన్ బలాద్ ఇన్ద్ర-సకాశాత్ స్వర్గస్థ-పారిజాతాపహారిణం కృష్ణం భావయన్ మన్వోర్ ఏకం లక్షం జపేత్ | ఏవం కృతే తస్య భఙ్గః కస్మాద్ అపి న భవిష్యతీతి || క్ర. దీ. వి. ౬.౬౯ ||

ప్రయోగాన్తరమ్ ఆహ-

పార్థే దిశన్తం గీతార్థం వ్యాఖ్యా-ముద్రాకరం హరిమ్ |

రథస్థం భావయన్ జప్యాద్ ధర్మ-వృద్ధ్యై శమాయ చ || క్ర. దీ. ౬.౭౦ ||

పార్థే ఽర్జునే గీతార్థం దిశన్తం కథయన్తం తథా వ్యాఖ్యా-ముద్రాం కరే యస్య తమ్ ఉత్తాన-తర్జన్య్-అఙ్గుష్ఠ-యుతా వ్యాఖ్యా-ముద్రా తథా రథారూఢం హరిం భావయన్ మన్వోర్ ఏకం లక్షం జపేత్ । కిమ్-అర్థమ్ ? ధర్మోత్పత్త్య్-అర్థం మోక్షార్థం చ ॥ క్ర. దీ. వి. ౬.౨౦ ॥

ప్రయోగాన్తరమ్ ఆహ-

లక్షం పలాశ-కుసుమైర్ హునేద్ యో మధురాప్లుతైః ।
వ్యాఖ్యాతా సర్వ-శాస్త్రాణాం స కవిర్ వాదిరాడ్ భవేత్ ॥ క్ర. దీ. ౬.౨౧ ॥

యః పలాశ-పుష్పైర్ ఘృత-మధు-శర్కరా-మిశ్రైర్ మన్వోర్ ఏకేన లక్షం జుహుయాత్ స సకల-శాస్త్రాణాం వ్యాఖ్యాతా కవిరాట్ కవి-శ్రేష్ఠశ్ చ భవేత్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౬.౨౧ ॥

ప్రయోగాన్తరమ్ ఆహ-

విశ్వరూప-ధరం ప్రోద్యద్-భానుకోటి-సమ-ద్యుతిమ్ ।
ద్రుత-చామీకర-నిభమ్ అగ్ని-సోమాత్మకం హరిమ్ ॥ క్ర. దీ. ౬.౨౨ ॥
అర్కాగ్ని-ద్యోత-దాస్యాక్షి-పఙ్కజం దివ్య-భూషణమ్ ।
నానాయుధ-ధరం వ్యాప్త-విశ్వాకాశావకాశకమ్ ॥ క్ర. దీ. ౬.౨౩ ॥
రాష్ట్ర-పూర్-గ్రామ-వాస్తూనాం శరీరస్య చ రక్షణే ।
ప్రజపేన్ మన్త్రయోర్ ఏకతరం ధ్యాత్వైవమ్ ఆదరాత్ ॥ క్ర. దీ. ౬.౨౪ ॥

విశ్వరూప-ధరమ్ ఏతద్ వ్యాచష్టే ఉద్యద్-ఆదిత్య-కోటి-సమాన-కాన్తిం తథా ద్రవీభూత-సువర్ణ-తుల్యం తథా అగ్ని-సోమ-స్వరూపం । సూర్య-సోమాత్మకమ్ ఇతి త్రిపాఠినః । తథా సూర్యాగ్నివద్ ఉజ్జ్వలం ముఖం పాద-పద్మం యస్య । తథా చారు-భూషణం తథా వివిధ-శస్త్ర-ధరం తథా వ్యాప్త-సంసారాకాశాభ్యన్తరమ్, ఏతాదృశం హరిం ధ్యాత్వా ఆదరాత్ మన్త్రయోర్ ఏకం జపేత్ । కిమ్-అర్థమ్ ? రాష్ట్రే దేశే పూర్ నగరం గ్రామో ఽల్ప-జన-వాస-స్థానం వాస్తు ఏక-గృహ-స్వామి-వాసః । క్షేత్రమ్ ఇతి గోవిన్ద-మిశ్రాః । వస్త్వ ఇతి పాఠే హిరణ్యాది । ఏతేషాం శరీరస్య చ రక్షణే రక్షా-నిమిత్తమ్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౬.౭౨-౭౪ ॥

ప్రయోగాన్తరమ్ ఆహ-

అథవా వ్యస్త-సర్వాఙ్ఘ్రి-రచితాఙ్ఘార్జున-ర్షికమ్ ।

త్రిష్టుప్-ఛన్దసికం విశ్వరుప-విష్ణ్వ్-అధిదైవతమ్ ॥ క్ర. దీ. ౬.౭౫ ॥

జపేద్ గీతా-మనుం స్థానే హృషీకేశాద్యమ్ ఆజ్యకైః ।

హునేద్ వా సర్వ-రక్షాయై సర్వ-దుఃఖోపశాన్తయే ॥ క్ర. దీ. ౬.౭౬ ॥

అథవా స్థానే హృషీకేశాద్యం గీతా-మనుం జపేత్ । కిమ్భూతం మనుమ్ ? వ్యస్తమ్ ఏకైకం సర్వే సమస్తా యే అఙ్ఘ్రయః పాద-చతుష్టయం తైః రచితమ్ అఙ్గం పఞ్చాఙ్గమ్ । అర్జునః ఋషిర్ యత్ర తం వ్యస్త-సర్వాఙ్ఘ్రి-రచితాఙ్గశ్ చార్జున ఋషికశ్ చేతి ద్వన్ద్వః తం త్రిష్టుప్-ఛన్దో యత్ర తం విశ్వరూపో విష్ణుర్ అధిదేవతా యస్య తమ్ । ఆజ్యకైర్ ఘృతైర్ హునేద్ వా వాశబ్దః సముచ్చయే హునేత్ । టీకాన్తరే ఉక్త-ప్రయోగేషు యత్ర జప-హోమయోః సఙ్ఖ్యా న ఉక్తా తత్ర సంనిధానోక్తా గృహ్యతే తద్-అభావే ఽష్టోత్తరం సహస్రం శతం వా అష్టౌ సహస్రాణీత్య్ ఏకే । జగన్-మోహనాఖ్య-తన్త్రే-

లక్షం వాప్య్ అయుతం వాపి సహస్రం శతమ్ ఏవ చ ।

కార్యాణాం గౌర్వాన్ మన్త్రీ తత్-తద్-ధోమం సమాచరేత్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౬.౭౫-౭౬ ॥

ఇతి శ్రీ-కేశవ-భట్టాచార్య-విరచితాయాం క్రమ-దీపికాయాం

షష్ఠః పటలః ।

॥౬॥

****

(౭)

సప్తమ-పటలమ్

అనేక-మన్త్ర-కథనార్థం సప్తమ-పటలమ్ ఉపక్రామతి-వక్ష్య ఇత్య్ ఆదినా ।

వక్ష్యే ఽక్షయ-ధనావాప్త్యై ప్రతిపత్తిం శ్రియః పతేః ।

సుగుప్తాం ధన-నాథాద్యైర్ ధన్యైర్ యా క్రియతే సదా ॥ క్ర. దీ. ౭.౧ ॥

శ్రియః పతేర్ గోపాలస్య ప్రతిపత్తిం ధ్యానం మన్త్ర-పూజా-ధ్యానాది-ప్రకారం వా వక్ష్యే । యా ప్రతిపత్తిర్ ధన-నాథాద్యైః కుబేర-ప్రభృతిభిర్ మహాధనైః క్రియతే । కస్యై ? అక్షయమ్ అవినాశి యద్ ధనం తత్-ప్రాప్త్యై । సుగుప్తా నాత్యన్త-ప్రకటితాం ద్విజైర్ ఇత్య్ అర్థః ॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౧ ॥

ద్వారవత్యామ్ ఇత్య్ ఆది సప్త-శ్లోకైర్ మధ్య-కులకమ్ ।

ద్వారవత్యాం సహస్రార్క-భాస్వరైర్ భవనోత్తమైః ।

అనల్పైః కల్ప-వృక్షైశ్ చ పరీతే మణ్డపోత్తమే ॥ క్ర. దీ. ౭.౨ ॥

అచ్యుతో ధ్యేయః కుత్ర ? ద్వారవత్యాం మణి-మణ్డపే మణి-సింహాసనామ్బుజే ఆసీనో ద్వారకా-నగరీ-గత-మణి-మణ్డపావస్థిత-మణి-మయ-సింహాసనోపవిష్టః మణి-మణ్డపే । కీదృశే ? భవనోత్తమైః గృహోత్తమైః కల్ప-వృక్షైశ్ చ పరీతే వేష్టితే । కిమ్భూతైః ? సహస్ర-సూర్యాః తద్వద్ భాస్వరైర్ దీప్తైర్ అనల్పైర్ విస్తరైః ॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౨ ॥

జ్వలద్-రత్న-మయ-స్తమ్భ-ద్వార-తోరణ-కుడ్యకే ।

ఫుల్ల-స్రగ్-ఉల్లసచ్-చిత్ర-వితానాలమ్బి-మౌక్తికే ॥ క్ర. దీ. ౭.౩ ॥

పునః కీదృశే ? జ్వలన్తి దీప్తాని యాని రత్నాని తన్-మయం తత్-ప్రధానం స్తమ్భః గృహాధార-భూతం ద్వార-తోరణం కుడ్యం భిత్తిర్ యత్ర తస్మిన్ ప్రఫుల్లా వికాసనీయా స్రక్ పుష్ప-మాలా ఉల్లసచ్-ఛోభమానం పవిత్రం నానా-ప్రకారం వితానం తత్రాలమ్బి మౌక్తికం యత్ర తత్ర ॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౩ ॥

పునః కీదృశే మణి-మణ్డపే ?

పద్మ-రాగ-స్థలీ-రాజద్-రత్న-నద్యోశ్ చ మధ్యతః ।

అనారత-గలద్-రత్న-సుధస్య స్వస్-తరోర్ అధః ॥ క్ర. దీ. ౭.౪ ॥

పద్మ-రాగ-మయీ యా స్థలీ రాజద్ దేదీప్యమాన-రత్న-మయీ చ యా నదీ తయోర్ మధ్యే స్వస్-తరోః పారిజాతస్యాధః। స్వస్-తరోర్ కిమ్భూతస్య ? అనారతం సర్వదా గలన్తీ రత్నమయీ సుధా అమృతం యస్య తస్య ॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౪ ॥

పునః కీదృశే మణి-మణ్డపే ?

రత్న-ప్రదీపావలిభిః ప్రదీపిత-దిగ్-అన్తరే।

ఉద్యద్-ఆదిత్య-సఙ్కాశే మణి-సింహాసనామ్బుజే ॥ క్ర. దీ. ౭.౫ ॥

రత్న-ప్రదీపావలిభిర్ జ్వలద్-రత్నైః ప్రదీపితమ్ ఉద్భాసితం దిశామ్ అన్తరాలమ్ అవకాశో యత్ర మణి-సింహాసనే। కిమ్భూతే ? ఉద్యత్ ప్రాదుర్భవన్ య ఆదిత్యస్ తస్య సఙ్కాశే సదృశే ॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౫ ॥

అచ్యుతః కిమ్భూతమ్ ?

సమాసీనో ఽచ్యుతో ధ్యేయో ద్రుత-హాటక-సంనిభః।

సమానోదిత-చన్ద్రార్క-తడిత్-కోటి-సమ-ద్యుతిః ॥ క్ర. దీ. ౭.౬ ॥

ద్రుత-హాటక-సంనిభః ద్రవీ-భూత-స్వర్ణ-తుల్యః సమానోదితా ఏకదోద్గతా యా చన్ద్రార్కానాం కోటిః తడితామ్ అపి కోటిః తత్-సమ-ద్యుతిర్ యస్య సః ॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౬ ॥

పునః కిమ్భూతమ్ ?

సర్వాఙ్గ-సున్దరః సౌమ్యః సర్వాభరణ-భూషితః ।

పీత-వాసాశ్ చక్ర-శఙ్ఖ-గదా-పద్మోజ్జ్వలద్-భుజః ॥ క్ర. దీ. ౨.౭ ॥

సర్వాఙ్గేన ముఖాదినా సున్దరో రమ్యః సౌమ్యో ऽనుద్ధతః సర్వాభరణేనఅ కుణ్డలాద్య్-అలఙ్కారేణ భూషితః । పీత-వాసాః పీత-వాససీ యస్య సః । చక్ర-శఙ్ఖ-గదా-పద్మైర్ ఉజ్జ్వలా దీప్తౌ భుజా యస్య సః ॥ క్ర. దీ. వి. ౨.౭ ॥

పునః కీదృశః ?

అనారతోచ్ఛల్ద్-రత్న-ధారౌధ-కలశం స్పృశన్ ।

వామ-పాదామ్బుజాగ్రేణ ముష్ణతా పల్లవ-చ్ఛవిమ్ ॥ క్ర. దీ. ౨.౮ ॥

వామ-పాదామ్బుజాగ్రేణ అనారతం సర్వదా ఉచ్ఛలన్తీ యా రత్న-ధారా తస్యా ఓఘః ప్రవాహో యత్ర స చాసౌ కలసశ్ చేతి కర్మధారయః । తం స్పృశన్ వామ-పాదామ్బుజాగ్రేణ । కిమ్భూతేన ? పల్లవ-చ్ఛవిమ్ ముష్ణతా కిశలయ-కాన్తిం చోరయతా ॥ క్ర. దీ. వి. ౨.౮ ॥

అష్ట-మహిషీ-ధ్యానమ్ ఆహ-

రుక్మిణీ-సత్యభామే ऽస్య మూర్ధ్ని రత్నౌఘ-ధారయా ।

సిఞ్చన్త్యౌ దక్ష-వామ-స్థే స్వ-దోః-స్థ-కలశోత్థయా ॥ క్ర. దీ. ౨.౯ ॥

రుక్మిణీ-సత్యభామే ధ్యేయే। కిమ్భూతే ? అస్య హరేర్ మూర్ధ్ని శిరసి రత్న-ప్రవాహ-ధారయా సిఞ్చన్త్యౌ। కీదృశే ? దక్ష-వామ-స్థే। అత్ర రుక్మిణీ దక్షిణే సత్యా వామే। కిమ్భూతయా ధారయా ? స్వ-హస్త-స్థ-ఘటోద్భవయా ॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౯ ॥

నాగ్నజితీ-సునన్దే చ ధ్యేయే। ఏతే కీదృశే ?

నాగ్నజితీ సునన్దా చ దిశన్త్యా కలశౌ తయోః।

తాభ్యాం చ దక్ష-వామ-స్థే మిత్రవిన్దా-సులక్ష్మణే ॥ క్ర. దీ. ౭.౧౦ ॥

తయో రుక్మిణీ-సత్యభామయోః స్థానే రత్న-ఘటౌ దిశన్త్యౌ దదత్యౌ। కీదృశే ? దక్ష-వామ-స్థే। తథా మిత్రవిన్దా-సులక్షణే దక్షిణ-వామ-స్థే ధ్యేయే। కిమ్భూతే ? తాభ్యాం నాగ్నజితీ-సునన్దాభ్యాం కలశం దిశన్తీభ్యాం కలశం దదత్యౌ ॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౧౦ ॥

రత్న-నద్యా సముద్ధృత్య రత్న-పూర్ణౌ ఘటౌ తయోః।

జామ్బవతీ సుశీలా చ దిశన్త్యౌ దక్ష-వామ-గే ॥ క్ర. దీ. ౭.౧౧ ॥

తథా దక్ష-వామే జామ్బవతీ-సుశీలే చ ధ్యేయే। కిమ్భూతే ? రత్న-నద్యా రత్న-పూర్ణౌ ఘటౌ సముద్ధృత్య తయోర్ సులక్ష్మణా-మిత్రవిన్దయోర్ దిశన్త్యౌ ॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౧౧ ॥

బహిః షోడశ-సాహస్ర-సఙ్ఖ్యాతాః పరితః స్త్రియః ।

ధ్యేయాః సకల-రత్నౌఘ-ధారా-యుక్-కలశోజ్జ్వలాః ॥ క్ర. దీ. ౭.౧౨ ॥

తద్-బహిః షోడశ-సాహస్ర-సఙ్ఖ్యాతాః ప్రియా ధ్యేయాః । కిమ్భూతాః ? కనకం సువర్ణం రత్నాని పద్మాదీని తేషామ్ ఓఘః సమూహః । తస్య ధారాం యునక్తీతి తద్-యుక్ యః కలశః తేన దీప్తాః ॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౧౨ ॥

తద్-బహిశ్ చాష్ట-నిధయో ధ్యేయాః । కీదృశాః ?

తద్ బహిశ్ చాష్ట-నిధయః పూరయన్తో ధనైర్ ధరామ్ ।

తద్-బహిర్ వృష్ణయః సర్వే పురోవచ్ చ సురాదయః ॥ క్ర. దీ. ౭.౧౩ ॥

ధరాం పృథ్వీం ధనైః పూరయన్తః తద్-బహిర్ వృష్ణయో యాదవా ధ్యేయాః । అనన్తరం పురోవత్ దిక్షు స్థితాః సురాదయో దేవర్షి-సిద్ధ-విద్యాధర-గన్ధర్వ-ప్రభృతయో రత్నాభిషేకం కుర్వన్తో ధ్యేయాః ॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౧౩ ॥

ధ్యాత్వైవం పరమాత్మానం వింసత్య్-అర్ణం మనుం జపేత్ ।

చతుర్-లక్షం హునేద్ ఆజ్యైశ్ చత్వారింశత్-సహస్రకమ్ ॥ క్ర. దీ. ౭.౧౪ ॥

ఏవం పరమాత్మ-రూపం అశరీరిణం ధ్యాత్వా వింసత్య్-అక్షరం మన్త్రం చతుర్-లక్షం జపేత్ । ఆజ్యైర్ ఘృతైశ్ చత్వారింశత్-సహస్రకమ్ హునేత్ జుహూయాత్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౧౪ ॥

వింశత్య-అక్షర-మన్త్రమ్ ఉద్ధరతి-

శక్తి-శ్రీ-పూర్వకో ఽష్టాదశార్ణో వింశతి-వర్ణకః।
మన్త్రేణానేన సదృశో మనుర్ నహి జగత్ త్రయే॥ క్ర. దీ. ౭.౧౫॥

శక్తిర్ భువనేశ్వరీ-బీజం శ్రీః శ్రీ-బీజం ఏతద్-బీజ-ద్వయ-పూర్వకః పూర్వోక్తాష్టాదశాక్షర-మన్త్ర ఏవ వింశత్య-అక్షరో భవతీత్య్ అర్థః। అనేన మన్త్రేణ సదృశో మన్త్ర జగత్-త్రయే నాస్తి॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౧౫॥

ఋష్య్-ఆదికం దర్శయతి-

ఋషిర్ బ్రహ్మా చ గాయత్రీ-చ్ఛన్దః కృష్ణస్ తు దేవతా।
పూర్వోక్తవద్ ఏవాస్య బీజ-శక్త్య్-ఆది-కల్పనా॥ క్ర. దీ. ౭.౧౬॥

అస్య మన్త్రస్య బీజ-శక్త్య్-ఆది-కల్పనా పూర్వోక్తవత్ దశాక్షరవత్ తథా చ దశాక్షరస్య యద్ బీజాదికం తద్ అస్యాపీత్య్ అర్థః॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౧౬॥

పూజా-ప్రకారమ్ ఆహ-

కల్పః సనత్-కుమారోక్తో మన్త్రస్యాస్యోచ్యతే ఽధునా।
పీఠ-న్యాసాదికం కృత్వా పూర్వోక్త-క్రమతః సుధీః॥ క్ర. దీ. ౭.౧౭॥

అస్య మన్త్రస్య సనత్-కుమార-కథితః పూజా-ప్రకారః సమ్ప్రతి మయా కథ్యతే | పూర్వోక్త-క్రమతః దశాక్షరోక్త-ప్రకారేణ పీఠ-న్యాస-ప్రాణాయామాదికం కృత్వా || క్ర. దీ. వి. ౭.౧౭ ||

కర-ద్వన్ద్వాఙ్గులి-తలేష్వ్ అఙ్గ-షట్కం ప్రవిన్యసేత్ |

మన్త్రేణ వ్యాపకం కృత్వా మాతృకాం మను-సమ్పుటామ్ || క్ర. దీ. ౭.౧౮ ||

సంహార-సృష్టి-మార్గేణ దశ-తత్త్వాని విన్యసేత్ |

పునశ్ చ వ్యాపకం కృత్వా మన్త్ర-వర్ణాన్ తనౌ న్యసేత్ || క్ర. దీ. ౭.౧౯ ||

ఉభయ-కరాఙ్గులిషు ఉభయ-కర-తలేషు చ షడ్-అఙ్గాని క్రమాన్ న్యసేత్ | మన్త్రేణేతి వింశత్య్ అక్షర-మన్త్రేణ వ్యాపకం సర్వతనౌ న్యాసం కృత్వా మాతృకాం మాతృకా-న్యాసం మను-సమ్పుటాం వింశత్య్-అక్షర-పుటిత-ప్రత్యక్షరాం పూర్వోక్త-మాతృకా-స్థానేషు విన్యసేత్ | ప్రయోగశ్ చ-హ్రీం అం హ్రీం నమ ఇత్య్ ఆదిః | ఏవం భ-పర్యన్తం ద్విర్-ఆవృత్తిః | తతో హ్రీం శ్రీం హ్రీం శ్రీం నమః | క్లీం క్రీం పం క్లీం క్రీం నమ ఇత్య్ ఆదిః | సంహార-సృష్టి-మార్గేణ దశ-తత్త్వాని మహీ-సలిల-ప్రభృతీని విన్యసేత్ | పునర్ అపి వింశత్య్-అక్షర-మన్త్రేణ వ్యాపక-న్యాసం కృత్వా వింశతి-మన్త్రాక్షరాణి తనౌ స్వ-శరీరే న్యసేత్ || క్ర. దీ. వి. ౭.౧౯ ||

అక్షర-న్యాస-స్థానాన్య్ ఆహ-

మూర్ధ్ని భాలే భ్రువోర్ మధ్యే నేత్రయోః కర్ణయోర్ నసోః |

ఆననే చిబుకే కణ్ఠే దోర్-మూలే హృది తన్దుకే || క్ర. దీ. ౭.౨౦ ||

నాభౌ లిఙ్గే తథాధారే కట్యోర్ జాన్వోశ్ చ జఙ్ఘయోః |

గుల్ఫయోః పాదయోర్ న్యసేత్ సృష్టిర్ ఏషా సమీరితా || క్ర. దీ. ౭.౨౧ ||

మస్తకే భాలే లలాటే భ్రూ-మధ్యే ఇత్య్ ఆదావ్ ఏకైకమ్ అక్షరం న్యసేత్ । ఆధారే లిఙ్గాధస్ త్రికోణ-స్థానే ఏష సృష్టి-న్యాస-ప్రకార ఉక్తః ॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౨౧ ॥

స్థితిర్ హృద్-ఆదికం సాన్తా సంహృతిశ్ చరణాదికా ।

విధాయైవం పఞ్చ-కృత్వః స్థిత్య్-అన్తం మూర్తి-పఞ్జరమ్ ।

సృష్టి-స్థితీ చ విన్యస్య షడ్-అఙ్గ-న్యాసమ్ ఆచరేత్ ॥ క్ర. దీ. ౭.౨౨ ॥

హృద్-ఆదికాంసాం తా స్థితిః హృదయమ్ ఆరభ్యాంస-పర్యన్త-న్యాసః స్థితిః సంహృతిశ్ చరణాదికాపాదావారభ్యమూర్ధాన్త-న్యాసః విధాయేతి । ఏవం పఞ్చ-వారాన్ స్థిత్య్-అన్తం న్యాసం కృత్వా ఇతి గృహస్థాభిప్రాయేణ తథా పూర్వోక్త-మూర్తి-పఞ్జర-న్యాసం కృత్వా పునః సృష్టి-స్థితీ విన్యస్య సృష్టి-స్థితి-ప్రకారేణ మన్త్ర-వర్ణాన్ విన్యస్య షడ్-అఙ్గ-న్యాసమ్ ఆచరేత్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౨౨ ॥

షడ్-అఙ్గాని దర్శయతి-

గుణాగ్ని-వేద-కరణ-కరణాక్ష్య్-అక్షరైర్ మనోః ।

ముద్రాం బద్ధ్వా కిరీటాఖ్యాం దిగ్-బన్ధం పూర్వవచ్ చరేత్ ।

ధ్యాత్వా జప్త్వార్చయేద్ దేహే మూర్తి-పఞ్జర-పూర్వకమ్ ॥ క్ర. దీ. ౭.౨౩ ॥

మనోర్ మన్త్రస్య గుణాస్ త్రయః అగ్నయస్ త్రయః వేదాశ్ చత్వారః కరణమ్ అన్తః-కరణ-చతుష్టయం । పునః కరణ-చతుష్టయమ్ అక్షి-ద్వయమ్ ఏతైర్ అక్షరైర్ మన్త్ర-సమ్భవైః షడ్-అఙ్గాని కార్యాణీత్య్ అర్థః । ముద్రామ్ ఇతి కిరీటాఖ్యాం కిరీటాభిధాం బద్ధ్వా కృత్వా కిరీటాద్యామ్

ఇతి పాఠే కౌస్తుభ-శ్రీవత్స-ముద్రయోః పరిగ్రహః పూర్వవద్ అస్త్ర-మన్త్రేణ దిగ్-బన్ధనం కుర్యాత్ ।

ఆత్మ-పూజామ్ ఆహ-ధ్యాత్వేతి । పూర్వోదితం ధ్యానం కృత్వా అష్టోత్తర-శతం చ జప్త్వా మూర్తి-పఞ్జర-పూర్వకమ్ దేహే పూజయేత్ తథాచాభ్యన్తరే ప్రథమం పరమేశ్వరా-రాధనం తద్ అను మూర్తి-పఞ్జరస్య తద్ అను సృష్టి-స్థితి-న్యాసం తద్ అను షడ్-అఙ్గస్యేతి ॥౨౩॥

బాహ్య-పూజా-ప్రకారమ్ ఆహ-

అథవా హ్యే ఽర్చయేద్ విష్ణుం తద్-అర్థం యన్త్రమ్ ఉచ్యతే ।

గోమయేనోపలిప్యోర్వీం తత్ర పీఠం నిధాపయేత్ ॥ క్ర. దీ. ౭.౨౪ ॥

అథాత్మ-పూజానన్తరం బాహ్యే విష్ణుం పూజయేత్ । తత్-పూజార్థం పూజా-స్థానమ్ ఉచ్యతే । గోమయ-జలేన పృథివీమ్ ఉపలిప్య తత్ర లిప్త-స్థానే పీఠం పూజాధార-ప్రియం పాత్రం స్థాపయేత్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౨౪ ॥

విలిప్య గన్ధ-పఙ్కేన లిఖేద్ అష్ట-దలామ్బుజమ్ ।

కర్ణికాయాం తు షట్-కోణం స-సాధ్యం తత్ర మన్మథమ్ ॥ క్ర. దీ. ౭.౨౫ ॥

అనన్తరం తత్-పీఠం చన్దన-పఙ్కేన విలిప్య తత్రాష్ట-దల-పద్మం విలిఖ్య కర్ణికాయాం పద్మం విలిఖ్య మధ్య-స్థానే షట్-కోణ-పుటితం వహ్ని-పుర-ద్వయం లిఖేత్ । తత్ర షట్-కోణ-మధ్యే స-సాధ్యం కర్మ-సహితం సాధ్య-నామ-సహితం మన్మథం కామ-బీజం లిఖేత్ । సాధ్య-గ్రహణాత్ ధారణార్థమ్ అప్య్ ఏతద్ బోద్ధవ్యమ్ ఇతి త్రిపాఠినః ॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౨౫ ॥

శిష్టైస్ తం సప్తదశభిర్ అక్షరైర్ వేష్టయేత్ స్మరమ్ ।
ప్రాగ్-రక్షో ఽనిల-కోణేషు శ్రియం శిష్టేషు సంవిదమ్ ॥ క్ర. దీ. ౭.౨౬ ॥

శిష్టైః సప్త సప్తదశభిర్ అక్షరైస్ తం కామ-బీజం వేష్టయేత్ । షట్-కోణస్య పూర్వ-నైరృతి-వాయవ్య-కోణేషు శ్రియం శ్రీ-బీజ-త్రయం లిఖేత్ । శిష్టేషు త్రిషు కోణేషు పశ్చిమేశానాగ్ని-కోణేషు సంవిదమ్ భువనేశ్వరీ-బీజం విలిఖేత్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౨౬ ॥

షడ్-అక్షరం సన్ధిషు చ కేశరేషు త్రిశస్ త్రిశః ।
విలిఖేత్ స్మర-గాయత్రీం మాలా-మన్త్రం దలాష్టకే ॥ క్ర. దీ. ౭.౨౭ ॥
షడ్శః సంలిఖ్య తద్-బాహ్యే వేష్టయేన్ మాతృకాక్షరైః ।
భూ-బిమ్బం చ లిఖేద్ బాహ్యే శ్రీ-మాయే దిగ్-విదిక్ష్వ్ అపి ॥ క్ర. దీ. ౭.౨౮ ॥

సన్ధిషు షట్-కోణ-సన్ధిషు షడ్-అక్షరం కామ-బీజ-పూర్వక-కృష్ణాయ నమ ఇతి షడ్-అక్షరం లిఖేత్ । కేశర-స్థానే కామ-గాయత్రీం వక్ష్యమాణాం త్రిశో ఽక్షర-త్రయం కృత్వా విలిఖేత్ । పత్రాష్టకే వక్ష్యమాణాం మాలా-మన్త్రం షడ్శః షడ్-అక్షరాణి కృత్వా విలిఖ్య పద్మ-బాహ్యే మాతృకాక్షరైర్ వేష్టయేత్ । మాతృకావేష్టన-బాహ్య ఏవ వక్ష్యమాణ-స్వరూపం భూ-బిమ్బం చ లిఖేత్ । భూ-బిమ్బ-దిగ్-విదిక్షు శ్రీ-మాయే దిక్షు శ్రీ-బీజం కోణేషు భువనేశ్వరీ-బీజం లిఖేద్ ఇత్య్ అర్థః ॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౨౮ ॥

ఏతద్-యన్త్రం హాటకాది-పట్టేష్వ్ ఆలిఖ్య పూర్వవత్ ।

సాధితం ధారయేద్ యో వై సో ఽర్చ్యేత త్రిదశైర్ అపి ॥ క్ర. దీ. ౭.౨౯ ॥

ఏతద్ యన్త్రం పూజాయామ్ అప్య్ ఉపయుక్తం యో ధారయేత్ స దేవైర్ అపి పూజ్యతే । కిం కృత్వా ? సువర్ణ-రజత-తామ్రాది-పట్టేషు యథా-కథిత-ద్రవ్యేణాలిఖ్య పూర్వవద్ యః పూజాసు । యద్ వా, పూర్వ-మన్త్రవత్ కృత-ప్రాణ-ప్రతిష్ఠాది-క్రియమ్ । కీదృశమ్ ? సాధితం యథా-కథిత-ప్రకారేణ సమ్పాదిత-ప్రజప్తం చ ॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౨౯ ॥

కామ-గాయత్రీమ్ ఉద్ధరతి-

స్యాద్ గాయత్రీ కామ-దేవ-పుష్ప-బాణౌ చ జే ఽన్తకౌ ।

విద్మహే-ధీమహి-యుతౌ తన్ నో ఽఙ్గః ప్రచోదయాత్ ।

జప్యాజ్ జపాదౌ గోపాల-మనూనాం జన-రఞ్జనీమ్ ॥ క్ర. దీ. ౭.౩౦ ॥

కామ-దేవ-పుష్ప-బాణ-శబ్దౌ క్రమేణ చతుర్థ్య-అన్తౌ । కిమ్భూతౌ ? విద్మహే-ధీమహి-శబ్ద-సహితౌ । తద్-అను తన్ నో ఽనఙ్గః ప్రచోదయాద్ ఇతి స్వరూపమ్ । ఏవం సతి కామ-గాయత్రీ స్యాద్ భవతి । జప్యాద్ ఇతి గోపాల-మన్త్రాణాం జపాదౌ జపోపక్రమే ఏతాం కామ-గాయత్రీం జప్యాత్ । యత ఇయం జన-రఞ్జనీం వశ్యకరీమ్ ఇత్య్ అర్థః ॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౩౦ ॥

మాలా-మన్త్రమ్ ఉద్ధరతి-నత్య్-అన్త ఇత్య్ ఆదినా ।

నత్య్-అన్తే కామ-దేవాయ జే ఽన్తం సర్వ-జన-ప్రియమ్ ।

ఉక్త్వా సర్వ-జనాన్తే తు సంమోహన-పదం తథా ॥ క్ర. దీ. ౭.౩౧ ॥

జ్వల జ్వల ప్రజ్వలేతి ప్రోక్తో సర్వ-జనస్య చ ।

హృదయం చ మమ బ్రూయాత్ వశం కురు-యుగం శిరః।

ప్రోక్తో మదన-మన్త్రో ఽష్ట-చత్వారింశద్భిర్ అక్షరైః॥ క్ర. దీ. ౭.౩౨॥

నమః-శబ్దాన్తే కామ-దేవాయేతి స్వరూపం తద్-అను చతుర్థ్య-అన్తే సర్వ-జన-ప్రియ-శబ్దమ్ ఉచ్చార్య తద్-అను సర్వ-జన-శబ్దమ్ ఉక్త్వా సంమోహన-పదం వదేత్। తద్-అను జ్వల జ్వల ప్రజ్వలేతి స్వరూపమ్ ఉక్త్వా సర్వ-జనస్య హృదయం మమేతి స్వరూపమ్ ఉక్త్వా వశమ్ ఇతి స్వరూపమ్ ఉక్త్వా కురు కురు ఇతి స్వరూపమ్ ఉక్త్వా శిరః స్వాహా ఇతి వదేత్। ఏవం చ సతి అష్ట-చత్వారింశద్ అక్షరకైర్ మదన-మన్త్రః॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౩౧-౩౨॥

వినియోగం దర్శయతి-

జపాదౌ మార-బీజాద్యో జగత్-త్రయ-వశీకరః।

భూ-గృహం చతురస్రం స్యాత్ కోణ-వజ్రాద్య-అలఙ్కృతమ్॥ క్ర. దీ. ౭.౩౩॥

యత్ర యథోద్ధృత ఏవ జప-పూజా-హోమాదౌ తు యది కామ-బీజాద్యో భవతి తదా జగత్-త్రయ-వశీకరణ-క్షమః యదాయ మన్త్రః స్వతన్త్రేణ జప్యతే తదేతి త్రిపాఠినః। భూ-గృహమ్ ఉద్ధరతి-భూ-గృహమ్ ఇతి। కోణ-సంలగ్నాష్ట-వజ్రాలఙ్కృత-చతురస్రం కోణ-చతుష్టయ-సహితం భూ-విలమ్బమ్ ఇతి పాఠో వా॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౩౩॥

యన్త్రే పూజా-ప్రకారమ్ ఆహ-

పీఠం పూర్వవద్ అభ్యర్చ్య మూర్తి-సఙ్కల్ప్య పౌరషీమ్।

తత్రావాహ్యాచ్యుతం భక్త్యా సకలీకృత్య పూజయేత్॥ క్ర. దీ. ౭.౩౪॥

పూర్వవద్ దశాక్షరవత్ గుర్వాపీఠ-పూజాన్తమ్ అభ్యర్చ్య తత్ర పౌరుషీం పురుషాకృతిం మూర్తిం పారమేశ్వరీం విచిన్త్య తత్ర మూర్తావ్ అచ్యుతమ్ ఆవాహ్య సకలీకృత్య భక్త్యా పూజయేత్ | సుషుమ్నా ప్రవాహ-నాడ్యా పుష్ప-యుక్తమ్ ఉత్తాన-పాణీ-హృదయ-స్థ-మూర్తేస్ తేజః సంయోజ్య తేజో దేవతా బ్రహ్మ-రన్ధ్రేణ దేవ-శరీర-గతం విచిన్త్య స్వ-స్వ-ముద్రయా బాహ్యే సంస్థాప్య సన్నిధాప్య సన్నిరుధ్యావగుణ్య దేవతాఙ్గే షడ్-అఙ్గ-న్యాసం కృత్వా షోడశోపచారైః సమ్పూజయేద్ ఇత్య్ అర్థః || క్ర. దీ. వి. ౭.౩౪ ||

ఆసనాది భూషణాన్తం పునర్ న్యాస-క్రమాత్ యజేత్ |

సృష్టి-స్థితీ షడ్-అఙ్గం చ కిరీటం కుణ్డల-ద్వయమ్ || క్ర. దీ. ౭.౩౫ ||

చక్ర-శఙ్ఖ-గదా-పద్మ-మాలా-శ్రీవత్స-కౌస్తుభాన్ |

గన్ధాక్షత-ప్రసూనైశ్ చ మూలేనాభ్యర్చ్య పూర్వవత్ || క్ర. దీ. ౭.౩౬ ||

ఆసనాది విభూషాన్తం యథా స్యాద్ ఏవం పూజయేత్ ఆసనమ్ ఆరభ్య భూషాన్తైర్ ఉపచారైః పూజయేద్ ఇత్య్ అర్థః | పునర్ న్యాస-క్రమాత్ సృష్ట్య్-ఆదీన్ యజేత్ | ప్రథమం సృష్ట్య్-ఆదీనాం న్యాసం విధాయ తతస్ తాన్ పూజయేత్ | అథవా న్యాస-క్రమాద్ యథా తేషాం న్యాసః కృతస్ తేన క్రమేణేత్య్ అర్థః |

గన్ధాక్షతేతి | అక్షతా యవా గన్ధాక్షత-పుష్పైశ్ చ పూర్వవత్ మూల-మన్త్రేణ కృష్ణం పూజయిత్వా సప్తావృతీః సమ్పూజయేద్ ఇత్య్ అర్థః || క్ర. దీ. వి. ౭.౩౬ ||

ఆవరణాన్య్ ఆహ-

ఆదౌ వహ్ని-పుర-ద్వన్ద్వ-కోణేష్వ్ అఙ్గాని పూజయేత్ |

సహృచ్-ఛిరః శిఖా-వర్మ-నేత్రమ్ అస్త్రమ్ ఇతి క్రమాత్ || క్ర. దీ. ౭.౩౭ ||

ప్రథమం వహ్ని-పుర-యుగల-సమ్భన్ధి-షట్-కోణేషు ఆగ్నేయ-కోణమ్ ఆరభ్య షడ్-అఙ్గాని పూజయేద్ ఇత్య్ అర్థః | అఙ్గాన్య్ ఆహ-సహృద్ ఇతి | సహ-హృద్ ఆవర్తత ఇతి సహృత్ హృదయం శిరః శిఖా-వర్మ-కవచం నేత్రమ్ అస్త్రం చేతి ప్రథమావరణమ్ || క్ర. దీ. వి. ౭.౩౭ ||

ద్వితీయావరణమ్ ఆహ వాసుదేవ ఇతి-

వాసుదేవః సఙ్కర్షణః ప్రద్యుమ్నశ్ చానిరుద్ధకః |

అగ్న్య్-ఆది-దల-మూలేషు శాన్తిః శ్రీశ్ చ సరస్వతీ || క్ర. దీ. ౭.౩౮ ||

రతిశ్ చ దిగ్-దలేష్వ్ అర్చ్యాస తతో ౭ష్టౌ మహిషీర్ యజేత్ |

రుక్మిణ్య్-ఆద్యా దక్ష-సవ్యే క్రమాత్ పత్రాగ్రకేషు చ || క్ర. దీ. ౭.౩౯ ||

అగ్న్య్-ఆది-కోణ-దల-మూలేషు కేశర-స్థానేషు వాసుదేవాదయః పూజ్యాస్ తథైవ పూర్వాది-చతుర్-దిక్షు దల-మూలేషు శాన్త్య్-ఆదయః పూజ్యా ఇత్య్ అర్థః | తృతీయావరణమ్ ఆహ-తతో ౭ష్టావ్ ఇతి | తద్-అనన్తరమ్ అష్టౌ మహిష్యః పూజ్యా ఇత్య్ అర్థః | తా హి రుక్మిణ్య్-ఆద్యా ఇతి | పూజా-స్థానమ్ ఆహ-దక్ష-సవ్యే ఇతి | పరమేశ్వరస్య దక్షిణ-భాగే చతస్రః వామ-భాగే చతస్రః క్రమేణ పూజ్యా ఇత్య్ అర్థః || క్ర. దీ. వి. ౭.౩౮-౩౯ ||

చతుర్థావరణమ్ ఆహ-తత ఇతి |

తతః షోడశ-సాహస్రం సకృద్ ఏవార్చయేత్ ప్రియాః |

ఇన్ద్రనీల-ముకున్దాద్యాన్ మకరానఙ్గ-కచ్ఛపాన్ || క్ర. దీ. ౭.౪౦ ||

పద్మ-శఙ్ఖాదికాంశ్ చాపి నిధీన్ అష్టౌ క్రమాద్ యజేత్ |

తద్ బహిశ్ చేన్ద్ర-వజ్రాద్ యే ఆవృతీ సమ్ప్రపూజయేత్ || క్ర. దీ. ౭.౪౧ ||

పూర్వాది-దలాగ్రేషు షోడశ-సహస్రం ప్రియాః దేవ-పత్నీః సకృద్ ఏవ ఏక-క్రమేణైవార్చయేత్ | పఞ్చమమ్ ఆవరణమ్ ఆహ-ఇన్ద్రనీలాద్యాన్ అష్టౌ నిధీన్ పూర్వాది-క్రమేణ పూజయేత్ | అత్రేన్ద్రాది-శబ్దానన్తరం ప్రత్యేకం చతుర్థ్య-అన్తం నిధి-పదం దేయమ్ | ప్రయోగశ్ చ-ఓం ఇన్ద్ర-నిధయే నమః ఇత్య్ ఆదిః | షష్ఠ-సప్తమావరణ-ద్వయమ్ ఆహ-తద్ బహిర్ ఇతి | తద్-బాహ్యే ఇన్ద్రాదికం వజ్రాదికం చ పూజయేత్ || క్ర. దీ. వి. ౭.౪౦-౪౧ ||

ఆవరణాని సన్దర్శ్య నైవేద్యం దర్శయతి-

ఇతి సప్తావృత్తి-వృతమ్ అభ్యర్చ్యాచ్యుతమ్ ఆదరాత్ |

ప్రీణయేద్ దధి-ఖణ్డాజ్య-మిశ్రేణ తు పయో ఽన్ధసా || క్ర. దీ. ౭.౪౨ ||

ఇత్య్ అనేన ప్రకారేణ సప్తావరణ-వేష్టితం కృష్ణమ్ ఆదర-పూర్వకం సమ్పూజ్య దధి-శర్కరా-ఘృత-సహితేన పాయసేన ప్రీణయేద్ ఇత్య్ అర్థః || క్ర. దీ. వి. ౭.౪౨ ||

రాజోపచారం దత్త్వాథ స్తుత్వా నత్వా చ కేశవమ్ |

ఉద్వాసయేత్ స్వ-హృదయే పరివార-గణైః సహ || క్ర. దీ. ౭.౪౩ ||

ఛత్ర-చామరాదీని దత్త్వా అథానన్తరం స్తవం కృత్వా అష్టాఙ్గ-పఞ్చాఙ్గాన్యతరేణ ప్రణమ్య పరివార-గణైః సహ కేశవం హృదయే ఉద్వాసయేత్ ఉత్తోల్య స్థాపయేత్ || క్ర. దీ. వి. ౭.౪౩ ||

న్యస్త్వాత్మానం సమభ్యర్చ్య తన్-మయః ప్రజపేన్ మనుమ్ ।
రత్నాభిషేక-ధ్యానేజ్యా-వింశత్య్-అర్ణాశ్రితైరితా ॥ క్ర. దీ. ౭.౪౪ ॥
జప-హోమార్చనైర్ ధ్యానైర్ యో ఽముం ప్రభజతే మనుమ్ ।
తద్ వేశ్మ పూర్యతే రత్నైః స్వర్ణ-ధాన్యైర్ అనారతమ్ ॥ క్ర. దీ. ౭.౪౫ ॥

న్యస్త్వా పూజా పూర్వోక్తం సృష్ట్య-ఆది-న్యాసం కృత్వా ఆత్మ-పూజాం విధాయ తన్-మయః పూజ్య-దేవ-స్వరూపో భూత్వా పూజాఙ్గ-మన్త్రం జపేత్ । పరిష్కృతమ్ ఉపసంహరతి-రత్నేతి । ధ్యానం చ ఇజ్యా చ పూజా చ ఇత్య్ అర్థః । తథా చ యస్యాం పూజాయాం కృష్ణస్య రత్నాభిషేక-ధ్యానం తత్ర కృష్ణస్య వింశత్య్-అక్షరోక్తా పూజేయమ్ ఉక్తా । ఫలం దర్శయతి-జపేతి । జపాదిభిర్ యో అముం మన్త్రం సేవతే తస్య గృహం పద్మ-రాగాదిభిః రత్నైః కాఞ్చనైర్ ధాన్యైశ్ చానారతమ్ అనవరతం పూర్యతే ॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౪౪-౪౫ ॥

పృథ్వీ పృథ్వీ కరే తస్య సవసస్య్ అకులాకులా ।
పుత్రైర్ మిత్రైః సుసమ్పన్నః ప్రయాత్య్ అన్తే పరాం గతిమ్ ॥ క్ర. దీ. ౭.౪౬ ॥

ప్రయోగం దర్శయతి-

వహ్నావ్ అభ్యర్చ్య గోవిన్దం శుక్ల-పుష్పైః స-తణ్డులైః ।
ఆజ్యాక్తైర్ అయుతం హుత్వా భస్మ తన్-మూర్ధ్ని ధారయేత్ ।
తస్యాన్నాది-సమృద్ధిః స్యాత్ తద్-వశే సర్వ-యోషితః ॥ క్ర. దీ. ౭.౪౭ ॥

యథోక్త-ప్రకారేణాగ్నిమ్ ఆధాయ తత్ర యథోక్త-ప్రకారేణ గోవిన్దం సమ్పూజ్య ఘృతాక్తైస్ తణ్డుల-సహితైః శుక్ల-పుష్పైర్ దశ-సహస్రాణి హుత్వా హోమాగ్ని-భస్మ యః పుమాన్ మూర్ధని ధారయేత్ తస్య నానా-సమృద్ధిః సమ్పత్తిర్ భవతి సర్వాశ్ చ స్త్రియస్ తద్-ఆయత్తా భవన్తి || క్ర. దీ. వి. ౭.౪౭ ||

ప్రయోగాన్తరమ్ ఆహ-

ఆజ్యైర్ లక్షం హునేద్ రక్త-పద్మైర్ వా మధురాప్లుతైః |

శ్రియా తస్యైన్ద్రమ్ ఐశ్వర్యం తృణలేశాయతే ధ్రువమ్ || క్ర. దీ. ౭.౪౮ ||

ఘృతైః కేవలైః ఘృత-మధు-శర్కరాయుతైః రక్త-పద్మైర్ వా యో లక్షం జుహోతి తస్య సాధకస్య శ్రియా లక్ష్మ్యా కృత్వా ఇన్ద్ర-సమ్బన్ధి ఐశ్వర్యం తృణ-సమానం భవతి ధ్రువమ్ ఉత్ప్రేక్షాయామ్ || క్ర. దీ. వి. ౭.౪౮ ||

ప్రయోగాన్తరమ్ ఆహ-

శుక్లాది-వస్త్ర-లాభాయ శుక్లాది-కుసుమైర్ హునేత్ | త్రిమధ్వక్తైర్ దశ-శతమ్ ఆజ్యాక్తైర్ వాష్ట-సంయుతమ్ || క్ర. దీ. ౭.౪౯ ||

శుక్లాది-వస్త్ర-ప్రాప్త్య-అర్థం ఘృత-మధు-శర్కరా-సహితైః శుక్ల-పుష్పైః ఘృతాక్తైర్ వా అష్టధిక-దశ-శతం జుహుయాత్ || క్ర. దీ. వి. ౭.౪౯ ||

ప్రయోగాన్తరమ్ ఆహ-

క్షౌద్ర-సిక్తైః సితైః పుష్పైర్ అష్టోత్తర-సహస్రకమ్ ।

హునేన్ నిత్యం స షడ్-మాసాన్ పురోధా నృపతేర్ భవేత్ ॥ క్ర. దీ. ౭.౫౦ ॥

మధు-మిశ్రితైః శుక్ల-పుష్పైర్ అష్టాధిక-సహస్రం ప్రత్యహం యో జుహుయాత్ స షట్కే అతీతే రాజ్ఞః పురోహితో భవతి ॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౫౦ ॥

దశాష్టాదశ-వర్ణోక్తం జప-ధ్యాన-హుతాదికమ్ ।

విదధ్యాత్ కర్మ చానేన తాభ్యామ్ అప్య్ అత్ర కీర్తితమ్ ॥ క్ర. దీ. ౭.౫౧ ॥

దశాష్టాదశాక్షరయోర్ ఉక్తం జప-ధ్యాన-హోమాదికమ్ అనేన మన్త్రేణ కుర్యాత్ । అత్ర మన్త్రే కథితం ప్రయోగాదికం తాభ్యాం చ కుర్యాత్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౫౧ ॥

మన్త్రాన్తరమ్ ఆహ-

శ్రీ-శక్తి-స్మర-కృష్ణాయ గోవిన్దాయ శిరో మనుః ।

రవ్య్-అర్ణో బ్రహ్మ-గాయత్రీ-కృష్ణ-ర్ష్య్-ఆదిర్ అథాస్య తు ॥ క్ర. దీ. ౭.౫౨ ॥

శ్రీ-బీజం శక్తి-బీజం స్మరః కామ-బీజం కృష్ణాయ గోవిన్దాయేతి స్వరూపం శిరః స్వాహేతి స్వరూపం రవ్యార్ణో మన్త్రః ఋషిర్ ఆదౌ యేషాం తే ఋష్య్-ఆదయో బ్రహ్మ-గాయత్రీ-కృష్ణా ఋష్య్-ఆదయ ఇత్య్ అర్థః। అస్య బ్రహ్మ ఋషిః గాయత్రీ-చ్ఛన్దః కృష్ణో దేవతా ఇత్య్ అర్థః। బీజ-శక్త్యాది-పూర్వవత్॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౫౨॥

బీజైస్ త్రివేద-యుగ్మార్ణైర్ అఙ్గ-షట్కమ్ ఇహోదితమ్।

వింశత్య్-అర్ణోదిత-జప-ధ్యాన-హోమార్చన-క్రియాః।

మన్త్రో ఽయం సకలైశ్వర్య-కాఙ్క్షిభిః సేవ్యతాముఖ్బుధైః॥ క్ర. దీ. ౭.౫౩॥

ఇహ మన్త్రే అఙ్గ-షట్కం షడ్-అఙ్గం కథితం కైస్ త్రిభిర్ బీజైర్ అఙ్గ-త్రయం తథా త్రివేద-యుగ్మార్ణైః త్రిభిశ్ చతుర్భిర్ ద్వాభ్యాం చాపరాఙ్గ-త్రయమ్ ఇతి। వింశేతి। అయం మన్త్రః వింశత్య్-అక్షర-మన్త్రోక్త-జప-ధ్యాన-హోమ-పూజా-సహితః సకలైశ్వర్య-కామైః పణ్డితైర్ ఉపాస్యతామ్॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౫౩॥

మన్త్రాన్తరమ్ ఆహ-

శ్రీ-శక్తి-కామ-పూర్వో ఽఙ్గజన్మ-శక్తి-రమాన్తకః।

దశాక్షరః సరావాదౌ స్యాచ్ చేచ్ ఛక్తి-రమా-యుతః।

మన్త్రౌ వికృతిర్ అవ్యర్ణావాచక్రాద్య్-అఙ్గినావ్ ఇమౌ॥ క్ర. దీ. ౭.౫౪॥

శ్రీ-బీజం భువనేశ్వరీ-బీజం కామ-బీజం చ। ఏతే పూర్వే యస్య దశాక్షరస్య తథాఙ్గ-జన్మ కామ-బీజం శక్తిర్ భువనేశ్వరీ-బీజం రమా-శ్రీ-బీజమ్-ఏతే అన్తే యస్య దశాక్షరస్య। ఏవం భూతాద్య్-అన్త-విశిష్టో దశాక్షరో షోడశాక్షర-మన్త్రోర్ భవతి తథా స ఏవ దశాక్షరో మన్త్రః ఆదౌ శక్తి-రమా-

యుతః భువనేశ్వరీ-శ్రీ-బీజ-సహితశ్ చేత్ తదా ద్వాదశాక్షర-మన్త్రో భవతి । ఏవం చ సతి ఇమౌ వికృతిర్ అవ్యార్ణౌ షోడశాక్షర-ద్వాదశాక్షరౌ మన్త్రౌ ఆచక్రాద్య-అఙ్గినౌ దశాక్షరోక్తాని ఆచక్రాద్య-అఙ్గాని యయోస్ తాదృశౌ జ్ఞేయౌ ॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౫౪ ॥

వింశత్య-అర్ణోక్త-యజన-విధౌ ధ్యాయేద్ అథాచ్యుతమ్ ।

వరదాభయ-హస్తాభ్యాం శ్లిష్యన్తం స్వాఙ్కగే ప్రియే ।

పద్మోత్పల-కరే తాభ్యాం శ్లిష్టం చక్ర-దరోజ్జ్వలమ్ ॥ క్ర. దీ. ౭.౫౫ ॥

వింశత్య-అక్షర-కథిత-పూజా-ప్రకారావ్ ఏతౌ అథానన్తరమ్ అచ్యుతం చిన్తయేత్ । కీదృశం ? స్వాఙ్కగే స్వ-క్రోడ-స్థితే ప్రియే లక్ష్మీ-సరస్వత్యౌ । యద్ వా, రుక్మిణీ-సత్యభామే శ్లిష్యన్తమ్ ఆలిఙ్గన్తమ్ । కాభ్యామ్ ? వరదాభయ-హస్తాభ్యాం వరం దదాతీతి వరదః । న విద్యతే భయం యస్మాత్ స వరదాభయౌ చ తౌ హస్తౌ చేతి వరదాభయ-హస్తౌ తాభ్యామ్ ఇత్య అర్థః । ప్రియే కీదృశే ? పద్మం సామాన్య-పఙ్కజమ్ ఉత్పలం నీల-పద్మం తే కరయోర్ యయోస్ తే తాదృగ్-విధే । పునః కీదృశం ? తాభ్యాం ప్రియాభ్యాం శ్లిష్టమ్ ఆలిఙ్గితమ్ । పునః కీదృశం ? శఙ్ఖ-చక్రాభ్యామ్ ఉజ్జ్వలమ్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౫౫ ॥

పురశ్చరణ-జపాదికమ్ ఆహ-

దశ-లక్షం జపేద్ ఆజ్యైస్ తావత్-సహస్ర-హోమతః ।

సిద్ధావ్ ఇమౌ మనూ సర్వ-సమ్పత్-సౌభాగ్యదౌ నృణామ్ ॥ క్ర. దీ. ౭.౫౬ ॥

దశ-లక్ష-సఙ్ఖ్యం జపేద్ ఆజ్యైర్ ఘృతైస్ తావత్-సహస్ర-హోమతో దశ-సహస్ర-హోమతః సిద్ధౌ ఇమౌ మన్త్రౌ మనుష్యాణాం సర్వైశ్వర్య-సర్వ-జన-ప్రియ-ప్రదౌ భవతః ॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౫౬ ॥

ఇదానీం క్రమేణ మన్త్రమ్ ఉద్ధరతి-

మార-శక్తి-రమా-పూర్వః శక్తి-శ్రీ-మార-పూర్వకః ।
శ్రీ-శక్తి-మార-పూర్వశ్ చ దశార్ణో మనవస్ త్రయః ॥ క్ర. దీ. ౭.౫౭ ॥

అన్వాద్యః కామ-భువనేశ్వరీ-శ్రీ-బీజ-పూర్వా దశాక్షరః భువనేశ్వరీ శ్రీర్ మారః పూర్వో యస్యేతి ద్వితీయః శ్రీ- భువనేశ్వరీ-కామ-బీజ-పూర్వో దశాక్షర ఇతి తృతీయః ॥

ఏతేషాం మను-వర్యాణామ్ అఙ్గ-ర్ధ్యాది-దశార్ణవత్ ।
శఙ్ఖ-చక్ర-ధనుర్-బాణ-పాశాఙ్కుశ-ధరో ఽరుణః ।
వేణుం ధమన్ ధృతం దోర్భ్యాం కృష్ణో ధ్యేయో దివాకరే ॥ క్ర. దీ. ౭.౫౮ ॥
ఆద్యే మనౌ ధ్యానమ్ ఏవం ద్వితీయే వింశద్-అర్ణవత్ ।
దశార్ణవత్ తృతీయే ఽఙ్గ-దిక్-పాలాద్యైః సమర్చనా ॥ క్ర. దీ. ౭.౫౯ ॥
పఞ్చ-లక్షం జపేత్ తావద్ అయుతం పాయసైర్ హునేత్ ।
తతః సిధ్యన్తి మనవో నృణాం సమ్పత్తి-కాన్తి-దాః ॥ క్ర. దీ. ౭.౬౦ ॥

ఏతేషామ్ ఇత్య్ ఆది సుగమమ్ । దివాకరే సూర్య-మణ్డలే ॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౫౮-౬౦ ॥

స్పష్టం మన్త్రాన్తరమ్ ఉద్ధరతి-

అష్టాదశార్ణో భారాన్తో మనుః సుత-ధన-ప్రదః।
ఋష్య్-ఆద్య్-అష్టాదశార్ణోక్తం మారారూఢ-స్వరైః క్రమాత్।
అఙ్గాన్య్ అస్య మనోర్ అఙ్గ దిక్పాలాద్యైః సమర్చనా॥ క్ర. దీ. ౭.౬౧॥

కామ-బీజాన్తః పూర్వోక్తాష్టాదశాక్షర-మన్త్రః సుత-ధన-ప్రదః మారారూఢైర్ నపుంసక-రహిత-కామ-బీజ-సహితైః దీర్ఘ-స్వర-షట్కైః క్రాం క్రీమ్ ఇత్య్ ఆది షట్కైః క్రమాద్ అస్య మనోః షడ్-అఙ్గాని॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౬౧॥

ధ్యానమ్ ఆహ-

పాణౌ పాయస-పక్వమ్ ఆహిత-రసం బిభ్రన్ ముదా దక్షిణే
సవ్యే శారద-చన్ద్ర-మణ్డల-నిభం హైయఙ్గవీనం దధత్।
కణ్ఠే కల్పిత-పుణ్డరీక-నఖరమ్ ఉమత్య్ ఉద్ధామ-దీప్తిం వహన్
దేవో దివ్య-దిగమ్బరో దిశతు వః సౌఖ్యం యశోదా-శిశుః॥ క్ర. దీ. ౭.౬౨॥

పాణౌ పాయస-పక్వం సుపక్వం పాయసం సుస్వాద్వ్ ఇత్య్ అర్థః। అత్యుద్ధామ-దీప్తిమ్ అత్యుద్భట-కాన్తి। దివ్య ఇతి దివ్యశ్ చాసౌ దిగమ్బరశ్ చేతి సమాసః। దివ్య-దేవ-స్వరూప ఇతి॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౬౨॥

దినశో ఽభ్యర్చ్య గోవిన్దం ద్వాత్రింశల్-లక్షమానతః।

జప్త్వా దశాంశం జుహుయాత్ సితాజ్యేన పయో ఽన్ధసా || క్ర. దీ. ౭.౬౩ ||

సితాజ్యేన పయో ఽన్ధసాశర్కరా-ఘృత-సహితేన పరమాన్నేన || క్ర. దీ. వి. ౭.౬౩ ||

పద్మస్థం దేవమ్ అభ్యర్చ్య తర్పయేత్ తన్-ముఖామ్బుజే |
క్షీరేణ కదలీ-పక్వైర్ దధ్నా హైయఙ్గవేన చ || క్ర. దీ. ౭.౬౪ ||
సుతార్థీ తర్పయేద్ ఏవం వత్సరాల్ లభతే సుతమ్ |
యద్ యద్ ఇచ్ఛతి తత్ సర్వం తర్పణాద్ ఏవ సిద్ధ్యతి || క్ర. దీ. ౭.౬౫ ||

క్షీరేణేత్య్ ఆదినా తర్పణం యద్ ఉక్తం తజ్-జలేనైవ క్షీరాది-ద్రవ్య-బుద్ధ్యా కార్యమ్ || క్ర. దీ. వి. ౭.౬౪-౬౫ ||

మన్త్రాన్తరమ్ ఉద్ధరతి-

వాగ్-భవం మార-బీజం చ కృష్ణాయ భువనేశ్వరీ |
గోవిన్దాయ రమా గోపీజనవల్లభ-జే-శిరః || క్ర. దీ. ౭.౬౬ ||

వాగ్-భవమ్ ఐమ్ ఇతి బీజం మార-బీజం క్లీం కృష్ణాయేతి స్వరూపం భువనేశ్వరీ-బీజం హ్రీం గోవిన్దాయేతి స్వరూపం రమా-శ్రీ-బీజం గోపీ-జన-వల్లభ ఇతి స్వరూపం జే చతుర్థ్య్-ఏక-వచనం శిరః స్వాహా శుక్లః శ-కారశ్ చతుర్దశ-స్వరూపేణోపేత ఔ-కార-సహితః శుక్ర ఇతి పాఠే దన్త్య-స-కారః సం శుక్రాత్మనే నమ ఇతి | న్యాస-విధానాత్ సర్గీ విసర్గ-సహితః | తద్-ఊర్ధ్వత ఇతి తస్య ఊర్ధ్వం తస్య ఏకవింశత్య్-అక్షరస్య ఊర్ధ్వతః ప్రథమ-బీజమ్ ఏతద్ ఇతి రుద్రధరః || క్ర. దీ. వి. ౭.౬౬ ||

చతుర్దశస్వ అరోపేతః శుక్లః సర్గీ తద్-ఊర్ధ్వతః |

ద్వావింశత్య్-అక్షరో మన్త్రో వాగ్-ఈశత్వస్య సాధకః || క్ర. దీ. ౭.౬౭ ||

వాగ్-భవమ్ ఐమ్ ఇతి బీజం మార-బీజం క్లీం కృష్ణాయేతి స్వరూపం భువనేశ్వరీ-బీజం హ్రీం గోవిన్దాయేతి స్వరూపం రమా-బీజం గోపీ-జన-వల్లభ ఇతి స్వరూపం జే చతుర్థ్య్-ఏక-వచనం శిరః స్వాహా శుక్లః శ-కారశ్ చతుర్దశ-స్వరేణోపేత ఔ-కార-సహితః శుక్ర ఇతి పాఠే దన్త్య-స-కారః సం శుక్రాత్మనే నమ ఇతి | న్యాస-విధానాత్ సర్గీ విసర్గ-సహితః తద్ ఊర్ధ్వత ఇతి తస్య ఊర్ధ్వం తస్య ఏకవింశత్య్-అక్షరస్య ఊర్ధ్వతః ప్రథమ-బీజమ్ ఏతద్ ఇతి రుద్రధరః |

తద్-ఊర్ధ్వతః-స్వాహా-కారోర్ధ్వతః ఇతి లఘు-దీపికాకారః | అనేన బీజేన సహ ద్వావింశత్య్-అక్షరో మన్త్రో భవతి | కీదృశో ఽయమ్ ? వచనేశ్వరత్వ-దాతా || క్ర. దీ. వి. ౭.౬౬-౬౭ ||

అష్టాదశార్ణవత్ సర్వం అఙ్గ-ర్ష్య్-ఆదికమ్ అస్య తు |

పూజా చ వింశత్య్-అర్ణోక్తా ప్రతిపత్తిస్ తు కథ్యతే || క్ర. దీ. ౭.౬౮ ||

అస్య ఋషి-చ్ఛన్దోధిష్ఠాతృ-దేవతా-బీజ-శక్త్య్-అఙ్గాని సర్వాణి అష్టాదశార్ణవత్ యథాష్టాదశాక్షర-మన్త్రే తథాత్రాపీత్య్ అర్థః | పూజా పునః వింశత్య్-అక్షర-కథితా బోద్ధవ్యా ప్రతిపత్తిర్ ధ్యానం కథ్యతే పునః || క్ర. దీ. వి. ౭.౬౮ ||

వామోర్ధ్వ-హస్తే దధతం విద్యా-సర్వస్వ-పుస్తకమ్ |

అక్షమాలాం చ దక్షోర్ధ్వే స్పాటికీం మాతృకా-మయీమ్ || క్ర. దీ. ౭.౬౯ ||

శబ్ద-బ్రహ్మ-మయం వేణుమ్ అధః-పాణి-ద్వయేరితమ్ |

గాయన్తం పీత-వసనం శ్యామలం కోమల-చ్ఛవిమ్ || క్ర. దీ. ౭.౭౦ ||

బర్హి-వర్హ-కృతోత్తంసం సర్వజ్ఞం సర్వ-వేదిభిః |

ఉపాసితం ముని-గణైర్ ఉపతిష్ఠేద్ ధరిం సదా || క్ర. దీ. ౭.౭౧ ||

శ్లోక-త్రయేణాత్రాది-కులకమ్ | హరిమ్ ఉపతిష్ఠేత్ ధ్యాయేత్ | వామోర్ధ్వ-హస్తే విద్యా-సర్వస్వ-పుస్తకం వేదాన్త-పుస్తకం ధారయన్తం దక్షోర్ధ్వే పఞ్చాశత్-సఙ్ఖ్య-మాతృకాక్షర-సమితాం పఞ్చాశత్-స్పటిక-బద్ధామ్ అక్ష-మాలాం ధారయన్తమ్ | పునః కీదృశం ? అధః స్థిత-కర-ద్వయేన ఈరితం వాదితం శబ్ద-బ్రహ్మ-మయం శబ్ద-బ్రహ్మ-స్వరూపం వేణు-రన్ధ్రం దధానమ్ | పునః కీదృశం ? వేణునైవ గాయన్తమ్ | పునః కీదృశం ? పీత-వస్త్రే యస్య తం శ్యామ-వర్ణం చ | పునః కీదృశం ? కోమలా మనోహరా ఛవిర్ యస్య స తథా తమ్ | పునః కీదృశం ? బర్హీ మయూరస్ తస్య బర్హం పిచ్ఛం తేన కృత ఉత్తంసః శిరోభూషణం యేన తమ్ | పునః కీదృశం ? సర్వ-సాక్షిణం | పునః కీదృశం ? సర్వదా ఉపాసితం సేవితమ్ | కైః ? సర్వ-వేదిభిః అతీతానాగతజ్ఞైః ముని-గణైః సనకాదిభిః || క్ర. దీ. వి. ౭.౬౯-౭౧ ||

పురశ్చరణమ్ ఆహ-

ధ్యాత్వైవం ప్రమదా-వేశ-విలాసం భువనేశ్వరమ్ |

చతుర్లక్షం జపేన్ మన్త్రమ్ ఇమం మన్త్రీ సుసంయతః || క్ర. దీ. ౭.౭౨ ||

ఏవం పూర్వోక్తం భువనేశ్వరం శ్రీ-కృష్ణం ప్రమదా స్త్రీ తస్యా వేశః సంస్థాన-విశేషః | తస్య విలాస ఆహ్లాదో యస్య తం ప్రమదా-రూప-ధారిణమ్ ఇత్య్ అర్థః | యద్ వా, స్త్రీ-రూప-ధరం స్త్రీ-విలాసం చ ధ్యాత్వా ఇమం మన్త్రం లక్ష-చతుష్టయం జపేత్ సుసంయతః సన్ పూర్వోక్త-పురశ్చరణవాన్ || క్ర. దీ. వి. ౭.౭౨ ||

హోమమ్ ఆహ-

పలాశ-పుష్పైః స్వాద్వక్తైశ్ చత్వారింశత్ సహస్రకమ్ ।

జుహ్యాత్ కర్మణానేన మనుః సిద్ధో భవేద్ ధ్రువమ్ ॥ క్ర. దీ. ౭.౭౩ ॥

ఘృత-మధు-శర్కరాన్వితైః పలాశ-పుష్పైశ్ చత్వారింశత్-సహస్రకం జుహుయాత్ । అనేన విధినా అవశ్యం మన్త్రః సిధ్యతి ॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౭౩ ॥

ఫలం దర్శయతి-

యో ఽస్మిన్ నిష్ణాత-ధీర్ మన్త్రీ వర్తతే వక్త్ర-గహ్వరమ్ ।

గద్య-పద్య-మయీ వాణీ తస్య గఙ్గా-ప్రవాహవత్ ॥ క్ర. దీ. ౭.౭౪ ॥

యో మన్త్రీ అస్మిన్ మన్త్రే నిష్ణాత-ధీర్ దత్త-మతిర్ వర్తతే తస్య సాధకస్య వక్త్ర-గహ్వరాత్ ముఖ-మధ్యతో గద్య-పద్య-మయీ వాణీ ప్రవర్తతే గఙ్గా-ప్రవాహవత్ విశుద్ధానవర-తత్త్వేన గఙ్గా-ప్రవాహేణోపమా ॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౭౪ ॥

సర్వ-వేదేషు శాస్త్రేషు సఙ్గీతేషు చ పణ్డితః ।

సంవిత్తిం పరమాం లబ్ధ్వా చాన్తే భూయాత్ పరం పదమ్ ॥ క్ర. దీ. ౭.౭౫ ॥

సర్వేషు ఋగ్-వేదాదిషు శాస్త్రేషు వేదాన్తేషు పణ్డితో వివేక-బుద్ధి-యుక్తః సన్ సంవిత్తిమ్ ఉత్కృష్ట-జ్ఞానం ప్రాప్య అన్తే దేహావసానే విష్ణు-లోకం ప్రాప్నోతి ॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౭౫ ॥

మన్త్రాన్తరమ్ ఆహ-

తారం హృద్ భగవాన్ ఙే ఽన్తో నన్ద-పుత్ర-పదం తథా ।

అనన్దాన్తే వపుషే ఽస్త్య్-అగ్నిమ్ ఆయాన్తే దశ-వర్ణకః ॥ క్ర. దీ. ౭.౭౬ ॥

అష్టావింశత్య్ అక్షరో ఽయం బ్రువే ద్వాత్రింశద్-అక్షరమ్ ।

నన్ద-పుత్ర-పద ఙే ఽన్తం శ్యామలాఙ్గం పదం తథా ।

ఙే ఽన్తా బాల-వపుః కృష్ణ-గోవిన్దా దశ-వర్ణకః ॥ క్ర. దీ. ౭.౭౭ ॥

తారం ప్రణవః హృత్ నమః ఙే ఽన్తశ్ చతుర్థ్య్-అన్తో భగవాన్ భగవత ఇతి స్వరూపం నన్ద-పుత్రం తథా ఙే ఽన్తం చతుర్థ్య్-అన్తం నన్ద-పుత్రాయేతి పదాన్తే ఆనన్ద ఇతి శబ్ద-శేషే వపుషే ఇతి స్వరూపమ్ । అస్థి శ-కారః అగ్నీ రేఫః మాయా దీర్ఘ-ఈ-కారః తథా చ శ్రీ-బీజమ్ అస్యాన్తే దశార్ణకః దశాక్షర-మన్త్రః ఏతేనాయం మన్త్రః అష్టావింశత్య్-అక్షరో భవతి ।

అధునా ద్వాత్రింశ-మన్త్రమ్ ఉద్ధరతి-నన్దేతి । నన్ద-పుత్ర-పదం చతుర్థ్య్-అన్తం శ్యామలాఙ్గం పదమ్ అపి చతుర్థ్య్-అన్తం బాల-వపుః కృష్ణ-గోవిన్ద-శబ్దాశ్ చ ప్రత్యేకం చతుర్థ్య్-అన్తాః । అనన్తరం పూర్వోక్త-దశాక్షర-మన్త్రః । ఏతేన ద్వాత్రింశద్-అక్షరో మన్త్రో భవతి ॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౭౬-౭౭ ॥

విమర్శః-ఓం నమో భగవతే నన్ద-పుత్రాయ ఆనన్ద-వపుషే శ్రీం గోపీ-జన-వల్లభాయ స్వాహా ॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౭౬ ॥

నన్ద-పుత్రాయ శ్యామలాఙ్గాయ బాల-వపుషే కృష్ణాయ గోవిన్దాయ గోపీజనవల్లభాయ స్వాహా ॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౭౭ ॥

ఋష్య్-ఆదికం దర్శయతి।

అనయోర్ నారద ఋషిః ఛన్దస్ త్రిష్టుబ్-అనుష్టుభౌ।
ఆచక్రాద్యైర్ అఙ్గమ్ అఙ్గ-దిక్-పాలాద్యైశ్ చ పూజనమ్॥ క్ర. దీ. ౭.౭౮॥

అనయోర్ నారద ఋషిః। యథా-క్రమం త్రిష్టుబ్-అనుష్టుప్-ఛన్దసీ ఆచక్రాద్యైః పూర్వోక్తైర్ అఙ్గ-పఞ్చకమ్ అఙ్గ-దిక్-పాల-వజ్రాద్యైర్ ఆవరణ-పూజనం పీఠ-పూజా తు పూర్వవత్॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౭౮॥

ధ్యానం దర్శయతి-

దక్షిణే రత్న-చషకం వామే సౌవర్ణ-వేత్రకమ్।
కరే దధానం దేవీభ్యామ్ ఆశ్లిష్టం చిన్తయేద్ ధరిమ్॥ క్ర. దీ. ౭.౭౯॥

హరిం చిన్తయేత్। కీదృశం? దక్షిణ-హస్తే రత్న-పాత్రం వామ-హస్తే సువర్ణ-ఘటిత-వేత్రం దధానమ్। పునః కీదృశం? దేవీభ్యాం లక్ష్మీ-సరస్వతీభ్యాం రుక్మిణీ-సత్యభామాభ్యాం వా ఆలిఙ్గితమ్॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౭౯॥

జపేల్ లక్షం మను-వరౌ పాయసైర్ అయుతం హునేత్।
ఏవం సిద్ధ-మనుర్ మన్త్రీ త్రైలోక్యైశ్వర్య-భాగ్ భవేత్॥ క్ర. దీ. ౭.౮౦॥

మన్త్ర-శ్రేష్ఠౌ ప్రత్యేకం లక్షం జపేత్ | అనన్తరం పరమాన్నేన దశ-సహస్రం జుహుయాత్ అనేన సిద్ధౌ మన్త్రో యస్య మన్త్రీ లోక-త్రయిశ్వర్య-భాజనం భవతి || క్ర. దీ. వి. ౭.౮౦ ||

మన్త్రాన్తరమ్ ఆహ-

తార-శ్రీ-శక్తి-బీజాఢ్యం నమో భగవతే పదమ్ |

నన్ద-పుత్ర-పద-జే ఽన్తం భూధరో ముఖ-వృత్త-యుక్ |

మాసాన్తే వపుషే మన్త్ర ఊనవింశతి-వర్ణకః || క్ర. దీ. ౭.౮౧ ||

తారం ప్రణవః శ్రీ-బీజం భువనేశ్వరీ-బీజమ్ ఏతద్-బీజ-త్రయాఢ్య నమో భగవతే ఇతి స్వరూపం తతశ్ చతుర్థ్య-అన్త-నన్ద-పుత్ర-పదం భూధరో బ-కారః ముఖ-వృత్తమ్ ఆ-కారః తద్-యుక్తః మాంసో ల-కారస్ తద్-అన్తే వపుషే ఇతి స్వరూపమ్ ఏతేన ఊనవింశతి-వర్ణకో మన్త్ర ఉద్ధృతో భవతి || క్ర. దీ. వి. ౭.౮౧ ||

మన్త్రోద్ధారః: ఓం శ్రీం హ్రీం నమో భగవతే నన్ద-పుత్రాయ బాల-వపుషే ||

ఋషిర్ బ్రహ్మానుష్టుప్-ఛన్దస్ తథాన్యద్ ఉదితం సమమ్ |

అయం చ సర్వ-సమ్పత్తి-సిద్ధయే సేవ్యతాముృద్ధైః || క్ర. దీ. ౭.౮౨ ||

అస్య మన్త్రస్య బ్రహ్మా ఋషిశ్ ఛన్దో ఽనుష్టుబ్ అన్యద్ ఉదితమ్ | అన్యత్ సర్వం సమానం పూర్వోక్తవద్ వేదితవ్యమ్ ఇత్య్ అర్థః || క్ర. దీ. వి. ౭.౮౨ ||

మన్త్రమ్ ఉద్ధరతి-

తారం హృత్ భగవాన్ ఙే ऽన్తో రుక్మిణీ-వల్లభస్ తథా ।
శిరో ऽన్తః షోడశార్ణో ऽయం రుక్మిణీ-వల్లభాహ్వయః ॥ క్ర. దీ. ౭.౮౩ ॥

తారః ప్రణవః హృన్ నమః చతుర్థ్య-అన్తో భగవాన్ తథా చతుర్థ్య-అన్తో రుక్మిణీ-వల్లభ-శబ్దః శిరో ऽన్తః స్వాహా-శబ్దాన్తః ఏతేన రుక్మిణీ-వల్లభాఖ్యః షోడశాక్షరో మన్త్రః కథితః ॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౮౩ ॥

విమర్శః : ఓం నమో భగవతే రుక్మిణీ-వల్లభాయ స్వాహా ॥

సర్వ-సమ్పత్-ప్రదో మన్త్రో నారదో ऽస్య మునిః స్మృతః ।
ఛన్దో ऽనుష్టుప్ దేవతా చ రుక్మిణీ-వల్లభో హరిః ।
ఏక-దృగ్-వేద-ముని-దృగ్-వర్ణైర్ అస్యాఙ్గ-పఞ్చకమ్ ॥ క్ర. దీ. ౭.౮౪ ॥

అస్య ఋషిర్ నారదః అనుష్టుప్-ఛన్దః రుక్మిణీ-వల్లభో హరిర్ దేవతేతి । ఏకేతి । అస్య మన్త్రస్య పఞ్చాఙ్గాని భవన్తి । కైః ? మన్త్రస్య ఏక-ద్వి-చతుః-సప్త-ద్వి-వర్ణైః ॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౮౪ ॥

ధ్యానమ్ ఆహ-

తాపిచ్ఛ-చ్ఛవి-రఙ్గ-గామ్ ప్రియతమాం సర్వాణ-ప్రభామ్ అమ్బుజ-

ప్రోద్యద్-వామ-భుజాం స్వ-వామ-భుజయాశ్లిష్యన్ సచిన్తాశ్మనా ।

శ్లిష్యన్తీం స్వయమ్ అన్య-హస్త-విలసత్-సౌవర్ణ-వేత్రశ్ చిరం

పాయాద్ వో ऽసన-ప్రసూన-పీత-వసనో నానా-విభూషో హరిః ॥ క్ర. దీ. ౭.౮౫ ॥

తాపిచ్ఛ-చ్ఛవిస్ తమాల-కాన్తిర్ హరిర్ వో యుష్మాన్ పాయాత్ రక్షతు । కిం కుర్వన్ ? అఙ్కస్థాం గౌరాఙ్గీం ప్రియతమాం చిన్తామణి-రత్న-సహితేన హస్తేన ఆలిఙ్గన్ । ఆత్మానం దేవం వా దక్షిణ-కరేణ ఆశ్లిష్యన్తీమ్ ఆల్లిఙ్గన్తీమ్ । కీదృశో హరిః ? ఆలిఙ్గనాన్య-హస్తే కాఞ్చన-దణ్డో యస్య । తథా పునః కీదృశః ? అసన-వృక్ష-పుష్పవత్ పీతే వస్త్రే యస్య సః । పునః కీదృశః ? నానా-ప్రకారో ऽలఙ్కారో యస్య ॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౮౫ ॥

పురశ్చరణమ్ ఆహ-

ధ్యాత్వైవం రుక్మిణీ-నాథం జప్యాల్ లక్షమ్ ఇమం మనుమ్ ।

అయుతం జుహుయాత్ పద్మైర్ అరుణైర్ మధురాప్లుతైః ॥ క్ర. దీ. ౭.౮౬ ॥

ఏవం పూర్వోక్తం రుక్మిణీ-వల్లభం రుక్మిణీ-నాథం ధ్యాత్వా ఇమం మన్త్రం లక్షమ్ ఏకం జపతు । ఘృత-మధు-శర్కరాసిక్తైః లోహిత-పద్మైర్ అపి దశ-సహస్రం జుహుయాత్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౮౬ ॥

పూజాం దర్శయతి-

అర్చయేన్ నిత్యమ్ అఙ్గైస్ తం నారదాద్యైర్ దిశాధిపైః ।

వజ్రాద్యైర్ అపి ధర్మార్థ-కామ-మోక్షాప్తయే నరః ॥ క్ర. దీ. ౭.౮౭ ॥

పీఠ-పూజా పూర్వవత్ | ఆవరణ-పూజా తు కథ్యతే-ప్రత్యహం తం హరిం పూజయేత్ | కైర్ అఙ్గైర్ ఆచక్రాద్యైః సాయాహ్న-పూజోక్తైః నారద-ప్రభృతిభిశ్ చ దిశాధిపైర్ ఇన్ద్రాద్యైః తేషామ్ ఆయుధైర్ వజ్రాద్యైః | కీదృశం ? పురుషార్థ-చతుష్టయ-ప్రదమ్ || క్ర. దీ. వి. ౭.౮౭ ||

మన్త్రాన్తరమ్ ఉద్ధరతి-

లీలా-దణ్డావధౌ గోపీ-జన-సంసక్త-దోః పదమ్ |

దణ్డాన్తే బాల-రూపేతి మేఘ-శ్యామ-పదం తతః || క్ర. దీ. ౭.౮౮ ||

భగవాన్ విష్ణుర్ ఇత్య్ ఉక్త్వా వహ్ని-జాయాన్తకో మనుః |

ఏకోనత్రింశద్-అర్ణో ఽస్య మునిర్ నారద ఈరితః || క్ర. దీ. ౭.౮౯ ||

ఛన్దో ఽనుష్టుప్ దేవతా చ లీలా-దణ్డ-ధరో హరిః |

మన్వ్-అబ్ధి-కరణాగ్న్య్-అబ్ధి-వర్ణైర్ అఙ్గ-క్రియా మతా || క్ర. దీ. ౭.౯౦ ||

లీలా-దణ్డావధౌ లీలా-దణ్డ-శబ్దాన్తే గోపీ-జన-సంసక్త-దోః పదమ్ అనన్తరం దణ్డ-శబ్దాన్తే బాల-రూపేతి పదం తద్ అను మేఘ-శ్యామేతి పదం తతః శబ్దో ఽపి కాకాక్షివత్ సమ్బుధ్యతే | తద్ అను భగవాన్ విష్ణుః సమ్బోధనాన్తమ్ ఉక్త్వా స్వాహా-శబ్దాన్తే ఏకోనత్రింశద్-అక్షరో మన్త్ర ఉద్ధియతామ్ ఇత్య్ అర్థః | అస్య మన్త్రస్య నారద ఋషిర్ అనుష్టుప్ ఛన్దో లీలా-దణ్డో హరిర్ దేవతేతి | మన్వ్-అబ్ధీతి | అస్య మన్త్రస్యాఙ్గ-క్రియా మనుశ్ చతుర్దశః అబ్ధిశ్ చతుష్టయం కరణం పఞ్చ అగ్నిస్ త్రయశ్ చత్వారో ఽబ్ధిర్ ఏతత్-సఙ్ఖ్యాకైర్ మన్త్ర-వర్ణైర్ మతా సంమతా పఞ్చాఙ్గానీత్య్ అర్థః || క్ర. దీ. వి. ౭.౯౦ ||

మన్త్రోద్ధారః : లీలా-దణ్డ-గోపీ-జన-సంసక్త-దోర్-దణ్డ-బాల-రూప-మేఘ-శ్యామ భగవన్ విష్ణో స్వాహా |

ధ్యానమ్ ఆహ-

సంమోహయన్ నిజ-కవామకరస్థ-లీలా-
దణ్డేన గోప-యువతీః సుర-సున్దరీశ్ చ ।
దిశ్యాన్ నిజ-ప్రియతమాంసగ-దక్ష-హస్తో
దేవః శ్రియం నిహత-కంస ఉరుక్రమో వః ॥ క్ర. దీ. ౭.౯౧ ॥

సంమోహయన్ నిజ-కవామకరస్థ-లీలా-దణ్డేన గోప-యువతీః సుర-సున్దరీశ్ చ దిశ్యాన్ నిజ-ప్రియతమాంసగ-దక్ష-హస్తో దేవః శ్రియం నిహత-కంస ఉరుక్రమో వః ॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౯౧ ॥

పురశ్చరణమ్ ఆహ-

ధ్యాత్వైవం ప్రజపేల్ లక్షమ్ అయుతం తిల-తణ్డులైః ।
త్రి-మధ్వ్-అక్తైర్ హునేద్ అఙ్గ-దిక్-పాలాద్యైః సమర్చయేత్ ॥ క్ర. దీ. ౭.౯౨ ॥

ఏవం పూర్వోక్తం కృష్ణం ధ్యాత్వా లక్షమ్ ఏకం జపేత్ । తద్ అను ఘృత-మధు-శర్కరా-సహితైస్ తిల-తణ్డులైర్ దశ-సహస్రం జుహుయాత్ । అఙ్గేతి । పీఠ-పూజా పూర్వవద్ ఆవరణ-పూజా-పఞ్చాఙ్గైర్ ఇన్ద్రాద్యైశ్ చేతి ॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౯౨ ॥

ప్రాత్యాహిక-పూజా-ఫలమ్ ఆహ-

లీలా-దణ్డం హరిం యో వై భజతే నిత్యమ్ ఆదరాత్ |

స పూజ్యతే సర్వ-లోకైస్ తం భజేద్ ఇన్దిరా సదా || క్ర. దీ. ౭.౯౩ ||

యో మనుష్యః ప్రత్యహం లీలా-దణ్డ-ధరం హరిం సేవతే స సర్వ-జనైః పూజ్యతే | తమ్ ఇన్దిరా లక్ష్మీః సర్వదా భజతే || క్ర. దీ. వి. ౭.౯౩ ||

మన్త్రాన్తరమ్ ఉద్ధరతి-

త్రయోదశ-స్వర-యుత్తైః శార్ఙ్గీ భేదః సకేశవః |

తథా మాంస-యుగం భాయ శిరః సప్తాక్షరో మనుః || క్ర. దీ. ౭.౯౪ ||

త్రయోదశ-స్వర ఓంకారస్ తేన యుతః శార్ఙ్గీ గ-కారః మేదో వ-కారః | కీదృశః ? స కేశవః అ-కార-సహితః | తథా మాంస-యుగం ల-కార-ద్వయమ్ ఇతి భాయ శిరః స్వాహా | అనేన సప్తాక్షరో మన్త్ర ఉక్తః || క్ర. దీ. వి. ౭.౯౪ ||

మన్త్ర-స్వరూపః : గో-వల్లభాయ స్వాహా ||

ఋష్య్-ఆదికమ్ ఆహ-

ఆచక్రాద్యైర్ అఙ్గ-క్ప్తిర్ నారదో ఽస్య మునిః స్మృతః |

ఛన్ద ఉష్ణిగ్-దేవతా చ గో-వల్లభ ఉదాహృతః || క్ర. దీ. ౭.౯౫ ||

ఆచక్రాద్యైః పఞ్చాఙ్గ-కరణమ్ | అస్య మన్త్రస్య నారద ఋషిః | ఉష్ణిక్ ఛన్దః | గో-వల్లభః కృష్ణో దేవతేతి || క్ర. దీ. వి. ౭.౯౫ ||

ధ్యానమ్ ఆహ-

ధ్యేయో ఽచ్యుతః స కపిలా-గణ-మధ్య-సంస్థః

తా ఆహ్వయన్ దధద్ అదక్షిణ-దోష్ణి వేణుమ్ |

పాశం సయష్టిమ్ అపరత్ర పయోదనీలః

పీతామ్బరో ఽహి-రిపు-పిచ్ఛ-కృతావతంసః || క్ర. దీ. ౭.౯౬ ||

అచ్యుతః కృష్ణో ధ్యేయః | కీదృశః ? కపిలా-గణో గో-విశేష-సమూహస్ తస్యాభ్యన్తర-వర్తీ | కిం కుర్వన్ ? తాః కపిలా ఆహ్వయన్ అభిముఖీకుర్వన్ | పునః కీదృశః ? అదక్షిణ-దోష్ణి వామ-హస్తేన స-రన్ధ్రం వంశం వహన్ | అపరత్ర దక్షిణ-హస్తే దణ్డ-సహిత-గో-బన్ధన-రజ్జుం దధత్ | పునః కీదృశః ? పయోద-నీలో మేఘ-శ్యామః పీత-వసనః | పునః కీదృశః ? అహి-రిపుర్ మయూరః | తస్య పిచ్ఛం శిఖణ్డః | తేన కృతో ఽవతంసః కర్ణాలఙ్కారః శిరో-భూషణం వా యేన స తథా || క్ర. దీ. వి. ౭.౯౬ ||

పురశ్చరణమ్ ఆహ-

ముని-లక్షం జపేద్ ఏతద్ ధునేత్ సప్త-సహస్రకమ్ |

గో-క్షీర-రఙ్గ-దిక్-పాల-మధ్యే ఽర్చ్యే గో-గణాష్టకమ్ || క్ర. దీ. ౭.౯౭ ||

ఇమం మన్త్రం ముని-లక్షం సప్త-లక్షం జపేత్ । గో-దుగ్ధైః సప్త-సహస్రం జుహుయాత్ । అఙ్గ-పూజానన్తరం దిక్పాల-పూజాయాః ప్రాక్ గో-గణాష్టకం పూజనీయం గో-గణాష్టకం చ ప్రథమాది యథా స్యాత్ ।

సువర్ణ-వర్ణా కపిలా ద్వితీయా గౌర-పిఙ్గలా ।
తృతీయా గౌర-పిఙ్గాక్షీ చతుర్థీ గుడ-పిఙ్గలా ॥
పఞ్చమీ అభ్ర-వర్ణా స్యాద్ ఏతాః స్యుర్ ఉత్తమా గవామ్ ।
చతుర్థీ పిఙ్గలా షష్ఠీ సప్తమీ ఖుర-పిఙ్గలా ।
అష్టమీ కపిలా గోషు విజ్ఞేయః కపిలా-గణః ॥ ఇత్య్ అనేనోక్తమ్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౯౭ ॥

ప్రయోగాన్తరమ్ ఆహ-

అష్టోత్తర-సహస్రం యః పయోభిర్ దినశో హునేత్ ।
పక్షాత్ స గో-గణైర్ ఆఢ్యో దశార్ణేనైష వా విధిః ॥ క్ర. దీ. ౭.౯౮ ॥

గో-దుగ్ధైః ప్రతిదినం యో ఽష్టాధికం సహస్రం జుహుయాత్ స పఞ్చదశ-దినాభ్యన్తరే గో-సమూహేన సమ్పన్నో భవతి । ఏష విధి-ప్రయోగో దశాక్షర-మన్త్రేణ వా కార్య ఇత్య్ అర్థః ॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౯౮ ॥

మన్త్రాన్తరమ్ ఆహ-

స-లవో వాసుదేవో హృత్ జే ఽన్తం చ భగవత్-పదమ్ ।
శ్రీ-గోవిన్ద-పదం తద్వత్ ద్వాదశార్ణో ఽయమ్ ఈరితః ॥ క్ర. దీ. ౭.౯౯ ॥

లవో బిన్దుః। తత్-సహితో వాసుదేవః ఓంకారః అర్థాత్ ప్రణవః। ఓం నమః చతుర్థ్య-అన్తం భగవత్-పదం తథా శ్రీ-గోవిన్ద-పదం చతుర్థ్య-అన్తమ్। ఏతేన ద్వాదశాక్షరో మన్త్ర ఉద్ధృతః॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౯౯॥

మన్త్ర-స్వరూపః : ఓం నమో భగవతే శ్రీ-గోవిన్దాయ॥

ఋష్య్-ఆదికమ్ ఆహ-

మనుర్ నారద-గాయత్రీ-కృష్ణ-ర్ష్య-ఆదిర్ అథాఙ్గకమ్।
ఏకాక్షి-వేద-భూతార్ణైః సమస్తైర్ అపి కల్పయేత్॥ క్ర. దీ. ౭.౧౦౦॥

క్వచిన్ మునిర్ ఇతి పాఠో న యుక్తః। అసమన్వయాత్ పౌనరుకుత్యాచ్ చ కిన్తు మనుర్ ఇత్య్ ఏవ పాఠః। అయమ్ ఇతి పాఠో యుక్త్యాలభ్యత ఇతి రుద్రధరః॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౧౦౦॥

ధ్యానమ్ ఆహ-

వన్దే కల్ప-ద్రు-మూలాశ్రిత-మణి-మయ-సింహాసనే సన్నివిష్టం
నీలాభం పీత-వస్త్రం కర-కమల-లసచ్-ఛఙ్ఖ-వేత్రం మురారిమ్।
గోభిః స-ప్రశ్రవాభిర్ వృతమ్ అమర-పతి-ప్రౌఢ-హస్త-స్థ-కుమ్భ-
ప్రచ్యోతత్-సౌధ-ధారా-స్నపితమ్ అభినవామ్భోజ-పత్రాభ-నేత్రమ్॥ క్ర. దీ. ౭.౧౦౧॥

మురారిం వన్దే। కీదృశం ? కల్ప-వృక్ష-మూలావస్థితే పద్మ-రాగ-మణి-ఘటితే సింహాసనే ఉపవిష్టమ్। పునః కీదృశం ? నీలాభం శ్యామం తథా పీత-వస్త్రం తథా హస్త-పద్మే శోభమానౌ శఙ్ఖ-వేత్రౌ యస్య। తం తథా స-ప్రశ్రవాభిః క్షీర-స్తనాభిః గోభిర్ వృతం వేష్టితమ్। తథా అమర-పతేర్ ఇన్ద్రస్య ప్రౌఢో బలిష్ఠో యో హస్తస్ తద్-అవస్థితో యః కుమ్భః ఘటస్ తస్మాత్ ప్రస్రవద్ అమృత-ధారాభిః స్నపితం తథాభినవం నూతనం యద్ అమ్భోజం పద్మం తస్య పత్రవద్ ఆభా కాన్తిర్ నయనయోర్ యస్య తమ్॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౧౦౧॥

పురశ్చరణమ్ ఆహ-

ధ్యాత్వైవమ్ అచ్యుతం జప్త్వా రవి-లక్షం హునేత్ తతః।

దుగ్ధైర్ ద్వాదశ-సాహస్రం దినశో ఽముం సమర్చయేత్॥ క్ర. దీ. ౭.౧౦౨॥

ఏవం పూర్వోక్తమ్ అచ్యుతం ధ్యాత్వా ద్వాదశ-లక్షం జప్త్వా దుగ్ధైర్ ద్వాదశ-సహస్రం జుహుయాత్। ప్రత్యహం వా అముం పూజయేత్॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౧౦౨॥

ఆయతనాదిషు పూజా-విశేషం దర్శయతి-

గోష్ఠే ప్రతిష్ఠితం చాత్మ-గేహే వా ప్రతిమాదిషు।

సమస్త-పరివారార్చాస్ తాః పునర్ విష్ణు-పార్షదాః॥ క్ర. దీ. ౭.౧౦౩॥

ద్వారాగ్రే బలి-పీఠే ఽర్చ్యాః పక్షీన్ద్రశ్ చ తద్-అగ్రతః।

చణ్డ-ప్రచణ్డౌ ప్రాగ్ ధాతృ-విధాతారౌ చ దక్షిణే॥ క్ర. దీ. ౭.౧౦౪॥

జయః స-విజయః పశ్చాద్ బలః ప్రబల ఉత్తరే।

ఊర్ధ్వం ద్వార-శ్రియం చేష్ట్వా ద్వాస్థేశాన్ యుగ్మశో ఽర్చయేత్ || క్ర. దీ. ౭.౧౦౫ ||

పూజ్యో వాస్తు-పుమాంస్ తత్ర తత్ర ద్వాః-పీఠ-మధ్య-గః |

ద్వారాన్తః-పార్శ్వయోర్ అర్చ్యా గఙ్గా చ యమునా నిధీ || క్ర. దీ. ౭.౧౦౬ ||

కోణేషు విఘ్నం దుర్గాం చ వాణీం క్షేత్రేశమ్ అర్చయేత్ |

అర్చయేద్ వాస్తు-పురుషం వేశ్మ-మధ్యే సమాహితః |

దేవతార్చానురోధేన నైరృత్యాం వా విచక్షణః || క్ర. దీ. ౭.౧౦౭ ||

గోష్ఠే గో-స్థానే ప్రతిష్ఠితం స్థాపితం | తథా ఆత్మ-గేహే సువర్ణాది-ఘటిత- ప్రతిమాదిషు ప్రతిష్ఠితం విష్ణుం పూజయేద్ ఇతి పూర్వేణాన్వయః | తాః పూర్వోక్తా ఏవ సమస్త-పరివార-పూజాః కార్యాః | తథా వక్ష్యమాణాశ్ చ విష్ణు-పార్షదాః పూర్వాది-చతుర్ద్వారాగ్ర-భాగే బలి-దాన-పీఠే ద్విశః పూజ్యా అత్ర త్రిపాఠినః |

ద్వాదశాక్షర-గోవిన్ద-మన్త్రస్య పూజా-ప్రసఙ్గేన పూర్వోక్త-దీక్షా-పూజాయాం తథాఇకాల-పూజాయ్స్వ్ అపి పూర్వాది-చతుర్-ద్వార-పూజా విశేషతః కర్తవ్యత్వేన జ్ఞాతవ్యా సమస్త-పరివారాయాచ్యుతాయ నమో నమః | విష్ణు-పార్షదేభ్యో నమో నమః | అనేన మన్త్ర-ద్వయేన పూర్వాది-చతుర్ద్వారాగ్ర-భాగే బలి-దాన-పీఠే పూజయేద్ ఇత్య్ అర్థః | పక్షీన్ద్రో గరుడః | తద్-అగ్రతః బలి-దాన-పీఠాగ్రతః పూజ్యః |

విష్ణు-పార్షదాన్ దర్శయతి-ప్రాగ్ ఇతి | చతుర్-అస్ర-చతుర్-ద్వారోర్ధ్వ-భాగే ద్వార-శ్రియం పూజయిత్వా చణ్డాదీన్ ద్వౌ ద్వౌ కృత్వా పూజయేత్ | అనుక్రమేణ పూర్వ-ద్వారమ్ ఆరభ్య ద్వార-బలి-పీఠయోర్ మధ్యే వాస్తు-పురుషాయ నమ ఇతి పూజయేత్ | ద్వారాన్త ఇతి చతుర్-ద్వార-మధ్యోభయ-ఫలకే గఙ్గా-యమునే పూజ్యే, తథా శఙ్ఖ-నిధి-పద్మ-నిధీ చ పూజ్యౌ | తద్ అను మణ్డపే ప్రవిశ్యాగ్నేయాది-కోణేషు పునర్ వాస్తు-పురుషం సంయతః సన్ పూజయేత్ || క్ర. దీ. వి. ౭.౧౦౩-౧౦౭ ||

అస్త్రమ్ ఉద్ధరతి-

తారం శార్ఙ్గ-పదం జే ఽన్తం స-పూర్వం చ శరాసనమ్ ।

హుం ఫట్ నతిర్ ఇత్య్ ఉక్త్వాస్త్ర-ముద్రయాగ్రే స్థితో హరేః ॥ క్ర. దీ. ౭.౧౦౮ ॥

పుష్పాక్షతం క్షిపేద్ దిక్షు సమాసీనాసనే తతః ।

విధేయమ్ ఏతత్ సర్వత్ర స్థాపితేషు విశేషతః ॥ క్ర. దీ. ౭.౧౦౯ ॥

తారం ప్రణవః । శార్ఙ్గ-పదం జే ఽన్తం చతుర్థ్య-అన్తం స-పూర్వం స-శరాసన-శబ్దం చతుర్థ్య-అన్తం హుం ఫట్ నమః ఇత్య్ ఉక్త్వా పుష్పాక్షతం చతుర్-దిక్షు అస్త్ర-ముద్రయా ఛోటికయా నిక్షిపేత్ । కీదృశః ? హరేర్ అగ్రే స్థితః । తతః ఆసనే స్వోచితే ఉపవిశేత్ । ఏతత్ సర్వం సర్వ-పూజాదౌ కర్తవ్యం స్థాపితేషు ప్రతిమాదిషు పునర్ విశేషతః కర్తవ్యమ్ ఏవ ॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౧౦౮-౧౦౯ ॥

పీఠ-పూజామ్ ఆహ-

ఆత్మార్చనాన్తం కృత్వాథ గురు-పఙ్క్తిం-పురోక్తవత్ ।

శ్రీ-గురూన్ పరమాద్యాంశ్ చ మహాస్మత్-సర్వ-పూర్వకాన్ ॥ క్ర. దీ. ౭.౧౧౦ ॥

స్వ-దేహే పూర్వోక్త-స్వరూపేణ పీఠమ్ ఆరభ్య సమ్పూజ్య హృది భగవన్తమ్ అభ్యర్చ్య అనన్తరం బాహ్య-పీఠే పూర్వవత్ పూర్వోక్త-దీక్షా-ప్రకరణ-కథితోత్తర-దిగ్-విభాగే ఇతివద్ గురు-పఙ్క్తిం పూజయేత్ । గురు-పఙ్క్తిమ్ ఏవాహ-శ్రీ-గురూన్ ఇతి । శ్రీ-శబ్ద-పూర్వాన్ గురూన్ పరమ-గురూన్ । ప్రయోగశ్ చ-శ్రీ-గురుభ్యో నమః । శ్రీఅ-పరమ-గురుభ్యో నమః । శ్రీ-మహా-గురుభ్యో నమః । శ్రీ-అస్మద్-గురుభ్యో నమః । సర్వ-గురుభ్యో నమః ॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౧౧౦ ॥

తత్-పాదుకాన్ ఆరదాదీన్ పూర్వ-సిద్ధాన్ అనన్తరమ్ |

తతో భాగవతాంశ్ చేష్ట్వా విఘ్నం దక్షిణతో ఽర్చయేత్ || క్ర. దీ. ౭.౧౧౧ ||

తత్ పాదుకాభ్యః నారదాదిభ్యః పూర్వ-సిద్ధేభ్యః భాగవతేభ్య ఇతి లఘు-దీపికా-కారః | శ్రీ-గురు-పాదుకాభ్యో నమః | శ్రీ-పరమ-గురు-పాదుకా-ఆది-గురు-పాదుకా-మహా-గురు-పాదుకా-అస్మద్-గురు-పాదుకా-సర్వ-గురు-పాదుకాభ్యో నమ ఇతి త్రిపాఠినః | ఏవం గురు-పఙ్క్తి-పీఠస్యోత్తరే సమభ్యర్చ్య దక్షిణే గణేశం పూజయేత్ || క్ర. దీ. వి. ౭.౧౧౧ ||

పూర్వవత్ పీఠమ్ అభ్యర్చ్య శ్రీ-గోవిన్దమ్ అథార్చయేత్ |

రుక్మిణీం సత్యభామాం చ పార్శ్వయోర్ ఇన్ద్రమ్ అగ్రతః || క్ర. దీ. ౭.౧౧౨ ||

పృష్ఠతః సురభిం చేష్ట్వా కేశరేష్వ్ అఙ్గ-దేవతాః |

అర్చ్య హృదాది-వర్మాన్తా దిక్ష్వ్ అస్త్రం కోణకేషు చ || క్ర. దీ. ౭.౧౧౩ ||

పూర్వోక్త-ప్రకారేణాధార-శక్త్యాది-పీఠ-మన్త్రాన్తం సమ్పూజ్య దేవమ్ ఆవాహ్య అర్ఘ్యాదిభిర్ ఉపచారైః పూజయేత్ | ఆవరణ-పూజామ్ ఆహ-రుక్మిణీమ్ ఇతి | గోవిన్ద-దక్షిణ-వామయోః పార్శ్వయోః కర్ణికాయాం రుక్మిణీ సత్యభామా చ సమ్పూజ్యా దేవాగ్రే చ ఇన్ద్రం సమ్పూజ్య దేవ-పృష్ఠే తు సురభిం పూర్వాది-చతుర్దిక్-కోణేషు కేశరేషు హృద్-ఆది-వర్మాన్తా అఙ్గ-దేవతాః పూజ్యాః | కేశరేషు కోణేషు పునర్-అస్త్రమ్ అఙ్గం పూజయేత్ || క్ర. దీ. వి. ౭.౧౧౨-౧౧౩ ||

కాలిన్దీ-రోహిణీ-నాగ్నజిత్య్-ఆద్యాః షట్ చ శక్తయః |

దలేషు పీఠ-కోణేషు వహ్న్య్-ఆద్య్-అర్చ్యాశ్ చ కిఙ్కిణీః || క్ర. దీ. ౭.౧౧౪ ||

దామాని యష్టి-వేణుశ్ చ పురః శ్రీవత్స-కౌస్తుభౌ |

అగ్రతో వనమాలాం చ దిక్ష్వ్ అష్టాసు తతో ఽర్చయేత్ || క్ర. దీ. ౭.౧౧౫ ||

పాఞ్చజన్యం గదాం చక్రం వసుదేవం చ దేవకీమ్ ।

నన్ద-గోపం యశోదాం చ స-గో-గోపాల-గోపికాః ॥ క్ర. దీ. ౭.౧౧౬ ॥

కాలిన్ద్య్-ఆద్యాః శక్తయో దేవ-పత్న్యః పత్రేషు పూజ్యాః । ఆది-పదేన సునన్దా-మిత్రవిన్దా-సులక్ష్మణా-పరిగ్రహః ఆగ్నేయాది-పీఠ-కోణేషు కిఙ్కిణి-దామాదీన్ పూజయేత్ । తత్ర శ్రీ-కృష్ణ-క్షుద్ర-ఘణ్టికామ్ అగ్ని-కోణే । గో-రక్షణార్థం దామాని నైరృతే గో-ప్రేరణార్థం లకుటం వాయౌ వంశమ్ ఈశాన-కోణే దేవస్యాగ్రే శ్రీవత్స-కౌస్తుభౌ । శ్రీవత్స-కౌస్తుభాగ్రతః వనమాలాం తద్-ఉపరి అష్ట- దిక్షు పాఞ్చజన్యాదయ ఇతి । పాఞ్చజన్యాయ నమః స-గో-గోపాల-గోపికాభ్యో నమ ఇత్య్ అన్తాః పూజ్యాః ఆది-పదేన గదా-చక్ర-వసుదేవ-దేవకీనన్ద-యశోదా-పరిగ్రహః ॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౧౧౪-౧౧౬ ॥

ఇన్ద్రాద్యాః కుముదాద్యాశ్ చ విశ్వక్సేనం తథోత్తరే ।

కుముదః కుముదాక్షశ్ చ పుణ్డరీకో ఽథ వామనః ।

శఙ్కు-కర్ణః సర్వ-నేత్రః సుముఖః సుప్రతిష్ఠితః ॥ క్ర. దీ. ౭.౧౧౭ ॥

ఇన్ద్రాద్యాః స్వ-స్వ-దిక్షు పూజ్యాః తద్-అస్త్రాణి వజ్రాదీన్య్ ఆది-శబ్ద-గ్రాహ్యాణి తథా కుముదాద్యాశ్ చాష్ట-గజాః తత్-ఉపరి స్వ-స్వ-దిక్షు పూజ్యాః తద్-బహిర్-దేవతోత్తరే విష్వక్సేనం పూజయేత్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౧౧౭ ॥

పూజా-ఫలమ్ ఆహ-

ఏక-కాలం ద్వికాలం వా త్రి-కాలం చేతి గోష్ఠగమ్ ।

శ్రీ-గోవిన్దం యజేన్ నిత్యం గోభ్యశ్ చ యవస-ప్రదః ॥ క్ర. దీ. ౭.౧౧౮ ॥

దీర్ఘ-జీవీ నిరాతఙ్కో ధేను-ధాన్య-ధనాదిభిః ।
పుత్రైర్ మిత్రైర్ ఇహాఢ్యో ఽన్తే ప్రయాతి పరం పదమ్ ॥ క్ర. దీ. ౭.౧౧౯ ॥

గోష్ఠగం వ్రజ-గం కృష్ణం ప్రత్యహం ఏక-కాలం ద్వికాలం త్రి-కాలం పూజయేత్ । గోభ్యశ్ చ గ్రాస-ప్రదః సన్నిహిత-లోకే చిరాయుర్ నిర్భయో ధేను-ధాన్య-సువర్ణాదిభిః పుత్ర-మిత్రాదిభిశ్ చ సమ్పన్నో భవతి దేహ-పాతాన్తే చ విష్ణు-లోకం చ గచ్ఛతి ॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౧౧౮-౧౧౯ ॥

మన్త్రాన్తరమ్ ఆహ-

ఊర్ధ్వద్-అన్త-యుతః శార్ఙ్గీ చక్రీ దక్షిణ-కర్ణ-యుక్ ।
మాంసం నాథాయ నత్య-అన్తో మూల-మన్త్రో ఽష్ట-వర్ణకః ॥ క్ర. దీ. ౭.౧౨౦ ॥

ఊర్ధ్వద్-అన్తః ఓంకారః తేన సహితః శార్ఙ్గీ గ-కారః చక్రీ క-కారః దక్షిణ-కర్ణ-యుక్ ఉ-కార-సహితః మాంసీ ల-కారః నాథాయేతి స్వరూపం నత్య-అన్తో నమః పదాన్తః అయమ్ అష్టాక్షరో మూల-మన్త్ర-సంజ్ఞకః ॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౧౨౦ ॥

ఋష్య్-ఆదికమ్ ఆహ-

ఋషిర్ బ్రహ్మా చ గాయత్రీ-చ్ఛన్దః కృష్ణస్ తు దేవతా ।
యుగ-వర్ణైః సమస్తేన ప్రోక్తం స్యాద్ అఙ్గ-పఞ్చకమ్ ॥ క్ర. దీ. ౭.౧౨౧ ॥

అస్య మన్త్రస్య బ్రహ్మ ఋషిః గాయత్రీ-చ్ఛన్దః శ్రీ-కృష్ణో దేవతా చ శబ్దో ఽనుక్త-సముచ్చయే తేన బీజ-శక్త్య్-అధిష్ఠాతృ-దేవతా దశాక్షరవత్ తథా అస్య మన్త్రస్య మన్త్రోత్థ-వర్ణానాం చతుర్భిర్ యుగ్మ-వర్ణైశ్ చతురఙ్గ-సమగ్రేణ చ మన్త్రేణాఙ్గ-పఞ్చకం జ్ఞేయమ్ || క్ర. దీ. వి. ౭.౧౨౧ ||

ధ్యానమ్ ఆహ-

పఞ్చ-వర్షమ్ అతిదృప్తమ్ అఙ్గణే

ధావమానమ్ అలకాకులేక్షణమ్ |

కిఙ్కిణీ-వలయ-హార-నూపురైర్

అఞ్చితం స్మరత గోప-బాలకమ్ || క్ర. దీ. ౭.౧౨౨ ||

గోప-శిశుం నమత | కీదృశం ? పఞ్చ-వర్ష-వయఃస్థం తథా అతిబలిష్ఠం తథా ప్రాఙ్గణే ధావమానం తథా చాతిచఞ్చలేక్షణం తథా కిఙ్కిణీ క్షుద్ర-ఘణ్టికా వలయః కఙ్కణః హారో ముక్తాహారః నూపురస్ తులాకోటిర్ ఏతైర్ అఞ్చితం భూషితమ్ || క్ర. దీ. వి. ౭.౧౨౨ ||

పురశ్చరణమ్ ఆహ-

ధ్యాత్వైవం ప్రజపేద్ అష్ట-లక్షం తావత్ సహస్రకమ్ |

జుహుయాత్ బ్రహ్మ-వృక్షోత్థ-సమిద్భిః పాయసేన వా || క్ర. దీ. ౭.౧౨౩ ||

ఏవం పూర్వోక్తం ధ్యాత్వా అష్ట-లక్షం మన్త్రం జపేత్ | తద్ అను పలాశ-వృక్ష-సమిద్భిః పరమాన్నేన వాష్ట-సహస్రం జుహుయాత్ || క్ర. దీ. వి. ౭.౧౨౩ ||

పూజా-ప్రకారమ్ ఆహ-

ప్రాసాదే స్థాపితం కృష్ణమ్ అమునా నిత్యశో ఽర్చయేత్ |
ద్వార-పూజాది పీఠార్చనాన్తం కృతోక్త-మార్గతః || క్ర. దీ. ౭.౧౨౪ ||

ధవల-గృహే స్థాపితం కృష్ణమ్ అమునా వక్ష్యమాణ-ప్రకారేణ ప్రత్యహం పూజయేత్ | ద్వార-పూజామ్ ఆరభ్య పీఠ-పూజా-పర్యన్తం పూర్వోక్త-మన్త్ర-వర్త్మనా కుర్యాత్ || క్ర. దీ. వి. ౭.౧౨౪ ||

మధ్యే ఽర్చ-పద్ ధరిం దిక్షు విదిక్ష్వ్ అఙ్గాని చ క్రమాత్ |
వాసుదేవః సఙ్కర్షణః ప్రద్యుమ్నశ్ చానిరుద్ధకః || క్ర. దీ. ౭.౧౨౫ ||
రుక్మిణీ సత్యభామా చ లక్ష్మణా జామ్బవత్య్ అపి |
దిగ్-విదిక్ష్వ్ అర్చయేద్ ఏతాన్ ఇన్ద్ర-వజ్రాదికాన్ బహిః || క్ర. దీ. ౭.౧౨౬ ||

పద్మ-మధ్యే హరిం పూజయేత్ | పూర్వాది-దిక్-కేశరేషు హృద్-ఆద్య్-అఙ్గ-చతుష్టయమ్ | ఆగ్నేయాది-విదిక్-కేశరేషు అస్త్రమ్ అఙ్గమ్ పూజయేత్ | వాసుదేవ ఇతి | పూర్వాది-దిక్-పత్రేషు వాసుదేవాదీన్ పూజయేత్ | ఆగ్నేయాది-విదిక్-పత్రేషు రుక్మిణ్య్-ఆద్యాః పూజయేత్ | తద్-బాహ్యే స్వ-స్వ-దిక్షు ఇన్ద్రాదీన్, తద్ అను వజ్రాదీన్ పూజయేద్ ఇత్య్ అర్థః || క్ర. దీ. వి. ౭.౧౨౬ ||

ఫలమ్ ఆహ-

యో ఽముం మన్త్రం జపేన్ నిత్యం విధినేత్య్ అర్చయేద్ ధరిమ్ ।
స సర్వ-సమ్పత్-సమ్పూర్ణో నిత్యం శుద్ధం పదం వ్రజేత్ ॥ క్ర. దీ. ౭.౧౨౭ ॥

యః పుమాన్ ఉక్త-విధినా హరిమ్ అర్చయేత్ । అముం మన్త్రం జపేత్ స సర్వైశ్వర్యం సమ్పన్నః సన్ నిత్యమ్ అవినాశి శుద్ధమ్ అవిద్యా తత్-కార్య-రహితం పదం బ్రహ్మాఖ్యం ప్రాప్నోతి ॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౧౨౭ ॥

మన్త్రాన్తరమ్ ఆహ-

తార-శ్రీ-శక్తి-మారాన్తే శ్రీ-కృష్ణాయ-పదం వదేత్ ।
శ్రీ-గోవిన్దాయ తస్యోర్ధ్వం శ్రీ-గోపీ-జన ఇత్య్ అపి ।
వల్లభాయ తతస్ త్రిః శ్రీ-సిద్ధి-గోపాలకో మనుః ॥ క్ర. దీ. ౭.౧౨౮ ॥

తారః ప్రణవః శ్రీః శ్రీ-బీజం శక్తి-బీజం కామ-బీజాన్తే శ్రీ-కృష్ణాయేతి స్వరూపం తద్ అను శ్రీ-గోవిన్దాయేతి స్వరూపం తద్ అను శ్రీ-గోపీ-జన-వల్లభాయేతి స్వరూపం శ్రీ-బీజ-త్రయమ్ ఇతి సిద్ధి-గోపాలకో మన్త్ర ఉద్ధృతః ।

ధ్యానమ్ ఆహ-

మాధవీ-మణ్డపాసీనౌ గరుడేనాభిపాలితౌ ॥ క్ర. దీ. ౭.౧౨౯ ॥

దివ్య-క్రీడాసు నిరతౌ రామ-కృష్ణౌ స్మరన్ జపేత్ ।

చక్రీ వసు-స్వర-యుతః సర్గ్య ఏకార్ణో మనుర్ మతః ॥ క్ర. దీ. ౭.౧౩౦ ॥

రామ-కృష్ణౌ స్మరన్ జపేత్ । కీదృశౌ ? మాధవీ-లతా-మణ్డప-సముపస్థితౌ తథా గరుడేన సేవితౌ । ఏకాక్షరాది-గోపాల-మన్త్రాన్ దర్శయతి-చక్రీతి । క-కారో వసు-స్వరః అష్టమ-స్వరః ఋ-కారస్ తేన సహిత ఇతి లఘు-దీపికా-కారః । మునిస్వరః సప్త-స్వరస్ తేన సహిత ఇతి రుద్ర-ధరః । సర్గీ విసర్గ-సహితః ఇత్య్ ఏకాక్షరో మన్త్రః ॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౧౨౯-౧౩౦ ॥

కృష్ణేతి ద్వ్య-అక్షరః కామ-పూర్వస్ త్ర్య-అర్ణః స ఏవ తు ।

స ఏవ చతుర్-అర్ణః స్యాత్ జే ఽన్తో ఽన్యశ్ చతుర్-అక్షరః ॥ క్ర. దీ. ౭.౧౩౧ ॥

వక్ష్యతే పఞ్చ-వర్ణః స్యాత్ కృష్ణాయ నమ ఇత్య్ అపి ।

కృష్ణాయేతి స్మర-ద్వన్ద్వ-మధ్యే పఞ్చాక్షరో ఽపరః ॥ క్ర. దీ. ౭.౧౩౨ ॥

కృష్ణేతి స్వరూపం ద్వ్య-అక్షరో మన్త్రః । స ఏవ ద్వ్య-అక్షరః కామ-బీజ-పూర్వశ్ చేత్ తదా త్ర్య-అక్షరో మన్త్రో భవతి-స ఏవ త్ర్య-అక్షరః చతుర్థీ-విభక్త్య-అన్తశ్ చేత్ తదా చతుర్-అక్షరో మన్త్రః అన్యః కృష్ణాయేతి స్వరూపం స్మర-ద్వన్ద్వ-కామ-బీజ-ద్వయస్య మధ్యే యదా భవతి తదా అపరః పఞ్చాక్షరో మన్త్రో భవతి ॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౧౩౧-౧౩౨ ॥

గోపాలాయాగ్ని-జాయాన్తః షడ్-అక్షర ఉదాహృతః ।

కృష్ణాయ-కామ-బీజాఢ్యో వహ్ని జాయాన్తకో ఽపరః ॥ క్ర. దీ. ౭.౧౩౩ ॥

షడక్షరః ప్రాగ్-ఉదితః కృష్ణ-గోవిన్దకౌ పునః ।

చతుర్థ్య-అన్తౌ సప్త-వర్ణః సప్త-వర్ణో ఽన్యః పురో ఽదితః ॥ క్ర. దీ. ౭.౧౩౪ ॥

గోపాలాయేతి స్వరూపం వహ్ని జాయా స్వాహేతి పద-ద్వయేన షడ్-అక్షరః కథితః। కామ-బీజ-సహిత-కృష్ణాయేతి స్వాహేతి పద-ద్వయేన చ షడ్-అక్షరో మన్త్ర ఉద్ధృతస్ తయాపరః షడ్-అక్షరః ప్రాగ్ ఏవ కథితః స చ క్లీం కృష్ణాయ నమః ఇతి। కృష్ణ-గోవిన్దకౌ శబ్దౌ యది చతుర్థ్య-అన్తౌ భవతస్ తదా సప్తాక్షరో మన్త్రో ఽపరః సప్తాక్షరః ప్రాగ్ ఉదితః స చ గో-వల్లభాయ స్వాహేతి ॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౧౩౩-౪ ॥

శ్రీ-శక్తి-మారః కృష్ణాయ మారః సప్తాక్షరో ఽపరః।

కృష్ణ-గోవిన్దకౌ ఙే ఽన్తౌ స్మరాద్యావ్ అష్ట-వర్ణకః ॥ క్ర. దీ. ౭.౧౩౫ ॥

శ్రీ-శక్తి-మారాః శ్రీ-భువనేశ్వరీ-మార-బీజాని కృష్ణాయేతి మారాన్తో ఽపరః సప్తాక్షరో మన్త్రః కృష్ణ-గోవిన్ద-శబ్దౌ ఙే ఽన్తౌ చతుర్థ్య-అన్తౌ। కీదృశౌ ? కామ-బీజాద్యౌ ఇతి వసు-వర్ణః అష్టాక్షరో మన్త్రః ॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౧౩౫ ॥

దధి-భక్షణ-ఙే-వహ్ని-జాయాభిర్ అపరో ఽష్టకః।

సుప్రసన్నాత్మనే ప్రోక్త్వా మమ ఇత్య్ అపరో ఽష్టకః ॥ క్ర. దీ. ౭.౧౩౬ ॥

చతుర్థ్య-అన్తో దధి-భక్షణ-శబ్దః వహ్ని జాయా స్వాహా ఏతైర్ వర్ణైర్ అపరో ఽష్టాక్షరో మన్త్రః సుప్రసన్నాత్మనే స్వరూపమ్ ఉక్త్వా నమ ఇతి వదేత్ ఇత్య్ అపరో ఽష్టాక్షరో మన్త్రః ॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౧౩౬ ॥

ప్రాక్ ప్రోక్తో మూల-మన్త్రశ్ చ నవార్ణః స్మర-సంయుతః ।

కృష్ణ-గోవిన్దకౌ ఙే ఽన్తౌ నమో ఽన్తో ఽన్యో నవార్ణకః ॥ క్ర. దీ. ౭.౧౩౭ ॥

ప్రాగ్-ఉక్తశ్ చాష్టాక్షరో మూల-మన్త్రః స్మర-సంయుతః కామ-బీజ-యుక్తః సన్ నవాక్షరో భవతి । స చ క్లీం గోకుల-నాథాయ నమ ఇతి । కృష్ణ-గోవిన్దకౌ ఙే ఽన్తౌ చతుర్థ్య-అన్తౌ స్మర-సంయుతౌ యది భవతస్ తదా నవాక్షరో మన్త్రో భవతి । యద్య్ ఏతావ్ ఏవ నమో ఽన్తకౌ నమః శబ్దాన్తౌ భవతస్ తదా పరో నవాక్షరో మన్త్రః ॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౧౩౭ ॥

క్లీం గ్లౌం క్లీం శ్యామలాఙ్గాయ నమస్ తు స్యాద్ దశార్ణకః ।

శిరో ఽన్తో బాల-వపుషే క్లీం కృష్ణాయ స్మృతో బుధైః ॥ క్ర. దీ. ౭.౧౩౮ ॥

ఉక్తం ఛన్దస్ తు గాయత్రీ దేవతా కృష్ణ ఈడితః ।

క-లా-షడ్గ-దీర్ఘకైర్ అఙ్గమ్ అథాముం చిన్తయేద్ ధరిమ్ ॥ క్ర. దీ. ౭.౧౩౯ ॥

క్లీం గ్లౌం క్లీం శ్యామలాఙ్గాయ నమ ఇతి దశ-వర్ణకో మన్త్రః శిరో ఽన్తః స్వాహాన్తః బాల-వపుషే ఇతి పదం క్లీం కృష్ణాయేతి ఏకాదశాక్షరో మన్త్రః బుధైః స్మృతః । ఉక్తానామ్ ఋష్య్-ఆదికమ్ ఆహ-ఏతేషామ్ ఏకాక్షరమ్ ఆరభ్యైకాదశాక్షర-పర్యన్తానాం ద్వావింశతి మన్త్రాణామ్ ఋషిర్ నారదః గాయత్రీ-ఛన్దః శ్రీ-కృష్ణో దేవతా । అఙ్గాన్య్ ఆహ-కలేతి । క-కార-ల-కారాభ్యాం షడ్-దీర్ఘకైర్ నపుంసక-రహిత-షడ్-దీర్ఘ-స్వరైః క్లాం క్లీం క్లూం క్లౌం కలః ఏభిర్ ఇత్య్ అర్థః ॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౧౩౯ ॥

ధ్యానమ్ ఆహ-

అవ్యాద్ వ్యాకోప-నీలామ్బుజ-రుచిర్ అరుణామ్భోజ-నేత్రామ్బుజస్థో ।

బాలో జఙ్ఘా-కటీర-స్థల-కలిత-రణత్-కిఙ్కిణీకో ముకున్దః ।

దోర్భ్యాం హైయఙ్గవీణం దధద్ అతివిమలం పాయసం విశ్వ-వన్ద్యో
గో-గోపీ-గోప-వీతో రురునఖ-విలసత్-కణ్ఠ-భూషశ్ చిరం వః || క్ర. దీ. ౭.౧౪౦ ||

అవ్యాద్ వ్యాకోప-నీలామ్బుజ-రుచిర్ అరుణామ్భోజ-నేత్రామ్బుజస్థో బాలో జఙ్ఘా-కటీర-స్థల-కలిత-రణత్-కిఙ్కిణీకో ముకున్దః దోర్భ్యాం హైయఙ్గవీణం దధద్ అతివిమలం పాయసం విశ్వ-వన్ద్యో గో-గోపీ-గోప-వీతో రురునఖ-విలసత్-కణ్ఠ-భూషశ్ చిరం వః || క్ర. దీ. వి. ౭.౧౪౦ ||

ఏతేషాం పురశ్చరణమ్ ఆహ-

ధ్యాత్వైవమ్ ఏకమ్ ఏతేషాం లక్షం జప్యాన్ మనుం తతః |
సర్పిః-సితోపలోపేతైః పాయసైర్ అయుతం హునేత్ || క్ర. దీ. ౭.౧౪౧ ||

యథోక్తం ధ్యానం కృత్వా ఏతేషాం మధ్యే ఏకం మన్త్రం లక్షం జపేత్ | తద్ అను ఘృత-ఖణ్డ-సార-యుక్తైః పరమాన్నైర్ దశ-సహస్రం జుహుయాత్ || క్ర. దీ. వి. ౭.౧౪౧ ||

తర్పయేత్ తావద్ అన్యేషాం మనూనాం హుత-సఙ్ఖ్యయా |
తర్పణం విహితం నిత్యం యో ఽర్చయేత్ సుసమాహితః || క్ర. దీ. ౭.౧౪౨ ||
వహ్న్య-ఆదీ-శాన్తమ్ అఙ్గాని హృద్-ఆది-కవచాన్తకమ్ |
అర్చయేత్ పురతో నేత్రమ్ అస్త్రం దిక్షు వహ్నిః పునః || క్ర. దీ. ౭.౧౪౩ ||
ఇన్ద్రవజ్రాదయః పూజ్యాః సపర్యైషా సమీరితా |
ఇత్య్ ఏకమ్ ఏషాం మన్త్రాణాం భజేద్ యో మను-విత్తమః || క్ర. దీ. ౭.౧౪౪ ||
కర-ప్రచేయాః సర్వార్థాత్ తస్యాసౌ పూజ్యతే ఽమరైః |

సద్యః ఫల-ప్రదం మన్త్రం వక్ష్యే ఽన్యం చతుర్-అక్షరమ్ || క్ర. దీ. ౭.౧౪౫ ||

స ప్రోక్తః మార-యుగ్మాన్తర-స్థ-కృష్ణ-పదేన తు |

ఋష్య్-ఆద్యమ్ అఙ్గ-షట్కం చ ప్రాగ్-ఉక్తం ప్రోక్తమ్ అస్య తు || క్ర. దీ. ౭.౧౪౬ ||

తద్ అను తావద్ దశ-సహస్రం తర్పయేత్ | ఏవం ప్రకారేణైకస్మిన్ మన్త్రే సిద్ధే జాతే తద్ అన్యేషాం సకృత్ పురశ్చరణానామ్ ఏకవింశతి మన్త్రాణాం జప-హోమ-సఙ్ఖ్యయా వినైవ హుతాయుతేన తర్పణమ్ ఏవ పురశ్చరణం విహితం కరణీయమ్ | ఏతేషాం మన్త్రాణాం హోమ-సఙ్ఖ్యయా అయుతేనైవ తర్పణం విహితమ్ |

పూజామ్ ఆహ-నిత్యమ్ ఇతి | నిత్యం సర్వదా సుసమాహితః సంయతః సన్ పూజయేత్ | వహ్న్య్-ఆదీ-శాన్తమ్ ఆగ్నేయ-కోణమ్ ఆరభ్య ఈశాన-కోణ-పర్యన్త-హృద్-ఆది-కవచ-పర్యన్తమ్ అఙ్గ-చతుష్టయం పూజయేత్ పురతో ఽగ్రే నేత్రమ్ అస్త్రం పూజయేత్ |

పూర్వాది-చతుర్దిక్షు ఇన్ద్రాదీన్ పూజయేత్ | తద్ అను-వజ్రాదీన్ ఇతి ఉపసంహరతి | ఏషాం మన్త్రాణాం సపర్యా పూజా కథితా |

ఫలమ్ ఆహ-ఇత్య్ ఏకమ్ ఇతి | అమునా ప్రకారేణ యః సాధకోత్తమ ఏషాం మన్త్రాణాం మధ్యే ఏకం మన్త్రం భజేత్ ఉపాసీత తస్య సర్వే పురుషార్థా హస్త-ప్రాప్యాః దేవైశ్ చాసౌ పూజ్యతే |

మన్త్రాన్తరమ్ ఆహ-సద్య ఇతి | తాత్కాలిక-ఫల-దాయకమ్ అపరం చతురక్షర-మన్త్రం వక్ష్యే స-చతుర్-అక్షరః కామ-బీజ-ద్వయ-మధ్యస్థేన కృష్ణ-పదేన కథితః |

ఋష్య్-ఆదికమ్ అస్య ఋషిశ్ ఛన్దో దైవతమ్ అఙ్గ-షట్కం చ ప్రాగ్ ఉక్తం పూర్వ-మన్త్ర-సమూహే కథితం బోద్ధవ్యమ్ || క్ర. దీ. వి. ౭.౧౪౨-౧౪౬ ||

ధ్యానమ్ ఆహ-

శ్రీమత్-కల్ప-ద్రు-మూలోద్గత-కమల-లసత్-కర్ణికా-సంస్థితో యస్
తచ్-చాఖ్యాలమ్బి-పద్మోదర-విగలద్-అసఙ్ఖ్యాత-రత్నాభిషిక్తః ।
హేమాభః స్వ-ప్రభాభిస్ త్రి-భువనమ్ అఖిలం భాసయన్ వాసుదేవః
పాయాద్ వః పాయసాదో ऽనవరత-నవనీతామృతాశీ వశీ సః ॥ క్ర. దీ. ౭.౧౪౭ ॥

వాసుదేవో వో యుష్మాన్ పాయాత్ । కీదృశః ? యః శ్రీ-యుక్త-కల్ప-వృక్ష-మూలోద్గత-పద్మే శోభమానా యా కర్ణికా తత్రోపవిష్టః । తథా కల్ప-ద్రుమ-శాఖాలమ్బి యత్ పద్మం తస్యోదరం తతో విగలన్తి ప్రసరన్తి యాని అసఙ్ఖ్యాతాని రత్నాని తైర్ అభిషిక్తః । తథా సువర్ణ-గౌరః తథావ-కాన్తిభిః సమస్తం త్రైలోక్యం భాసయన్ క్షీరాన్నాశీ తథా స్వ-కాన్తిభిః సమస్తం త్రైలోక్యం భాసయన్ క్షీరాన్నాశీ తథా అనవరతమ్ అనువేలం నూతనం నవనీతమ్ ఏవామృతం తద్ అశ్నాతీతి ॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౧౪౭ ॥

పురశ్చరణమ్ ఆహ-

ధ్యాత్వైవం ప్రజపేల్ లక్షం చతుష్కం జుహుయాత్ తతః ।
త్రిమధ్వక్తైర్ బిల్వ-ఫలైశ్ చత్వారింశత్-సహస్రకమ్ ॥ క్ర. దీ. ౭.౧౪౮ ॥

యథోక్తం ధ్యానం కృత్వా లక్ష-చతుష్టయం జపేత్ । తద్ అను ఘృత-మధు-శర్కరాయుతైర్ బిల్వ-ఫలైశ్ చత్వారింశత్-సహస్రం జుహుయాత్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౧౪౮ ॥

పూజామ్ ఆహ-

అఙ్గైర్ నిధిభిర్ ఇన్ద్రాద్యైర్ వజ్రాద్యైర్ అర్చనోదితా ।
తర్పయేద్ దినశః కృష్ణం స్వాదు-త్రయ-ధియా జలైః ॥ క్ర. దీ. ౭.౧౪౯ ॥

షడ్-అఙ్గైర్ నిధిభిర్ ఇన్ద్రాద్య-అష్ట-నిధిభిర్ ఇన్ద్రాద్యైర్ వజ్రాద్యైశ్ చానీలార్చనా పూజా కథితా । తర్పణమ్ ఆహ--తర్పయేద్ ఇతి । ప్రతిదినం స్వాదు-త్రయ-ధియా ఘృత-మధు-శర్కరా-బుద్ధ్యా జలైః కృష్ణం పూజయేత్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౧౪౯ ॥

మన్త్రాన్తరమ్ ఆహ-

మారయోర్ అస్య మాంసాధోర్ రక్తం చేద్ అపరో మనుః ।
షడ్-అఙ్గాన్యస్య కల-షట్-దీర్ఘైర్ మన్త్ర-శిఖామణేః ॥ క్ర. దీ. ౭.౧౫౦ ॥

అస్య పూర్వోక్త-చతురక్షర-మన్త్రస్య మారయోర్ ఆద్య-అన్త-కామ-బీజయోర్ మాంసాధో ల-కారస్యాధస్తాత్ చేద్ యది రక్తం రేఫో భవతి తదాపరశ్ చతురక్షరః క్లీం కృష్ణ క్లీమ్ ఇతి మన్త్రః । అస్య మన్త్ర-శిఖామణే మన్త్ర-శిరో రత్నస్య కల-షట్-దీర్ఘ కలా షడ్-అఙ్గాని కుర్యాద్ ఇతి శేషః ॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౧౫౦ ॥

మన్త్ర-స్వరూపమ్: క్లీం క్లూం క్లేం క్లైం క్లౌం క్లః ॥

ధ్యానమ్ ఆహ-

ఆరక్తోద్యాన-కల్ప-ద్రుమ-శిఖర-లసత్-స్వర్ణ-దోలాధిరూఢం

గోపాభ్యాం ప్రేఙ్ఖ్యమానం వికసిత-నవ-బన్ధూక-సిన్దూర-భాసమ్ ।

బాలం నీలాల-కాన్తం కటి-తట-విలుఠత్ క్షుద్ర-ఘణ్టావటాఢ్యం

వన్దే శార్దూల-కామాఙ్కుశ-లలిత-గలా-కల్ప-దీప్తం ముకున్దమ్ ॥ క్ర. దీ. ౬.౧౩౧ ॥

ముకున్దమ్ వన్దే । కీదృశం ? ఆరక్తమ్ అరుణం యద్ ఉద్యానం తత్ర యః కల్ప-వృక్షస్ తస్య శిఖరమ్ అగ్రం తత్ర లసన్తీ యా శోభమానా సువర్ణ-మయీ దోలా తత్రోపవిష్టం తథా గోపాఙ్గనాభ్యాం ప్రేఙ్ఖ్యమానం దోలాయమానం వికసితం ప్రఫుల్లం నవీనం యద్ బన్ధు-జీవ-పుష్పం సిన్దూరం తయోర్ ఇవ భావం యస్య తం తథా బాలం శిశుం తథా కృష్ణ-కేశం తథా కటి-తటే ఇతస్ తతో గచ్ఛన్తీ యా క్షుద్ర-ఘణ్టికా ఘణ్టా-క్షుద్ర-ఘణ్టికా సమూహస్ తేన సమృద్ధం తథా శార్దూలస్య వ్యాఘ్రస్య కామాఙ్కుశేన శోభమానం యత్ కణ్ఠాభరణం తేన శోభమానమ్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౬.౧౩౧ ॥

ఏవం-

ధ్యాత్వైవం పూర్వ-క్ౢప్త్యా నం జప్త్వా రక్తోత్పలైర్ నవైః ।

మధు-త్రయ-ప్లుతైర్ హుత్వాప్య్ అర్చయేత్ పూర్వవద్ ధరిమ్ ॥ క్ర. దీ. ౬.౧౩౨ ॥

పూర్వోక్తం ముకున్దం ధ్యాత్వా ఏనం మన్త్రం పూర్వోక్త-సఙ్ఖ్యమ్ ఏవ జప్త్వా రక్త-పద్మైర్ నూతనైర్ ఘృత-మధు-శర్కరాయుతైః పూర్వోక్త-సఙ్ఖ్యమ్ ఏవ హుత్వా పూర్వోక్త-ప్రకారేణ హరిం పూజయేత్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౬.౧౩౨ ॥

ఆరాద్ ఉక్తం మన్త్రయోః ప్రయోగం దర్శయతి-

మధుర-త్రయ-సంయుక్తామారక్తాం శాలి-మఞ్జరీమ్ ।

జుహుయాన్ నిత్యశో ఽష్టార్ధం శతమ్ ఏకేన మన్త్రయోః ॥ క్ర. దీ. ౭.౧౫౩ ॥

తస్య మణ్డలతః పృథ్వీ పృథ్వీ-సస్య-కులాకులా ।

స్యాచ్ ఛాలి-పుఞ్జ-పూర్ణం చ తద్-వేశ్మసు ప్రజాయతే ॥ క్ర. దీ. ౭.౧౫౪ ॥

ఘృత-మధు-శర్కరామిశ్రితాం లోహితాం హైమన్తిక-ధాన్య-మఞ్జరీమ్ అష్టోత్తర-శతమతయోర్ మన్త్రయోర్ మధ్యే ఏకేన మన్త్రేణ ప్రత్యేకం ప్రత్యహం యో జుహుయాత్ తస్య పుంసః మణ్డలతః ఏకోన-పఞ్చాశద్-దినాద్ అర్వాక్ షడ్-వింశతి-దినాద్ ఇతి లఘు-దీపికా-కారః । పఞ్చ-చత్వారింశద్-దినానన్తరమ్ ఇతి రుద్రధరః । మహతీ పృథివీ ధాన్యాది-సమూహ-వ్యాప్తా భవతి తథా తద్-గృహం శాలి-ధాన్య-సమూహ-వ్యాప్తం శీఘ్రం భవతి ॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౧౫౩-౧౫౪ ॥

ఫలమ్ ఆహ-

యస్ త్వ్ ఏతయోర్ నియతమ్ అన్యతరం భజేత

భవ్యోర్ జపార్చన-హుతాద్రిభిర్ ఆప్త-భక్తిః ।

శ్రీమాన్ స మన్మథ ఇవ ప్రమదాసు వాగ్మీ

భూయాత్ తనోర్ విపది తచ్ చ మహోచ్యుతాఖ్యమ్ ॥ క్ర. దీ. ౭.౧౫౫ ॥

యః పుమాన్ ఏతయోర్ ఏకం నియతం నియతో భజేత సాధయేత్ । కైః ? జప-పూజా-హోమాదిభిః । కీదృశః ? ప్రాప్త-భక్తిః స లక్ష్మీ-యుక్తః స్త్రీషు కామదేవవత్ ఉత్కృష్ట-వచన-భాగ్ భవతి । తనోర్ విపది శరీర-పాతానన్తరం విష్ణు-లోకం చ గచ్ఛతి ॥ క్ర. దీ. వి. ౭.౧౫౫ ॥

ఇతి శ్రీ-కేశవ-భట్టాచార్య-విరచితాయాం క్రమ-దీపికాయాం సప్తమః పటలః|

||౭||

****

(౮)

అష్టమం పటలమ్

అథాన్తరం వశ్యకరః ప్రయోగః కథ్యతే-

అథోచ్యతే వశ్య-విధిః పురోక్త-

దశార్ణతో ఽష్టాదశ-వర్ణతశ్ చ|

స్మృత్యైవ యౌ సర్వ-జగత్ ప్రియత్వం

మనూ మనుజ్ఞస్య సదా విధత్తః|| క్ర. దీ. ౮.౧ ||

పూర్వోక్త-దశాక్షరస్యాష్టదశాక్షరస్య చ యౌ మన్త్రౌ స్మరణ-మాత్రేణ సాధకస్య సర్వ-జన-వల్లభత్వం సర్వదా కురుతః|| క్ర. దీ. వి. ౮.౧ ||

ఫుల్లైర్ వన్య-పసూనైర్ అముమ్ అరుణతరైర్ అర్చయిత్వా దినాదౌ
నిత్యం నిత్య-క్రియాయాం రతమథదినమధ్యోక్త-క్ప్ల్య ముకున్దమ్ ।
అష్టోపేతం సహస్రం దశ-లిపిమ్ అనువర్య జపేద్ యః స మన్త్రీ
కుర్యాద్ వశ్యాన్య్ అవశ్యం ముఖర-ముఖ-భువాం మణ్డలాన్ మణ్డలాని ॥ క్ర. దీ. ౮.౨ ॥

పుష్పితైః వనోద్భవ-పుష్పైర్ అతిలోహితమ్ అముం ముకున్దం నిత్యం సర్వదా నిత్య-కర్మానుష్ఠాన-నిష్ఠం దినాదౌ ప్రతి ప్రత్యహః మధ్యాహ్నోక్త-పూజా-ప్రకారేణ పూజయిత్వా యో మన్త్రీ దశాక్షరం మన్త్ర-శ్రేష్ఠమ్ అష్టాధికం సహస్రం జపేత్ । మణ్డలాద్ ఏవ పఞ్చాశద్-దినాద్ అర్వాక్ ముఖర-ముఖ-భువాం విద్వద్-బ్రాహ్మణానాం మణ్డలాని సమూహాన్ అవశ్యం వశ్యాని కుర్యాద్ వశయతీత్య్ అర్థః ॥ క్ర. దీ. వి. ౮.౨ ॥

క్షత్రియ-వైశ్య-శూద్రస్యాపి ప్రయోగ-త్రయం దర్శయతి-

జాతీ-ప్రసూనైర్ వర-గోప-వేషం
క్రీడా-రతం రక్త-హయారి-పుష్పైః ।
నీలోత్పలైర్ గీతి-రతం పురోవద్
ఇష్ట్వా నృపాదీన్ వశయేత్ క్రమేణ ॥ క్ర. దీ. ౮.3 ॥

వర-గోప-వేషం శ్రేష్ఠ-గోప-రూప-ధరం శ్రీ-కృష్ణం విచిన్త్య జాతీ-పుష్పైః పూర్వోక్త-ప్రకారేణ పూజయిత్వా దశాక్షర-మన్త్రమ్ అష్టోత్తర-సహస్రం జప్త్వా క్షత్రియం వశయేత్ క్రీడాసక్తం ధ్యాత్వా రక్త-కరవీర-పుష్పైః పూర్వోక్త-ప్రకారేణ పూజయిత్వా దశాక్షర-మన్త్రమ్ అష్టోత్తరం సహస్రం జప్త్వా వైశ్యం వశయేత్ గీతి-రతం గీతాసక్తం ధ్యాత్వా నీలోత్పలైః పూర్వోక్త-ప్రకారేణ

పూజయిత్వా దశాక్షర-మన్త్రమ్ అష్టోత్తర-సహస్రం జప్త్వా శూద్రం వశయేత్ ఇత్య్ అనేన ప్రకారేణ నృపాదీన్ వశయేద్ ఇత్య్ అర్థః || క్ర. దీ. వి. ౮.3 ||

ప్రయోగాన్తరమ్ ఆహ-

సిత-కుసుమ-సమేతైస్ తణ్డులైర్ ఆజ్య-సిక్తైర్

దశ-శతమ్ అథ హుత్వా నిత్యశః సప్త-రాత్రమ్ |

కచ-భువి చ లలాటే భస్మ తద్ ధారయన్నా

వశయతి మనుజస్ త్రీం సాపి నౄంస్ తద్వద్ ఏవ || క్ర. దీ. ౮.౪ ||

శ్వేత-పుష్ప-సహితైః శ్వేత-తణ్డులైర్ ఘృత-మిశ్రిత-దశాక్షర-మన్త్రేణ దశ-శతం హుత్వా నిత్యశః సప్త-దిన-పర్యన్తం తద్ అను తద్ ధోమ భస్మ కచ భువి శిరసి లలాటే చ ధారయన్ నా పురుషః మనుజ-స్త్రీం మనుష్య-నారీమ్ ఇతి రుద్ర-ధరః | తరుణీం స్త్రియం వశయతీతి త్రిపాఠితః | సాపి స్త్రీ అనేన ప్రయోగేణ నౄన్ వశయేద్ ఇత్య్ అర్థః || క్ర. దీ. వి. ౮.౪ ||

ప్రయోగాన్తరమ్ ఆహ-

తామ్బూల-వస్త్ర-కుసుమాఞ్జన-చన్దనాద్యం

జప్తం సహస్ర-త్రయమ్ అన్యతరేణ మన్వోః |

యస్మై దదాతి మను-విత్ సజనో ఽస్య మఙ్క్షు

స్యాత్ కిఙ్కరా న ఖలు తత్ర విచారణీయమ్ || క్ర. దీ. ౮.౫ ||

తామ్బూలం వస్త్రం పుష్పం కజ్జలం చన్దనం చ ఏతద్ యద్ అన్యద్ వస్తు మన్త్వోర్ దశాష్టాదశాక్షరయోర్ అన్యతరేణైకేన సహస్ర-త్రయం సంజప్తం యస్మై జనాయ దదాతి సాధకః స నరో ఽస్య సాధకస్య మఙ్క్షు శీఘ్రం వశ్యో భవతి। నాత్ర సంశయ ఇత్య్ అర్థః॥ క్ర. దీ. వి. ౮.౫॥

ప్రయోగాన్తరమ్ ఆహ-

రాజ-ద్వారే వ్యవహారే సభాయా

ద్యూతే వాదే చాష్ట-యుక్తం శతం చ।

జప్త్వా వాచం ప్రథమామ్ ఈరయేద్ యో

వర్తేతాసౌ తత్ర తత్రోపవిష్టాన్॥ క్ర. దీ. ౮.౬॥

రాజ-సమీపే క్రయ-విక్రయే సదసి అక్ష-క్రీడాదౌ వాదే చ యో మన్త్వోర్ ఏకమ్ అష్టోత్తర-శతం జప్త్వా ప్రథమత ఏవ యాం వాచం వదతి తయైవ వాచా తత్ర వాదాదౌ ఉపవిష్టాన్ అసౌ వర్తేత తజ్-జయీ భవతీత్య్ అర్థః॥ క్ర. దీ. వి. ౮.౬॥

ప్రయోగాన్తరమ్ ఆహ-

ఆసీనం మురమథనం కదమ్బ-మూలే

గాయన్తం మధురతరం వ్రజాఙ్గనాభిః।

స్మృత్వాగ్నౌ మధు-మిలితైర్ మయూరకేధ్మైర్

హుత్వాసౌ వశయతి మన్త్రవిత్ త్రిలోకీమ్॥ క్ర. దీ. ౮.౭॥

కదమ్బ-మూలే ఉపవిష్టం మురమథనం కృష్ణం గోపీభిర్ మధురతరం గాయన్తం ధ్యాత్వా వహ్నౌ మధు-స్నుత్రైర్ మయూర-కేద్మైర్ అపామార్గ-సమిద్భిర్ హుత్వా అసౌ సాధకో లోక-త్రయం వశయతి ॥ క్ర. దీ. వి. ౮.౭ ॥

ప్రయోగాన్తరమ్ ఆహ-

రాస-మధ్య-గతమ్ అచ్యుతం స్మరన్

యో జపేద్ దశ-శతం దశాక్షరమ్ ।

నిత్యశో ఝటితి మాసతో నరో

వాఞ్ఛితామ్ అభివహేత్ స కన్యకామ్ ॥ క్ర. దీ. ౮.౮ ॥

యో నరః పూర్వోక్త-రాస-మధ్య-గతం కృష్ణం ధ్యాయన్ దశాక్షరం మన్త్రం ప్రత్యహం దశ-శతం జపేత్ స మాసైకేన శీఘ్రమ్ ఏవ వాఞ్ఛితాం కన్యాం ప్రాప్నోతి ॥౮॥

-ఓ)O(-

ప్రయోగాన్తరమ్ ఆహ-

తుఙ్గ-కున్దమ్ అధిరూఢమ్ అచ్యుతం

వా విచిన్త్య దినశః సహస్రకమ్ ।

సాష్టకం జపతి సా హి మణ్డలాద్

వాఞ్ఛితం వరమ్ ఉపైతి కన్యకా ॥ క్ర. దీ. ౮.౯ ॥

ఉచ్చ-కదమ్బ-వృక్ష-స్థం విచిన్త్య ప్రత్యహమ్ అష్టోత్తర-సహస్రం దశాక్షరం యా కన్యకా జపతి సా హి నిశ్చయేన మణ్డలాద్ ఏకోన-పఞ్చాశద్ దినాద్ అర్వాక్ వాఞ్ఛిత-వరం ప్రాప్నోతి ॥ క్ర. దీ. వి. ౮.౯ ॥

సమాన-ఫలం ప్రయోగాన్తరమ్ ఆహ-

నృత్యన్తం వ్రజ-సున్దరీ-జన-కరామ్భోజాని సంగృహ్య తం
ధ్యాత్వాష్టాదశ-వర్ణకం మను-వరం లక్షం జపన్ మన్త్రవిత్ ।
లాజానమ్ అథవా మధు-ప్లుతతరైర్ హుత్వాయుతం చూర్ణకైర్
ఉద్వోఢుం ప్రజపేచ్ చ తావద్ అచిరాద్ ఆకాఙ్క్షితాం కన్యకామ్ ॥ క్ర. దీ. ౮.౧౦ ॥

అచిరాత్ శీఘ్రం వాఞ్ఛితాం కన్యాం పరిణేతుం మన్త్రవిత్ సాధకః గోప-యువతీ-హస్త-పద్మాని సంగృహ్య ధృత్వా నృత్యన్తం తం ప్రసిద్ధం శ్రీ-కృష్ణం ధ్యాత్వా లక్ష-మాత్ర-పరిమితమ్ అష్టాదశాక్షరం మన్త్ర-శ్రేష్ఠం జపేత్ । అథవా లాజానాం చూర్ణైర్ మధు-ద్రుతతరైర్ ఘృత-మధు-శర్కరా-ప్రచురాన్వితైః మధునా ద్రవీభూతైర్ ఇతి రుద్రధరః । దశ-సహస్రం హుత్వా తావద్ ఏవ సంఖ్యం జపేద్ ఇత్య్ అర్థః ॥ క్ర. దీ. వి. ౮.౧౦ ॥

ప్రయోగాన్తరమ్ ఆహ-

అష్టాదశాక్షరేణ ద్విజ-తరుజైస్ త్రిమధ్వక్తైర్ అయుతమ్ ।
కుశైస్ తిలైర్ వా స-తణ్డులైర్ వశయితుం ద్విజాన్ జుహుయాత్ ॥ క్ర. దీ. ౮.౧౧ ॥

ద్విజాన్ బ్రాహ్మణాన్ వశయితుమ్ అష్టాదశాక్షర-మన్త్రేణ ద్విజ-తరుజైః పలాశ-వృక్ష-సముద్భవైః సమిద్భిస్ త్రి-మధురాక్తైః ఘృత-మధు-శర్కరా-మిశ్రితైర్ అయుతం దశ-సహస్రం జుహుయాత్ అథవా త్రి-మధ్వ-అక్తైః కుశైస్ తిలైః తణ్డులైర్ వా జుహుయాత్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౮.౧౧ ॥

ప్రయోగాన్తరమ్ ఆహ-

కృతమాల-భవైర్ వశయేన్ నృపతీన్

ముకులైశ్ చ కురుణ్టకజైశ్ చ తథా।

విశామ్ ఇక్షుర్ అకైర్ అపి పాటలజైర్

ఇతరాన్ అపి తద్వద్ అథో వశయేత్ ॥ క్ర. దీ. ౮.౧౨ ॥

కృత-మాల-భవైః రాజ-వృక్ష-సముద్భవైః ముకులైః కలికాభిః హుత్వా నృపతీన్ క్షత్రియాన్ వశయేన్ । కురుణ్టకజైశ్ చ ఝిణ్టీ-సముద్భవైః ముకులైర్ హుత్వా వేశ్యాణ్ వశయేత్ । ఇక్షు-రసైః ఇక్షురకైర్ ఇతి పాఠే కోకిలాక్షోమథీన్ అథ ఇత్య్ అర్థః । పాటల-సముద్భవైః ముకులైర్ వా హుత్వా ఇతరాన్ శూద్రాన్ వశయేత్ । అనుక్త-సఙ్ఖ్యా హోమస్య బోద్ధవ్యా తస్యా ఏవ ప్రకరణత్వాద్ ఇతి ॥ క్ర. దీ. వి. ౮.౧౨ ॥

ప్రయోగాన్తరమ్ ఆహ-

అభినవైః కమలైర్ అరుణోత్పలైః

సమధురైర్ అపి చమ్పక-పాటలైః।

ప్రతిహునేద్ అయుతం క్రమశో ఽచిరాద్

వశయితుం ముఖజాదివరాఙ్గనాః ॥ క్ర. దీ. ౮.౧౩ ॥

శీఘ్రం ముఖజాది-వరాఙ్గనా బ్రాహ్మణాది-స్త్రియో వశయితుం చతుర్భిర్ ద్రవ్యైః సమధురైర్ మధుర-త్రయ-మిలితైః క్రమశః ప్రత్యేకం సార్ద్ధ-సహస్ర-ద్వయం కృత్వా దశ-సహస్రం

ప్రతిహునేత్ జుహుయాత్। ద్రవ్యాణ్య్ ఆహ-నూతనైః శ్వేత-పద్మైః రక్తోత్పలైశ్ చమ్పక-పుష్పైః పాటల-పుష్పైః॥ క్ర. దీ. వి. ౮.౧౩॥

ప్రయోగాన్తరమ్ ఆహ-

హయారి-కుసుమైర్ నవైస్ త్రిమధురాప్లుతైర్ నిత్యశః
సహస్రమ్ ఋషి-వాసరం ప్రతిహునేన్ నిశీథే బుధః।
సుగర్విత-ధియం హఠాత్ ఝటితి వారయోషామ్ అసౌ
కరోతి నిజ-కిఙ్కరీం స్మర-శిలీ-ముఖైర్ అర్దితామ్॥ క్ర. దీ. ౮.౧౪॥

హయారి-కుసుమైః కరవీర-కుసుమైః నూతనైః త్రి-మధుర-మిశ్రితైః ప్రత్యహం సహస్రం ఋషి-వాసరం సప్త-వాసరం బుధః సాధకో నిశీథే రాత్రౌ ప్రత్యహం ప్రతిదినం జుహుయాత్ అసౌ అహఙ్కారవతీం వారయోషాం వేశ్యాకామ-వాణైః పీడితాం హఠాత్ బలాత్ ఝటితి శీఘ్రం నిజ-దాసీం కరోతి॥ క్ర. దీ. వి. ౮.౧౪॥

ప్రయోగాన్తరమ్ ఆహ-

పటు-సంయుతైస్ త్రిమధురార్ద్రతరైర్
అపి సర్షపైర్ దశ-శతం త్రితయమ్।
నిశి జుహ్వతో ऽస్య హి శచీ-దయితో ऽప్య్
అవశో వశీ భవతి కిం న్వ్ అపరే॥ క్ర. దీ. ౮.౧౫॥

లవణ-సంయుతైః కటు-సంయుతైర్ ఇతి పాఠే కటుక-సంయుతైర్ ఇత్య్ అర్థః। మధురార్ద్రతరైర్ ఘృత-మధు-శర్కరా-స్నిగ్ధైః। అపిః సముచ్చయే సర్షపైర్ దశ-శతం

త్రితయం త్రి-సహస్రం నిశి రాత్రౌ జుహ్వతః పురుషస్య శచీ-దయితః ఇన్ద్రో ఽపి అవశో వశీ భవతి కిం పునర్ అన్యే || క్ర. దీ. వి. ౮.౧౫ ||

ప్రయోగాన్తరమ్ ఆహ-

అథ బిల్వజైః ఫల-సమిత్ ప్రసవచ్-

ఛదనైర్ మధు-ద్రుతతరైర్ హవనాత్ |

కమలైః సితాక్షత-యుతైశ్ చ పృథక్

కమలాం చిరాయ వశయేద్ అచిరాత్ || క్ర. దీ. ౮.౧౬ ||

బిల్వ-వృక్షోద్భవైః ఫల-సమిత్-పుష్ప-పత్రైః శ్వేత-పద్మైర్ అత్యన్త-మధురాప్లుతైః సితాక్షత-యుతైః శర్కరా-తణ్డుల-మిశ్రితైః సితాజ్య-సహితైర్ ఇతి పాఠే సితాశర్కరా ఆజ్యం ఘృతం తత్-సహితైః పృథక్ ఏకైకం వస్తు-త్రి-సహస్ర-హోమాత్ చిర-కాలమ్ అచిరాత్ శీఘ్రం కమలాం లక్ష్మీం వశయేత్ | అత్ర సఙ్ఖ్యా-సమనన్తరోక్తా || క్ర. దీ. వి. ౮.౧౬ ||

ప్రయోగాన్తరమ్ ఆహ-

అపహృత్య గోప-వనితామ్బరాణ్యామా

హృదయైః కదమ్బమ్ అధిరూఢమ్ అచ్యుతమ్ |

ప్రజపేత్ స్మరన్ నిశి సహస్రమ్ ఆనయేద్

ద్రుతమ్ ఉర్వశీమ్ అపి హఠాద్ దశాహతః || క్ర. దీ. ౮.౧౭ ||

హృదయైః అమా సహ హఠాత్ గోప-యువతీ-వస్త్రాణ్య్ అపహృత్య గృహీత్వా కదమ్బ-వృక్షమ్ అధిరూఢం కృష్ణం స్మరన్ నిశి రాత్రౌ సహస్రం జపేత్ స దశాహతో దశ-దివస-మధ్యే హఠాన్ మన్త్రస్య బలాత్ ఉర్వశీమ్ అపి దేవ-వేశ్యామ్ అపి వశమ్ ఆనయేత్ నిజ-నికటమ్ ఇతి శేషః || క్ర. దీ. వి. ౮.౧౭ ||

మన్త్రయోర్ మాహాత్మ్యమ్ ఆహ-

బహునా కిమ్ అత్ర కథితేన మన్త్రయోర్

అనయోః సదృక్ న హి పరో వశీ కృతౌ |

అభికృష్టి-కర్మణి విదగ్ధ-యోషితాం

కుసుమాయుధాస్త్ర-మయ-వర్ష్మణోర్ ఇహ || క్ర. దీ. ౮.౧౮ ||

అత్ర గ్రన్థే బహునా కథితేన కిం ప్రయోజనమ్ ? అనయోర్ దశాష్టాదశాక్షరయోః సదృక్ సమః వశీకరణే ఇహ జగతి అపరో నాస్తి | కిమ్భూతయోర్ నగర-స్త్రీణామ్ ఆకర్షణ-కర్మణి కామాస్త్ర-శరీరయోః || క్ర. దీ. వి. ౮.౧౮ ||

మోక్ష-సాధక-ప్రయోగాన్తరమ్ ఆహ-

వన్దే కున్దేన్దు-గౌరం తరుణమ్ అరుణ-పాథోజ-పత్రాభ-నేత్రం

చక్రం శఙ్ఖం గదాబ్జే నిజ-భుజ-పరిఘైర్ ఆయతైర్ ఆదధానమ్ |

దివ్యైర్ భూషాఙ్గ-రాగైర్ నవ-నలిన-లసన్-మాలయా చ ప్రదీప్తం

ప్రోద్యత్-పీతామ్బరాఢ్యం మునిభిర్ అభివృతం పద్మ-సంస్థం ముకున్దమ్ || క్ర. దీ. ౮.౧౯ ||

ముకున్దం వన్దే । కున్ద-పుష్పం చన్ద్రశ్ చ తద్వత్ శుక్లం తథా యువానం తథా రక్త-పద్మ-సదృశ-లోచనం తథా దీర్ఘైర్ నిజ-బాహు-పరిఘైర్ ముద్-గరాకార-స్వ-బాహుభిః శఙ్ఖం చక్రం గదాం పద్మం చ ధారయన్తం తథా దేవ-యోగ్యాలఙ్కారాఙ్గ-రాగైః నవాని యాని పద్మాని తేషాం లసన్తీ దేదీప్యమానా యా మాలా తయా చ ప్రదీప్తం తథా దేదీప్యమాన-హరిద్రాభ-వస్త్ర-యుక్తం తథా నారదాదిభిర్ వేష్టితం తథా పఙ్కజాసీనమ్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౮.౧౯ ॥

ఏవం ధ్యాత్వా పుమాంసం స్ఫుట-హృదయ-సరోజమ్ ఆసీనామాద్యం

సాన్ద్రాభోజ-చ్ఛవిం వా ద్రుత-కనక-నిభం వా జపేద్ అర్క-లక్షమ్ ।

మన్వోర్ ఏకం ద్వితారాన్తరితమథహునేద్ అర్క-సాహస్రమ్ ఇద్ధైః

క్షీర-ద్రుత్త్యైః పయోక్తైః స-మధు-ఘృత-సితేనాథవా పాయసేన ॥ క్ర. దీ. ౮.౨౦ ॥

ఏవం-విధం పూర్వోక్తం ముకున్దం ధ్యాత్వా ప్రఫుల్ల-హృదయ-పద్మాసనోపవిష్టం తథా ఆద్యం ప్రథమం స-జల-జలద-శ్యామం సాన్ద్రాభోజ-చ్ఛవిమ్ ఇతి పాఠే మసృణ-పద్మ-కాన్తిం వా ధ్యాత్వా దిత్వారాన్తరగం ప్రణవ-ద్వయ-మధ్య-గతం మన్వోర్ దశాష్టాదశాక్షరయోర్ ఏకమ్ అర్క-లక్షం ద్వాదశ-లక్షం జపేత్ । అథ జపానన్తరమ్ అర్క-సహస్రం ఇద్ధైః సమిద్భిః క్షీర-ద్రుత్త్యైర్ అశ్వత్థోదుమ్బర-ప్లక్ష-న్యగ్రోధాన్యతమ-సముద్భవైః పయోక్తైః దుగ్ధ-ప్లుతైః అథవా ఘృత-మధు-శర్కరా-సహితేన పరమాన్నేన జుహుయాత్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౮.౨౦ ॥

తతో లోకాధ్యక్షం ధుర్వ-చితి-సద్-ఆనన్ద-వపుషం

నిజే హృత్-పాథోజే భవ-తిమిర-సమ్భేద-మిహిరమ్ ।

నిజైక్యేన ధ్యాయన్ మనుమ్ అమల-చేతాః ప్రతిదినం

త్రి-సాహస్రం జప్యాత్ ప్రయజతు సాయాహ్న-విధినా ॥ క్ర. దీ. ౮.౨౧ ॥

తతస్ తద్-అనన్తరం లోకాధ్యక్షం లోక-స్వామినమ్ | అవినాశి-జ్ఞానం తత్-సుఖ-స్వరూప-శరీరం సంసారాన్ధకార-విచ్ఛేద-సూర్యమ్ అముం కృష్ణం నిజ-హృదయ-పద్మే నిజైక్యేన స్వాభేదేన భావయన్ అమల-చేతాః నిర్మలాన్తఃకరణః ప్రతిదినం త్రి-సహస్రం సహస్ర-త్రయం జుహుయాత్ తథా పూర్వోక్త-సాయాహ్న-పూజా-ప్రకారేణ పూజయతు హోమమ్ అపి కరోతు || క్ర. దీ. వి. ౮.౨౧ ||

విధిం యో ఽముం భక్త్యా భజతి నియతం సుస్థిర-మతిర్

భవామ్భోధిం భీమం విషమ-విషయ-గ్రాహ-నికరైః |

తరఙ్గైర్ ఉత్తుఙ్గైర్ జని-మృతి-సమాఖ్యాఇః ప్రవితతం

సముత్తీర్యానన్తం వ్రజతి పరమం ధామ స హరేః || క్ర. దీ. ౮.౨౨ ||

స స్థిర-మతిః పుమాన్ అముం విధిం ప్రకారం నియతం సతతం భక్త్యా భజతి సేవతే స భవామ్భోధిం సంసార-సాగరం సముత్తీర్య హరేః అనన్యం న విద్యతే అన్యో యస్మాత్ సర్వ-మయమ్ ఉత్కృష్టం ధామ ప్రాప్నోతి | కీదృశం ? అమ్భోధిర్ ఇవ భయఙ్కరం కైర్ విషమా దుర్నివారా యే విషయాః శబ్దాదయం అథవా స్రక్-చన్దన-వనితాద్యాః త ఏవ గ్రాహ-రూపా మకర-కచ్ఛపాద్యాస్ తేషాం నికరైః సమూహైః | తథా జన్మ-మరణ-నామ-ధేయైస్ తరఙ్గైర్ ఉత్తుఙ్గైర్ మహద్భిర్ విస్తీర్ణమ్ || క్ర. దీ. వి. ౮.౨౨ ||

గృణంస్ తస్య నామాని శృణ్వంస్ తదీయాః

కథాః సంస్మరంస్ తస్య రూపాణి నిత్యమ్ |

నమంస్ తత్-పదామ్భోరుహం భక్తి-నమ్రః

స పూజ్యో బుధైర్ నిత్య-యుక్తః స ఏవ || క్ర. దీ. ౮.౨౩ ||

స పురుషః బుధైః ప్రాజ్ఞైః పూజ్యః స ఏవ చ నిత్య-యుక్తో నిత్య-యోగ-భాక్ | కిం కుర్వన్ ? అస్య శ్రీ-కృష్ణస్య నామాని గృణన్ వదన్, తదీయాః కథా ఆకల్పయన్ | తస్య శ్రీ-కృష్ణస్య రూపాణి మూర్తీః సర్వదా ధ్యాయన్ | తత్-పదామ్భోరుహం శ్రీ-కృష్ణ-పాద-పద్మం భక్తి-నమ్రః సేవాఽవనతః అధిక-నమ్రత్వ-ఖ్యాపనార్థం పౌనరుక్త్యమ్ || క్ర. దీ. వి. ౮.౨౩ ||

ఇదానీం పరమ-మన్త్ర-ద్వయం కథయతి-

వక్ష్యే మను-ద్వమథాతిరహస్యమ్ అన్యత్

సంక్షేపతో భువన-మోహన-నామ-ధేయమ్ |

బ్రహ్మేన్ద్ర-వామనయనేన్దుభిర్ ఆదిమాన్యస్

తత్-పూర్వకో వియదృషీక-యుతేశజే-హృత్ || క్ర. దీ. ౮.౨౪ ||

అథానన్తరమ్ అన్యత్ మన్త్ర-ద్వయమ్ అతిగోప్యం జగన్-మోహన-సంజ్ఞకం స్వల్పోక్త్యా వక్ష్యే | బ్రహ్మ క-కారః | ఇన్ద్రో ల-కారః | వామ-నయనం దీర్ఘ-ఈ-కారః | ఇన్దుర్ అనుస్వారః | ఏతైః సంయుక్తః కామ-బీజ-రూపః ప్రథమో మన్త్ర ఉద్ధృతః | తత్-పూర్వకః వియత్ హ-కారః ఋషీక ఇతి స్వరూపం తాభ్యాం యుక్త ఈశ-శబ్దః హృషీకేశ ఇతి స్వరూపం జే చతుర్థ్యే-ఏక-వచనం హృన్ నమః | క్లీం హృషీకేశాయ నమః ఇతి ద్వితీయో మన్త్రః | అత్రాయం పురుషోత్తమ-మన్త్ర ఇతి భైరవ-త్రిపాఠినః || క్ర. దీ. వి. ౮.౨౪ ||

ఋష్య-ఆదికమ్ ఆహ-

మన్వోస్ తు సంమోహన-నారదో మునిః

ఛన్దస్ తు గాయత్రమ్ ఉదీరితం బుధైః |

త్రైలోక్య-సంమోహన-విష్ణు-రేతయోః

స్యాద్ దేవతా వచ్మ్య అధునా షడ్-అఙ్గకమ్ || క్ర. దీ. ౮.౨౫ ||

అనయోర్ మన్త్రయోః సంమోహన-నారదో మునిః | ఛన్దః పునర్ గాయత్రమ్ | మన్త్రజ్ఞైః కథితం త్రైలోక్య-సంమోహన-విష్ణుర్ దేవతేతి || క్ర. దీ. వి. ౮.౨౫ ||

అధునా షడ్-అఙ్గం వదామి-

అక్లీబ్-అదీర్ఘైః స-లవైస్ తద్ అపి చ కలాసనారూఢైః |

ఉక్తం పూర్వవద్ ఆసన-విన్యాసాన్తం సమాచరేద్ అథ తు || క్ర. దీ. ౮.౨౬ ||

ఋ-ౠ---వర్జిత-షట్-దీర్ఘ-స్వరైః బిన్దు-సహితైః కలేత్య్ అక్షర-ద్వయ-సమ్బద్ధైః క్లాం క్లీం క్లూం క్లైం క్లౌం క్లః ఏభిస్ తత్ షడ్-అఙ్గమ్ ఉక్తమ్ | అథానన్తరం పూర్వవద్ దశాక్షర-కథిత-పూజా-పర్యన్తం కార్యమ్ || క్ర. దీ. వి. ౮.౨౬ ||

కరయోః శాఖాసు తలే న్యస్య షడ్-అఙ్గాని చాఙ్గులీషు శరాన్ |

మను-పుటిత-మాతృకార్ణైర్ న్యస్యాఙ్గే ఽఙ్గాని విన్యసేచ్ చ శరాన్ || క్ర. దీ. ౮.౨౭ ||

కరయోః శాఖాసు అఙ్గులీషు ఉభయ-కర-తలే చ షడ్-అఙ్గాని విన్యస్య పునర్ అఙ్గులీషు చ కామ-బాణాన్ విన్యస్య ఆద్య్-అన్త-స్థిత-మన్త్ర-మాతృకాక్షైర్ మాతృకా-స్థానేషు విన్యస్య దీర్ఘ-యుక్త-కామ-బీజైః షడ్-అఙ్గాని స్వ-శరీరే విన్యస్య బాణ-న్యాసం చ కుర్యాత్ || క్ర. దీ. వి. ౮.౨౭ ||

బాణ-న్యాస-స్థానాన్య్ ఆహ-

కాస్య-హృదయ-లిఙ్గాఙ్ఘ్రిషుకర-శాఖాభిర్ నమో ఽన్తకాన్ జే ఽన్తాన్ ।

శోషణ-మోహన-సన్దీపన-తాపన-మాదనాన్ క్రమశః ॥ క్ర. దీ. ౮.౨౮ ॥

శిరో-వదన-హృదయ-లిఙ్గ-పాదేషు అఙ్గులీభిః అఙ్గుష్ఠాదిక-నిష్ఠ-కాన్తాభిః ఏకైకయా అఙ్గుల్యా చతుర్థీ నమః-పద-సహితాన్ వక్ష్యమాణాన్ పఞ్చ-బాణాన్ క్రమేణ విన్యసేత్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౮.౨౮ ॥

బాణ-నామాన్య్ ఆహ-

పఞ్చైతే సమ్ప్రోక్తా ద్రాం-ద్రీం-క్లీం-బ్లూం స ఆదికా బాణాః ।

సంమోహనమ్ అథ జగతం ధ్యాయేత్ పురుషోత్తమం సమాహిత-ధీః ॥ క్ర. దీ. ౮.౨౯ ॥

ద్రాం-ద్రీం-క్లీం-బ్లూం స ఏతాని పఞ్చ-బీజాని ఏకైకాని ఆదౌ యేషాం ఏవం ఏతే పఞ్చ-బాణాః శోషణాదయః ప్రోక్తాః । ప్రయోగస్ తు-ద్రాం శోషణాయ నమః ఇత్య్ అఙ్గుష్ఠేన శిరసి ద్రీం మోహనాయ నమః ఇతి తర్జన్యా ముఖే ఇత్య్ ఆది అథానన్తరమ్ । సంయత-చిత్తః త్రిభువన-వశ్య-కరం పురుషోత్తమం చిన్తయేత్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౮.౨౯ ॥

ధ్యానమ్ ఆహ-

దివ్య-తరూద్యానోద్యద్-రుచిర-మహా-కల్ప-పాదపాధస్తాత్ ।
మణి-మయ-భూతల-విలసద్-భద్ర-పయో-జన్మ-పీఠ-నిష్ఠస్య ॥ క్ర. దీ. ౮.౩౦ ॥
విశ్వ-ప్రాణస్యోద్యత్-ప్రద్యోతన-సమ-ద్యుతేః సుపర్ణస్య ।
ఆసీనమ్ ఉన్నతాంసే విద్రుమ-భద్రాఙ్గమ్ అఙ్గజోన్మథితమ్ ॥ క్ర. దీ. ౮.౩౧ ॥
చక్ర-దరాఙ్కుశ-పాశాన్ సుమనో-బాణేక్షు-చాప-కమల-గదాః ।
దధతం స్వదోర్భిర్ అరుణాయత-విపుల-విఘూర్ణితాక్షి-యుగ-నలినమ్ ॥ క్ర. దీ. ౮.౩౨ ॥
మణిమయ-కిరీట-కుణ్డల-హారాఙ్గద-కఙ్కణోర్భిర్ అసనాద్యైః ।
అరుణైర్ మాల్య-విలేపైర్ ఆదీప్తం పీత-వస్త్ర-పరిధానమ్ ॥ క్ర. దీ. ౮.33 ॥
నిజ-వామోరు-నిషణ్ణాం శ్లిష్యన్తీం వామ-హస్త-ఘృత-నలినామ్ ।
కిల్ద్యద్-యోనిం కమలాం మదన-మద-వ్యాకులోజ్జ్వలాఙ్గలతామ్ ॥ క్ర. దీ. ౮.3౪ ॥
సురుచిర-భూషణ-మాల్యానులేపనాంసు-సిత-వసన-పరివీతామ్ ।
నిజ-ముఖ-కమల-వ్యాపృత-చటులాసిత-నయన-మధుకరాం తరుణీమ్ ॥ క్ర. దీ. ౮.3౫ ॥
శ్లిష్యన్తం వామ-భుజా-దణ్డేన దృఢం ధృతేక్షు-చాపేన ।
తజ్-జనిత-పర-నిర్వృతి-నిర్భర-హృదయం చరాచరైక-గురుమ్ ॥ క్ర. దీ. ౮.3౬ ॥
సుర-దితిజ-భుజగ-గుహ్యక-గన్ధర్వాద్య్-అఙ్గనా-జన-సహస్రైః ।
మద-మన్మథాలసాఙ్గైర్ అభివీతం దివ్య-భూషణోల్లసితైః ॥ క్ర. దీ. ౮.3౭ ॥
ఆత్మాభేదతయేత్థం ధ్యాత్వైకాక్షరమ్ అథాష్ట-వర్ణం వా ।
ప్రజపేద్ దిన-కర-లక్షం త్రిమధుర-సిక్తైస్ తు కింశుక-ప్రసవైః ॥ క్ర. దీ. ౮.3౮ ॥

నవ-శ్లోకానాం కులకమ్ । ఇత్థమ్ ఏవం వాసుదేవం ధ్యాత్వా ఏకాక్షర-కామ-బీజమ్ అథవాష్టాక్షర-మన్త్రం దినకర-లక్షం ద్వాదశ-లక్షం జపేత్ । కీదృశమ్ ? ధ్యాత్వా దేవ-సమ్బన్ధి-వృక్షోద్యానే కల్ప-వృక్షోద్యానే ఉద్యన్ వృద్ధిం గచ్ఛన్ మనోహరో యః పారిజాత-వృక్షస్ తస్య తలే గరుడస్యోన్నతాంసే ఉపవిష్టమ్ । కీదృశస్య గరుడస్య ? పద్మరాగాది-ఘటిత-భూ-భాగ-శోభమాన-శ్రేష్ఠ-పద్మ-పీఠోపవిష్టస్య తథా సకల-జీవ-భూతస్య పరమేశ్వరస్యాంశత్వాత్ తథా ఉదిత-సూర్య-సమ-కాన్తేః । కీదృశం వాసుదేవమ్ ? ప్రవాల-

సున్దరాఙ్గం, కామ-వ్యాకులితం స్వ-దోర్భిః స్వ-బాహుభిర్ దక్షిణ-వామ-క్రమేణ చక్ర-శఙ్ఖాఙ్కుశ-పాశ-పుష్ప-శరేక్షు-చాప-పద్మ-గదాః బిభ్రాణం తథా రక్తం దీర్ఘం బృహద్-విఘూర్ణితం నేత్ర-ద్వయ-రూపం పద్మం యస్య స తథా తమ్, పద్మ-రాగాది-మణి-ఘటిత-శిరో ఽలఙ్కార-కర్ణ-భూషణమ్ ఉక్తాహార-బాహు-భూషణ-కర-మూల-భూషణ-ముద్రికా-క్షుద్ర-ఘణ్టికా-ప్రభృతిభిః రక్త-మాల్య-గన్ధైశ్ చ దేదీప్యమానం తథా పీతే వాససీ పరిధానమ్ ఆచ్ఛాదనం యస్య స తథా తం తథా ధృతేక్షు-చాపేన వామ-బాహు-దణ్డేన దృఢం యథా స్యాద్ ఏవం శ్రియమ్ ఆలిఙ్గనమ్ ।

కీదృశీమ్ ? స్వీయ-వామోరు-దేశే ఉపవిష్టాం, తథా ఆలిఙ్గన్తీం, తథా వామ-హస్త-గృహీత-పద్మాం, తథా సరసీ-భూత-గుహ్యం తథా కామేన వ్యాకులీకృతా అనాయత్తీ-కృతా అఙ్గ-లతా యస్యాస్ తాం మనోహరాణి అలఙ్కార-మాల-చన్దనాని యస్యాస్ తాం తథా శ్వేత-వస్త్ర-పరిధానాం తథా కృష్ణ-ముఖ-పద్మే వ్యాపృతం సమ్యగ్ వ్యాపార-యుక్తం చటులం మనోహరం చఞ్చలం వా అసితం శ్యామం యన్ నేత్రం స ఏవ మధుకరో భ్రమరః యస్యాస్ తాం తథా తరుణీం యువతీమ్ । పునః కీదృశీమ్ ? ప్రియాలిఙ్గన-జనిత-పరమ-సుఖ-పూర్ణ-హృదయం తథా జగద్-గురుం తథా దేవ-దైత్య-సర్ప-దేవ-యోని-దేవ-గాయన-విద్యాధర-స్త్రీ-సహస్రైర్ మదతయా కామేన చ స్తమ్భ-యుక్తమ్ అఙ్గం యేషాం తైర్ దేవార్ణ-భూషణ-దీప్తైర్ వేష్టితం కయా యుక్త్యా ఆత్మైక్యేన ధ్యాత్వా ॥ క్ర. దీ. వి. ౮.౩౦-౩౮ ॥

జుహుయాత్ తరణి-సహస్రం విమలైః సలిలైశ్ చ తర్పయేత్ తావత్ ।

వింశత్య్-అర్ణే ప్రోక్తే యన్త్రే దినశో ఽముమ్ అర్చయేత్ భక్త్యా ॥ క్ర. దీ. ౮.౩౯ ॥

ధ్యాన-జపానన్తరం ఘృత-మధు-శర్కరా-సహితైః పలాశ-పుష్పైర్ ద్వాదశ-సహస్రం జుహుయాత్ । హోమానన్తరం నిర్మలైర్ జలైర్ ద్వాదశ-సహస్రం తర్పణం కుర్యాత్ । వింశత్య్-అర్ణేతి । పూర్వోక్త-వింశత్య్-అక్షరోదిత-పీఠ-విధానేన తన్-మన్త్రోద్ధృత-యన్త్రే అముం కృష్ణం భక్త్యా ప్రతిదినం పూజయేత్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౮.౩౯ ॥

పూజా-ప్రకారమ్ ఆహ సార్ధం చతుఃశ్లోకేన। గరుడ-మన్త్రమ్ ఆహ-

పీఠ-విధౌ పక్ష్య్-అన్తే రాజాయ-శిరో ఽమునాభి-పూజ్యాహి-రిపుమ్।
హరిమ్ ఆవాహ్య స్కన్ధే తస్యార్ఘాద్యైః సమర్చ్య భూషాన్తై॥ క్ర. దీ. ౮.౪౦॥
అఙ్గాని చ బాణాంశ్ చ న్యాస-క్రమతః కిరీటమ్ అపి శిరసి।
శ్రవసోశ్ చ కుణ్డలే ఽరి-ప్రముఖాని ప్రహరణాని పాణిషు చ॥ క్ర. దీ. ౮.౪౧॥
శ్రీవత్స-కౌస్తుభౌ చ స్తనయోర్ ఊర్ధ్వే గలే చ వనమాలామ్।
పీత-వసనం నితమ్బే వామాఙ్కే శ్రియమ్ అపి స్వ-బీజేన॥ క్ర. దీ. ౮.౪౨॥
ఇష్ట్వాథ కర్ణికాయామ్ అఙ్గాని విదిగ్దశాసు దిక్షు శరాన్।
కోణేషు పఞ్చమం పునర్ అగ్న్య్-ఆది-దలేషు శక్తయః పూజ్యాః॥ క్ర. దీ. ౮.౪౩॥

పూజా-విధౌ పక్షి-శబ్దాన్తే రాజాయేతి స్వరూపం శిరః స్వాహా అనేన ప్రకారేణ పీఠ-మధ్యే అహి-రిపుం గరుడం సమ్పూజ్య తస్య గరుడస్య పృష్ఠే శ్రీ-కృష్ణమ్ ఆవాహ్యావాహనాది యథావత్ కృత్వార్ఘాద్యైర్ భూషాన్తైర్ ఉపచారైశ్ చ సమ్పూజ్య అఙ్గాని చ సమ్పూజ్య పఞ్చ-బాణాంశ్ చ సమ్పూజ్య భూషణాని చ సమ్పూజ్య దిగ్-దలేషు శక్తయః పూజ్యా ఇతి అనేనాన్వయః।

ఏతద్ ఏవ స్పష్టయతి-న్యాస-క్రమత ఇత్య్ ఆదినా। యత్ర పరమేశ్వరాఙ్గే యస్య న్యాసః। తస్య పూజా బోద్ధవ్యా తత్ర శిరసి కిరీటం అపి-పాద-పూరణే శ్రోత్రయోః కుణ్డలే అరి-ముఖాని చక్రాదీని ప్రహరణాని ఆయుధాని హస్తేషు స్తనయో ఊర్ధ్వం హృది శ్రీవత్స-కౌస్తుభౌ గలే వన-మాలామ్ ఆపాద-లమ్బినీం పద్మ-మాలాం నితమ్బే కట్యాం హరిద్రాభ-వస్త్రం వామాఙ్గే వామ-భాగే లక్ష్మీం చ స్వ-బీజేన శ్రీ-బీజేన ఇష్ట్వా సమ్పూజ్య కర్ణికాయాం దిగ్-విదిశాసు కోణేషు దిక్షు చ అఙ్గాని పూర్వవత్ సమ్పూజ్య దిక్షు శరాన్ అగ్న్య్-ఆది-కోణేషు చ పఞ్చమం బాణం పూజయేత్ పునర్ అగ్న్య్-ఆది-దలేషు అష్టౌ శక్తయః పూజ్యాః॥ క్ర. దీ. వి. ౮.౪౦-౪౩॥

శక్తి-వర్ణాన్ ఆహ-

లక్ష్మీః సరస్వతీ స్వర్ణాభే అరుణతరే రతి-ప్రీత్యౌ ।
కీర్తిః కాన్తిశ్ చ సితే తుష్టిః పుష్టిశ్ చ మరకత-ప్రతిమే ॥ క్ర. దీ. ౮.౪౪ ॥

స్వర్ణాభే పీత-వర్ణే అరుణతరే అతిరక్తే సితే శుక్లే మరకత-ప్రతిమే హరిద్రా-వర్ణే ॥ క్ర. దీ. వి. ౮.౪౪ ॥

ఏతాః శక్తయః కిమ్భూతాః ?

దివ్యాఙ్గ-రాగ-భూషామాల్య-దుకూలైర్ అలఙ్కృతాఙ్గ-లతాః ।
స్మేరాననాః స్మారార్తాధృత-చామర-చారు-కర-తలా ఏతాః ॥ క్ర. దీ. ౮.౪౫ ॥

దేవ-యోగ్యానులేపనాలఙ్కార-గ్రన్థిత-పుష్ప-సూక్ష్మ-వస్త్రైర్ భూషిత-దేహా అఙ్గ-లతా-శబ్దః స్వరూప-వాచీ తథా ఈసద్-ధాస్య-వదనా తథా కామ-బాణ-పీడితాః తథా గృహీత-చామర-మనోహరాస్ తాః ॥ క్ర. దీ. వి. ౮.౪౫ ॥

లోకేశా బహిర్ అర్చ్యాః కథితేత్య్ అర్చా మను-ద్వయోద్భూతా ।
ప్రాయః పురుషోత్తమ-విధిర్ ఏవం హి స నోచ్యతే ఽత్ర బహులత్వాత్ ॥ క్ర. దీ. ౮.౪౬ ॥

తద్ బహిర్ ఇన్ద్రాదయః వజ్రాదయశ్ చ పూజ్యాః ఇత్య్ ఏవం పూజా మన్త్ర-ద్వయ-సమ్భవా కథితా ప్రాయో బాహుల్యేన పురుషోత్తమ-మన్త్ర-కథిత-ప్రకారో ఽప్య్ ఏవం పరం స ఇహ స్పష్టీకృత్య నోచ్యతే బహు-వక్తవ్యత్వాత్ ప్రాయః పురుషోత్తమ-విధేర్ ఏవమ్ ఇహాన్యతో ఽవగన్తవ్యమ్ ఇతి టీకాన్తర-సమ్మతం పాఠాన్తరమ్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౮.౪౬ ॥

సమ్మోహన-గాయత్రీమ్ ఆహ-

త్రైలోక్య-మోహనాయేత్య్ ఉక్త్వా విద్మహ ఇతి స్మరాయేతి |
తత్ ధీమహీతి తన్ నో ఽన్తే విష్ణుస్ తద్ అను ప్రచోదయాత్ || క్ర. దీ. ౮.౪౭ ||

త్రైలోక్య-మోహనాయేతి స్వరూపమ్ ఉక్త్వా తద్-అనన్తరం విద్మహ ఇతి స్మరాయేతి తద్-అను ధీమహీతి తన్ నో విష్ణుః ప్రచోదయాద్ ఇతి స్వరూపం వదేత్ || క్ర. దీ. వి. ౮.౪౭ ||

ప్రభావమ్ ఆహ-

జప్యైషా హి జపాదౌ దురిత-హరీ శ్రీ-కరీ జపార్చన-హవనైః |
ప్రోక్షయతు శుద్ధి-విధయే ఽర్చాయామ్ అనయాత్మ-యాగ-భూ-ద్రవ్యాణి || క్ర. దీ. ౮.౪౮ ||

ఏషా గాయత్రీ జపాత్ పూర్వం జపనీయా స్వ-మన్త్ర-జప-పూజా-హోమైః పునః పాప-నాశినీ లక్ష్మీ-ప్రదా చ భవతి | అనయా గాయత్ర్యా చ పూజాయాం శుద్ధ్య-అర్థమ్ ఆత్మ-యాగ-భూ-ద్రవ్యాణి ఆత్మానం యాగ-భువం ద్రవ్యాణి చ ప్రోక్షయతు || క్ర. దీ. వి. ౮.౪౮ ||

మన్త్ర-ద్వయ-సాధారణ-తర్పణమ్ ఆహ-

మన్వోర్ ఏకేన శతం తర్పయేన్ మోహనీ-ప్రసూన-యుక్తైర్ యః |

తోయైర్ దినశః ప్రాతః స తు లభతే వాఞ్ఛితాన్ అయత్నతః కామాన్ ॥ క్ర. దీ. ౮.౪౯ ॥

యః పూర్వోక్త-మన్త్రయోర్ ఏకేన మోహనీ-పుష్ప-మిశ్రితైః శక్రాసన-పద్మాసన-పుష్ప-సహితైర్ జలైః ప్రతి ప్రత్యహం శతం తర్పయేత్ । స వాఞ్ఛితాన్ కామాన్ అనాయాసేన ప్రాప్నోతి ॥ క్ర. దీ. వి. ౮.౪౯ ॥

మన్త్ర-ద్వయ-సమ్బన్ధి-ప్రయోగాన్తరమ్ ఆహ-

హుత్వాయుతం హుత-శేష-సమ్పాతాజ్యేన తావద్ అభిజప్తేన ।

భోజయతు స్వామీకం రమణీ-రమణో ఽపి తాం స్వ-వశతాం నేతుమ్ ॥ క్ర. దీ. ౮.౫౦ ॥

ఘృతేన వహ్నౌ అయుతం ఆహుతి-శేష-ఘృతేన మన్త్ర-జప్తేన రమణీ స్వ-వశతాం నేతుం ప్రాపయితుం ఆత్మీయం కాముకం భోజయతు కాముకః స్త్రియం భోజయతు ॥ క్ర. దీ. వి. ౮.౫౦ ॥

అష్టాదశార్ణ-విహితా విధయః కార్యా వశ్యత ఆభ్యామ్ ।

మన్వోర్ అనయోః సదృగ్ ప్యైవైన మనుస్ త్రైలోక్య-వశ్య-కర్మణి జగతి ॥ క్ర. దీ. ౮.౫౧ ॥

అష్టాదశాక్షర-మన్త్ర-కథితా వశ్య-కారిణః ప్రయోగా ఆభ్యాం మన్త్రాభ్యాం కార్యా హి నిశ్చయేన జగతి సకల-జగద్-ఆయత్తతా-కార్యే అనయోః సమానో ఽన్యోమన్త్రో నాస్తి ॥ క్ర. దీ. వి. ౮.౫౧ ॥

అత్రైకార్ణ-జపాదావ్ అథవా కృష్ణః స-వేణు-గతిర్ ధ్యేయః |

అరుణ-రుచిరాఙ్గ-వేశః కన్దర్పో వా సపాశ-శృణి-చాపేషు || క్ర. దీ. ౮.౫౨ ||

అత్ర సమనన్తరోక్త-ద్వయ-మధ్యే ఏకాక్షర-మన్త్రస్య జప-పూజా-హోమాదౌ కృష్ణో భావనీయః | కీదృక్ ? స-వేణు-గతిర్ ఇతి వంశోత్థ-గాన-పరః | తథా లోహిత-మనోహర-శరీరాభరణః | అథవా, అత్రైవ మన్త్ర-జపాదౌ పాశాఙ్కుశ-ధనుర్-బాణ-ధరః కామదేవో ధ్యేయః | మన్త్రస్యాది-దేవాత్మకత్వాద్ ఇతి భావః || క్ర. దీ. వి. ౮.౫౨ ||

ప్రకృతమ్ ఉపసంహరతి-

యస్ త్వ్ ఏకతరం మనుమ్ ఏతయోర్ విమల-ధీః సదా భజతి మన్త్రీ |

సో ఽముత్రాపి చ సిద్ధిం విపులామ్ ఇహాతితరామ్ ఏతి || క్ర. దీ. ౮.౫౩ ||

యో మన్త్రీ అనయోర్ మన్త్రయోర్ ఏకం మన్త్ర-శ్రేష్ఠం సదా జపాదిభిః సేవతే, స ఇహ లోకే ఽముత్ర చ అత్యర్థం విపులాం సిద్ధిం ప్రాప్నోతి || క్ర. దీ. వి. ౮.౫౩ ||

అథ రుక్మిణీ-వల్లభ-మన్త్రమ్ ఉద్ధరతి-

అథ సత్య-శౌరి చ తృతీయ-తుర్యకాః

శిఖి-వామ-నేత్ర-శశి-ఖణ్డ-మణ్డితాః |

జయ-కృష్ణ-యుగ్మక-నిరన్తరాత్మ-భూ-

శిఖి-శక్తి-డాస్య-వృత-సక్త-వర్ణకాః || క్ర. దీ. ౮.౫౪ ||

ప్రనిమధ్యతో ముదిత-చేతసే తతస్
త్యపరక్త-దృగ్యగురు-మారుతాక్షరాః |
స-చతుర్థి-కృష్ణ-పదమ్ ఇక్షు-కార్ముకో
దశ-వర్ణకశ్ చ మనువర్యకస్ త్వ్ అసౌ || క్ర. దీ. ౮.౫౫ ||

సలవాధరాచల-సుతారమాక్షరైః
పుటితః క్రమో క్రమ-గతైః సముద్గవత్ |
ఇతి దన్త-సూర్య-వసు-వర్ణ ఉద్ధృతః
కవితానురఞ్జన-రమాకరో ఽఘ-హృత్ || క్ర. దీ. ౮.౫౬ ||

సత్యో ద-కారః | శౌరిర్ ధ-కారశ్ చ | తృతీయ-తుర్యేతి జ-కారః ఝ-కారశ్ చ | ఏతే చత్వారో వర్ణాః ప్రత్యేకం శిఖీ రేఫః వామ-నేత్రమ్ ఈ-కారః శశి-ఖణ్డో బిన్దుః | ఏతైః శోభనాః సమ్బద్ధా ఇత్య్ అర్థః | తథా చ, ద్రీం ధ్రీం జ్రీం ఝ్రీం ఇతి | తద్ అను జయ-కృష్ణేతి త్రిపాఠి-గోవిన్ద-మిశ్ర-ప్రభృతయః | వస్తుతః జయ-కృష్ణేతి పదస్య యుగ్మం తద్-అను నిరన్తరేతి స్వరూపమ్ ఆత్మ-భూః క-కారః శిఖీ రేఫః శక్తిర్ ఈ-కారః | తథా క్రీ-స్వరూపమ్ | తద్ అను డ-స్వరూపం ఆస్య-వృతమ్ ఆ-కారః డా-స్వరూపమ్ | సక్త ఇతి స్వరూపం ప్రనిమధ్యతో ప్రనీతి అక్షరయోర్ మధ్యే ముదిత-చేతసే ఇతి తతో ని-శబ్దాన్తే త్యేతి స్వరూపం తద్ అను ప-స్వరూపమ్ | రక్తో రేఫః | దృగ్ ఇ-కారః ప్రథమాతిక్రమే కారణాభావాత్ హ్రస్వ-ఇ-కారో లభ్యతే | తథా చ, ప్రి ఇతి స్వరూపం తతో య ఇతి స్వరూపం గురుర్ ఆ-కారః | యా ఇతి స్వరూపమ్ | తద్ అను మారుతో య-కారః | తద్-అను స-చతుర్థి-కృష్ణ-పదమ్ కృష్ణాయేతి స్వరూపమ్ | తద్-అను ఇక్షు-కార్ముకః కామ-బీజం | తద్-అను పూర్వోక్త-దశాక్షర-మన్త్రః | తద్ అను లవో బిన్దుః తత్-సహితా ధరా ఐ-కారః ఐం ఇతి స్వరూపమ్ | అచలః పర్వతః తత్-సుతా పార్వతీ భువనేశ్వరీ-బీజమ్ ఇత్య్ అర్థః | రమా శ్రీ-బీజమ్ | ఏభిస్ త్రిభిర్ బీజైర్ మన్త్రాన్తే ప్రతిలోమ-పఠితైః ఐం హ్రీం శ్రీం అన్తే శ్రీం హ్రీం ఐం ఇతి సముద్గవత్ సమ్పుటవత్ పుటితో ఽయం ద్విపఞ్చాశద్-వర్ణో మన్త్రః సిద్ధో భవతి |

మన్త్ర-వర్ణ-సఙ్ఖ్యామ్ ఆహ-ఇతీతి | దన్త = ౩౨, సూర్య = ౧౨, వసు = ౮ | ఏభిర్ మిలితైః సఙ్ఖ్యా ద్విపఞ్చాశద్-వర్ణాత్మకో (౫౨) మన్త్రో భవతీత్య్ అర్థః | కీదృశః ? కవితాలోకానురాగ-లక్ష్మీ సమ్పాదకః తథాఘ-హృత్ పాప-హర్తా || క్ర. దీ. వి. ౮.౫౪-౫౬ ||

మన్త్ర-స్వరూపమ్-ఐం హ్రీం శ్రీం ద్రీం జ్రీం ర్ఘ్రీం జయ కృష్ణ జయ కృష్ణ నిరన్తర-క్రీడాసక్త-ప్రముదిత-చేతసే నిత్య-ప్రియాయ కృష్ణాయ క్రీం గోపీ-జన-వల్లభాయ స్వాహా శ్రీం హ్రీం ఐం ||

అస్య మన్త్రస్య ఋష్య్-ఆదికమ్ ఇత్య్ ఆహ-

ముఖ-వృత్త-నన్ద-యుత-నారదో మునిః

ఛన్ద ఉక్తమ్ అమృతాదికం విరాట్ |

త్రిజగద్ విమోహన-సమాహ్వయో హరిః

ఖలు దేవతాస్య మునిభిః సమీరితా || క్ర. దీ. ౮.౫౭ ||

ముఖ-వృత్తమ్ ఆ-కారః నన్దేతి స్వరూపమ్ ఆభ్యాం యుతో నారదః | తథా చ ఆనన్ద-నారద-ఋసిః అమృతాదికం విరాట్ ఛన్దస్ త్రైలోక్య-మోహనో హరిర్ దేవతా నారదాదిభిర్ మునిభిః కథితా || క్ర. దీ. వి. ౮.౫౭ ||

అఙ్గ-విధిం దర్శయతి-

వసు-మిత్ర-భూధర-గజాత్మ-దిఙ్మయైర్

మమను-వర్ణకైస్ త్రిపుట-సంస్థితైః పృథక్ |

నిజ-జాతి-యుజ్-నిగదితం షడ్-అఙ్గకం

క్రియయైవ తత్ ఖలు జనానురఞ్జనమ్ || క్ర. దీ. ౮.౫౮ ||

వసుః = ౮, మిత్రః = ౧౨, భూధరః = ౭, గజః = ౮, ఆత్మా = ౧, దిక్ = ౧౦ | ఏతత్ సఙ్ఖ్యాకైర్ మన్త్రాక్షరైస్ త్రిపుట-సంస్థితైః | తథా చ ఐం హ్రీం శ్రీం ద్రీం వ్రీం జ్రీం ఝ్రీం జయ-కృష్ణ ఐం హ్రీం శ్రీం హృదయాయ నమః | ఐం హ్రీం శ్రీం జయ-కృష్ణ-నిరన్తర-క్రీడాసక్త ఐం హ్రీం శ్రీం శిరసే స్వాహా - ఇత్య్ ఆది క్రియయైవ షడ్-అఙ్గ-క్రియయైవ సర్వ-జనానురాగం జనయతి || క్ర. దీ. వి. ౮.౫౮ ||

న్యాసమ్ ఆహ-

అథ సంవిశోధ్య తను-ముక్త-మార్గతః

విరచయ్య పీఠమ్ అపి చ స్వ-వర్ష్మణా |

కరయోర్ దశాక్షర-విధి-క్రమాన్ న్యసేత్

స షడ్-అఙ్గ-సాయకమ్ అనఙ్గ-పఞ్చకమ్ || క్ర. దీ. ౮.౫౯ ||

అథానన్తరం తనుం శరీరమ్ ఉక్త-మార్గతః పూర్వోక్త-భూత-శుద్ధ్యాః ప్రకారేణ సంశోధ్యానన్తరం స్వ-వర్ష్మణా స్వ-శరీరేణ పీఠమ్ ఆరచయ్య కరయోః కర-యుగలే దశాక్షరోక్త-ప్రకారేణ షడ్-అఙ్గ-షట్కం సాయకాన్ చ శోషణాదీన్ బాణాన్ అనఙ్గ-పఞ్చకం కామ-బీజ-మన్మథ-కన్దర్ప-మకర-ధ్వజ-మనోభూత-సంజ్ఞకం కామ-పఞ్చకం న్యసేత్ || క్ర. దీ. వి. ౮.౫౯ ||

ఇమమ్ ఏవార్థం వివిచ్య దర్శయతి-

మనునా త్రిశో న్యసతు సర్వతస్ తనౌ

స్మర-సమ్పుటైస్ తద్ అను మాతృకాక్షరైః ।

దశ-తత్త్వకాది-దశ-వర్ణ-కీర్తితం

త్వ అథ మూర్తి-పఞ్జర-వసానమ్ ఆచరేత్ ॥ క్ర. దీ. ౮.౬౦ ॥

మనునా మూల-మన్త్రేణ పూర్వం శరీరే త్రి-వ్యాపకం కుర్యాత్ । తద్-అనన్తరం ప్రతివర్ణం కామ-బీజ-పుటితైర్ మాతృకాక్షరైః త్రిశో న్యసతు । దశ-వర్ణ-కీర్తితం దశాక్షరోక్త-దశ-తత్త్వకాన్ న్యసేత్ । తత్త్వ-న్యాసాది-మూర్తి-పఞ్జరాన్తం విన్యస్య ॥ క్ర. దీ. వి. ౮.౬౦ ॥

సృజతి స్థితీ దశ-షడ్-అఙ్గ-సాయకాన్

న్యసతాత్ తతో ऽన్యద్ అఖిలం పురోక్తవత్ ।

ప్రవిధాయ సర్వ-భువనైక-సాక్షిణం

స్మరతాన్ ముకున్దమ్ అనవద్య-ధీర-ధీః ॥ క్ర. దీ. ౮.౬౧ ॥

సృష్టి-స్థితీ సమాచరేత్ దశాఙ్గాని షడ్-అఙ్గాని బాణాంశ్ చ దేహే విన్యసేత్ । తద్-అనన్తరమ్ ఆత్మార్చనాద్య-అఖిలం పూర్వవత్ కృత్వా సకల-లోక-ద్రష్టారం శ్రీ-కృష్ణం స్మరతాత్ చిన్తయతు, నిర్మలాస్థిరా బుద్ధిర్ యస్య స తథా తాదృశః సాధకః ॥ క్ర. దీ. వి. ౮.౬౧ ॥

ధ్యానమ్ ఆహ-

అథ భూధరోదధి-పరిష్కృతే మహో-

న్నత-శాల-గోపుర-విశాల-వీథికే ।

ఘన-చుమ్బ్య-ఉదగ్రసిత-సౌధ-సఙ్కులే

మణి-హర్మ్య-విస్తృత-కపాట-వేదికే || క్ర. దీ. ౮.౬౨ ||

అథానన్తరం స్వకే పురే మణి-మణ్డపే సుర-పాదపస్య కల్ప-వృక్షస్యాధో మణి-మయ-భూతలే పరిస్ఫురత్ పృథు-సింహ-వక్త్ర-చరణామ్బుజాసనే స్థూల-సింహ-ముఖాకార-పాదాన్విత-పీఠ-పద్మాసనే సముపవిష్టమ్ అచ్యుతమ్ అభిచిన్తయేత్ | కీదృశే పురే ? భూధరాః పర్వతాః ఉదధిః సముద్రః ఏతైః పరిష్కృతే వేష్టితే తథా మహోన్నతః అత్యుచ్చః శాలః ప్రకారో గోపురం బహిర్-ద్వారం చ యత్ర తస్మిన్ తథా విశాలా మహతీ వీథికా పన్థాః యత్ర తత్ర కర్మధారయః తథా మేఘ-స్పర్శి అతిశుద్ధ-ధవల-గృహ-వ్యాప్తే తథా మణి-మయ-గృహే విస్తీర్ణాః కపాటాః తథా వేదికా పరిష్కృత-భూమిర్ యత్ర తత్ర || క్ర. దీ. వి. ౮.౬౨ ||

పునః కీదృశే పురే ?

ద్విజ-భూప-విట్-చరణ-జన్మనాం గృహైర్

వివిధైశ్ చ శిల్పి-జన-వేశ్మభిస్ తథా |

ఇభసప్త్యురభ్రఖరధేనుసైర్భచ్-

ఛగలాలయైశ్ చ లసితైః సహస్రశః || క్ర. దీ. ౮.౬౩ ||

సహస్రశో లోకైర్ బ్రాహ్మణ-క్షత్రియ-వైశ్య-శూద్రాణాం నానా-ప్రకార-గృహైః తథా శిల్పి-జనానాం గృహస్ తథా హస్త్య అశ్వమేష-గర్దభ-ధేను-మహిష-చ్ఛగలానాం గృహైః శోభితే || క్ర. దీ. వి. ౮.౬౩ ||

పునః కీదృశే ?

వివధాపణాశ్రిత-మహాజనాహృత-

క్రయ-విక్రయ-ద్రవిణ-సఞ్చయాఞ్చితే ।

జనమానసాహృతి-విదగ్ధ-సున్దరీ-

జన-మన్దిరైః సురుచిరైశ్ చ మణ్డితే ॥ క్ర. దీ. ౧.౬౪ ॥

నానా-ప్రకార-విపణి-సమాశ్రితే మహా-జనాహృత-క్రయ-విక్రయ-ద్రవిణ-సంచయ-వ్యాప్తే । పునః కీదృశే ? జనానాం చిత్తాపహరణే చతురాః యే వేశ్యా-జనాస్ తేషాం గృహైః శోభమానైర్ అలఙ్కృతే ॥ క్ర. దీ. వి. ౧.౬౪ ॥

పునః కీదృశే పురే ?

పృథు-దీర్ఘికా-విమల-పాథసి స్ఫురద్-

వికచారవిన్ద-మకరన్ద-లమ్పటైః ।

వర-హంస-సారస్-రథాఙ్గనామభిర్

విహగైర్ విఘుష్ట-కకుభి స్వకే పురే ॥ క్ర. దీ. ౧.౬౫ ॥

స్థూల-సరోవర-నిర్మలోదకే దేదీప్యమాన-వికసిత-కమల-మకరన్దాఖ్య-రస-లోలుపైః శ్రేష్ఠ-హంస-సారస-చక్రవాక-సంజ్ఞకైః పక్షిభిర్ ధ్వనితా దిశో యస్మిన్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౧.౬౫ ॥

పునః కీదృశే మణి-మణ్డపే ?

సురపాదపైః సురభి-పుష్ప-లోలుప-

భ్రమరాకులైర్ వివిధ-కామదైర్ నృణామ్ ।

శివ-మన్ద-మారుత-చలచ్-ఛిఖైర్ వృతే

మణి-మణ్డపే రవి-సహస్ర-ప్రభే || క్ర. దీ. ౮.౬౬ ||

కల్ప-వృక్షైః సుగన్ధి-పుష్ప-లుబ్ధ-భ్రమర-వ్యాప్తైర్ మనుష్యాణాం వివిధ-కామదైః శుభ-మన్ద-మారుత-చలద్-అగ్ర-భాగైస్ తైర్ వేష్టితే | సూర్య-సహస్ర-మాన-ప్రభే || క్ర. దీ. వి. ౮.౬౬ ||

పునః కీదృశే ?

మణి-దీపికా-నికర-దీపితాన్తరే

తను-చిత్ర-విస్తృత-వితాన-శాలిని |

లలితే పికస్వర-విచిత్ర-దామభిః

సుసుగన్ధి గన్ధ-సలిలోక్షిత-స్థలే || క్ర. దీ. ౮.౬౭ ||

మణిర్ ఏవ దీపికా తస్యాః సమూహే ప్రకాశిత-మధ్య-భాగే | పునః కీదృశే ? సూక్ష్మ-విచిత్ర-విస్తీర్ణ-చన్ద్రాతప-యుక్తే | పునః కీదృశే ? వికసిత-నానా-ప్రకార-పుష్ప-మాలాభిః శోభితే అతిసురభి-సలిల-సిక్త-స్థానే || క్ర. దీ. వి. ౮.౬౭ ||

పునః కీదృశే ?

ప్రమదా-శతైర్ మద-విఘూర్ణితేక్షణైర్

మద-జాలసైః కర-విలోల-చామరైః |

అభిసేవితే స్ఖలిత-మఞ్జు-భాషితైః

స్తన-భార-భఙ్గుర-కృశావలగ్నకైః ॥ క్ర. దీ. ౮.౬౮ ॥

స్త్రీ-శతైర్ మద-విఘూర్ణిత-నేత్రైర్ మద-జనితాలస్య-సహితైః హస్త-స్థిత-చఞ్చల-చామరైర్ ఈషత్-స్ఖలిత-మనోహర-వచనైః స్తన-భార-నమ్ర-సూక్ష్మ-మధ్య-ప్రదేశైః పరితః సేవితే ॥ క్ర. దీ. వి. ౮.౬౮ ॥

కథమ్భూతస్య సురపాదపస్య ?

అవిరామ-ధార-మణి-వర్య-వర్షిణః

శ్రమ-హానిదామృత-రస-చ్యుతో ఽప్య అధః ।

సుర-పాదపస్య మణి-భూతలోల్లసత్

పృథు-సింహ-వక్త్రచరణామ్బుజాసనే ॥ క్ర. దీ. ౮.౬౯ ॥

అవిశ్రాన్త-మణి-శ్రేష్ఠ-ధారా-వర్షిణః । పునః కీదృశస్య ? శ్రమ-హానికరామృత-రస-స్రావిణః ॥ క్ర. దీ. వి. ౮.౬౯ ॥

కీదృశమ్ అచ్యుతమ్ ?

అభిచిన్తయేత్ సుఖ-నివిష్టమ్ అచ్యుతం

నవ-నీల-నీర-రుహ-కోమల-చ్ఛవిమ్ ।

కుటిలాగ్ర-కున్తల-లసత్-కిరీటకం

స్మిత-పుష్ప-రత్న-రచితావతంసకమ్ ॥ క్ర. దీ. ౮.౭౦ ॥

నూతన-నీలోత్పల-రమ్య-కాన్తిమ్ | పునః కీదృశమ్ ? కుటిలాగ్ర-కేశేషు స్ఫురత్ కిరీటం యస్య తమ్ | పునః కీదృశమ్ ? స్మితమ్ ఈషద్ వికసితం పుష్పం రత్నాని చ తే రచితో ఽవతంసో యేన తమ్ || క్ర. దీ. వి. ౮.౨౦ ||

పునః కీదృశమ్ ?

సులలాటమ్ ఉన్నసముదఞ్చిత-భ్రువం

విపులారుణాయత-విలోల-లోచనమ్ |

మణి-కుణ్డలాగ్ర-పరిదీప్త-గణ్డకం

నవ-బన్ధు-జీవ-కుసుమారుణాధరమ్ || క్ర. దీ. ౮.౨౧ ||

తథా శోభమాన-లలాటం తథా ఉచ్చ-నాసికమ్ ఉద్గచ్ఛద్-భ్రూ-లతాకమ్, తథా స్థూలారుణ-వర్ణ-దీర్ఘ-చఞ్చల-నయనం, తథా మణి-మయ-కుణ్డల-కిరణ-పరిశోభిత-గణ్డ-స్థలం యథా నూతన-బన్ధు-జీవ-పుష్ప-సదృశారుణాధరమ్ || క్ర. దీ. వి. ౮.౨౧ ||

పునః కీదృశం పరమేశ్వరమ్ ?

స్మిత-చన్ద్రికోజ్జ్వలిత-దిఙ్ముఖం స్ఫురత్

పులక-శ్రమామ్బు-కణ-మణ్డితాననమ్ |

స్ఫురద్-అంశు-రత్న-గణ-దీప్త-భూషణోత్-

తమ-హార-దామభిర్ ఉపస్కృతాంసకమ్ || క్ర. దీ. ౮.౨౨ ||

హాస-చన్ద్ర-కిరణ-ధవలీ-కృత-దిజ్-ముఖం తథా స్ఫురద్-రోమాఞ్చ-జన్య-ప్రస్వేద-బిన్దు-శోభిత-వదనమ్ | పునః కీదృశమ్ ? స్ఫురద్-దేదీప్యమాన-కిరణ-రత్న-సమూహ-ప్రకాశమాన-భూషణ-శ్రేష్ఠ-హార-మాలాభిః శోభిత-స్కన్ధమ్ || క్ర. దీ. వి. ౮.౭౨ ||

పునః కీదృశమ్ ?

ఘన-సార-కుఙ్కుమ-విలిప్త-విగ్రహం

పృథు-దీర్ఘ-షడ్-ద్వయ-భుజా-విరాజితమ్ |

తరుణాబ్జ-చారు-చరణాబ్జ-మఙ్గలోన్-

మథితాఙ్గమ్ అఙ్కగ-కరామ్బుజ-ద్వయమ్ || క్ర. దీ. ౮.౭౩ ||

పునశ్ చన్దన-కుఙ్కుమాభ్యాం పరిలిప్త-శరీరం పునః స్థూల-దీర్ఘ-ద్వాదశ-హస్తైర్ విరాజితం తథా నూతనారుణ-వర్ణ-పద్మ-సదృశ-చరణ-పద్మం పునః కామ-పీడిత-దేహం పునః స్వాఙ్కే ఆరోపిత-హస్త-ద్వయమ్ || క్ర. దీ. వి. ౮.౭౩ ||

స్వాఙ్క-స్థ-భీష్మక-సుతోరు-యుగాన్తర-స్థలం

తాం తప్త- హేమ-రుచిమ్ ఆత్మ-భుజామ్బుజాభ్యామ్ |

శ్లిష్యన్తమ్ ఆర్ద్ర-జఘనామ్ ఉపగూహమానామ్

ఆత్మానమ్ ఆయత-లసత్-కర-పల్లవాభ్యామ్ || క్ర. దీ. ౮.౭౪ ||

పునః స్వాఙ్కే స్థితాయా రుక్మిణ్యా ఊరు-ద్వయాభ్యన్తరే విద్యమానం | పునస్ తాం రుక్మిణీం తప్త-సువర్ణ-కాన్తిం స్వీయ-హస్త-పద్మాభ్యామ్ ఆలిఙ్గన్తమ్ | కీదృశీం తామ్ ? ఆర్ద్ర-జఘనామ్ పునర్ ఆత్మానమ్ శ్రీ-కృష్ణం దీర్ఘ-మనోహర-పాణి-పల్లవాభ్యాం ఆలిఙ్గన్తీమ్ || క్ర. దీ. వి. ౮.౭౪ ||

ఆనన్దోద్రేక-నిఘ్నాం ముకులిత-నయనేన్దీవరాం స్రస్త-గాత్రీం
ప్రోద్యద్-రోమాఞ్చ-సాన్ద్ర-శ్రమ-జల-కణికా-మౌక్తికాలఙ్కృతాఙ్గీమ్ ।
ఆత్మన్య్ ఆలీన-బాహ్యాన్తర-కరణ-గణామ్ అఙ్గకైర్ నిస్తరఙ్గైర్
మజ్జన్తీం లీన-నానా-మతిమ్ అతుల-మహానన్ద-సన్దోహ-సిన్ధౌ ॥ క్ర. దీ. ౮.౭౫ ॥

పునః స్వాత్మానన్దోద్రేక-వ్యాప్తాం । పునః ముద్రిత-నయన-నీలోత్పలాం । పునః ప్రోద్యత్-తను-పులక-జన్య-నివిడ-ప్రస్వేద-బిన్దు-రూప-మౌక్తిక-శోభిత-దేహాం । పునః ఆత్మని శ్రీ-కృష్ణే సమ్యగ్-విలీన-బాహ్యాభ్యన్తరేన్ద్రియ-సమూహాం । పునర్ వ్యాపార-రహితైః శరీరఆవయవైర్ అతిశయిత-మహానన్ద-సమూహ-సాగరే నిమగ్నాం । పునః విగత-చఞ్చల-మతిమ్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౮.౭౫ ॥

పునః కీదృశం పరమేశ్వరమ్ ?

సత్యాజామ్బవతీభ్యాం
దివ్య-దుకూలానులేపనాభరణాభ్యామ్ ।
మన్మథ-శర-మథితాభ్యాం
ముఖ-కమల-చఞ్చల-లోచన-భ్రమరాభ్యామ్ ॥ క్ర. దీ. ౮.౭౬ ॥

సత్యభామా-జామ్బవతీభ్యామ్ ఆలిఙ్గనమ్ । కథమ్భూతాభ్యామ్ ? ఉత్కృష్టాని పట్ట-వస్త్రానులేపనాభరణాని యయోస్ తాభ్యాం । పునః కామ-శర-పీడితాభ్యాం । పునః కృష్ణ-ముఖ-విషయక-చఞ్చల-నేత్ర-భ్రమరాభ్యామ్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౮.౭౬ ॥

భుజగ-యుగలాశ్లిష్టాభ్యాం

శ్యామారుణ-లలిత-కోమలాఙ్గ-లతాభ్యామ్ ।

ఆశ్లిష్ట్మ ఆత్మ-దక్షిణ-

వామ-గతాభ్యాం కరోల్లసత్ కమలాభ్యామ్ ॥ క్ర. దీ. ౮.౭౭ ॥

పునః పరమేశ్వరస్య భుజ-యుగలేనాలిఙ్గితాభ్యామ్ । యథా-క్రమ-నీలారుణ-వర్ణే మనోహరే కోమలే చాఙ్గ-లతే యయోస్ తాభ్యాం । పునః పరమేశ్వరస్య దక్షిణ-వామ-గతాభ్యాం । పునః పాణి-స్ఫురిత-పద్మాభ్యామ్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౮.౭౭ ॥

పునః కీదృశమ్ ?

పృష్ఠగయా కలిన్ద-సుతయా కర-కమల-యుజా

సమ్పరిరబ్ధమ్ అఞ్జన-రుచా మదన-మథితయా ।

పద్మ-గదా-రథాఙ్గ-దర-భృద్-భుజ-యుగలం

దోర్-ద్వయ-సక్త-వంశ-విలసన్-ముఖ-సరసి-రుహమ్ ॥ క్ర. దీ. ౮.౭౮ ॥

పరమేశ్వర-పృష్ఠ-దేశ-వర్తిన్యా యమునయా హస్త-ధృత-కమలయా సమాలిఙ్గితమ్ । కిమ్భూతయా శ్యామయా ? పునః కామ-పీడితయా । పునః కీదృశం పరమేశ్వరమ్ ? పద్మ-గదా-శఙ్ఖ-చక్ర-యుక్త-హస్త-చతుష్టయం హస్త-ద్వయ-ధృత-వంశ-విలసన్-ముఖ-కమలమ్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౮.౭౮ ॥

దిక్షు బహిః సురర్షి-యతిభిః ఖేచర-పరివృఢైర్

భక్తి-భరావనమ్ర-తనుభిః స్తుతి-ముఖర-ముఖైః |

సన్తత- సేవ్యమానమ్ అమనోవచన-విషయకమ్

అర్థ-చతుష్టయ-ప్రదమ్ అముం త్రిభువన-జనకమ్ || క్ర. దీ. ౮.౭౯ ||

తృతీయ-పటలోక్త-క్రమేణేత్య్ అర్థః | పునః బహిర్ దిక్షు దేవర్షి-యతిభిః ఖేచర-ముఖ్యైర్ భక్త్య్-అతిశయ-నమ్ర-దేహైః | పరివృఢైః ప్రధానైః స్తుతిభిః వాచాల-వదనైర్ నిరన్తరం సేవితం పునః మనసో వాచామ్ అగోచరం పునర్ ధర్మార్థ-కామ-మోక్ష-ఫల-చతుష్టయ-ప్రదం పునస్ త్రైలోక్య-జనకమ్ || క్ర. దీ. వి. ౮.౭౯ ||

సాన్ద్రానన్ద-మహాబ్ధి-మగ్నమ్ అమల-ధామ్ని స్వకే ఽవస్థితం

ధ్యాత్వైవం పరమం పుమాంసమ్ అనఘాత్ సమ్ప్రాప్య దీక్షాం గురోః |

లబ్ధ్వాముం మనుమ్ ఆదరేణ సిత-ధీర్ లక్షం జపేద్ యోషితాం

వార్తాకర్ణన-దర్శనాది-రహితో మన్త్రీ గురూణామ్ అపి || క్ర. దీ. ౮.౮౦ ||

పునర్ నివిడానన్ద-మహా-సముద్ర-మగ్నమ్ | స్వీయే నిర్మలే తేజసి-తద్-రూపేణావస్థితమ్ ఏవమ్ ఉక్త-రూపం పరమేశ్వరం విచిన్త్య నిష్పాపాత్ గురోర్ దీక్షా-మన్త్రోపదేశ-విధిం ప్రాప్యాముం మన్త్రం లబ్ధ్వా తీక్ష్ణ-బుద్ధిః ఆదరాత్ లక్షమ్ ఏకం జపేత్ | కీదృశః సాధకః ? స్త్రీణాం వృద్ధానామ్ అపి కథా-శ్రవణ-నిరీక్షణ-పరాఙ్ముఖః || క్ర. దీ. వి. ౮.౮౦ ||

హోమం సేవాం చాహ-

జుహుయాచ్ చ దశాంశకం హుతాశే

ససితాక్షౌద్ర-ఘృతేన పాయసేన |

ప్రథమోదిత-పీఠ-వర్యకే ఽముం

పర్యజేన్ నిత్యమ్ అనిత్యతా-విముక్తయే || క్ర. దీ. ౮.౮౧ ||

హుతాశే వహ్నౌ దశాంశకం | అయుతమ్ ఏకం శర్కరా-మధు-ఘృత-యుక్తేన పరమాన్నేన జుహుయాత్ | కిం చ పూర్వోక్త-దశాష్టాదశాక్షర-కథితే పీఠ-శ్రేష్ఠే నిత్యమ్ అముం యజేత్ | కిమ్ అర్థమ్ ? అనిత్యః సంసారస్ తస్య పరిహరణాయ || క్ర. దీ. వి. ౮.౮౧ ||

ఆరభ్యాథ విభూతి-న్యాస-క్రమతః శరాన్తమ్ అభ్యర్చ్య |

మూర్త్యాద్య-అఙ్గాన్తం చాత్మానం వింశత్య-అర్ణోదిత-యన్త్ర-వరే || క్ర. దీ. ౮.౮౨ ||

మధ్య-బీజం పరితో వరుణేన్దు-యమేన్ద్ర-దిక్షు సంలిఖ్య |

బీజ-చతుష్కం తద్ అపి చత్వారింశద్భిర్ అక్షరైర్ ద్వ్య-అధికైః || క్ర. దీ. ౮.౮3 ||

శిష్టైః ప్రవేష్ట్య శివ-హరి-వస్వ్-ఆద్య-అశ్రిష్వ్ అథ క్రమాద్ విలిఖేత్ |

వాజ్-మాయా-శ్రీ-మన్త్రాస్ తద్వద్ రక్షో ఽమ్బుపానిలాశ్రిషు చ || క్ర. దీ. ౮.౮౪ ||

శేషం పూర్వోదితవద్ విధాయ పీఠం యథావద్ అభ్యర్చ్య |

సఙ్కలయ్య మూర్తిమ్ అత్రావాహ్యాభ్యర్చయతు మధ్య-బీజే తమ్ || క్ర. దీ. ౮.౮౫ ||

ఆరభ్యేత్య్ ఆది విభూతి-పఞ్జరమ్ ఆరభ్య న్యాస-క్రమేణ బాణ-పర్యన్తం పూజయిత్వా మూర్తి-న్యాసమ్ ఆరభ్యాఙ్గ-న్యాస-పర్యన్తం చాత్మ-రూపం సమ్పూజ్య పూర్వోక్త-వింశత్య-అక్షర-మన్త్రోక్తం యన్త్ర-శ్రేష్ఠ-కర్ణికా-మధ్య-స్థిత-వహ్ని-పుర-యుగ-మధ్యే మధ్యమ-బీజ-మధ్యే బీజమ్ ఇతి పాఠ-స్వరసాత్ హల్-లేఖా-బీజమ్ ఇతి రుద్రధర-గోవిన్ద-మిశ్ర-ప్రభృతయః | పరస్తహ్-మధ్యమ-బీజమ్ ఇతి పాఠే కామ-బీజం విలిఖ్య తత్-పరితశ్ చ పశ్చిమోత్తర-పూర్వ-దక్షిణ-దిక్షు బీజ-చతుష్కం ద్రీం త్రీం జీం గ్లూం ఇతి బీజ-చతుష్టయం విలిఖ్య తద్ అపి బీజ-చతుష్టయం ద్వి-చత్వారింశత్ జపాది-స్వాహాన్తైః శిష్టైర్ మన్త్రాక్షరైర్ ఉపరి వేష్టయేత్ | అనన్తరం శివ ఈశానః హరిర్ ఇన్ద్రః పూర్వాది దిగ్ ఇత్య్ అర్థః | వసుర్ అగ్నిః ఆగ్నేయాదిక ఏవం నైరృతీ-వారుణీ-వాయవీ-దిగ్ ఏతేషు కోణేషు క్రమేణ వాగ్-భవ-భువనేశ్వరీ-శ్రీ-బీజాని త్రిర్ ఆవృత్య విలిఖేత్ |

అవశిష్టం పీఠ-విధానం పూర్వవత్ సమాప్య పీఠం యథావత్ పూజయిత్వా తత్ర పీఠే కర్ణికా-మధ్య-స్థిత-కామ-బీజే రుక్మిణీ-వల్లభ-మూర్తిం సఙ్కల్ప్య ధ్యాత్వా తమ్ ఆవాహ్య పూజయేత్ || క్ర. దీ. వి. ౮.౮౨-౮౪ ||

ముఖ-దక్ష-సవ్య-పృష్ఠగ-బీజేష్వ్ అర్చ్యాస్ తు శక్తయః క్రమశః |

రుక్మిణ్య్-ఆద్యాః షట్స్వ్ అథ కోణేష్వ్ అఙ్గాని కేశరేషు శరాన్ || క్ర. దీ. ౮.౮౬ ||

అనన్తరం దేవస్య సన్-ముఖ-దక్షిణ-వామ-పృష్ఠ-ప్రదేశ-గతేషు బీజ-చతుష్టయేషు రుక్మిణ్య్-ఆద్యాః శక్తయః పూజ్యాః షట్-కోణేషు అఙ్గాని కేశరేషు శరాన్ పూజయేత్ || క్ర. దీ. వి. ౮.౮౬ ||

లక్ష్మ్య్-ఆద్యా దల-మధ్యేష్వ్ అగ్న్య్-ఆదిషు తద్ బహిర్ ధ్వజ-ప్రముఖాన్ |

అగ్రే కేతుం శ్యామ పృష్ఠే విపమ్ అరుణమ్ అమల-రక్త-రుచీ || క్ర. దీ. ౮.౮౭ ||

పార్శ్వ-ద్వయే నిధీశౌ సన్తత-ధారాభివృష్ట-ధన-పుఞ్జౌ |

హేరమ్బ-శాస్తృ-దుర్గా-విష్వక్సేనాన్ విదిక్షు వహ్న్య్-ఆది || క్ర. దీ. ౮.౮౮ ||

విద్రుమ-మరకత-దూర్వా-స్వర్ణాభాన్ బహిర్ అథేన్ద్ర-వజ్రాద్యాన్ |

యజన-విధానమ్ ఇతీరితమ్ ఆవృతి-సప్తక-యుతం ముకున్దస్య || క్ర. దీ. ౮.౮౯ ||

అగ్న్య్-ఆది-పత్ర-మధ్యేషు లక్ష్మ్య్-ఆద్యా పూజ్యాః | తత్ర బహిర్-భాగే ధ్వజ-ప్రభృతీన్ పూజయేత్ | అనన్తరం దేవస్య సన్-ముఖే శ్యామ-వర్ణ-కేతు-నామానం గణం పూజయేత్ | దేవ-పృష్ఠ-భాగే అరుణ-వర్ణం గరుడం పూజయేత్ | దేవ-పార్శ్వ-ద్వయే నిర్మల-రక్త-రుచీర్ నిధీశ్వరౌ పూజ్యౌ కీద్రౌ ? నిరన్తర-ధారాభిర్ వృష్ట-ధన-సమూహౌ |

వహ్న్య్-ఆది-విదిక్షు హేరమ్బాదీన్ ప్రవాలాది-వర్ణాన్ పూజయేత్ | అనన్తరం బహిర్-దిక్షు ఇన్ద్రాది-లోక-పాలాన్ తథా వజ్రార్ద్య్-ఆయుధాని పూజయేత్ | ఇతి పూర్వోక్త-ప్రకారేణ ముకున్దస్య శ్రీ-కృష్ణస్యావరణ-సప్తకం పూజా-విధానం కథితమ్ ఇతి || క్ర. దీ. వి. ౮.౮౭-౮౯ ||

ఇత్య్ అర్చయన్న్ అచ్యుతమ్ ఆదరేణ

యో ఽముం భజేన్ మన్త్రవరం జితాత్మా |

సో ఽభ్యర్చ్య దివ్య-జనైర్ జనానాం

హృన్-నేత్ర-పఙ్కేరుహ-తిగ్మ-భానుః || క్ర. దీ. ౮.౯౦ ||

ఇతి అమునా ప్రకారేణ యో జితేన్ద్రియో అచ్యుతం కృష్ణం భక్త్యా పూజయన్ అముం మన్త్ర-శ్రేష్ఠం సేవతే స పురుషః సురైర్ అపి పూజ్యతే | కీదృశః ? లోకానాం హృదయ-పద్మ-లోచన-పద్మయోః సూర్యః సర్వ-జన-వశీకరణ-మన్త్రః సమర్థ ఇత్య్ అపి పాఠః || క్ర. దీ. వి. ౮.౯౦ ||

సిత-శర్కరోత్తర-పయః-ప్రతిపత్త్యా

పరితర్పయేద్ దిన-ముఖే దిన-శస్తమ్ |

సలిలైః శతం శత-మఖ-శ్రియమ్ ఏష

స్వ-విభూత్య్-ఉదన్వతి కరోత్య్ ఉద-బిన్దుమ్ || క్ర. దీ. ౮.౯౧ ||

సిత-శర్కరా-ప్రధాన-ప్రతిపత్త్యా దుగ్ధ-బుద్ధ్యాః జలైర్ ఏవ దిన-ముఖే ప్రాతః-కాలే ప్రతిదినం శత-కృత్వస్ తం తర్పయేత్ | అనన్తరం సాధకః స్వాధిపత్య-సముద్రే ఇన్ద్రస్య లక్ష్మీం జల-బిన్దువత్ || క్ర. దీ. వి. ౮.౯౧ ||

విదల-హలైః సుమనసః సుమనోభిర్

ఘనసార-చన్దన-బహు-ద్రవ-మగ్నైః ।

మనునామునా హవనతో ఽయుత-సఙ్ఖ్యం

త్రిజగత్ ప్రియః స మనువిత్ కవిరాట్ స్యాత్ ॥ క్ర. దీ. ౮.౯౨ ॥

అనేన మన్త్రేణ సుమనసో జాతీ-మాలతీనామ్ అధేయస్య సుమనోభిః పుష్పైః వికసి । తైః కర్పూర-యుక్త-చన్దనస్య బహు-ద్రవ-వ్యాప్తైర్ అయుత-సఙ్ఖ్యం హవనతో ఽయుత-హోమే న స మన్త్రీ త్రైలోక్యస్య ప్రియః కవి-శ్రేష్ఠశ్ చ భవతి ॥ క్ర. దీ. వి. ౮.౯౨ ॥

ధ్యానాద్ ఏవాస్య సద్యస్ త్రిదశ-మృగ-దృశోర్ వశ్యతాం యాన్త్య్ అవశ్యం

కన్దర్పార్తాజపాద్యైః కిమ్ అథ న సులభం మన్త్రతో ఽస్మాన్ నరస్య ।

స్పర్ధామ్ ఉద్ధూయ చిత్రం మహద్ ఇదమ్ అపి నైసర్గికీం శశ్వద్ ఏనం

సేవేతే మన్త్రి-ముఖ్యం సరసిజ-నిలయా చాపి వాచామ్ అధీశా ॥ క్ర. దీ. ౮.౯౩ ॥

అస్య రుక్మిణీ-వల్లభస్య ధ్యానాత్ శీఘ్రం త్రిదశ-మృగ-దృశః దేవాఙ్గనా అవశ్యం వశ్యతామ్ ఆయాత్తతాం ప్రాప్నువన్తి । కథమ్భూతాః ? కామ-పీడితా । అథానన్తరం జప-హోమాదినాస్మాత్ మన్త్రాత్ సాధకస్య కిం న సులభమ్ । అపి తు సర్వమ్ ఏవ సులభమ్ ఇత్య్ అర్థః । కిం చ, ఇదమ్ అపి మహచ్ చిత్రం యత్ సరసిజ-నిలయా లక్ష్మీః వాచామ్ అధీశా సరస్వతీ చ స్వాభావికీమ్ అసూయాం త్యక్త్వా నిత్యమ్ ఏనం సాధక-శ్రేష్ఠం సేవేతే ॥ క్ర. దీ. వి. ౮.౯౩ ॥

ఆధి-వ్యాధి-జరాపమృత్యు-దురితైర్ భూతైః సమస్తైర్ విషైర్

దౌభాగ్యేన దరిద్రతాదిభిర్ అసౌ దూరం విముక్తశ్ చిరమ్ ।

సత్-పుత్రైః సుసుతాసుమిత్రనివహైర్ జుష్టోఖిలాభిః సదా

సమ్పద్భిః పరిజుష్ట ఈడిత-యశా జీవేద్ అనేకాః సమాః ॥ క్ర. దీ. ౮.౯౪ ॥

కిం చ మనో-దుఃఖ-రోగ-జరాపమృత్యు-శోక-శూన్యః సకల-ప్రాణిభిర్ విపైః తథా దురదృష్టేన తథా దరిద్రతాదిభిర్ అతిశయేన పరిత్యక్తో బహు-కాలం వ్యాప్య-విశిష్ట-పుత్ర-సమేతః సత్-పుత్రీ-మిత్ర-సమూహేన సేవితః సదా సమృద్ధః ఈదిత-యశాః స్తుత-యశాః అసౌ సాధకః అనేకాః సమా హాయనాని జీవేత్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౮.౯౪ ॥

మన్త్రాన్తరేభ్యో ఽస్యాతిశయిత్వమ్ ఆహ-

అఖిల-మనుషు మన్త్రా వైష్ణవా వీర్యవన్తో

మహితతర-ఫలాఢ్యాస్ తేషు గోపాల-మన్త్రాః ।

ప్రబలతర ఇహైషో ఽమీషు సంమోహనాఖ్యో

మనుర్ అనుపమ-సమ్పత్-కల్పనాకల్ప-శాఖీ ॥ క్ర. దీ. ౮.౯౫ ॥

సర్వేషు మన్త్రేషు వైష్ణవ-మన్త్రా అతిశయేన సవీర్యాః తేష్వ్ అపి వైష్ణవ-మన్త్రేషు గోపాల-మన్త్రా అతిపూజిత-ఫల-యుక్తాః తేష్వ్ అపి గోపాల-మన్త్రేషు ఏష సంమోహనాఖ్య-మన్త్రః ప్రబలతరః ప్రకృష్ట-బల-యుక్తః । పునః నిరుపమైశ్వర్య-దానైక-కల్ప-వృక్షః ॥ క్ర. దీ. వి. ౮.౯౫ ॥

మనుమ్ ఇమమ్ అతిహృద్యం యో భజేద్ భక్తి-నమ్రో

జప-హుత-యజనాద్యైర్ ధ్యానవాన్ మన్త్రి-ముఖ్యః ।

త్రుటిత-సకల-కర్మ-గ్రన్థిర్ ఉద్బుద్ధ-చేతాః

వ్రజతి స తు పదం తన్ నిత్య-శుద్ధం మురారేః || క్ర. దీ. ౮.౯౬ ||

యో మన్త్రి-ముఖ్యః సాధక-శ్రేష్ఠః ధ్యాన-యుక్తః భక్త్యా ఆరాధ్యత్వ-జ్ఞానేన ఇమం మన్త్రం మనోహరం జప-ధ్యాన-హోమాదిభిర్ భజేత్ స మురారేస్ తత్-ప్రసిద్ధం పదం వ్రజతి ప్రాప్నోతి మురా అవిద్యా తస్యా నాశకస్య పదమ్ | కీదృశం పదమ్ ? అవినాశి సర్వ-కాలుష్య-రహితమ్ | స కీదృశః ? వినాశిత-సకల-కర్మ-బన్ధనః | పునః కీదృశః ? ఉద్బుద్ధ-చేతా వస్తు-గ్రహణోన్ముఖ-చిత్తః || క్ర. దీ. వి. ౮.౯౬ ||

అథ యోగమ్ ఆహ-

అఙ్గీకృత్యైకమ్ ఏషాం మనుమ్ అథ జప-హోమార్చనాద్యైర్ మనూనామ్

అష్టాఙ్గోత్సారితారిః ప్రముదిత-పరిశుద్ధ-ప్రసన్నాన్తరాత్మా |

యోగీ యుఞ్జీత యోగాన్ సముచిత-విహృతి-స్వప్న-బోధా హృతిః స్యాత్

ప్రాగాస్యశ్ చాసనే స్వే సుమృదుని సముఖం మీలితాక్షో నివిష్టః || క్ర. దీ. ౮.౯౭ ||

ఏషాం మనూనాం మన్త్రాణాం మధ్యే ఏకం మనుమ్ మన్త్ర-జప-హోమాదిభిః స్వీకృత్య వశీకృత్య అష్టాఙ్గేన యమ-నియమ-ప్రాణాయామ-ప్రత్యాహార-ధ్యాన-ధారణా-సమాధి-లక్షణేన ఉత్సారితాస్ త్యక్తాః కామ-క్రోధాదయో ऽరయో యేన స తథా హర్షిత-నిర్మల-ప్రసన్న-చిత్తో యోగీ ప్రాగ్-వదనః సన్ యోగాన్ చిత్త-వృత్తి-నిరోధాదీన్ కరోతు | కీదృశో యోగీ ? యథోచిత-విహార-నిద్రా-ప్రబోధాహారః | పునః స్వకీయే సుకోమలే ఆసనే సముపవిష్టః | పునః కీదృశః ? సుఖేనానాయసేన సంమీలితే ముద్రితే అక్షిణీ యేన సః ||౯౭||

విశ్వం భూతేన్ద్రియాన్తఃకరణ-మయమినేన్ద్వ-అగ్ని-రూపం సమస్తం

వర్ణాత్మైతత్ ప్రధానే కల-నయన-మయే బీజ-రూపే ధ్రువేణ ।

నీత్వా తత్-పుంసి బిన్ద్వ-ఆత్మని తమ్ అపి పరాత్మన్య్ అథో కాల-తత్త్వే

తం వై శక్తౌ చిద్-ఆత్మన్య్ అపి నయతు చ తాం కేవలే ధామ్ని శాన్తే ॥ క్ర. దీ. ౮.౯౮ ॥

ఏతద్-వర్ణాత్మకం సమస్తం విశ్వం భూతేన్ద్రియాన్తః-కరణ-రూపం సూర్యేన్ద్వ-అగ్ని-రూపం ప్రధానే ప్రకృతి-రూపే కామ-బీజే ప్రణవేన నీత్వా తత్ర విలీనం విచిన్త్య తత్ కామ-బీజం బిన్ద్వ-ఆత్మని ప్రసిద్ధే ఽనుస్వారాఖ్యే తమ్ అపి బిన్ద్వ-ఆత్మానం నాదాఖ్యే కాల-తత్త్వే పరమాత్మని సంహరేత్ తమ్ అపి కాల-తత్త్వం చిద్-రూపాయాం శక్తౌ సంహరేత్ తామ్ అపి శక్తిం కేవలే తేజో-మయే స్వ-ప్రకాశే ధామ్ని తేజసి శాన్తే సర్వోపద్రవ-రహితే నయతు ॥ క్ర. దీ. వి. ౮.౯౮ ॥

కీదృశే ?

నిర్ద్వన్ద్వే నిర్విశేషే నిరతిశయ-మహానన్ద-సాన్ద్రే ఽవసానా-

పేతే ఽర్థే కృష్ణ-పూర్వమల-రహిత-గిరాం శాశ్వతే స్వాత్మనీత్థమ్ ।

సంహృత్యాభ్యస్య బీజోత్తమమ్ అథ శనకైర్ లీన-నిశ్వాస-చేతాః

ప్రక్షీణాపుణ్య-పుణ్యో నిరుపమ-పర-సంవిత్-స్వరూపః స భూయాత్ ॥ క్ర. దీ. ౮.౯౯ ॥

నిర్ద్వన్ద్వే శీతోష్ణాది-ద్వన్ద్వ-విశేష-రహితే విశేషో వైధర్మ్యం తద్-రహితే అత్యన్తానన్ద-ఘనే అనన్తే కృష్ణ-గోవిన్దాది-నిర్మల-శబ్దానాం ప్రతిపాద్యే ఆత్మ-స్వరూపే ఇత్థమ్ అమునా ప్రకారేణ సంహృత్య సంహారం కృత్వా కామ-బీజం జపన్ । అథానన్తరం స్వయమ్ ఏవ నిశ్చల-శ్వాస-చిత్తో భూత్వా ప్రక్షీణ-పాప-పుణ్యశ్ చ భూత్వా స యోగీ నిరుపమః పరమ-సంవిన్-మయో భవతి ॥ క్ర. దీ. వి. ౮.౯౯ ॥

మూలాధారే త్రి-కోణే తరుణతరణిభాభాస్వరే విభ్రమన్తం

కామం బాలార్క-కాలానల-జఠర-కురఙ్గాఙ్క-కోటి-ప్రభాసమ్ |

విద్యున్-మాలా-సహస్ర-ద్యుతి-రుచిర-హసద్-బన్ధు-జీవాభిరామం

త్రైగుణ్యాక్రాన్త-బిన్దుం జగద్-ఉదయ-లయైకాన్త-హేతుం విచిన్త్య || క్ర. దీ. ౮.౧౦౦ ||

త్రికోణాత్మకే మూలాధారే ఉద్యద్-ఆదిత్యవత్ ప్రకాశమానే భ్రమమాణం కామ-బీజం నూతనాదిత్య-ప్రలయ-కాలీన-వహ్ని-చన్ద్ర-కోటి-తుల్య-కాన్తిం పునస్ తడిన్-మాలా-సహస్ర-కాన్తిం పునః నూతన-పుష్పిత-బన్ధుకవన్ మనోహరం సత్త్వాది-గుణ-త్రయేణ వ్యాప్తో ఽనుస్వార-సంజ్ఞకో బిన్దుర్ యేన తం పునః విశ్వోత్పత్తి-నాశైక-కారణమ్ || క్ర. దీ. వి. ౮.౧౦౦ ||

తస్యోర్ధ్వే విస్ఫురన్తీం స్ఫుట-రుచిర-తడిత్-పుఞ్జ-భాభాస్వరాభామ్

ఉద్గచ్ఛన్తీం సుషుమ్ణా-సరణిమ్ అను-శిఖామ్ ఆలలాటేన్దు-బిమ్బమ్ |

చిన్-మాత్రాం సూక్ష్మ-రూపాం కలిత-సకల-విశ్వాం కలాం నాద-గమ్యాం

మూలం యా సర్వ-ధామ్నాం స్మరతు నిరుపమాం హుఙ్కృతోదఞ్చితేరః || క్ర. దీ. ౮.౧౦౧ ||

తస్య కామ-బీజస్య ఉపరి బిద్ను-గత-కుణ్డలినీం శక్తిం దీప్యమానాం చిన్తయతు | కిమ్భూతామ్ ? ప్రవ్యక్త-మనోహర-విద్యుత్-సహస్రవత్ ప్రకాశమాన-కాన్తిం, పునః లలాట-చన్ద్ర-బిమ్బాన్తం సుషుమ్ణా-రన్ధ్రం యాన్తీం, పునః అను అనుగతా బీజ-గత-బిఇమ్బాత్మకే వహ్ని-శిఖా జ్వాలా యస్యాం సా తథా తామ్ | పునః కిమ్భూతామ్ ? చిత్-స్వరూపామ్ | పునః దుర్లక్షాం | పునర్ ఆప్త-సకల-విశ్వాం | పునః కలా-రూపామ్ | పునః నాదానుమేయాం | పునః సర్వ-తేజసాం మూల-భూతామ్ | కీదృశో ఽధికారీ ? హుఙ్కారేణ ఉదఞ్చిత ఊర్ధ్వమ్ ఉత్పాటిత ఇరో వాయుర్ అపానాఖ్యో యేన స తథా || క్ర. దీ. వి. ౮.౧౦౧ ||

నీత్వా తా శనకైర్ అధోముఖ-సహస్రారారుణాబ్జోదర-

ద్యోతత్-పూర్ణ-శశాఙ్క-బిమ్బమ్ అముతః పీయూష-ధారా-సృతిమ్ |

రక్తాం మన్త్రమయీం నిపీయ చ సుధా-నిస్యన్ద-రూపాం విశేద్

భూయో ఽప్య ఆత్మ-నికేతనం పునర్ అపి ప్రోత్థాయ పీత్వా విశేత్ || క్ర. దీ. ౮.౧౦౨ ||

తాం కుణ్డలినీం శక్తిం శనకైర్ యథా స్యాద్ ఏవమ్ అధోముఖ-సహస్ర-దలారుణ-కమల-మధ్య-ద్యోతమాన-పూర్ణ-చన్ద్ర-మణ్డలం నీత్వా అస్మాచ్ చన్ద్ర-బిమ్బాద్ అమృత-ధారా-వృష్టిం రక్త-వర్ణాం వర్ణాత్మికామ్ అమృత-స్రవ-రూపాం పాయయిత్వా ఆత్మ-నికేతనం మూలాధారే ప్రవేశయేత్ | భూయో ఽనన్తరమ్ అపి తథైవ తామ్ ఉత్థాప్య తథా కృత్వా పునస్ తథా నిజ-స్థానం ప్రాపయేద్ ఇతి || క్ర. దీ. వి. ౮.౧౦౨ ||

ఏతాదృశాభ్యాసస్య ఫలమ్ ఆహ-

యో ఽభ్యస్యత్య్ అనుదినమ్ ఏవమ్ ఆత్మనో ఽన్తం

బీజేశం దురిత-జరాపమృత్యు-రోగాన్ |

జిత్వాసౌ స్వయమ్ ఇవ మూర్తిమాన్ అనఙ్గః

సంజీవేచ్ చిర-మలినీలకేశ-పాశః || క్ర. దీ. ౮.౧౦౩ ||

యః ప్రత్యహమ్ అనేన ప్రకారేణ శరీర-మధ్యే కామ-బీజమ్ అభ్యస్యత్య్ ఆత్మనో ఽన్తం మనో-లయాన్తమ్ ఇదమ్ అభ్యస్యతీతి క్రియా-విశేషణమ్ అసౌ సాధకః దురిత-జరాపమృత్యు-రోగాన్ పరాభూయ స్వయమ్ ఏవ దేహ-ధారి-కన్దర్పో భూత్వా చిర-కాలం జీవతి | కీదృశః ? భ్రమర-వర్ణవత్ శ్యామ-కేశ-సమూహః || క్ర. దీ. వి. ౮.౧౦౩ ||

స్ఫుట-మధుర-పదార్థ-శ్రేణిర్ అత్యద్భుతార్థా

ఝటితి-వదన-పద్మాద్ విస్ఫురత్య్ అస్య వాణీ ।

అపి చ సకల-మన్త్రాస్ తస్య సిధ్యన్తి మఙ్క్షు

వ్యుపరమ-ఘన-సౌఖ్యైకాస్పదం వర్తతే సః ॥ క్ర. దీ. ౮.౧౦౪ ॥

అస్య సాధకస్య ముఖ-కమలాన్ శీఘ్రం సరస్వతీ ప్రభవతీ । కిమ్భూతా ? ప్రవ్యక్త-మనోహర-పద-వర్ణ-సమూహాత్మికా అత్యాశ్చర్య-విషయా కిన్తు అస్య సాధకస్య మఙ్క్షు అన్యే ఽపి మన్త్రాః సిధ్యన్తి కిం చ స సాధకః అవిశ్రాన్త-నివిడ-సుఖ-మాత్ర-స్థానం భూత్వా తిష్ఠతి ॥ క్ర. దీ. వి. ౮.౧౦౪ ॥

భ్రామ్యన్-మూర్తిం మూల-చక్రాద్ అనఙ్గ

స్వాభిర్ భాభీరక్త-పీయూష-యుగ్భిః ।

విశ్వాకాశం పూరయన్తం విచిన్త్య

ప్రత్యావేశ్యాస్ తత్ర వశ్యాయ సాధ్యాః ॥ క్ర. దీ. ౮.౧౦౫ ॥

నార్యో నరో వా నగరీ సభాపి వా

ప్రవేశితాస్ తత్ర నిశాత-చేతసా ।

స్యుః కిఙ్కరాస్ తస్య ఝటిత్య్ అనారతం

చిరాయ తన్ నిఘ్న-ధియో న సంశయః ॥ క్ర. దీ. ౮.౧౦౬ ॥

మూల-చక్రాన్ మూలాధారే అత్ర సప్తమ్య్-అర్థే పఞ్చమీ భ్రమణ-మూర్తిం కామ-బీజం స్వకీయాభిర్ దీప్తిభిర్ లోహితామృత-యుక్తాభిర్ బ్రహ్మాణ్డ-మధ్య-ప్రదేశే పూర్యమాణం ధ్యాత్వా

నిశాత-చేతసా తీక్ష్ణ-మతినా తత్ర నారీ-ప్రభృతయః సాధ్యావశ్యార్థం ప్రత్యావేశ్యాః ప్రక్షేప్తవ్యా। అనన్తరం తత్ర ప్రవేశితాః ప్రవేశ-ప్రాపితాః స్త్రీ-ప్రభృతయస్ తన్-నిమగ్న-ధియస్ తేన హృత-చిత్తాః। తస్య సాధకస్య శీఘ్రం చిర-కాలమ్ ఆజ్ఞా-కారిణో భవన్తి నాత్ర సన్దేహః॥ క్ర. దీ. వి. ౮.౧౦౫-౧౦౬॥

తరణి-దల-సనాథే శక్ర-గోపారుణే యో

రవి-శశి-శిఖి-బిమ్బ-ప్రస్ఫురచ్-చారు-మధ్యే।

హృదయ-సరసిజే ఽముం శ్యామలం కోమలాఙ్గం

సుసుఖమ్ ఉపనివిష్టం తం స్మరేద్ వాసుదేవమ్॥ క్ర. దీ. ౮.౧౦౭॥

తద్-ద్వాదశ-దల-యుక్తే హృదయ-కమలే ఇన్ద్ర-గోపాఖ్యో రక్త-కీట-విశేషః తద్వద్ అరుణే సూర్య-వహ్ని-చన్ద్ర-మణ్డల-శోభిత-చారు-మధ్య-ప్రదేశే అముం శ్యామ-వర్ణం కోమలాఙ్గం సుకుమారాఙ్గం సుఖ-ప్రకారేణోపవిష్టం వాసుదేవం చిన్తయేత్॥ క్ర. దీ. వి. ౮.౧౦౭॥

పాదామ్భోజ-ద్వయే ఽఙ్గుల్య్-అమల-కిశలయేష్వ్ ఆబలౌ సన్-నఖానాం

సత్-కూర్మోదార-కాన్తౌ ప్రపద-యుజి లసజ్-జఙ్ఘికా-దణ్డయోశ్ చ।

జాన్వోర్ ఊర్వోః పిశఙ్గే నవ-వసన-వరే మేఖలా-దామ్ని నాభౌ

రోమావల్యామ్ ఉదారోదర-భువి విపులే వక్షసి ప్రౌఢ-హారే॥ క్ర. దీ. ౮.౧౦౮॥

ఆది-పుంసః శ్రీ-కృష్ణస్య పాదామ్భోజమ్ ఆరభ్య హసితాన్తేషు స్థానేషు వక్ష్యమాణేషు శనైర్ యథా స్యాత్ తథా ఇతి క్రమతః స్థాన-క్రమతః స్థాన-క్రమేణ స్వీయం మనః స్థాపయతు। తథా పాద-పద్మ-ద్వయే ప్రథమం మనః స్థాపయేత్। తద్-అనన్తరం పూర్వం పూర్వం అపోహ్యాపర-స్థానేషు మనో నిదధ్యాద్ అఙ్గుల్య ఏవామల-కిశలయా నిర్మల-పల్లవాస్ తేషు। తద్ అను

నఖానాం శోభమాన-పఙ్క్తౌ తద్-అను ప్రపద-యుజి పాద-ద్వయే | కీదృశే ? కూర్మ-పృష్ఠవద్ ఉపరి-భాగే ఉన్నతే | తద్-అను దేదీప్యమాన-జఙ్ఘా-ద్వయే | తద్-అను జాను-ద్వయే ఊరు-ద్వయే పీత-వర్ణే నూతన-వస్త్రయోః శ్రేష్ఠే క్షుద్ర-ఘణ్టికా-మాలాయాం నాభి-ప్రదేశే తన్-నిష్ఠ-రోమ-పఙ్క్తౌ చ విపులోదర-స్థానే మహాహార-యుక్తే విస్తీర్ణే వక్షసి || క్ర. దీ. వి. ౮.౧౦౮ ||

శ్రీవత్సే కౌస్తుభే చ స్ఫుట-కమల-లసద్-బద్ధ-హృద్-దామ్ని బాహ్వోర్

మూలే కేయూర-దీప్తే జగద్-అవన-పటౌ దోర్-ద్వయే కఙ్కణాఢ్యే |

పాణి-ద్వన్ద్వాఙ్గులి-స్థే ఽతిమధుర-రవ-సంలీన-విశ్వే చ వేణౌ

కణ్ఠే సత్-కుణ్డలోద్యత్స్ఫుట-రుచిర-కపోల-స్థ-ద్వన్ద్వకే చ || క్ర. దీ. ౮.౧౦౯ ||

శ్రీవత్సే విప్ర-పాదావఘాత-తర్జన్యోర్ధ్వ-రోమాత్మకే కౌస్తుభే హృదయ-నివిష్ట-మణి-విశేషే వికసిత-పద్మ-మాలాయాం కేయూర-శోభిత-బాహ్వోర్ మూలే సంసార-రక్షణ-దక్షే కఙ్కణ-యుక్తే బాహు-ద్వయే హస్త-ద్వయాఙ్గులి-నిష్ఠే అతిమధుర-శబ్దేన మగ్నం జగత్-త్రయం యేన ఏవమ్భూతే వేణౌ | తద్-అను కణ్ఠే రమ్య-కుణ్డల-కిరణ-ప్రకాశిత-మనోహర-కపోల-స్థ-యుగలే || క్ర. దీ. వి. ౮.౧౦౯ ||

కర్ణ-ద్వన్ద్వే చ ఘోణే నయన-నలినయోర్ భ్రూ-విలాసే లలాటే

కేశేష్వ్ ఆలోల-బర్హేష్వ్ అతిసురభి-మనోజ్ఞ-ప్రసూనోజ్జ్వలేషు |

శోణే విన్యస్త-వేణావ్ అధర-కిశలయే దన్త-పఙ్క్త్యాం స్మితాఖ్యే

జ్యోత్స్నాయామ్ ఆది-పుంసః క్రమ ఇతి చ శనైః స్వం మనః సంనిధత్తామ్ || క్ర. దీ. ౮.౧౧౦ ||

కర్ణ-ద్వయే నాసా-యుగలే నేత్ర-పద్మ-ద్వయే భ్రూ-విక్షేపే లలాటే చఞ్చల-మయూర-పుచ్ఛ-యుక్తేషు అతిసుగన్ధిత-మనోహర-పుష్పోజ్జ్వలేషు కేశేషు శోణ-వర్ణే ఆరోపిత-వేణౌ అధర-పల్లవే

దన్త-పఙ్క్త్యం స్మితమ్ ఆఖ్యా నామ యస్యా తస్యాం జ్యోత్స్నాయామ్ చన్ద్ర-కాన్తౌ జ్యోత్స్నా-తుల్యే స్మితే || క్ర. దీ. వి. ౮.౧౧౦ ||

యావన్ మనో-విలయమ్ ఏతి హరేర్ ఉదారే

మన్ద-స్మితే ఽభ్యసతు తావద్ అనఙ్గ-బీజమ్ |

అష్టాదశార్ణమ్ అథవాపి దశార్ణకం వా

మన్త్రీ శనైర్ అథ సమాహిత-మాతరిశ్వా || క్ర. దీ. ౮.౧౧౧ ||

హరేర్ ఉదారే శోభమానే మన్ద-స్మితే మనో యావద్ విలయమ్ విశేషతో లయమ్ ఏతి తావద్ అనఙ్గ-బీజమ్ అష్టాదశార్ణమ్ దశార్ణం వా ప్రజపతు | కిమ్భూతః ? సమాహిత-మాతరిశ్వా ప్రత్యాహరీకృతః ప్రాణ-వాయుః || క్ర. దీ. వి. ౮.౧౧౧ ||

ఆరోప్యారోప్య మనః పదారవిన్దాది-మన్ద-హసితాన్తమ్ |

తత్ర విలాప్య క్షీణే చేతసి సుఖ-చిత్-సద్-ఆత్మకో భవతి || క్ర. దీ. ౮.౧౧౨ ||

మనః పదారవిన్దమ్ ఆరభ్య ఈసద్-హాస్య-పర్యన్తం సమారోప్యానన్తరమ్ | తత్ర విలాప్య లీనం కృత్వా క్షీణే శుద్ధే చిత్తే సతి సుఖ-జ్ఞాన-సద్-ఆత్మకో భవతి సాధకః || క్ర. దీ. వి. ౮.౧౧౨ ||

న్యాస-జప-హోమ-పూజా-తర్పణ-మన్త్రాభిషేక-వినియోగానామ్ |

దీపికయైవ మయోద్భాషితః క్రమః కృత్స్న-మన్త్ర-గణ-కథితానామ్ || క్ర. దీ. ౮.౧౧౩ ||

కృష్ణ-మన్త్ర-సమూహ-కథితానాం న్యాస-జపాదీనాం క్రమ-దీపికయైవ క్రమః ప్రకాశితః ॥ క్ర. దీ. వి. ౮.౧౧౩ ॥

సంశయ-తిమిర-చ్ఛిదురా సైషా క్రమ-దీపికా కరేణ సద్భిః ।

కర-దీపికేవ ధార్యా సస్నేహమ్ అహర్నిశం సమస్త-సుఖాప్త్యై ॥ క్ర. దీ. ౮.౧౧౪ ॥

సైషా క్రమ-దీపికా సాధు-జనైః స-స్నేహం యథా స్యాత్ తథా కర-దీపికేవ ధార్యా । కిమ్భూతా ? సంశయ-రూపాన్ధకార-చ్ఛేదయిత్రీ అన్యాపి తైలాది-స్నేహ-సహితం యథా స్యాత్ తథా ధార్యతే అన్ధకార-నాశినీ భవతి । కిమ్ అర్థం ధార్యా ? సమస్త-సుఖ-ప్రాప్త్య్-అర్థమ్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౮.౧౧౪ ॥

జగద్ ఇదమ్ అనుబిద్ధం యేన యస్మాత్ ప్రసూతే

యద్ అను తతమ్ అజస్రం పాతి చాధిష్ఠితా యమ్ ।

యద్ ఉరు మహ ఉదర్చిర్ యం విధత్తే చ గోపీ

తమ్ అమృత-సుఖ-బోధ-జ్యోతిషం నౌమి కృష్ణమ్ ॥ క్ర. దీ. ౮.౧౧౫ ॥

జగద్ ఇదమ్ అనువిద్ధమ్ అనుస్యూతం యేన జ్యోతిషా యస్మాత్ పరమేశ్వరాత్ ఇమం జన-లోకం సంసారాఖ్యం ప్రసూతే ప్రసూతిం ప్రానోతీత్య్ అర్థః । యస్మిన్న్ ఇత్య్ అపి పాఠః । తథా పరమేశ్వరమ్ అధిష్ఠాతారమ్ ఆశ్రితా సతీ అనుతతం విస్తృతం జగత్ అజస్రం సర్వదా పాతి రక్షతి యస్య పరమేశ్వరస్య ఊరు విపులం మహః తేజః తత్ ఉదర్చిస్ తత్-తేజసా ఉదిత-దీప్తిః సతీ యం ప్రతిబిమ్బ-రూపేణ ధత్తే తమ్ ఉక్తానన్దం స్వ-ప్రకాశం నౌమి స్తౌమి ॥ క్ర. దీ. వి. ౮.౧౧౫ ॥

యశ్ చక్రం నిజ-కేలి-సాధనమ్ అధిష్ఠాన-స్థితో ఽపి ప్రభుర్

దత్తం మన్మథ-శత్రుణావన-కృతే వ్యావృత్త-లోకాత్తికమ్ ।

ధత్తే దీప్త-నవేన శోభనమ్ అఘాపేతాత్త-మాయం ధ్రువం

వన్దే కాయ-విమర్దనం వధ-కృతాం భుఞ్జద్-ద్యుకం యాదవమ్ ॥ క్ర. దీ. ౮.౧౧౬ ॥

యః పరమేశ్వరః శ్రీ-కృష్ణః వక్ష్యమాణ-లక్షణం చక్రం ధత్తే తం వన్దే ఇత్య్ అన్వయః । కథమ్భూతం చక్రమ్ ? నిజ-కేలి-సాధనం నిజ-యుద్ధ-క్రీడా-కరణమ్ । కీదృశః పరమేశ్వరః ? అధిష్ఠాన-స్థితో ఽపి సమాధి-స్థితో ఽపి । యద్ వా, బాహ్య-స్థితో ఽపి ప్రభుః స్వామీ । పునః కీదృశైః ? మన్మథ-శత్రుణా మహా-దేవేన అవనే అవన-కృతే సర్వ-లోక-రక్షార్థం దత్తమ్ । పునర్ దూరీకృతాతివృష్ట్య-అనావృష్ట్య-ఆద్య-అపద్రవం, పునః దీప్త-నవేన ఇవ శోభనం దేదీప్యమానమ్ । కిం భూతం కృష్ణమ్ ? పాప-రహితం స్వీకృత-మాయం పునర్ ధ్రువమ్ అవినాశినం పునర్ వధ-కృతామ్ ఉపద్రవ-కారిణాం కాయ-విమర్దనం శరీర-నాశకం పునః భుఞ్జద్-ద్యుకం భుఞ్జత్-స్వర్గ-లోకం పునర్ జాత్యాయాద్ అవమ్ ఇత్య్ అర్థః । అత్ర పద్యే చక్ర-బన్ధే గ్రన్థ-కర్తా స్వ-నామ ప్రక్షిప్తవాన్ ఇతి బోధ్యమ్ ॥ క్ర. దీ. వి. ౮.౧౧౬ ॥

ఇతి శ్రీమన్-మహామహోపధ్యాయ-శ్రీ-కేశవ-కాశ్మీరి-భట్ట-గోస్వామి-విరచితాయాం

క్రమ-దీపికాయాం అష్టమః పటలః ।

॥౮॥

సమాప్తో ఽయం గ్రన్థః